

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYSK ALMANAK

2006

SØNDERJYDSK SKOLEFORENING

GRÆNSEFORENINGEN

For max. 150 kr. om året kan du blive medlem af Grænseforeningen. Så modtager du seks gange om året bladet GRÆNSEN samt Grænseforeningens

smukke Årbog. Ring eller skriv efter Grænseforeningens brochure:

Grænseforeningen,
Peder Skrams Gade 5,

Postboks 9074,
1022 Kbh. K.
Telefon: 33 11 30 63.

Du er også velkommen til at kontakte din lokale formand:

Tønder Amt

Svend Kristiansen
Østerbyvej 32
6280 Højer
tlf. 74 78 32 15

Haderslev Vesteramt

Sigrid Andersen
Rangstrupvej 20
6534 Agerskov
tlf. 74 83 31 56

Haderslev Østeramt

Erik Heissel
Venbjerg 33
6100 Haderslev
tlf. 74 57 52 87

Sønderborg

Ivan Skjoldager
Grundtvigs Alle 6
6400 Sønderborg
tlf. 74 43 19 41

Aabenraa Amt

Ove Nissen
Dalsmark 3
6300 Gråsten
tlf. 74 65 07 45

SØNDERJYSK ALMANAK 2006

13. ÅRGANG

Udgivet af Sønderjydsk Skoleforening

Sønderjysk Almanak

13. årgang

Udgivet af Sønderjysk Skoleforening*

Redaktion: Inger Rahbek Andersen, Uffe Bjerre, Hanne Clausen,
Andreas Andresen, Johann Mikkelsen, Lisbet Skau,
Hans-Ole Mørk, Georg Bendix, Hans Jørgen Thomsen,
Anders Andersen og Lis Mikkelsen (ansvarshavende)

Ekspedition: Hans-Ole Mørk, Farverhus 21, 6200 Aabenraa,

tlf. 74 62 80 62 eller 74 33 52 29

E-mail: hom@sja.dk eller hmoerk@gmail.com

Pris i boghandelen: 75,- kr.

Abonnement: 65,- kr. + porto.

Abonnement kan tegnes ved henvendelse til

Hanne Clausen, Møllevvej 33, Møgeltønder, 6270 Tønder, tlf. 74 73 81 87

Forside: Kost- & Tekstilskolen, Rødding

ISBN-nr. 87-988609-0-2

Indholdsfortegnelse

Forord

Forord 5

Almanak

Kalenderen 7
Solens opgang og nedgang..... 32
Højlandet ved vestkysten 33
Stjernesked..... 34
Formørkelser i året 2005..... 35

Artikler og digte

Inger Rahbek Andersen: Prolog 2005..... 38
Arne G. Larsen: For 50 år siden..... 40
Hans Jørgen Clausen: Forsingergildet 64
Kaj G. Nielsen: Genforenings- og Grænsemuseet.. 69
Kurt Müller Pawlowski: Indvandringen
i Sønderjylland for over 100 år siden..... 73
Frode Sørensen: Norden – klar til fremtidens
udfordringer 78
Finn Egeris Petersen: Fra Arrild til Paris 83
Dan Obling: Første verdenskrig
– set med en samlers øjne 89
Johannes Svenningens: Genforeningen 92
Klaus Eggers Hansen: Sillerup Mølle..... 98
Erik Borring: Den levende landsby –
Hygum Hjemstavnsgård..... 101
Bodil Råkjær: Så rejse vi til vort fædreland..... 105
Thomas Uhr Fenger: Efterårsgensyn med
Sønderjylland..... 109
Nis Branderup: Der Kaisers Geburtstag 114
Edith Aller: En slesvigsk bibelhistorie..... 116
Martin Schwartz Laustsen: Reformationen
i Sønderjylland 121
Hartvig Bundesen: Mandø- vadehavets perle 125
Svend Kristiansen: Petristolfest 128
Peter Andresen: Tanker 60 år efter krigen 130
Svend Stidsen: Løgumkloster Refugium 137
H.E.Sørensen: Tempelfronten
– den europæiske kulturs otte søjler..... 142
Jette Christensen: Kost & Tekstilskolen
I et jubilæumsår..... 149
Lars Aagaard: Hvilken skat! Dansk for små
begyndere..... 153
Sprogforeningen..... 155
Sønderjydsk Skoleforening
Formandens beretning 2005..... 157

Mindeord

Gunnar Nissen, Aabenraa..... 164
Ole Perch Nielsen, Aabenraa 165
Bent Noack, Løgumkloster 166
Karl Andresen, Kollund 167
Arne Gabs, Tønder..... 168
Helga Hørlück, Skodborg 169
Jeppe Rasmussen Aalstrup-Poulsen, Ballum 171
Peter Christensen madsen, Løgumkloster..... 172
Hans Jørgen Nielsen, Sønderborg 173

Svend Karlskov Jensen, Holte 175
Elsa Fanø, Flensborg..... 176
Kirsten Andresen, Snogbækklund..... 177
Mette Tyge, Tønder..... 178
Svend Christensen, Bylderup-Bov..... 179
Abelone Jacobs, Flensborg 180
Anna Mikkelsen, Medelby..... 182

Håndbog og vejviser

Det danske kongehus 184
Regeringen Anders Fogh Rasmussen..... 185
Valg i Sydslesvig..... 186
5-mandsudvalget 187
Statsamtet Sønderjylland 188
Sønderjyllands Amt..... 189
Udvalgenes sammensætning 190
Regionalråd for Sønderjylland/Schleswig 191
Amtsmusikudvalget 192
Det regionale faglige kulturmiljøråd..... 193
Kommuner i Sønderjyllands Amt 193
Foreninger, organisationer, institutioner m.m..... 196
Kirkelige foreninger og organisationer 199
Fonde..... 200
Danske og frisiske institutioner i Sydslesvig 200
Musik, teater og kunst..... 207
Lokalhistoriske foreninger, arkiver og samlinger... 209
Biblioteket..... 216
Frie skoler 219
Kirkemusikskoler..... 222
Erhvervsskoler 222
Gymnasiale- og voksenuddannelser 222
Videregående uddannelser 223
Turistforeninger 224
Vandrerhjem..... 225
Museer m.v..... 225
Museer m.v. i Sydslesvig 229
Forbrugerorganisationer 234
Husholdningsforeninger..... 235
Landboforeninger..... 235
Familielandbrug 236
Land- og skovbrug 237
Haveselskaber 238
Husdyrbrugsorganisationer 238
Slagterier 239
Handel 239
Erhvervsråd og håndværker- og industriforeninger
Finansiering..... 241
Jagt- og vildtforvaltning..... 242
Vildtforvaltningsområder og
vildtkonsulenter i Sønderjylland..... 243
Uddrag af lov om jagt- og vildtforvaltning..... 243
Jagttider og fredningsbestemmelser 244
Den obligatoriske jagt- og riffelprøve..... 248
Ferieplan for skolerne i Sydslesvig..... 248
Flagregler 248
Officielle, civile flagdage i 2005..... 249
Til notater..... 250

Forord

Sønderjysk Almanak udkommer i år for 13. gang som landsdelens almanak og opslagsbog med nyttige oplysninger til foreninger, organisationer og andre, som ønsker information om sønderjyske forhold.

Forsidemotivet er denne gang Kost- & Tekstilskolen i Rødding, der fylder 25 år.

Som hidtil indeholder Almanakken en række artikler og indlæg med relation til Sønderjylland og sønderjyske forhold. Fra indholdet kan nævnes: Prolog, For 50 år siden, Pers awten, Peter Andresens egen beretning fra østfronten, Løgumkloster Refugium, Klip fra Ensted Sogn, Om Alsingerildet, Hygum Hjemstavnsgård og m.m.

Almanakken udgives en gang om året og kan derfor ikke fungere som et egentligt debatforum. Men redaktionen ser det som en væsentlig opgave, at der bringes indlæg, der er egnede til at skabe eller bidrage til debat rundt omkring i landsdelen. Dette års almanak indeholder flere artikler, der uden tvivl vil medvirke hertil.

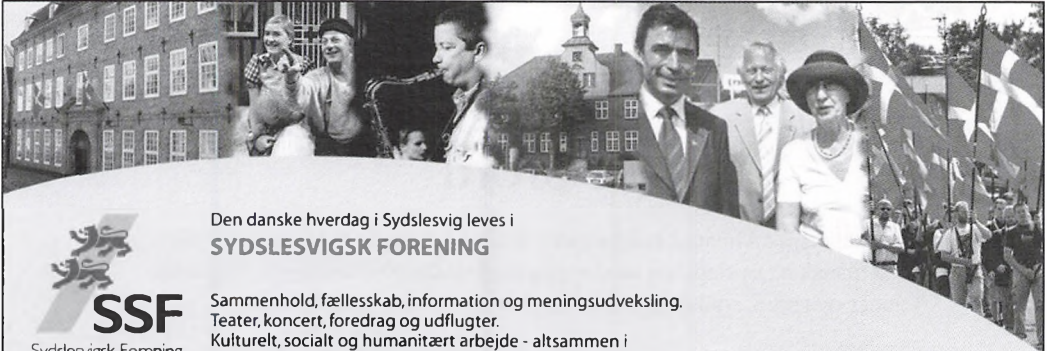
Sønderjysk Almanak har fyldige kalenderoplysninger med sol- og højvandskalender m.m.

”Vejviseren” med adresser og telefonnumre på bl. a. foreninger, organisationer og skoler i Sønderjylland og Sydslesvig forbedres og udbygges løbende. Forslag hertil modtages gerne af redaktionen.

Almanakken rummer som hidtil mindeord over kendte, afdøde personer fra landsdelen eller med tilknytning til landsdelen.

Sønderjysk Skoleforening vil også gerne her rette en varm tak til de mange, som støtter Almanakken. Det gælder annoncører, det gælder de mange, der beredvilligt har bidraget med indlæg og ideer, og det gælder foreningens tillidsmænd og medlemmer, der med praktisk indsats og opbakning har støttet arbejdet.

Sønderjysk Skoleforening og redaktionen ønsker med Almanakken en glædelig jul og et godt nytår 2006.

Den danske hverdag i Sydslesvig leves i
SYDSLESVIGSK FORENING

Sammenhold, fællesskab, information og meningsudveksling.
Teater, koncert, foredrag og udflugter.
Kulturelt, socialt og humanitært arbejde - altsammen i
SYDSLESVIGSK FORENING

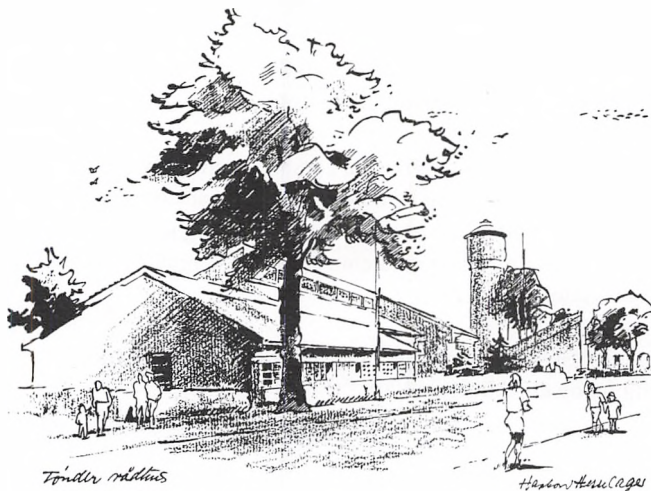
Som dansk sydslesviger hører du bare hjemme i
SYDSLESVIGSK FORENING

14.000 medlemmer, syv amtsorganisationer med egne sekretariater, 113 distrikter overalt i Sydslesvig, ældreboliger rundt omkring i landsdelen, Museet ved Danevirke, Lejrskehjemmet Skipperhuset, 25 tilsluttede foreninger med hver deres speciale, medlemsbladet KONTAKT hver torsdag i Flensborg Avis og dagsaktuel information via foreningens hjemmeside www.sydslesvigsk-forening.de:
SYDSLESVIGSK FORENING

Og så koster det kun € 18,- om året at være medlem, men det bliver du ikke automatisk. Du skal melde dig ind. Optagelsesblanket på Sydslesvigsk Pressejetenstes hjemmeside www.sydslesvigsk-forening.de - eller ring til 0461-144080. Fås også på vore sekretariater i Flensborg, Slesvig, Egernfærde, Tønning, Husum og Nibøl.
SYDSLESVIGSK FORENING

TØNDER KOMMUNE

STEDET, HVOR BÅDE MENNESKER
OG VIRKSOMHEDER TRIVES

Tønder Kommune
Kongevej 57
6270 Tønder

Telefon 74 72 80 00
Telefax 74 72 80 01
E-mail: Toender@toender.dk

ALMANAK

JANUAR 2006

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7 timer 4 min. og tiltager i månedens løb 1 time 28 min.			SOL		MÅNE		
			OP	NED	OP	NED	
Sø. 1	Nytårsdag	☾ nærmest jorden Vega kulm. midn. m.n. Solens radius 16' 16'' <i>Fadervor. Matt. 6,5-13</i>	08.42	15.45	10.30	17.00	
Ma. 2	Abel		UGE 1	08.41	15.46	10.49	18.44
Ti. 3	Enoch	Sirius kulm. midn.		08.41	15.48	11.01	20.25
On. 4	Methusalem	Tusmørket varer 48 min. Jorden nærmest solen		08.41	15.49	11.10	22.00
To. 5	Simeon			08.40	15.50	11.16	23.31
Fr. 6	Hellig 3 konger	☾ F. kv. 19.56		08.40	15.52	11.23	-
Lø. 7	Knud, hertug			08.39	15.53	11.30	01.01
Sø. 8	1.s.e.h. 3 k.	Erhardt <i>Jesus velsigner de små børn. Mark. 10,13-16</i>		08.38	15.55	11.38	02.29
Ma. 9	Julianus		UGE 2	08.38	15.56	11.50	03.59
Ti. 10	Paul eremit			08.37	15.58	12.08	05.27
On. 11	Hyginus	Tusmørket varer 47 min.		08.36	16.00	12.36	06.50
To. 12	Reinhold			08.35	16.01	13.21	07.59
Fr. 13	Hilarius			08.34	16.03	14.23	08.48
Lø. 14	Felix	☉ F.m. 10.48		08.33	16.05	15.39	09.20
Sø. 15	2.s.e.h. 3 k.	Maurus <i>Den samaritanske kvinde. Joh. 4,5-26</i>		08.32	16.07	16.59	09.39
Ma. 16	Marcellus	Castor kulm. midn.	UGE 3	08.31	16.09	18.19	09.52
Ti. 17	Antonius	☾ fjernest jorden Procyon kulm. midn.		08.29	16.11	19.38	10.01
On. 18	Prisca	Tusmørket varer 46 min.		08.28	16.12	20.53	10.07
To. 19	Pontianus	Pollux kulm. midn.		08.27	16.14	22.08	10.12
Fr. 20	Fabian og Sebastian			08.26	16.16	23.24	10.17
Lø. 21	Agnes			08.24	16.18	-	10.21
Sø. 22	3.s.e.h. 3 k.	Vincentius. ☾ S. kv. 16.14 <i>Giv os en større tro. Luk. 17,5-10</i>		08.23	16.20	00.42	10.27
Ma. 23	Emerentius		UGE 4	08.21	16.22	02.04	10.35
Ti. 24	Timotheus			08.20	16.24	03.32	10.47
On. 25	Pauli omv.	Tusmørket varer 44 min.		08.18	16.27	05.04	11.07
To. 26	Polycarpus			08.16	16.29	06.32	11.43
Fr. 27	Chrysostomus	Saturn i opp. til solen		08.15	16.31	07.42	12.46
Lø. 28	Fred. 6.s. føds.	Carolus Magnus		08.13	16.33	08.27	14.17
Sø. 29	4.s.e.h. 3 k.	Chr. 7.s. føds. Valerius ● N.M. 15.15. <i>Jesus vandrer på søen. Matt. 14,22-33</i>		08.11	16.35	08.52	16.02
Ma. 30	Adelgunde	☾ nærmest jorden	UGE 5	08.10	16.37	09.07	17.48
Ti. 31	Vigilius			08.08	16.39	09.17	19.30

JANUAR 2006

		Højvande ved Viddåslusen (se s. 33)	
Sø.	1	03.39	16.10
Ma.	2	1	04.24 16.59
Ti.	3	05.09	17.45
On.	4	05.52	18.30
To.	5	06.38	19.17
Fr.	6 Hellig 3 konger	07.27	20.06
Lø.	7	08.20	21.00
Sø.	8	09.18	21.59
Ma.	9	2	10.23 23.02
Ti.	10	11.30	–
On.	11	00.06	12.36
To.	12	01.06	13.38
Fr.	13	02.02	14.33
Lø.	14	02.52	15.21
Sø.	15	03.36	16.02
Ma.	16	3	04.13 16.35
Ti.	17	04.44	17.02
On.	18	05.09	17.26
To.	19	05.35	17.53
Fr.	20	06.05	18.25
Lø.	21	06.41	19.05
Sø.	22	07.24	19.51
Ma.	23	4	08.12 20.44
Ti.	24	09.09	21.45
On.	25	10.14	22.54
To.	26	11.29	–
Fr.	27	00.10	12.49
Lø.	28	01.24	14.03
Sø.	29	02.28	15.06
Ma.	30	5	03.23 16.00
Ti.	31	04.12	16.47

FEBRUAR 2006

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 8 timer 36 min. og tiltager i månedens løb 1 timer 59 min.			SOL		MÅNE		
			OP	NED	OP	NED	
On.	1	Brigida	Tusmørket varer 43 min. Solens radius 16' 14"	08.06	16.41	09.24	21.07
To.	2	Kyndelmisse	Deneb kulm. midn. m.n.	08.04	16.44	09.31	22.40
Fr.	3	Blasius		08.02	16.46	09.38	-
Lø.	4	Veronica		08.00	16.48	09.46	00.13
Sø.	5	Sidste s.e.h. 3 k.	Kprs. Mary Agathe ☉ F. kv. 07.29	07.58	16.50	09.56	01.44
<i>Hvedekornet. Joh. 12,23-33</i>							
Ma.	6	Dorothea	UGE 6	07.56	16.52	10.12	03.15
Ti.	7	Richard		07.54	16.54	10.37	04.40
On.	8	Corintha	Tusmørket varer 42 min.	07.52	16.57	11.16	05.54
To.	9	Apollonia		07.50	16.59	12.13	06.49
Fr.	10	Scholastica		07.48	17.01	13.25	07.25
Lø.	11	Euphrosyne		07.46	17.03	14.44	07.47
Sø.	12	Septuagesima	Eulalia <i>De betroede talenter. Matt. 25,14-30</i>	07.43	17.05	16.05	08.01
Ma.	13	Benignus	☉ F.M. 05.44 UGE 7	07.41	17.08	17.24	08.10
Ti.	14	Valentinus	☾ fjernest jorden	07.39	17.10	18.41	08.17
On.	15	Faustinus	Tusmørket varer 41 min.	07.37	17.12	19.56	08.22
To.	16	Juliane		07.34	17.14	21.11	08.26
Fr.	17	Findanus	Venus lyser klarest	07.32	17.16	22.28	08.31
Lø.	18	Concordia		07.30	17.18	23.48	08.36
Sø.	19	Seksagesima	Ammon <i>Sædens vækst. Mark. 4,26-32</i>	07.27	17.21	-	08.43
Ma.	20	Eucharías	UGE 8	07.25	17.23	01.12	08.52
Ti.	21	Samuel	☉ S. kv. 08.17	07.23	17.25	02.40	09.08
On.	22	Peters stol	Tusmørket varer 40 min.	07.20	17.27	04.08	09.34
To.	23	Papias		07.18	17.29	05.26	10.22
Fr.	24	Matthias	Merkur st. østl. elong. Regulus kulm. midn.	07.16	17.31	06.20	11.38
Lø.	25	Victorinus		07.13	17.33	06.53	13.16
Sø.	26	Fastelavn	Quinquagesima <i>Esto mihi</i> Inger <i>Op til Jerusalem. Luk. 18,31-43</i>	07.11	17.36	07.12	15.02
Ma.	27	Leander	☾ nærmest jorden UGE 9	07.08	17.38	07.24	16.47
Ti.	28	Hvide tirsdag	Øllegård ☉ N.M. 01.31	07.06	17.40	07.32	18.28

FEBRUAR 2006

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
On.	1	04.57	17.29
To.	2	05.39	18.09
Fr.	3	06.21	18.50
Lø.	4	07.05	19.32
Sø.	5 Kronprinsesse Mary	07.52	20.18
Ma.	6 6	08.45	21.12
Ti.	7	09.46	22.15
On.	8	10.56	23.27
To.	9	–	12.09
Fr.	10	00.37	13.17
Lø.	11	01.40	14.15
Sø.	12	02.33	15.04
Ma.	13 7	03.19	15.45
Ti.	14	03.57	16.18
On.	15	04.27	16.44
To.	16	04.51	17.06
Fr.	17	05.15	17.30
Lø.	18	05.41	17.57
Sø.	19	06.12	18.31
Ma.	20 8	06.51	19.12
Ti.	21	07.38	20.01
On.	22	08.33	20.59
To.	23	09.39	22.09
Fr.	24	11.00	23.34
Lø.	25	–	12.32
Sø.	26 Fastelavn	01.00	13.50
Ma.	27 9	02.08	14.51
Ti.	28	03.04	15.42

MARTS 2006

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 10 timer 39 min. og tiltager i månedens løb 2 timer 19 min.			SOL		MÅNE		
			OP	NED	OP	NED	
On.	1	Aske onsdag	Albinus. Solens radius 16' 8"	07.03	17.42	07.39	20.06
			Tusmørket varer 39 min.				
To.	2	Simplicius		07.01	17.44	07.45	21.42
Fr.	3	Kunigunde		06.58	17.46	07.53	23.18
Lø.	4	Adrianus		06.56	17.48	08.02	–
Sø.	5	1. s. i fasten	Quadragesima. <i>Invocavit</i> Theophilus	06.53	17.50	08.16	00.53
		<i>Hvem er den største?</i> Luk. 22,24-32					
Ma.	6	Gotfred	☉ F. kv. 21.16	06.51	17.52	08.37	02.24
			UGE 10				
Ti.	7	Perpetua		06.48	17.54	09.11	03.45
On.	8	Tamperdag	Beata. Tusmørket varer 39 min.	06.46	17.57	10.03	04.47
To.	9	40 riddere		06.43	17.59	11.12	05.29
Fr.	10	Ædel		06.40	18.01	12.30	05.54
Lø.	11	Fred. 9.s. føds.	Thala	06.38	18.03	13.51	06.10
Sø.	12	2. s. i fasten	<i>Reminiscere.</i> Gregorius	06.35	18.05	15.10	06.20
		<i>Drengen med den urene ånd.</i> Mark. 9,14-29					
Ma.	13	Macedonius	☾ fjernest jorden	06.33	18.07	16.28	06.27
			UGE 11				
Ti.	14	Eutychius		06.30	18.09	17.44	06.33
On.	15	Zacharias	Tusmørket varer 39 min. ☉ F.M. 00.35. Måneformørkelse	06.28	18.11	18.59	06.37
To.	16	Gudmund		06.25	18.13	20.16	06.42
Fr.	17	Gertrud		06.22	18.15	21.35	06.47
Lø.	18	Fred. 3.s. føds.	Alexander	06.20	18.17	22.58	06.52
Sø.	19	3. s. i fasten	<i>Oculi.</i> Joseph	06.17	18.19	–	07.01
		<i>Løgnens fader.</i> Joh. 8,42-51					
Ma.	20	Gordius	Jævnøgn 19.26	06.15	18.21	00.24	07.13
			UGE 12				
Ti.	21	Benedictus		06.12	18.23	01.52	07.35
On.	22	Paulus	Tusmørket varer 39 min. ☉ S. kv. 20.10	06.09	18.25	03.13	08.13
To.	23	Fidelis		06.07	18.27	04.15	09.15
Fr.	24	Ulrica		06.04	18.29	04.54	10.42
Lø.	25	Mariæ bebud.	Venus st. vestl. elong.	06.01	18.31	05.16	12.22
Sø.	26	Midfaste	<i>Lætare.</i> Gabriel	06.59	19.33	06.30	15.05
		Sommertid begynder <i>Jesus, livets brød.</i> Joh. 6,24-35;37					
Ma.	27	Kastor		06.56	19.35	06.40	16.46
			UGE 13				
Ti.	28	Ingrid	Eustachius. ☾ nærmest jorden	06.54	19.37	06.47	18.25
On.	29	Jonas	Tusmørket varer 39 min. ☉ N.M. 12.15. Solformørkelse	06.51	19.39	06.53	20.02
To.	30	Quirinus		06.48	19.41	07.00	21.40
Fr.	31	Fred. 5.s. føds.	Balbina	06.46	19.43	07.09	23.19

MARTS 2006

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
On.	1	03.53	16.24
To.	2	04.36	17.04
Fr.	3	05.18	17.41
Lø.	4	05.57	18.17
Sø.	5	06.38	18.54
Ma.	6	10	07.21 19.36
Ti.	7	08.10	20.27
On.	8	09.09	21.30
To.	9	10.21	22.47
Fr.	10	11.41	–
Lø.	11	00.06	12.51
Sø.	12	01.12	13.50
Ma.	13	11	02.07 14.39
Ti.	14	02.54	15.19
On.	15	03.31	15.53
To.	16	04.03	16.21
Fr.	17	04.29	16.45
Lø.	18	04.53	17.08
Sø.	19	05.19	17.33
Ma.	20	12	05.50 18.04
Ti.	21	06.27	18.42
On.	22	07.13	19.30
To.	23	08.09	20.28
Fr.	24	09.19	21.42
Lø.	25	10.48	23.12
Sø.	26	Sommertid begynder	
		–	13.20
Ma.	27	13	01.38 14.32
Ti.	28	02.45	15.29
On.	29	03.41	16.16
To.	30	04.29	16.58
Fr.	31	05.12	17.36

APRIL 2006

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13 timer 2 min. og tiltager i månedens løb 2 timer 9 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
Lø. 1	Hugo	Solens radius 16' 0"	06.43	19.45	07.21	–
Sø. 2	Mariæ bebudel. dag <i>Judica</i> . Theodosius <i>Marias lovsang</i> . Luk. 1,46-55		06.41	19.47	07.39	00.55
Ma. 3	Nicætas	UGE 14	06.38	19.49	08.07	02.25
Ti. 4	Ambrosius		06.36	19.51	08.53	03.38
On. 5	Irene	Tusmørket varer 40 min. ☉ F. kv. 14.01	06.33	19.53	09.57	04.28
To. 6	Sixtus		06.30	19.55	11.14	04.59
Fr. 7	Egesippus		06.28	19.57	12.35	05.18
Lø. 8	Chr. 9.s. føds.	Janus. Merkur st. vestl. elong.	06.25	19.59	13.55	05.30
Sø. 9	Palmesøndag <i>Jesus salves i Betania</i> . Mark. 14,3-9 el. Joh. 12,1-16	Procopius. ☾ fjernest jorden	06.23	20.01	15.14	05.38
Ma. 10	Ezechiel	UGE 15	06.20	20.03	16.30	05.44
Ti. 11	Leo		06.18	20.05	17.45	05.48
On. 12	Chr. 4.s. føds.	Julius. Tusmørket varer 41 min.	06.15	20.07	19.02	05.53
To. 13	Skærtorsdag <i>Fodvaskningen</i> . Joh. 13,1-15	Justinus. ☉ F.M. 18.40	06.13	20.09	20.20	05.57
Fr. 14	Langfredag <i>Korsfæstelsen</i> . Luk. 23,26-49 el. Joh. 19,17-37	Tiburtius	06.10	20.11	21.43	06.03
Lø. 15	Chr. 5.s. føds.	Olympia. Spica kulm. midn.	06.08	20.13	23.09	06.11
Sø. 16	Påskedag <i>Jesus Kristi opstandelse</i> . Matt. 28,1-8	Margrethe 2.s. fødsel Mariane	06.05	20.15	–	06.22
Ma. 17	2. påskedag <i>Den opstandne Jesus og Maria Magd.</i> Joh. 20,1-18	Anicetus	06.03	20.17	00.38	06.40
Ti. 18	Eleutherius		06.00	20.19	02.02	07.12
On. 19	Daniel	Tusmørket varer 43 min.	05.58	20.21	03.10	08.06
To. 20	Sulpicius		05.55	20.23	03.55	09.25
Fr. 21	Florentius	☉ S. kv. 05.28	05.53	20.25	04.22	10.59
Lø. 22	Cajus		05.51	20.27	04.37	12.38
Sø. 23	1.s.e. påske <i>Vogt mine får</i> . Joh. 21,15-19	<i>Quasimodo</i> . Georgius	05.48	20.29	04.48	14.16
Ma. 24	Albertus	UGE 17	05.46	20.31	04.56	15.52
Ti. 25	Mark. evang.	☾ nærmest jorden	05.43	20.33	05.02	17.27
On. 26	Cletus	Tusmørket varer 45 min.	05.41	20.35	05.09	19.03
To. 27	Charl. Amalie	Ananias. ● N.M. 21.44	05.39	20.37	05.16	20.40
Fr. 28	Vitalis	Arcturus kulm. midn.	05.36	20.39	05.26	22.18
Lø. 29	Peter martyr		05.34	20.41	05.41	23.54
Sø. 30	2.s.e. påske <i>Mine får hører min røst</i> . Joh. 10,22-30	<i>Misericordia Domini</i> Severus	05.32	20.43	06.04	–

APRIL 2006

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
Lø.	1	05.53	18.10
Sø.	2	06.31	18.45
Ma.	3	07.10	19.20
Ti.	4	07.51	20.00
On.	5	08.36	20.48
To.	6	09.33	21.48
Fr.	7	10.43	23.04
Lø.	8	–	12.05
Sø.	9 Palmesøndag	00.26	13.16
Ma.	10	01.34	14.15
Ti.	11	02.30	15.04
On.	12	03.18	15.46
To.	13 Skærtorsdag	03.58	16.22
Fr.	14 Langfredag	04.33	16.54
Lø.	15	05.03	17.21
Sø.	16 Påskedag - Dronning Margrethe	05.32	17.48
Ma.	17 2. påskedag	06.01	18.15
Ti.	18	06.35	18.46
On.	19	07.14	19.24
To.	20	08.02	20.13
Fr.	21	09.01	21.15
Lø.	22	10.14	22.30
Sø.	23	11.41	23.56
Ma.	24	–	13.03
Ti.	25	01.15	14.07
On.	26	02.20	15.01
To.	27	03.15	15.48
Fr.	28	04.04	16.30
Lø.	29	04.49	17.08
Sø.	30	05.30	17.44

MAJ 2006

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15 timer 15 min. og tiltager i månedens løb 1 time 45 min.				SOL		MÅNE		
				OP	NED	OP	NED	
Ma.	1	Voldermisse	Philip og Jacob Solens radius 15' 52''	UGE 18	05.30	20.45	06.43	01.17
Ti.	2	Athanasius			05.28	20.47	07.40	02.19
On.	3	Korsmisse	Tusmørket varer 47 min.		05.25	20.49	08.54	02.59
To.	4	Florian	Jupiter i opp. til solen		05.23	20.51	10.16	03.22
Fr.	5	Danmarks befrielse	Gothard. ☉ F. kv. 07.13 De lyse nætter begynder		05.21	20.53	11.38	03.37
Lø.	6	Johannes ante portam			05.19	20.55	12.57	03.46
Sø.	7	3.s.e. påske	<i>Jubilate.</i> Flavia. ☾ fjernest jorden <i>Vejen, sandheden og livet.</i> Joh. 14,1-11		05.17	20.57	14.14	03.53
Ma.	8	Stanislaus		UGE 19	05.15	20.59	15.29	03.58
Ti.	9	Caspar	Europadag		05.13	21.01	16.45	04.03
On.	10	Gordianus	Tusmørket varer 49 min.		05.11	21.03	18.02	04.07
To.	11	Mamertus			05.09	21.05	19.24	04.13
Fr.	12	Bededag	Pancratius <i>Bed, så skal der gives jer.</i> Matt. 7,7-14		05.07	21.06	20.49	04.20
Lø.	13	Ingenuus	☉ F.M. 08.51		05.05	21.08	22.19	04.30
Sø.	14	4.s.e. påske	<i>Cantate.</i> Kristian <i>Sandheden gør fri.</i> Joh. 8,28-36		05.03	21.10	23.46	04.46
Ma.	15	Sophie		UGE 20	05.01	21.12	–	05.13
Ti.	16	Sara			05.00	21.14	01.02	06.01
On.	17	Bruno	Tusmørket varer 52 min.		04.58	21.16	01.54	07.13
To.	18	Erik			04.56	21.17	02.26	08.44
Fr.	19	Potentiana			04.54	21.19	02.44	10.22
Lø.	20	Angelica	☾ S. kv. 11.21		04.53	21.21	02.56	11.58
Sø.	21	5.s.e. påske	<i>Rogate.</i> Helene <i>Jesu bøn for disciplene.</i> Joh. 17,1-11		04.51	21.22	03.04	13.32
Ma.	22	Castus	☾ nærmest jorden	UGE 21	04.50	21.24	03.11	15.04
Ti.	23	Desiderius			04.48	21.26	03.17	16.37
On.	24	Esther	Tusmørket varer 56 min.		04.47	21.27	03.24	18.10
To.	25	Kr. himmelfart	Urbanus Jesu Kristi himmelfart. Luk. 24,46-53		04.45	21.29	03.33	19.46
Fr.	26	Kpr. Frederik	Beda		04.44	21.31	03.45	21.22
Lø.	27	Lucian	☉ N.M. 07.26		04.42	21.32	04.05	22.51
Sø.	28	6.s.e. påske	<i>Exaudi.</i> Vilhelm <i>At de alle må være ét.</i> Joh. 17,20-26		04.41	21.34	04.36	–
Ma.	29	Maximinus		UGE 22	04.40	21.35	05.25	00.04
Ti.	30	Vigand			04.39	21.36	06.34	00.53
On.	31	Petronella	Tusmørket varer 59 min.		04.38	21.38	07.54	01.23

MAJ 2006

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
Ma. 1	18	06.09	18.18
Ti. 2		06.45	18.52
On. 3		07.24	19.31
To. 4		08.06	20.18
Fr. 5	Danmarks Befrielse	08.58	21.13
Lø. 6		10.01	22.20
Sø. 7		11.15	23.33
Ma. 8	19	–	12.27
Ti. 9		00.42	13.27
On. 10		01.42	14.21
To. 11		02.33	15.07
Fr. 12	Bededag	03.19	15.48
Lø. 13		04.00	16.26
Sø. 14		04.38	17.00
Ma. 15	20	05.15	17.32
Ti. 16		05.51	18.04
On. 17		06.30	18.40
To. 18		07.13	19.21
Fr. 19		08.03	20.12
Lø. 20		09.02	21.12
Sø. 21		10.11	22.22
Ma. 22	21	11.25	23.37
Ti. 23		–	12.36
On. 24		00.49	13.37
To. 25	Kr. Himmelfartsdag	01.53	14.32
Fr. 26	Kronprins Frederik	02.51	15.21
Lø. 27		03.42	16.06
Sø. 28		04.30	16.47
Ma. 29	22	05.12	17.24
Ti. 30		05.51	18.00
On. 31		06.27	18.35

JUNI 2006

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17 timer 3 min. og tiltager derefter indtil den 21., hvor den er 17 timer 27 min. Herefter og til månedens ende aftager dagen 5 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
To. 1	Nikomedes	Antares kulm. midn. Solens radius 15' 46"	04.37	21.39	09.17	01.42
Fr. 2	Marcellinus		04.36	21.40	10.38	01.53
Lø. 3	Fred. 8.s. føds.	Erasmus	04.35	21.42	11.56	02.01
Sø. 4	Pinsedag	Optatus. ☉ F. kv. 01.06 ☾ fjernest jorden	04.34	21.43	13.12	02.07
<i>Helligåndens komme. Joh. 14,15-21</i>						
Ma. 5	2. pinsedag	Grundlovsdag UGE 23 Kong Hans' føds. Bonifacius	04.33	21.44	14.27	02.12
<i>Den, der tror, har evigt liv. Joh. 6,44-51</i>						
Ti. 6	Norbertus		04.32	21.45	15.43	02.17
On. 7	Tamperdag	Jeremias. Tusmørket varer 61 min.	04.31	21.46	17.02	02.22
To. 8	Medardus		04.31	21.47	18.26	02.28
Fr. 9	Primus		04.30	21.48	19.54	02.37
Lø. 10	Onuphrius		04.30	21.49	21.24	02.50
Sø. 11	Trinitatis	Prins Henrik. Barnabas apostel ☉ F.M. 20.03	04.29	21.50	22.46	03.13
<i>Dåb i den treenige Guds navn. Matt. 28,16-20</i>						
Ma. 12	Basilius		04.29	21.51	23.49	03.53
Ti. 13	Cyrillus	Capella kulm. midn. m.n.	04.28	21.51	-	04.58
On. 14	Rufinus	Tusmørket varer 63 min.	04.28	21.52	00.28	06.26
To. 15	Valdemarsdag	Vitus	04.28	21.53	00.50	08.04
Fr. 16	Tycho	☾ nærmest jorden. Pluto i opp. til solen	04.28	21.53	01.04	09.43
Lø. 17	Botolphus		04.28	21.54	01.13	11.18
Sø. 18	1.s.e. trin.	Leonitius. ☉ S. kv. 16.08	04.28	21.54	01.20	12.50
<i>Den rige bonde. Luk. 12,13-21</i>						
Ma. 19	Gervasius		04.28	21.54	01.26	14.21
Ti. 20	Sylverius	Merkur st. østl. elong.	04.28	21.55	01.33	15.52
On. 21	Albanus	Tusmørket varer 64 min. Solhverv 14.26. Længste dag	04.28	21.55	01.41	17.25
To. 22	10.000 martyrer		04.28	21.55	01.52	18.59
Fr. 23	Paulinus		04.28	21.55	02.08	20.30
Lø. 24	Skt. Hansdag		04.29	21.55	02.33	21.49
Sø. 25	2.s.e. trin.	Prosper. ● N.M. 18.05	04.29	21.55	03.15	22.47
<i>Kristi efterfølgelse. Luk. 14,25-35</i>						
Ma. 26	Pelagius		04.30	21.55	04.16	23.23
Ti. 27	Syvsoverdag		04.30	21.55	05.33	23.46
On. 28	Carol. Amalie	Eleonora. Tusmørket varer 63 min.	04.31	21.55	06.56	-
To. 29	Petrus Paulus		04.31	21.54	08.19	00.00
Fr. 30	Lucina		04.32	21.54	09.38	00.09

JUNI 2006

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
To.	1	07.03	19.11
Fr.	2	07.41	19.52
Lø.	3	08.25	20.40
Sø.	4 Pinsedag	09.18	21.35
Ma.	5 2. pinsedag - Grundlovsdag 23	10.18	22.36
Ti.	6	11.24	23.40
On.	7 Prins Joachim	-	12.28
To.	8	00.44	13.29
Fr.	9	01.44	14.24
Lø.	10	02.39	15.13
Sø.	11 Prins Henrik	03.30	15.59
Ma.	12 24	04.18	16.41
Ti.	13	05.03	17.21
On.	14	05.47	18.00
To.	15 Valdemarsdag	06.30	18.39
Fr.	16	07.16	19.23
Lø.	17	08.04	20.12
Sø.	18	08.57	21.06
Ma.	19 25	09.54	22.08
Ti.	20	10.57	23.14
On.	21	-	12.02
To.	22	00.22	13.04
Fr.	23	01.28	14.03
Lø.	24 Skt. Hansdag	02.30	14.58
Sø.	25	03.26	15.48
Ma.	26 26	04.17	16.33
Ti.	27	05.02	17.15
On.	28	05.42	17.51
To.	29	06.15	18.24
Fr.	30	06.46	18.55

JULI 2006

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17 timer 21 min. og aftager i månedens løb 1 time 20 min.				SOL		MÅNE	
				OP	NED	OP	NED
Lø.	1	Chr. 2.s. føds.	Fred. 2.s. føds. Theobaldus. (fjernest jorden Solens radius 15' 44"	04.33	21.54	10.55	00.15
Sø.	2	3.s.e. trin. <i>Den fortabte søn.</i> Luk. 15,11-32	Mariæ besøg.	04.34	21.53	12.10	00.20
Ma.	3	Cornelius	☉ F. kv. 18.37 UGE 27 Vega kulm. midn.	04.35	21.53	13.25	00.25
Ti.	4	Ulricus	Jorden fjernest solen	04.35	21.52	14.41	00.30
On.	5	Anshelmus	Tusmørket varer 61 min.	04.36	21.51	16.02	00.35
To.	6	Dion		04.37	21.51	17.27	00.43
Fr.	7	Villebaldus		04.39	21.50	18.56	00.54
Lø.	8	Kjeld		04.40	21.49	20.23	01.11
Sø.	9	4.s.e. trin. <i>Elsk jeres fjender.</i> Matt. 5,43-48	Sostrata	04.41	21.48	21.36	01.43
Ma.	10	Knud, konge	UGE 28	04.42	21.47	22.25	02.37
Ti.	11	Josva	○ F.M. 05.02	04.43	21.46	22.53	03.58
On.	12	Henrik	Tusmørket varer 59 min.	04.45	21.45	23.10	05.36
To.	13	Margarethe	(nærmest jorden	04.46	21.44	23.21	07.19
Fr.	14	Bonaventura		04.47	21.43	23.29	08.58
Lø.	15	Apostl. deling		04.49	21.42	23.35	10.34
Sø.	16	5.s.e. trin. <i>Peters bekendelse.</i> Matt. 16,13-26	Susanne	04.50	21.40	23.42	12.07
Ma.	17	Alexius	☉ S. kv. 21.13 UGE 29	04.52	21.39	23.49	13.39
Ti.	18	Arnophlus		04.53	21.38	23.59	15.11
On.	19	Justa	Tusmørket varer 56 min.	04.55	21.36	–	16.44
To.	20	Elias		04.56	21.35	00.13	18.16
Fr.	21	Evenus		04.58	21.33	00.34	19.38
Lø.	22	Maria Magd.	Altair kulm. midn.	05.00	21.32	01.09	20.42
Sø.	23	6.s.e. trin. <i>Den rige yngling.</i> Matt. 19,16-26	Apollinaris. Hundedagene beg.	05.01	21.30	02.03	21.25
Ma.	24	Cristina	UGE 30	05.03	21.28	03.15	21.51
Ti.	25	Jacobus	● N.M. 06.31	05.05	21.27	04.37	22.07
On.	26	Anna	Tusmørket varer 53 min.	05.06	21.25	06.00	22.17
To.	27	Martha		05.08	21.23	07.21	22.24
Fr.	28	Aurelius		05.10	21.21	08.39	22.30
Lø.	29	Oluf	(fjernest jorden	05.12	21.20	09.54	22.34
Sø.	30	7.s.e. trin. <i>Bekendelse uden frygt.</i> Matt. 10,24-31	Abdon	05.13	21.18	11.09	22.39
Ma.	31	Germanus	UGE 31	05.15	21.16	12.24	22.44

JULI 2006

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
Lø.	1	07.18	19.29
Sø.	2	07.53	20.08
Ma.	3	27 08.36	20.53
Ti.	4	09.24	21.44
On.	5	10.21	22.41
To.	6	11.23	23.45
Fr.	7	–	12.30
Lø.	8	00.53	13.36
Sø.	9	02.01	14.39
Ma.	10	28 03.05	15.34
Ti.	11	04.02	16.24
On.	12	04.54	17.10
To.	13	05.42	17.53
Fr.	14	06.27	18.35
Lø.	15	07.09	19.17
Sø.	16	07.52	20.02
Ma.	17	29 08.37	20.51
Ti.	18	09.26	21.45
On.	19	10.21	22.47
To.	20	11.24	23.54
Fr.	21	–	12.31
Lø.	22	01.06	13.38
Sø.	23	02.14	14.39
Ma.	24	30 03.15	15.35
Ti.	25	04.08	16.24
On.	26	04.54	17.06
To.	27	05.32	17.42
Fr.	28	06.03	18.11
Lø.	29	06.28	18.36
Sø.	30	06.53	19.03
Ma.	31	31 07.21	19.35

AUGUST 2006

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15 timer 57 min. og aftager i månedens løb 2 timer 6 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
Ti.	1	Peters fængsel	05.17	21.14	13.42	22.50
On.	2	Hannibal	05.19	21.12	15.04	22.59
Solens radius 15' 45'' Tusmørket varer 50 min. ☉ F. kv. 10.46						
To.	3	Nikodemus	05.21	21.10	16.30	23.12
Fr.	4	Dominicus	05.23	21.08	17.57	23.36
Lø.	5	Osvaldus	05.24	21.06	19.17	–
Sø.	6	8.s.e. trin. Kristi forkl. <i>At høre og gøre derefter. Matt. 7,22-29</i>	05.26	21.04	20.17	00.17
Ma.	7	Donatus	05.28	21.02	20.54	01.26
De lyse nætter ender UGE 32 Merkur st. vestl. elong.						
Ti.	8	Ruth	05.30	20.59	21.15	02.58
On.	9	Romanus	05.32	20.57	21.28	04.41
Tusmørket varer 47 min. ☉ F.M. 12.54						
To.	10	Laurentius	05.34	20.55	21.37	06.25
Fr.	11	Herman	05.36	20.53	21.44	08.06
Lø.	12	Chr. 3.s. føds.	05.38	20.51	21.51	09.43
Sø.	13	9.s.e. trin. Hippolytus <i>At vente på Herren. Luk. 12,32-48 el. Enken og den uretfærdige dommer. Luk. 18,1-8</i>	05.39	20.48	21.58	11.18
Ma.	14	Eusebius	05.41	20.46	22.06	12.54
UGE 33						
Ti.	15	Mariæ himmelf.	05.43	20.44	22.19	14.29
On.	16	Rochus	05.45	20.41	22.37	16.03
Tusmørket varer 45 min. ☉ S. kv. 03.51						
To.	17	Anastatius	05.47	20.39	23.08	17.29
Fr.	18	Agapetus	05.49	20.37	23.56	18.39
Lø.	19	Sebaldus	05.51	20.34	–	19.27
Sø.	20	10.s.e. trin Bernhard <i>Dom over denne slægt. Matt. 11,16-24</i>	05.53	20.32	01.03	19.57
Ma.	21	Salomon	05.55	20.30	02.22	20.15
UGE 34						
Ti.	22	Symphorian	05.57	20.27	03.45	20.26
On.	23	Zakæus	05.59	20.25	05.06	20.34
Tusmørket varer 43 min. ☉ N.M. 21.10 Hundredagene ender						
To.	24	Bartholomæus	06.01	20.22	06.25	20.40
Fr.	25	Ludvig	06.03	20.20	07.41	20.45
Lø.	26	Irenæus	06.04	20.17	08.56	20.49
Sø.	27	11.s.e. trin Gebhardus <i>Jesus og synderinden. Luk. 7,36-50</i>	06.06	20.15	10.11	20.53
Ma.	28	Lovise	06.08	20.12	11.27	20.59
UGE 35						
Ti.	29	Joh. halsh.	06.10	20.10	12.47	21.06
On.	30	Benjamin	06.12	20.07	14.10	21.17
To.	31	Bertha	06.14	20.05	15.36	21.35
Tusmørket varer 41 min.						

AUGUST 2006

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
Ti. 1		07.55	20.13
On. 2		08.37	20.59
To. 3		09.27	21.52
Fr. 4		10.24	22.54
Lø. 5		11.31	–
Sø. 6		00.07	12.48
Ma. 7	32	01.29	14.05
Ti. 8		02.45	15.10
On. 9		03.48	16.06
To. 10		04.41	16.54
Fr. 11		05.27	17.38
Lø. 12		06.09	18.19
Sø. 13		06.49	19.00
Ma. 14	33	07.27	19.42
Ti. 15		08.07	20.28
On. 16		08.51	21.18
To. 17		09.42	22.18
Fr. 18		10.44	23.29
Lø. 19		11.58	–
Sø. 20		00.48	13.15
Ma. 21	34	02.00	14.22
Ti. 22		03.02	15.20
On. 23		03.54	16.09
To. 24		04.38	16.50
Fr. 25		05.14	17.24
Lø. 26		05.42	17.51
Sø. 27		06.05	18.13
Ma. 28	35	06.26	18.36
Ti. 29		06.50	19.03
On. 30		07.19	19.38
To. 31		07.56	20.21

SEPTEMBER 2006

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13 timer 46 min. og aftager i månedens løb 2 timer 12 min.			SOL		MÅNE			
			OP	NED	OP	NED		
Fr.	1	Ægidius	☉ F. kv. 00.56 Solens radius 15' 51"	06.16	20.02	16.58	22.07	
Lø.	2	Elisa		06.18	20.00	18.06	23.01	
Sø.	3	12.s.e. trin	Seraphia <i>Bespottelse imod Ånden. Matt. 12,31-42</i>	06.20	19.57	18.51	–	
Ma.	4	Juliane Marie	Theodosia	UGE 36	06.22	19.54	19.18	00.21
Ti.	5	Regina	Uranus i opp. til solen	06.24	19.52	19.34	01.59	
On.	6	Magnus	Tusmørket varer 40 min.	06.26	19.49	19.45	03.43	
To.	7	Louise	Robert. ☉ F.M. 20.42 Måneformørkelse Formalhaut kulm. midn.	06.28	19.47	19.52	05.26	
Fr.	8	Mariæ føds.	☾ nærmest jorden	06.29	19.44	19.59	07.06	
Lø.	9	Gorgonius		06.31	19.42	20.06	08.45	
Sø.	10	13.s.e. trin	Burchhardt <i>Zebedæussønnerne. Matt. 20,20-28</i>	06.33	19.39	20.14	10.24	
Ma.	11	Hillebert		UGE 37	06.35	19.36	20.25	12.03
Ti.	12	Guido		06.37	19.34	20.41	13.41	
On.	13	Cyprianus	Tusmørket varer 39 min.	06.39	19.31	21.07	15.14	
To.	14	† ophøjelse	☉ S. kv. 13.15	06.41	19.28	21.50	16.32	
Fr.	15	Eskild		06.43	19.26	22.52	17.28	
Lø.	16	Euphemia		06.45	19.23	–	18.03	
Sø.	17	14.s.e. trin	Lambertus <i>Den syge ved Betesda dam. Joh. 5,1-15</i>	06.47	19.21	00.09	18.23	
Ma.	18	Chr. 8.s. føds.	Titus	UGE 38	06.49	19.18	01.31	18.36
Ti.	19	Constantia		06.51	19.15	02.53	18.45	
On.	20	Tamperdag	Tobias Tusmørket varer 39 min.	06.52	19.13	04.12	18.51	
To.	21	Matthæus		06.54	19.10	05.29	18.56	
Fr.	22	Mauritius	☉ N.M. 13.45 ☾ fjernest jorden	06.56	19.07	06.44	19.00	
Lø.	23	Linus	Jævnøgn 06.03	06.58	19.05	07.59	19.04	
Sø.	24	15.s.e. trin	Tecla <i>Ét er fornødent. Luk. 10,38-42</i>	07.00	19.02	09.15	19.09	
Ma.	25	Cleophas		UGE 39	07.02	19.00	10.33	19.16
Ti.	26	Chr. 10.s. føds.	Adolph	07.04	18.57	11.55	19.26	
On.	27	Cosmus	Tusmørket varer 39 min.	07.06	18.54	13.20	19.41	
To.	28	Venceslaus		07.08	18.52	14.43	20.06	
Fr.	29	Skt. Michael		07.10	18.49	15.55	20.50	
Lø.	30	Hieronymus	☉ F. kv. 13.04	07.12	18.46	16.47	21.58	

SEPTEMBER 2006

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
Fr.	1	08.42	21.12
Lø.	2	09.37	22.15
Sø.	3	10.44	23.33
Ma.	4	36	–
Ti.	5	01.05	13.33
On.	6	02.25	14.44
To.	7	03.27	15.42
Fr.	8	04.19	16.30
Lø.	9	05.04	17.15
Sø.	10	05.44	17.57
Ma.	11	37	06.21
Ti.	12	06.57	19.18
On.	13	07.34	20.01
To.	14	08.15	20.50
Fr.	15	09.04	21.48
Lø.	16	10.06	23.03
Sø.	17	11.25	–
Ma.	18	38	00.27
Ti.	19	01.39	13.57
On.	20	02.39	14.55
To.	21	03.29	15.43
Fr.	22	04.11	16.24
Lø.	23	04.46	16.57
Sø.	24	05.15	17.24
Ma.	25	39	05.39
Ti.	26	06.00	18.10
On.	27	06.22	18.37
To.	28	06.49	19.10
Fr.	29	07.24	19.52
Lø.	30	08.07	20.45

OKTOBER 2006

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 11 timer 30 min. og aftager i månedens løb 2 timer 14 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
Sø.	1	16.s.e. trin. Remigius. Solens radius 15' 59" <i>Lazarus' opvækkelse. Joh. 11,19-45</i>	07.14	18.44	17.20	23.26
Ma.	2	Ditlev UGE 40	07.16	18.41	17.39	-
Ti.	3	Mette	07.18	18.39	17.51	01.05
On.	4	Franciscus Tusmørket varer 39 min.	07.20	18.36	18.00	02.45
To.	5	Placidus	07.22	18.33	18.07	04.25
Fr.	6	Fred. 7.s. føds. Broderus. ☾ nærmest jorden	07.24	18.31	18.14	06.03
Lø.	7	Fred. 1.s. føds. Amalie. ○ F.M. 05.13	07.26	18.28	18.21	07.43
Sø.	8	17.s.e. trin. Ingeborg <i>Jesus som gæst hos toldereren Levi. Mark. 2,14-22</i>	07.28	18.26	18.31	09.23
Ma.	9	Dionysius UGE 41	07.30	18.23	18.45	11.06
Ti.	10	Gereon	07.32	18.21	19.07	12.45
On.	11	Fred. 4.s. føds. Tusmørket varer 39 min.	07.34	18.18	19.43	14.14
To.	12	Maximilian	07.36	18.16	20.39	15.21
Fr.	13	Angelus	07.38	18.13	21.53	16.04
Lø.	14	Calixtus ☾ S. kv. 02.26	07.40	18.11	23.16	16.29
Sø.	15	18.s.e. trin. Hedevig <i>Det sande vintræ. Joh. 15,1-11</i>	07.42	18.08	-	16.45
Ma.	16	Gallus UGE 42	07.44	18.06	00.39	16.54
Ti.	17	Florentinus Merkur st. østl. elong.	07.46	18.03	01.59	17.01
On.	18	Lukas evang. Tusmørket varer 40 min.	07.48	18.01	03.16	17.07
To.	19	Balthasar ☾ fjernest jorden	07.50	17.58	04.32	17.11
Fr.	20	Felicianus	07.52	17.56	05.46	17.15
Lø.	21	11.000 jomfruer	07.54	17.54	07.02	17.20
Sø.	22	19.s.e. trin. Cordula. ● N.M. 07.14 <i>De første disciple. Joh. 1,35-51</i>	07.56	17.51	08.20	17.27
Ma.	23	Søren UGE 43	07.58	17.49	09.41	17.35
Ti.	24	FN dag Proclus	08.00	17.47	11.05	17.49
On.	25	Crispinus Tusmørket varer 40 min.	08.02	17.44	12.29	18.11
To.	26	Amandus	08.05	17.42	13.45	18.48
Fr.	27	Sem	08.07	17.40	14.44	19.47
Lø.	28	Marie Sophie Frederikke	08.09	17.37	15.21	21.08
Sø.	29	20.s.e. trin. Narcissus. Sommertid slutter ☾ F. kv. 22.25 <i>De onde vinbønder. Matt. 21,28-44</i>	07.11	16.35	14.44	21.41
Ma.	30	Absalon UGE 44	07.13	16.33	14.58	23.17
Ti.	31	Reform. beg. Louise	07.15	16.31	15.08	-

OKTOBER 2006

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
Sø.	1	09.03	21.50
Ma.	2	40	10.10 23.12
Ti.	3	11.33	–
On.	4	00.44	13.02
To.	5	02.01	14.14
Fr.	6	03.01	15.13
Lø.	7	03.51	16.03
Sø.	8	04.35	16.49
Ma.	9	41	05.14 17.32
Ti.	10	05.51	18.12
On.	11	06.27	18.53
To.	12	07.03	19.35
Fr.	13	07.43	20.22
Lø.	14	08.31	21.19
Sø.	15	09.31	22.32
Ma.	16	42	10.48 23.54
Ti.	17	–	12.11
On.	18	01.05	13.20
To.	19	02.03	14.18
Fr.	20	02.52	15.06
Lø.	21	03.36	15.48
Sø.	22	04.13	16.24
Ma.	23	43	04.45 16.54
Ti.	24	FN-dag	05.12 17.22
On.	25	05.36	17.48
To.	26	06.01	18.18
Fr.	27	06.29	18.54
Lø.	28	07.03	19.37
Sø.	29	Sommertid slutter	06.48 19.30
Ma.	30	44	07.42 20.36
Ti.	31	08.50	21.55

NOVEMBER 2006

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 9 timer 11 min. og aftager i månedens løb 1 time 45 min.			SOL		MÅNE		
			OP	NED	OP	NED	
On.	1	Alle helgen	Tusmørket varer 41 min. Solens radius 16' 7"	07.17	16.29	15.15	00.53
To.	2	Alle sjæle		07.19	16.26	15.22	02.28
Fr.	3	Hubertus		07.21	16.24	15.29	04.04
Lø.	4	Otto	☾ nærmest jorden	07.24	16.22	15.37	05.42
Sø.	5	Alle helgens s.	Malachias. ☉ F.M. 13.58 <i>Jordens salt og verdens lys. Matt. 5,13-16 el. Saligprisningerne. Matt. 5,1-12</i>	07.26	16.20	15.49	07.22
Ma.	6	Leonhardus	UGE 45	07.28	16.18	16.07	09.05
Ti.	7	Engelbrecht		07.30	16.16	16.36	10.42
On.	8	Claudius	Tusmørket varer 43 min.	07.32	16.14	17.24	12.02
To.	9	Theodor		07.34	16.12	18.33	12.57
Fr.	10	Luther		07.36	16.10	19.55	13.30
Lø.	11	Morten bisp		07.38	16.08	21.20	13.50
Sø.	12	22.s.e. trin.	Torkild. ☉ S. kv. 18.45 <i>Den største i Himmeriget. Matt. 18,1-14</i>	07.40	16.07	22.43	14.02
Ma.	13	Arcadius	UGE 46	07.42	16.05	–	14.10
Ti.	14	Frederik		07.44	16.03	00.02	14.16
On.	15	Leopold	Tusmørket varer 44 min.	07.47	16.01	01.18	14.21
To.	16	Othenius	☾ fjernest jorden	07.49	16.00	02.32	14.25
Fr.	17	Anianus		07.51	15.58	03.47	14.30
Lø.	18	Hesychius		07.53	15.56	05.04	14.36
Sø.	19	23.s.e. trin.	Elisabeth <i>Den fattige enkes gave. Mark. 12,38-44</i>	07.55	15.55	06.24	14.44
Ma.	20	Volkmarus	☉ N.M. 23.18 UGE 47	07.57	15.53	07.48	14.56
Ti.	21	Mariæ ofring		07.59	15.52	09.13	15.15
On.	22	Cecilia	Tusmørket varer 46 min.	08.01	15.50	10.34	15.48
To.	23	Clemens		08.02	15.49	11.39	16.41
Fr.	24	Chrysogonus		08.04	15.48	12.22	17.57
Lø.	25	Catharina	Merkur st. vestl. elong.	08.06	15.47	12.49	19.27
Sø.	26	Sidste s. i kirkeåret	Conradus <i>Kom til mig. Matt. 11,25-30</i>	08.08	15.45	13.05	21.01
Ma.	27	Facundus	UGE 48	08.10	15.44	13.16	22.35
Ti.	28	Sophie Magd.	☉ F. kv. 07.29	08.12	15.43	13.23	–
On.	29	Saturninus	Tusmørket varer 47 min.	08.13	15.42	13.30	00.07
To.	30	Chr. 6.s. føds.	Andreas	08.15	15.41	13.37	01.39

NOVEMBER 2006

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
On.	1	10.09	23.18
To.	2	11.30	–
Fr.	3	00.30	12.42
Lø.	4	01.28	13.42
Sø.	5	02.19	14.36
Ma.	6	45	03.05 15.24
Ti.	7	03.46	16.09
On.	8	04.24	16.51
To.	9	05.01	17.32
Fr.	10	05.39	18.12
Lø.	11	Morten Bisp	06.18 18.57
Sø.	12	07.04	19.48
Ma.	13	46	07.59 20.50
Ti.	14	09.04	22.01
On.	15	10.17	23.11
To.	16	11.26	–
Fr.	17	00.12	12.26
Lø.	18	01.05	13.18
Sø.	19	01.53	14.06
Ma.	20	47	02.35 14.48
Ti.	21	03.13	15.25
On.	22	03.47	16.00
To.	23	04.18	16.35
Fr.	24	04.48	17.10
Lø.	25	05.20	17.49
Sø.	26	05.57	18.33
Ma.	27	48	06.42 19.26
Ti.	28	07.35	20.26
On.	29	08.36	21.34
To.	30	09.47	22.45

DECEMBER 2006

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7 timer 23 min. og aftager derefter indtil den 22., hvor den er 6 timer 56 min. Herefter og til månedens ende tiltager dagen 6 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
Fr. 1	Arnold	Solens radius 6' 13"	08.17	15.40	13.44	03.12
Lø. 2	Bibiana	☾ nærmest jorden	08.18	15.39	13.54	04.48
Sø. 3	1.s. i advent	Svend <i>Jesu indtog i Jerusalem. Matt. 21,1-9</i>	08.20	15.39	14.09	06.27
Ma. 4	Charlotte Frederikke	Barbara	08.22	15.38	14.32	08.06
Ti. 5	Sabina	☉ F.M. 01.25	08.23	15.37	15.10	09.35
On. 6	Nikolaus	Tusmørket varer 48 min.	08.25	15.36	16.10	10.43
To. 7	Agathon		08.26	15.36	17.29	11.26
Fr. 8	Mariæ undf.		08.27	15.35	18.56	11.52
Lø. 9	Rudolph		08.29	15.35	20.21	12.07
Sø. 10	2.s. i advent	Judith <i>Når Menneskesønnen kommer. Luk. 21,25-36</i>	08.30	15.35	21.43	12.17
Ma. 11	Damasus		08.31	15.34	23.01	12.24
Ti. 12	Epimachus	☾ S. kv. 15.32. Rigel kulm. midn. Capella kulm. midn.	08.32	15.34	-	12.29
On. 13	Lucia	Tusmørket varer 49 min. ☾ fjernest jorden	08.33	15.34	00.16	12.34
To. 14	Chrispus		08.34	15.34	01.30	12.39
Fr. 15	Nikatius		08.35	15.34	02.46	12.44
Lø. 16	Lazarus		08.36	15.34	04.04	12.52
Sø. 17	3.s. i advent	Albina <i>Johannes Døber i fængsel. Matt. 11,2-10</i>	08.37	15.34	05.26	13.02
Ma. 18	Lovise		08.38	15.35	06.52	13.18
Ti. 19	Nemesius		08.39	15.35	08.15	13.45
On. 20	Tamperdag	Abraham. ☉ N.M. 15.01 Tusmørket varer 49 min.	08.39	15.35	09.28	14.31
To. 21	Thomas		08.40	15.36	10.20	15.42
Fr. 22	Japetus	Solhverv 01.22. Korteste dag Betelgeuze kulm. midn.	08.40	15.36	10.52	17.10
Lø. 23	Torlacus		08.41	15.37	11.11	18.46
Sø. 24	4.s. i advent	Juleaften. Alexandrine. Adam <i>Johannes Døbers vidnesbyrd. Joh. 1,19-28</i>	08.41	15.37	11.23	20.21
Ma. 25	Juledag		08.41	15.38	11.32	21.54
	<i>Jesu Kristi Fødsel. Luk. 2,1-14</i>					
Ti. 26	2. juledag	Skt. Stephan	08.42	15.39	11.39	23.25
	<i>Det retsfærdige blod. Matt. 23,34-39</i>					
On. 27	Joh. evang.	Tusmørket varer 49 min. ☉ F. kv. 15.48	08.42	15.40	11.45	-
To. 28	Børnedag	☾ nærmest jorden	08.42	15.41	11.52	00.55
Fr. 29	Noah		08.42	15.42	12.01	02.28
Lø. 30	David		08.42	15.43	12.13	04.03
Sø. 31	Julesøndag	Sylvester <i>Simeon og Anna. 2,25-40</i>	08.42	15.44	12.32	05.39

DECEMBER 2006

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
Fr.	1	11.00	23.53
Lø.	2	–	12.10
Sø.	3	00.54	13.14
Ma.	4	49	01.48 14.12
Ti.	5	02.39	15.04
On.	6	03.24	15.53
To.	7	04.06	16.36
Fr.	8	04.45	17.17
Lø.	9	05.24	17.54
Sø.	10	06.01	18.33
Ma.	11	50	06.41 19.14
Ti.	12	07.27	20.02
On.	13	08.18	20.57
To.	14	09.15	21.59
Fr.	15	10.17	23.03
Lø.	16	11.20	–
Sø.	17	00.05	12.21
Ma.	18	51	01.02 13.18
Ti.	19	01.54	14.12
On.	20	02.41	15.00
To.	21	03.24	15.45
Fr.	22	04.02	16.27
Lø.	23	04.39	17.07
Sø.	24	Juleaftensdag	05.16 17.48
Ma.	25	Juledag	52 05.55 18.31
Ti.	26	2. juledag	06.38 19.18
On.	27	07.27	20.08
To.	28	08.21	21.05
Fr.	29	09.23	22.08
Lø.	30	10.30	23.15
Sø.	31	11.42	–

Alle oplysninger i denne kalender er meddelt af Københavns Universitet, bortset fra højvandtiderne (se side 33). De i kalenderen angivne tidspunkter for solens og månens opgang og nedgang er beregnet for disse himmellegemers centre og gælder for København. Alle klokkeslæt i denne kalender er i perioden fra 26. marts til 29. oktober angivet i sommertid, som er en time mere end mellemeuropæisk tid, der er normalt i Danmark.

Solens opgang og nedgang

Korrektioner for Sønderjylland

De i kalenderen angivne klokkeslæt for Solens opgang og nedgang gælder for Københavns horisont. Ved hjælp af de i nedenstående tabel anførte korrektioner er det muligt at udregne tidspunkterne for henholdsvis Aabenraa og Slesvig.

Tabellen anvendes på følgende måde: I tabelens første kolonne opsøges tidspunktet på året, idet de efter månederne anførte romertal I og II betegner henholdsvis første og sidste halvdel af den pågældende måned. De ud for måned-

halvdelen anførte tal i de følgende kolonner er det antal minutter, der skal lægges til kalenderens klokkeslæt for henholdsvis solopgang og solnedgang for at få klokkeslættet for vedkommende lokalitet.

I landsdelens vestlige egne indtræder de omhandlede begivenheder yderligere op til 3 minutter senere, ved østkysten 1-2 minutter tidligere.

Eksempel: Solopgang i Højer den 7. juli. Kalenderen angiver 04.39. Hertil lægges ifølge tabellen for juli I for Aabenraa 17 minutter, hvorved man får 04.56. Da Højer ligger ved vestkysten lægges yderligere 3 minutter til. Resultat: 04.59.

Det bemærkes, at tabellen ikke kan anvendes til korrektion af tidspunkterne for månens op- og nedgang.

MÅNED	AABENRAA		SLESVIG	
	Solopgang	Solnedgang	Solopgang	Solnedgang
December II	+ 8	+ 17	+ 4	+ 20
Januar I – December I	+ 9	+ 17	+ 5	+ 19
Januar II – November II	+ 9	+ 16	+ 6	+ 18
Februar I – November I	+ 10	+ 15	+ 8	+ 16
Februar II – Oktober II	+ 11	+ 14	+ 9	+ 15
Marts I – Oktober I	+ 12	+ 13	+ 11	+ 13
Marts II – September II	+ 13	+ 13	+ 12	+ 12
April I – September I	+ 14	+ 12	+ 13	+ 11
April II – August II	+ 15	+ 11	+ 15	+ 9
Maj I – August I	+ 16	+ 10	+ 17	+ 7
Maj II – Juli II	+ 16	+ 9	+ 18	+ 6
Juni I – Juli I	+ 17	+ 8	+ 20	+ 4
Juni II	+ 17	+ 8	+ 20	+ 4

Højvandet ved vestkysten

Højvandet er i kalenderen beregnet for Vidåslusen. Udgangspunktet er højvandet ved Havneby som angivet i Farvandsvæsenets tidevandstabel. Tidsangivelserne er mellemeuropæisk tid med hensynstagen til dansk sommertid. Vil man kende vandtiderne ved andre punkter på vestkysten end ved Vidåslusen, må man ved:

Nordslesvig

Havneby, Rømø.....	trække 23 min. fra
Lakolk	trække 1 t. og 3 min. fra
Koldby	trække 3 min. fra
Ballum sluse.....	trække 18 min fra
Rejsby sluse	trække 3 min. fra
Vester Vedsted.....	trække 13 min. fra

Fanø

Nordby	lægge 2 min. til
Sønderho	trække 43 min. fra

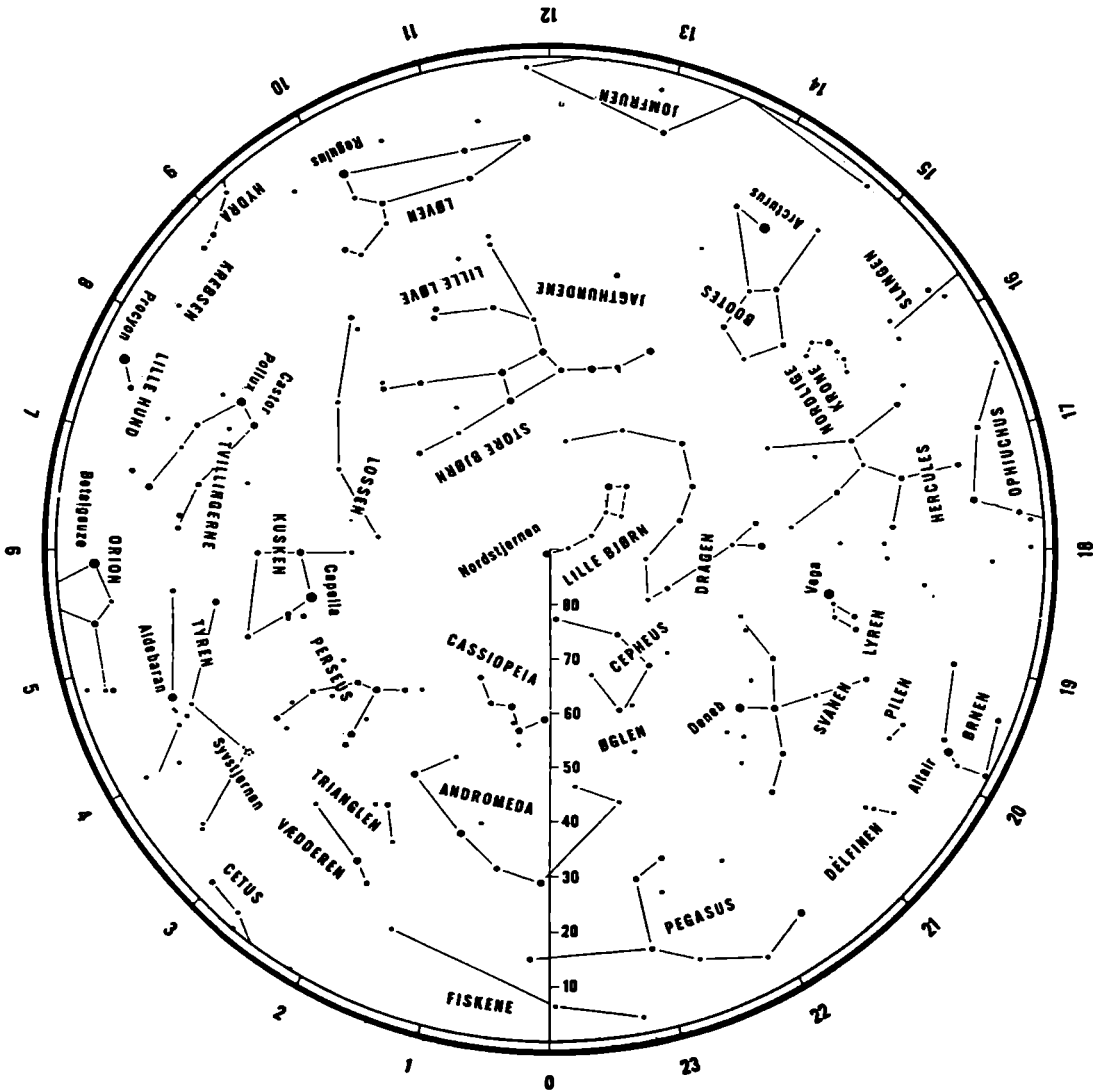
Sydslesvig

Dagebøl	
(forb. til Fjør)	trække 28 min. fra
Schlüttsiel (forb.	
til Halligerne).....	trække 48 min. fra
Husum (forb. til	
Pellworm m.v.).....	trække 48 min fra
Frederiksstad	lægge 56 min. til
Tønning	lægge 2 min. til
Wyk	trække 38 min. fra
St. Peter	trække 1 t. og 31 min. fra
Westerland.....	trække 1 t. og 45 min. fra

Stjernesked

Stjernesked viser sig hver nat, men på enkelte tider af året ses flere end sædvanligt, således hvert år omkring 3. – 4. januar (Kvadrantider-

ne), 22. april (Lyriderne), 12. august (Perseiderne), 21. oktober (Orionderne) og 13. december (Geminiderne), medens der med års mellemrum kan forekomme mange stjernesked omkring 9. oktober (Oktober-Draconiderne) og 17. november (Leoniderne).

Formørkelser i året 2006

1) 29. marts, total solformørkelse.

Synlig som partiel formørkelse i Danmark. Formørkelsens synlighedsområde fremgår af kortet. I område **B** vil formørkelsen være synlig i hele sin udstrækning. I område **A** vil formørkelsen være påbegyndt ved solopgang, og i område **C** vil solen gå ned, før formørkelsen er afsluttet. Formørkelsen går i retning fra **a** til **b** og er total langs kurven **a-b**. I København begynder den partielle fase kl. 11.56 og slutter kl. 13.45. Formørkelsens midte er kl. 12.51. Tidspunkterne er angivet i sommertid.

2) 22. september, ringformet solformørkelse.

Ikke synlig i Danmark. Formørkelsens syn-

lighedsområde fremgår af kortet. I område **B** vil formørkelsen være synlig i hele sin udstrækning. I område **A** vil formørkelsen være påbegyndt ved solopgang, og i område **C** vil solen gå ned, før formørkelsen er afsluttet. Kurven fra **a** (maksimal formørkelse ved solopgang) til **b** (maksimal formørkelse ved solnedgang) viser formørkelsens retning.

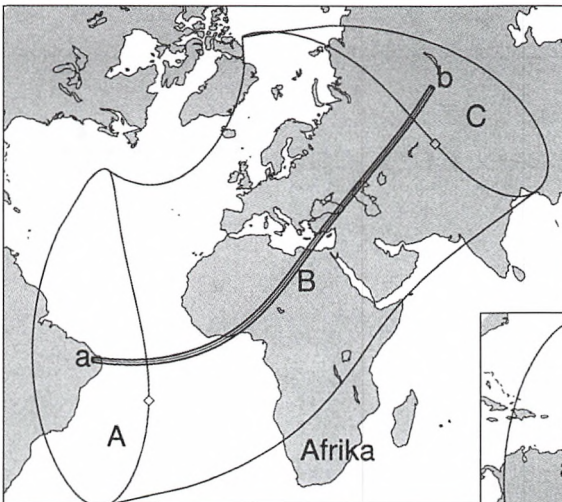
3) 14.-15. marts, penumbral måneformørkelse.

I København begynder formørkelsen den 14. marts kl. 22.21 og slutter den 15. marts kl. 03.13

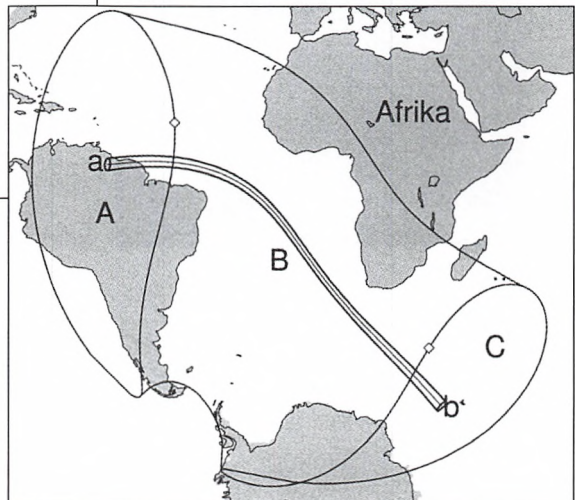
4) 7. september, partiel måneformørkelse.

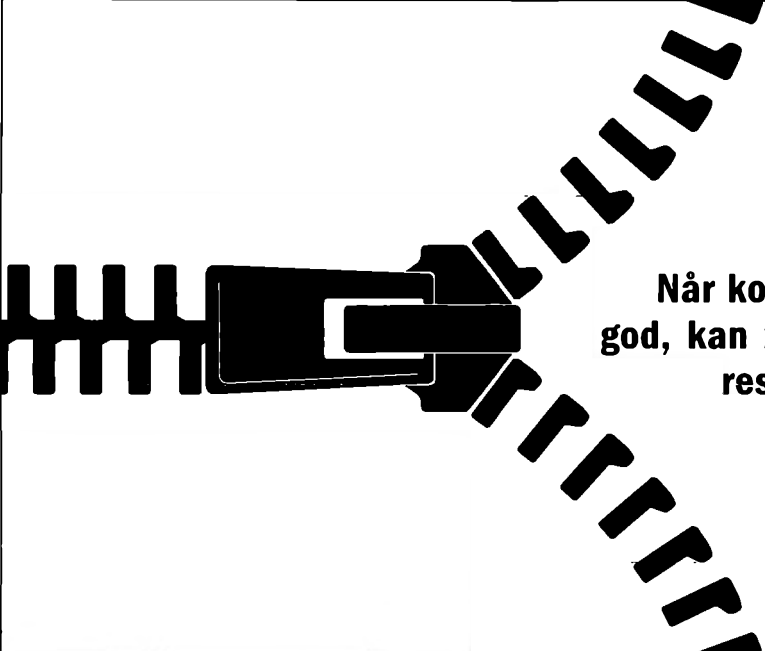
Den partielle fase begynder kl. 20.05 og slutter kl. 21.37. Tidspunkterne er angivet i sommertid.

Total solformørkelse 29. marts 2006

Ringformet/total solformørkelse 22. sept. 2006

Når kontakten er god, kan man se det på resultatet

www.ey.dk

ERNST & YOUNG
FROM THOUGHT TO FINISH.™

Spikergade 19, 6270 Tønder. Tlf.: 74 72 55 66. E-mail: ey.toender@ey.dk

Deres bank

*for
forretninger
i Tyskland*

UNION-BANK
Aktieselskab

D-24937 Flensburg
Große Str. 2
Tlf. 04 61 - 84 14-0
Fax 04 61 - 84 14-290
Telex 2 28 55
E-mail: info@unionbank.de

Filialer i
D-24941 Flensburg Tlf. 04 61 / 9 02 10 - 0
Schleswiger Str. 85 Fax 04 61 / 9 02 10 - 10
og
D-24955 Harrislee Tlf. 04 61 / 7 00 32 - 0
Süderstr. 89 Fax 04 61 / 7 00 32 - 32
Internet: www.unionbank.de

ARTIKLER OG DIGTE

Prolog 2006

U'en et sproch så gik'et slet.
Men mæ et sproch da er'et het let
for de fremmet åltins lich og grej'
det, æ danskere ka gå og sej'.

Hvordan ka de ve'e, at "sinde mæ æ vinde"
bety'e, at de ska tej'et gelinde?
At en lihm er en kost te og fej' mæ såmænd?
Og en limpind? Hvordan ska'en hop å sån jen?
og hva i alverden er en rummelpot?
og hvordan gåe det, som gåe "galt godt"?
Er "møj lidt" mon møj, elle er'et kun lidt?
elle er'et mon nærmere naue i æ midt?
Og hvordan er jen, der er "tumbe klog"?
Er han et geni? Elle er han et fjog?
Hvordan ka'en sej' om en hel tynd tråj
"grov fin"? De fremmet må ryst å æ høj.

Hvordan sku de ve'e, at en hest, der er tolle,
bar er sån jen, der tej'et hel rolle?
Og at det bety'e, de ska flyt' sæ et styk,
når ham ve æ si' af, han seje: "Høk!?"
Ku de mon tænk' dem og kyst en krach?
Elle få et godt ræj – i form af en kach?
Mon "kinkknyst" er naue, en har å æ før?
Og hva er monstro en werl å en dør?
Og løbesse? Og en mol? Hva er det for en jen?
Og kør en knapawde, hvor komme en så hen?
Hva vå'et der platset i Persillega'e?
Og hva er en skøffel? Og en kritteba'e?
Når en holde æ klæp, hva holde en så?
Og klekspapie? Hva te? Hvorfor?
Er "stjamp" mon naue en er elle har?
Og hvornår er'et lich æ kaffe er klar?

Vasket op, tørret af og så såt hen
elle opvasket, aftørret og hensåt, men...
og nee'kom' er it det sam' som kom nee' -
det opdaue de nok, hvis de plusle får vee'.

Aflys' er jen ting, lys' af gør æ bynder.
 Hvinne er'et æ toch, det gæ'e fra Tynne?
 Hvordan ka en ting væ'e "hel i stykke"?
 Hvem er æ mooskuen. Hva er'et hun brygge?
 Hva er'et folk it gi'e, når de it gi' ven øve?
 Og hvordan er ham, som åltins er jæwe?
 Hvo fålde de hen, dem som fålde i stave?
 Og hva er "vaks ve æ hav'loch" for naue?
 Sluch' en kamel? Hvordan er det mule?
 Hva er'et mæ den hat, der har tre bule?
 Og en vixdoos – ja, hva er monstro da det?
 Og hva ka mon "aggewas" bruges te?

Hva er bom og hva er glant?
 Og hvorfor er frem og tebach li landt?
 Hva er et gaf og hva er et bajs?
 Hva er et stjaf og hva er en fajs?
 Hva er'et en får, når en får et fu'e?
 Og hvordan ser jen, der har fåehooj u'e?
 Hvem er æ kukmand og hvorfor monstro
 er'et ham der bestemme øve ba'e tæ'e og sko?
 Og hva mon ent'le en fissemand lave?
 Og hva er narre og unnen og dav'e?
 Hvordan mon det er, når naue er sælle?
 Og hvordan ka de tynd' da væ' "tyk i æ bælle"?
 Hva er en køks og hva er et klumme?
 Og hvorfor gør jen sval' ingen somme?
 Hvordan er'et lich og væ'e i syv sind?

Æ svar å det hele blejs i æ vind.

Inger Rahbek Andersen

For 50 år siden...

Af Arne G. Larsen

Da 1956 begyndte, var der fimbulvinter i Sønderjylland. Isen lukkede havnene, og der var ligefrem tale om "kuldødssald". 1956 var året, hvor der var storstrejke og lockout. Sønderjyderne måtte klare sig 21 dage uden avis. Der var kun 327 der havde fjernsyn, så nyhedsformidlingen var ikke som i dag. Der var kriser rundt om i verden. I Ungarn og i Suez truede konflikterne. Sønderjyderne tog med glæde imod ungarske flygtninge, der havde haft held til at undslippe den sovjetiske besættelsesmagt. I hele Danmark og også i Sønderjylland var der talrige arrangementer til fordel for Ungarn-hjælpen. Året var præget af fremgang. I alle sønderjyske købstæder og i Nordborg var der brug for flere lejligheder, så der kom gang i byggeriet. Sønderjyllandshallen blev indviet og var den store turistattraktion. Bovlundploven vakte opsigt ved sin styrke og kraft. Sct. Nicolai kirke i Aabenraa blev restaureret og Gigtsanatoriet i Gråsten taget i brug. Brededå-projektet blev en realitet. Formedelst en formue på over 3 mio. kr. blev åen rettet ud! Det var dengang, - det var dyrere at føre åen tilbage til sit naturlige leje igen! Grænsehandelen eksploderede, så 3,8 mio. mennesker passerede grænsen i 1956.

Alle oplysningerne om stort og småt i 1956 overalt i landsdelen har Arne G. Larsen fundet i "Hejmdal", der blev lagt sammen med Dannevirke fra 1956. Han har systematisk gennemlæst dagbladet på Landsbiblioteket i Aabenraa.

Det er sidste år Arne G. Larsen påtager sig at redigere "For 50 år siden".

Danmarks ældste bor i Haderslev
2.januar: Gdr. Peter Møller og hustru, Store Tønøde, kvæstedes, da gårdejerens bil blev knust mod et vejrtræ ved Århus. Invaliderentenynder Carl Hansen, Løgumkloster, dræbt af bil ført af

Arne G. Larsen

møbelarkitekt Hans Wegner, Gentofte, der var uden skyld i ulykken, da den dræbte pludselig trådte ud på kørebanen. 135 lejligheder fuldført i Haderslev. Statsminister H. C. Hansen glædede sig i sin nytårstale over forløbet af de dansk-tyske mindretalsforhandlinger.

3.januar: Danmarks ældste fylder 106 år. Det er enkefru Ellen Kjestine Petersen, Storegade i Haderslev. Falck i Aabenraa kørte i 1955 flere end 10.000 km. Søtrafikken Sønderborg-Flensborg steg med over 30.000 passagerer. 20 tyske privatskoler i Nordslesvig har i 1954 modtaget 466.000 kr. i statstilskud, hvilket svarede til 61,93% af udgifterne.

4.januar: Sønderborgs nye eksportstald indvies i dag. Egermsund Skoles om- og udbygning fejret.

5.januar: I Haderslev er det gamle Højskolehjem ombygget til Hotel Norden med bl.a. 4 restaurationslokaler og 38 værelser.

6.januar: Filmsucces på Padborghus, hvor rejsefilmen "Tre små øer" af Hakon Mielche opførtes for fuldt hus. Hakon Mielche fortalte interessant om de dansk-vestindiske øers historie. Pressemeddelelse fra "Dannevirke" i Haderslev: "Efter ønske af red. Bjørn Svensson er hans navn fra og med i dag fjernet som medansvarshavende redaktør."

7.januar: Red. Bjørn Svensson korrigerer pressemeddelelsen, idet han oplyser, at han den 30. dec. fuldkommen uventet modtog et brev,

*Redaktør Bjørn Svensson, Haderslev
(foto: Institut for Sønderjysk Lokalhistorie)*

hvorefter han fra og med 1. jan. 1956 var opsagt fra sin stilling. Bjørn Svensson har været redaktør siden 1945.

9.januar: Provst Frode Beyer, Rinkeby, fra Kirkeligt Centrum bliver bispeudvalgets fælleskandidat. 150 jazzentusiaster i ekstase ved vellykket koncert i Aabenraa. Restaurering af Marstrup Forsamlingshus, hvor 32 frivillige har udført et stort arbejde. Professor P. G. Lindhardt og valgmenighedspræst H. Dons Christensen sprængte alle rammer ved Ungdomsforeningernes nytårsmøde på Harmonien i Haderslev. I Sønderborg var der 735 deltagere i ungdomskorpsets nytårsparade.

10.januar: 30 hønsetyverier i Toftlund politikreds foran opklaring. Hønsetyverierne er sket i hele Sønderjylland. Hovedmændene er forduftet til Sverige. Skuespiller Asta Esper Hagen læser 26 steder i Sønderjylland "En kvinde er overflødig". Grænsedivisionen, der omfatter 900

ulve og gule spejdere, fylder 100 år.

11.januar: Felsted Sogn ønsker fortsat at høre under Aabenraa Politikreds i stedet for Gråsten. Ca. 30 aabenraaere ønsker at udvandre til Canada. Halk Sogns Fællesskole indviedes i går. Skolen får 109 elever, hvoraf 70 er fra Hejsager og 39 fra Halk.

12.januar: Pastor N. P. Nielsen, Sønderborg, anbefaler i en stor artikel H. Dons Christensen som ny biskop i Haderslev Stift. 37 lejligheder under opførelse i Tønder. 135.000 kr. i øget skatteudskrivning i Bov Kommune, hvor et budget på 1.475.000 kr. er vedtaget. Sognerådsformand Peter H. Møller Drejby, død af hjertelammelse, 59 år. Møller har været sognerådsformand siden 1946.

En dag på Danebod

13.januar: 60 unge fra landsdelen fik sammen med Danebods elever et godt indblik i højskolelivet, hvor forstander Frede Therkelsen bød velkommen. Kolstrup nu nedlagt som offentlig vej i Aabenraa. Bestyrelsen for Socialdemokratiet fik et mistillidsvotum på en ekstraordinær generalforsamling. Man ville ekskludere hjemmeværnskonsulent Peter Møller og stenhugger A. Frederiksen. 81 stemte mod, kun 54 stemte for, mens 13 undlod at stemme. Bestyrelsen nedlagde derefter sine mandater. En foreløbig bestyrelse valgte redaktør Poder til formand.

14.januar: Jordfordeling i Bedsted samlede ca. 40 lodsejere til møde. LOF i Aabenraa starter kogekursus for mænd. Sønderjysk Kaninudstilling i Aabenraa i to dage. 105 kaniner udstilles.

16.januar: Fuldt hus i Sct. Jørgens Kirke i Aabenraa, hvor dansk-amerikaneren Ole Winther Andersen fra San Francisco-operaen som solist forestod et stort program. Dansk-tysk-fransk samarbejde med gdr. Laur. Nielsen, Buskmose, som præsident for samarbejdsudvalget. Skarpe indlæg om bispevalget i Haderslev. Vollum Skole i Brede solgt til forpagter Mogens Hansen for 10.000 kr.

17.januar: Den verdensberømte pianistinde Annie Fischer spiller 23. januar i Tønderegns Musikforening. Mange grisetyverier i Haderslev politikreds.

18.januar: Yderligere 200.000 til halbyggeri i Tønder. Lrs. Lersey, Tønder, fortalte i VU i Sønderborg om sin deltagelse i "Festival" i Warsjava.

19.januar: De sønderjyske veje glatte som is. 732 ledige arbejds mænd i Haderslev.

20.januar: 106-årige Ellen Kjestine Pedersen, Haderslev, døde i aftes. Rejsegilde i går på den nye toldbygning i Krusaa. KFUM og KFUF i Bolderslev har bestået i 20 år. Afvandingsplan for 7.800 ha. i Slogs Herred. Siden 1920 er 75.000 ha land afvandet i Tønder amt.

21.januar: Vindkast med orkanagtig voldsomhed i Sønderjylland. Gdr. Hans Andersen, Kongsbjerg, 70 år. Har siden 1940 været formand for De sønderjydske Danske Samfund samt for Landeværnet siden 1927. Atletikklubben Alsia sender 10 mand til brydestævne i Horsens.

Debat om valg af ny biskop

23.januar: 6-årig dreng dræbt i sammenstyrtet stald ved Tandslet. Var søn af fodermester Anker Jeppesen, "Døffelgård". Rekordlav vandstand i Aabenraa havn med 1,75 m. under daglig vande. 52 deltagere i skakturning i Aabenraa. Folketingsmand Jørgen Gram, Gabøl, ønsker ikke genopstilling til Folketinget, som han har været medlem af siden 1935. Forsvarsbrødrene i Tønder har 674 medlemmer.

Folketingsmand Jørgen Gram, Gabøl
(foto: Institut for Sønderjysk Lokalhistorie)

24.januar: Ca. 4.000 træer væltede i Haderslev skovdistrikt under stormen. 114 nye lejligheder i Sønderborg. Snestorm over hele landsdelen.

Stadig mange indlæg vedrørende valg af biskop.

25.januar: Overlærer S. D. Wolff, Nordborg, fylder 70 år. Har været lærer i Nordborg siden 1920. 18 nye husmandsbrug oprettes i Sønderjylland.

26.januar: Direktør Tage Fink ny direktør for foreningen Norden i Aabenraa, hvor han afløser skoleinspektør P. Clausen. Østergade i Tønder skal have en "ansigtsløftning". Trådløst tung-høreanlæg i Sct. Nicolai i Aabenraa.

27.januar: Over 100 dyr indebrændt hos gård-ejer Peter Petersen i Hjorkær. Store myremalmsforekomster i Burkal Sogn. Fjernsynsreportage om det frivillige brandværn i Aabenraa.

28.januar: Landvindingsarbejder til 335.000 kr. i Øster Løgum Sogn. 106.473 tons myremalm eksporteret i 1955. KFUM og KFUK's vinterlejr i Tandslet.

30.januar: Arnun Teglværk lagt i aske. Alt nedbrændte inkl. 70.000 mursten. Debat om nærmere samarbejde mellem Danske Samfund og Sprogforeningen. Naldtanglejren købt af De Danske Børneinstitutioner i Aabenraa. Stor opbakning bag Udbjerg Forsamlingshus. Sofiedal Skole fortsætter med vikarer.

Folkevalgt revisor i 50 år!

31.januar: P-plads til 123 biler ved Sønderjyllands hallen. Krydsfinerfabrik til 2 mio. kr. til Sønderborg.

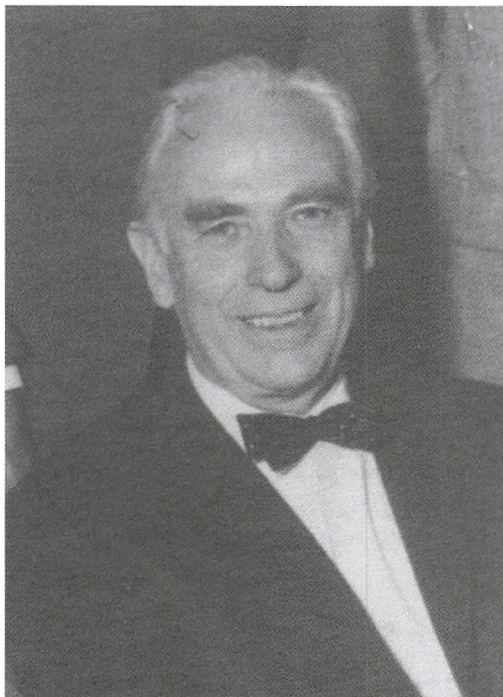
1.februar: Hård frost over hele landet. Isdannelse forhindrer Barsøfærgen i at anløbe Løjt Færgested. Gdr. Niels Lund, Vr. Gammelby, afløser gdr. Hans Danielsen, Gærup, som formand for Det bl. Distrikts Landboforening. Skolen i Hjerndrup i flammer forårsaget af en blæselampe.

2.februar: Als og Sundeved en time uden el efter brand. Første grødis dannet i Aabenraa Havn. Skærbæk Håndværker- og Industriforening fylder 75 år. Første spadestik til Grønnegården i Sønderborg, et samlet projekt til ca. 17 mio. kr. over 2 år.

3.februar: Købmand Chr. J. Christiansen, Aabenraa, genvalgt som revisor i handelsstands-

foreningen, hvis folkevalgte revisor han har været i 50 år! Mejeribestyrelsen Thomsen, Hostrup, Nielsen, Daler og Ottosen, Vodder, hædret ved Tønder Amts Mejeriforenings smørudstilling i Tønder.

4.februar: Professor Troels Fink, Aabenraa, udgiver historisk værk: "Sønderjylland siden Genforeningen i 1920." 40 møder i 1955 i Øster Højt Forsamlingshus. Politiasistenten S. M. Levinsen, Ravsted og V. O. Feddersen, Bredebro udnævnt til riddere af Dannebrog.

*Professor Troels Fink
(foto: Institut for Sønderjysk Lokalhistorie)*

6.februar: Sønderjysk FDF-møde på Ungdomsborgen i Aabenraa. Landsdelens 13 kredse har i alt 1123 medlemmer.

7.februar: Store byggeplaner med 12 nye værelser for Grand Hotel i Aabenraa. Forhenværende sognepræst for den tyske menighed i Aabenraa, pastor C.J.Beuck er udnævnt til ridder af Dannebrogordenen.

Nitten graders frost!

8.februar: Stor artikel af Marguerithe Hahne-

mann, Aabenraa, med aktuelle betragtninger over sønderjysk teater. Aabenraa Frivillige Brandværns fjernsynsdebut samlede mange mennesker uden for byens radio- og fjernsynsforretninger. Udsendelsen varede 20 min.

9.februar: Kuldebølgen bliver hård og langvarig! Teaterforening stiftet i Gråsten med 200 medlemmer. Købmand Knud Dinsen, Hyrup ved Øsby, mistede i går hus og forretning ved en brand, der ikke kunne slukkes på grund af vandmangel. Husmand Børge Kolles stråttækte ejendom i Holmskov ved Nordborg nedbrændte i nat. Hele besætningen indebrændte. Familien reddede sig ud kun iført undertøj.

10.februar: Nitten graders frost! Stor artikel af gdr. Peder H. Schmidt, Spandetgård, i anledning af afstemningsdagen. Fortsat indlæg i den bitre bispedebat.

11.februar: 62 elever meldte sig til optagelse i Augustenborg Mellem- og Realskole, men kun plads til 30.

13.februar: Forværring af issituationen i de sønderjyske farvande. Mathias Petersens ejendom i Bæk ved Nustrup nedbrændt. Kirkekoncert i Sønderborg en betagende oplevelse. Danske Læreres Sangkor og Sønderjyllands Symfoniorkester opførte under ledelse af Karl Clausen "Et dansk requiem". Alsia-sejr 18-7 over Vejle i brydning.

14.februar: 7 kuldødssald! Brevdueforeningen i Tønder deltager i 52 flyvninger i 1956. Lillebjørn ventes til Aabenraa i dag. "Hamlet" en helstøbt forestilling med Erik Mørk i en forrygende præstation på Aabenraa teater. 1.800 ledige arbejdsmænd i Haderslev, Aabenraa og Tønder amter.

H. P. Hanssen og 10. juli 1920!

15.februar: Fhv. amtsassessor J. Schmith skriver om "Velkomsten til kongen ved grænsen i 1920." En uhyre interessant artikel om, hvorledes H. P. Hanssen i 1920 blev fravalgt, da kong Chr. X skulle bydes velkommen den 10. juli. Hvervet blev i stedet overdraget til P. J. Refshauge. Barsø uden landforbindelse i fire dage.

16.februar: Sct. Nicolai kirke genindvies 1. søndag i december. Kirkepladsens to bun-

kere forsvinder snart. Ny scene til 8.000 kr. i Søgårdlejren indviet med "Frk. Nitouche". Fru Minna Høyer, enke efter landstingsmand Jens Høyer, er død 82 år. Minna og Jens Høyer havde i mange år Billeslund under Gram Gods i forpagtning.

17.februar: Gråsten-Egernsund eneste åbne havne. Bil over is til Barsø i formiddag. Haderslev bys fane overrakt regimentet som gave. Fanen blev indviet af prins Viggo som repræsentant for kongen. Ny tysk skole og forsamlingsbygning opføres i Felsted for de ca. 130.000 D-mark som SSHB i Slesvig-Holsten har indsamlet. Skolen i Felsted har i dag 28 elever.

18.februar: Stadig omtale af kulden! 157 færøske kunstværker udstilles på Sønderborg Slot. Laue Petersens gård i Møjblø på Als raseret af brand.

20.februar: Sønderjylland slap billigere end ventet fra snestormen. Rødding Andelsslagteri samlede ca. 700 deltagere til generalforsamlingen på Hotel Rødding. Der efterbetales 25 øre pr. kilo. Barsø på ny isoleret fra omverdenen. Amtskreds Tønder i Historisk Samfund oprettet på stiftende generalforsamling. Patsor Lyksborg, Aalborg indsat som sognepræst i Burkal Kirke.

21.februar: Pastor K. Faarvang indsat i sit embede i Sdr. Vilstrup sogn. Licitation over ny præstegård i Tinglev. 650 medlemmer i Sønderborg Husmoderforening.

Kulden giver mange problemer

22.februar: Luftbro til Jylland og Fyn! Færgefarten på Storebælt næsten brudt sammen. Godt år for Vojens Andelssvineslagteri med det største antal slagtinger siden begyndelsen af 30'erne, nemlig 7.140.000 svin. 25 års jubilæum i Glødelampefabrikken i Aabenraa. "Egernsundbroen er en uløst genforeningsopgave!" sagde købmand Alfred Johansen i sin formandsberetning ved Gråsten Handelsstandsforenings generalforsamling. Ægtemænd kan nu også blive medlemmer af Sønderborg Husmoderforening!

23.februar: Arbejdsmand Theodor Mortensen, Østergade i Skærbæk dræbtes i aftes af en sneplov, da han var i arbejde med at strø sand. Mortensen var dræbt på stedet. Padborglejren ramt af barakbrand nummer 3. Syv sønderjyske

fly til Storebælt. Godt år for sukkerroedyrkerne på Haderslev Næs. Tønder Sprøjtekreds nedlagt. 640 LS-medlemmer i Sønderborg Amt.

24.februar: Stadsdyrlæge Kai Rosenørn Magnussen, Aabenraa, er død 43 år gammel efter håbløs sygdom. Landvindingsprojekt til over 2 mio. kr. mellem Bylderup og Ravsted. Planen omfatter 97 lodsejere med tilsammen 348 ha. God turistsæson i Sønderborg.

25.februar: Kulden på tilbagetog. Løjtved Vestergård nedbrændte i aftes. Vandet frøs i slangene, og den stråttækte gård stod ikke til at redde. Alvorlig situation for vildtet. 22 nye landarbejderboliger i Haderslev Amt godkendt. Sønderborg Andelssvineslagteri havde 7.140.620 slagtinger i 1955 mod 6.885.409 i 1954.

27.februar: Storebælt-flyvningerne bliver opretholdt. Gråsten Bank udvider aktiekapitalen. Den nye toldbygning i Krusaa tages i brug sidst i marts.

28.februar: "Konen fra landet" skriver om fimbulvinter i februar. Aabenraa Automobilselskab kører nu helt til Bredebro. Barsøboerne over isen med mælk. 4.545 aktive medlemmer i SIF i Sønderborg.

29.februar: Fin elevkoncert i Nygade-skolen i Aabenraa. Østergades Borgerforening i Tønder nu en realitet. Lærer Sven Gammelgaard, Kollund, nyvalgt formand for Sønderjydsk Idrætsforening.

Sønderjysk avisfusion!

1.marts: HEJMDAL nu med tre undertitler: Dannevirke, Dybbøl-Posten og Tønder Amtstidende, der har fusioneret fra 1. marts. Formanden, folketingsmand Simon From, skriver at de 3 navne har god klang i Nordslesvig og langt ud over vort lands grænser. A. Søchting er ansvarshavende redaktør med sæde i Haderslev. Der er lokalredaktioner i Tønder, Sønderborg, Aabenraa, Rødding og Toftlund. Tre hønsetyve er ved retten i Rødding idømt 2 og 2½ års fængsel. DLK i Haderslev amt solgte 3.013 kreaturer sidste år.

2.marts: Agerskov Husmandsforening fylder 20 år. Dagen fejres med indvielse af ny fane. 270 ledige arbejdsmænd i Sønderborg. Flere gader i Hjorkær under vand som følge af oversvømm-

melser. To svogre, Larsen og Deer, har stiftet et nyt firma, der fremstiller en speciel olie-kamin døbt Haderslev-ovnen.

3.marts: Gdr. Niels Thomssens trelængede gård "Guldager" i Østergade i Løgumkloster nedbrændte tidligt i morges. 100 tdr. korn gik op i luer. Red. Kai Edvard Larsen skriver i en kronik om 10-året for det tyske "Der Nord-schleswiger". Stepping Kro hærget af brand. Stationsforstander P. J. Hansen, Padborg, kan 7. marts fejre 40 års jubilæum. Alle klapper på den ene vinge på Havnbjerg gamle vindmølle blæste i går af i den kraftige storm.

5.marts: Nu kommer isbrydere til Sønderjylland. Der skal ryddes op i alle fjorde. Andelsslagteriet købte slagtehuset i Tønder. Kongebillede til Ulkebøl Gymnastikforenings 25 års jubilæumsfest.

6.marts: Missionær Anna Bruun, Skodborg, vendt hjem efter besøg på missionsmarker i Sydchina og Japan. 89 nye lejligheder i Aabenraa Andelsboligforening. Statslån til 15 landarbejderboliger i Sønderborg amt. Hans Lorenzen, Ballum, død 93 år gammel.

170 deltagere i kvindelejr

7.marts: Trafikken på Aabenraa Havn genoptaget. Det første skib med last til Sønderborg. Pastor Hans Madsen, Arnæs, fortalte på et velbesøgt, sydslesvigsk møde på Hotel Rødding, at der i dag i Sydslesvig er 90 danske skoler med ca. 9.500 elever. Der er 25 danske præster oplyste Hans Madsen, der selv er præst for 10 sogne med 13 prædikesteder og ca. 3.000 danske.

8.marts: Lønudgiften på Danfoss steg med 43%, så der i 1955 udbetaltes 23,6 mio. kr. i lønninger til 2577 medarbejdere. Løgumkloster og Omegns Centralvaskeri har 40.180 kr. i overskud. Sønderborg kommune sælger 18 byggegrunde.

170 deltagere i kvindelejr på Hoptrup Højskole.

9.marts: Damp med 100 atmosfæres tryk til kæmpeturbine ved Ensted-værket. Forstander G. Peters-Lehm, Rinkeby, ny kredsformand for KFUM i Sønderborgkredsen. Vedsted Landbohjem er nu gældfrit.

10.marts: Stor omtale af Hans Lorenzens jordefærd i Ballum hvor flere hundrede mennesker deltog. Den 20-årige seminarieelev Peter

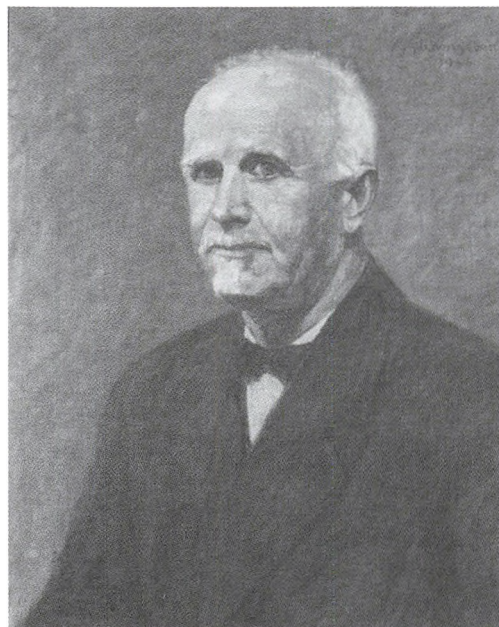
Holst skriver kronik om "Skumring eller gry for Europa?" Højer og Ketting sognes hesteforsikring har nu 170 heste, hvilket er 20 færre end året før.

12.marts: Sønderjysk Idrætsforening har en fremgang på 1509 aktive medlemmer til nu 24.738. Gartneres Salgsforening i Aabenraa bygger salgshal til 167.000 kr. Rødding Mandskor samlede ca. 300 mennesker til en fin koncert i anledning af korets 20 års jubilæum.

13.marts: Hidtil største overskud i Løgumkloster Bank på 57.739 kr. Formanden apoteker J. Kjems, har været i bestyrelsen siden 1920, deraf som formand fra 1945. Sdj. Kvægavlsforening for SDM har nu 20 tyre. Sønderborg amt har udbygget 83 % af skolerne. Kastrup Læplantningsforening har indtil nytår plantet 32 km. hegn og 10 ha. Plantage.

327 fjernsyn i hele Sønderjylland

14.marts: Jakob Thomsen, Burkal, ny formand for Tønder Amts Husmandsforeninger, hvor han afløser amtsrådsmedlem Laurids Lindrum, Skærbæk, der trak sig tilbage efter 33 års formandsvirke. Kreaturesportforeningen for

Emil Nolde

(foto: Institut for Sønderjysk Lokalhistorie)

Nordslesvig 25 år. 1420 medlemmer af Haderslev Forsvarsbroderselskab.

15.marts: Pr. 12. marts var der i Sønderjylland indregistreret 327 fjernsyn. I hele Danmark er der 15.120. Den nye rutebilstation er Tønders stolthed. 10 års jubilæum i Gråsten Andelsboligforening. Sønderjyllands Symfoniorkester gav 274 koncerter i 10 år.

16.marts: 78-årige fru Cathrine Thyssen, Brændstrup, blev i går dræbt, da hun trådte ud foran en kørende bil. Festlig afslutning på LOF's kogekursus, hvor de 15 deltagende mænd sørgede for højt belagt smørrebrød! Fritidshjem til 278.000 kr. taget i brug på Flyvestation Skrydstrup. Tønder Andelsboligforening bygger 25 enfamiliehuse.

17.marts: Strejkerne begyndte i aften! De sydjyske CF'ere blev nr. 2 i terrænsport i landskonkurrencen i Haderslev. FDF's sommerlejr "Alsborg" udvides for 50.000 kr. Pengene skal skaffes ved tegning af andele. Aabenraa Svømmeklub nedlægges. Gdr. Svend Christensen ny formand for Burkal Foredragsforening.

19.marts: Højspændingsværket standsedes i morges. Der må spares på strømforbruget. Guldaldertid for benzinforhandlere syd for grænsen. Ingen benzin at købe i Sønderborg. 18 børnehold til opvisning i Gråsten.

Pøl mejeri nedlægges

20.marts: Myremalmeksporten genoptaget. Brændselsfirmaer arbejder på højtryk. Pøl mejeri nedlægges efter 90 års beståen. Omsætning på 183 mio. i Skærbæk Bank. Der udbetales 8% i udbytte.

21.marts: Haderslev by bidrog til havnen med 364.121 kr. Barsøfærgeren sejler atter. Nyt kommunekontor i Løjt. Jubilæumsfest i Gram for hjemmевærmslotter aflyst på grund af strejken.

22.marts: Stigende tilslutning til Andelsbanken i Haderslev. Aabenraa Amts Ringriderforening 60 år. 157 medlemmer i Sønderborg Yacht-Club. 30 elever deltog i vinter i undervisningen i Nordborg Ungdomsskole. Haderslev Byråd vedtog at bygge sygehjem til 625.000 kr. ved Rådmandsvej.

23.marts: Tønder Andelsboligforening har værdier for 8,5 mio. kr. Ombygning af Tinglev

Station i gang efter frosten. Planer godkendt for kolonihaver i Aabenraa.

21 dage uden avis på grund af strejke

I dagene fra 24. marts til og med 13. april udkom Hejmdal ikke på grund af den landsomfattende storstrejke og lockout.

Nyt alderdomshjem i Højer

14.april: Indvielsen af den nye centralskole i Stubbæk en stor dag for Ensted sogn. Omfatter de nedlagte skoler i Røllum, Sdr. Hostrup og Stubbæk. Byggeriet har kostet ca. 1 mio. kr. Fru Inge Mathiesen, Broager, ny formand for Aabenraa-Sønderborg amters husholdningsforeninger. Kontorchef Chr. Knarhøj ny formand for Sønderborg Borgerforenings 559 medlemmer.

16.april: Arbejdet genoptaget! Kun sømænd strejker stadig. Emil Nolde død, 88 år gammel. Ernst Fink anmelder Marten Refslund Poulsens "Erindringer." Højer kirke genindviet. JF-fabrikken i Sønderborg fremstiller daglig 38 letbindere. Fabrikken beskæftiger 200 mand.

17.april: Vestslesvigsk kunst på udstilling i Haderslev. Rugkobbelskolen fuldføres nu.

13 nye frisørsvende fra Håndværkerskolen i Sønderborg. VU i Røddingkredsen har øget sit medlemstal fra 403 til 665.

18.april: Højer bygger nyt alderdomshjem til 26 beboere. Haderslev H station fylder 90 år. Betonholdebaner ved Krusaas nye toldsted. Roesåningen i fuld gang i Sønderborg amt.

19.april: Ny vej fra Krumom til Guderup til 3 mio. kr. Haderslev bloddonorkorps har 393 aktive medlemmer, oplyste overlæge Erling Schroeder.

20.april: Jordlovsudvalget skaber 10 nye husmandsbrug. Foreløbig begynder 4 nye husmænd i Bølå ved St.Jyndeved. Boligministeriet holder kursus på Idrætshøjskolen, hvor 80 tilsynsførende fra hele landet skal se på Sønderborg. God fremgang i Tønder Amts Grænseforening.

21.april: Gigtsanatoriet i Gråsten nær fuldførelse. Statens Sømandsskole i Sønderborg har modtaget 75 elever. Smuk forårskoncert på Tønder Statsskole. Tre foreninger holdt samme aften generalforsamling i Københoved Forsamlingshus, nemlig Kontrolforeningen, Gødnings-

foreningen og Kvashuggerforeningen!

Brorsons bispekåbe i brug!

23.april: Biskop Frode Beyer bispeviet i går i Københavns domkirke i Brorsons bispekåbe. 2.000 tilskuere så i går Sønderborg vinde 3-2 over Aabenraa i mesterrækken. Den nye tyske skole i Aabenraa indviet. Skolen har 152 elever. Fra både tysk og dansk side bliver der givet udtryk for samarbejdsvilje. Afskedsfest for forstanderparret Godtfred Hansen og frue Rens Efterskole, hvor en hel egn mødte op for at sige farvel.

24.april: Rødt, blå og gult præger Agerskovs nye alderdomshjem. 141 af 233 bestod mellem-skoleprøven på Aabenraa Statsskole. Nadltang-lejren fuldt optaget. Håndværkerprotest til Bov Sogneråd vedr. licitation over campingplads i Krusaa.

25.april: 10 deltagere i Aabenraa Amts Landboforenings fodermesterkonkurrence. Mælkeprisen falder 7 øre i Aabenraa, så en liter sød derefter koster 66 øre. Bagermester Anthonsen, Sønderborg, har 40 års jubilæum. 400 folkedansere på Tønder Stadion.

26.april: Startskuddet gået for Idrætshallen i Tønder. Slotskirken i Gråsten trænger til et nyt orgel. Det nuværende, der er bygget 1852, kasseret af statens tilsynsførende. Haderslev Kommune bygger 8 garager på Lindedal.

28.april: 300 spejdere fordelt på 50 patruljer indledte i går morges grænselandsdivisionens tre dages turnering. Højskolelærer Asger Mandøe, Rødding, ny forstander for Ry Højskole. Sønderborg Flyveklub køber maskiner til 10 personer.

30.april: 1.300 mennesker fra Haderslev Stift deltog i festgudstjenesten i Haderslev Domkirke med biskop Frode Beyer som prædikant. Dybbøl Mølle får snarest nye vinger. 58 fik overrakt svendebreve i Aabenraa byrådssal i går. Aabenraa Roklubs nye bådehus indviet.

1.maj: Fra kurhotel til gigtsanatorium. Christian den X's Gigtsanatorium klar til at modtage sine første patienter. Førstelærer Flekring tog i går afsked med Havnbjerg Skole, hvor han har været førstelærer i 30 år. Fortsat udbygning af Haderslevvej i Aabenraa vedtaget.

Gråsten Husholdningsskole 75 år

2.maj: 12 historiestuderende fra Århus Universitet de første der nyder godt af Ellen Dahls storslåede gave Sandbjerg Slot. 100 piger på Idrætshøjskolens sommerhold. 14 nye kontrolassistenter uddannet på Gråsten Landbrugsskole. Husholdningsskolen i Gråsten har 75 års jubilæum. Vojens Ungdomsskole begynder sommer-skolen med 91 piger.

3.maj: Grænsehjemmet i Kollund havde sidste sommer 11.500 overnatninger. "Eventyr på fodrejsen" som Ungskuet teater i Haderslev.

4.maj: 200.000 godsvogne med en årlig vægt på 6 mio. tons passerer årligt grænsen ved Padborg. Tuberkuloseforeningen bygger hus i Tønder. Rejsegilde i går på "Notmoshus" ved Fynshav. Sct. Georgsgildet ejer feriehjemmet, der kan rumme 40 børn. 907 sengepladser i de sønderjyske vandrerhjem.

5.maj: Vejarbejde på Kegnæs vedr. Søndervej.

7.maj: 15 brandmænd fra Aabenraa Amts Frivillige Brandværn fik 25 års-tegnet. Andreas Michaelsen, Haderslev, forbedrede i Toftlund sin danmarkrekord i kuglestød med 4 cm til 14,66 m.

8.maj: Fantastisk drama, da ilden løb gennem Frøslev Mose. 600 soldater foruden brandmænd og CF'ere deltog i storstilet slukning under voldsom brand i Frøslev Mose og plantage. 22 brydere fra Hamborg til "Alesia" s 25 års jubilæum.

Mads Grams billede ophængt

9.maj: 87 elever på Hoptrup Højskoles som-

Hoptrup Højskole

(foto: Institut for Sønderjysk Lokalhistorie)

merhold. 28 husmødre til afslappende stævne på Gravenshoved.

11.maj: Bov vil låne 240.000 kr. til campingpladsen. Frøslev-Padborg Skole udvides for 181.000 kr. Kalkmotiv fra 1400-tallet fundet i Klipleve kirke. KFUM og KFUK samlede stuvende fuldt hus til sit forårsmøde på "Baltic" i Høruphav.

12.maj: Svenske redaktører på besøg i Sønderborg. Hotelejer Hans Riistofte har solgt Hotel Gråsten til overtjener H. Th. Clausen. Sønderborgs brydere vandt over Hamborg. 500 mennesker til VU-fest i Røddingkredsen, hvor Mette Fog Pedersen, Rødding Højskole, talte på hotellet. 1.500 mennesker deltog i Gramkredsens KFUM- og KFUFmøde på Jels Voldsted.

14.maj: Lederartikel med lykønskning til 10-års jubilæet for Kaj Munk-skolen i Kappel. Pastoratjorden i Egen udstykkes til Boligselskabet af 9. november.

15.maj: På det tyske skolemøde i Tinglev oplystes, at Den Tyske Skoleforening i 1954 har modtaget et statstilskud på 466.034 kr. svarende til 511,50 kr. pr. elev. Det tyske skolevæsen i Sønderjylland omfatter 30 skoler samt 8 børnehaver. "Proden" i Sønderborg fremstiller dagligt 100 campingmøbler, der afsættes over hele landet. 125 bogtrykkere til generalforsamling i Haderslev.

16.maj: Folkeligt Samfunds teaterafdeling i Aabenraa har øget medlemstallet fra 840 til 1.100. 10 forestillinger har samlet 4.176 teatergæster. Total krig mod Tønders muldvarpe!

17.maj: 12 godsvogne afsporet på Tønder H. Tysk privatskole med 9 klasser påtænkes i Sønderborg. Tønder handelsstandsforenings 50 års jubilæum markeres med udgivelse af skrift om foreningens virke.

18.maj: Mads Grams billede ophængt på Folkehjem. Fhv. borgmester Holger Fink, Aabenraa, foretog afsløringen. Tilfredsstillende år for Frøs Herreds Sparekasse, hvis omsætning steg med 14 mio. kr. til 206 mio. 5 piger i Sønderborg redder kærtret roer fra druknedøden.

Lausten Thomsen æresmedlem

19.maj: Aabenraa Andelssvineslagteri opretter driftsfond med 2 kr. pr. svin af efterbetalingen.

4 kommuner bygger fælles alderdomshjem, nemlig Dybbøl, Nybøl, Sottrup og Ullerup. Et samlet projekt til ca. 1 mio. kr. Vojens kirkesti føres under omkørselsvejen.

22.maj: Interview med fhv. amtslæge H. Lausten Thomsen, Tønder, der efter 20 år som formand trækker sig tilbage. Afvanding til 2,2 mio. mark syd for grænsen. 34 aspiranter til håndbolddommerkursus i Tønder.

23.maj: Stort interview med 33-årige Marie Andersen, Rurup, der sammen med sin mand Holger Andersen, driver slægtsgården Laubjerg, der i 200 år har været i slægtens eje. Overlærer Chr. Winther, Rødding, skriver om: "Træk fra nordisk samarbejde." Den store sal på Tønderhus var for lille, da Kirkeligt Samfund holdt stævne 3. pinsedag med biskop Schiøler, Roskilde. Jels Mølleforening har købt Jels Mølle.

*Mette Marie Andersen, Rurup
(Privat foto)*

24.maj: Sparekassen i Aabenraa udvider for en kvart mio. kr. Danske guldsmede til årsmøde i Sønderborg. Gdr. Svend Christensen, Burkal, afløser assurandør N.J. Gotthardsen som formand i Tønder Amts Grænseforening. 842 heste

forsikret for 1.134.000 kr. i Den vestslesvigske Hesteforsikring.

25.maj: Sydslesvigsk lejrskolehjem indviet i gård i Rendbjerg. Her vil 700 sydslesvigske børn hvert år kunne få et 9-dages ophold på hjemmet. Jordlopperne har kronede idage i roemarkerne. 49 ingeniører fra 9 forskellige lande mødes på Danfoss til et varmekursus. Højer Alderdomshjem vil koste 635.000 kr.

26.maj: Interview med forstander Grønne Ragebøl i anledning af "Gartnerhjemmet"s 20 års fødselsdag. Merete Bjørn Hanssen skriver kronik om Rødding Højskole, der for 10. år i træk danner rammen om dansk-engelsk sommerskole. Brd. Gram, Vojens, udvider for 1 mio. kr.

Det færøske flag blev hejst

28.maj: Gdr. Jørgen Lauritsens gård i Dyndved ved Guderup nedbrændte lørdag med en sådan voldsomhed, at 100 brandmænd stod magtesløse. 5-600 unge samlet på Danebod Højskole til "Den danske Ungdomsdag", hvor det færøske flag for første gang blev hejst.

29.maj: Over 2.000 dyr på Det jyske Ungskue i Haderslev. Mindsten i Ballum for Hans Lorenzen. 27 ryttere deltog i ringridning i Dansk Forening i St. Jyndeved.

30.maj: 45 nye lejligheder og 5 butikker opføres som første etape i Nordborg og Omegns Andelsboligforenings store projekt på i alt 91 lejligheder og 5 butikker. Tønder savner et hjem for kronisk syge.

31.maj: Europas største plov bryder Gabølhedens al. 2 store tunge 70 hestes dieseltraktorer trækker ploven, der med sit kæmpejern brækker den stenhårde al. Den store plov er fremstillet på den kendte plovfabrik i Bovlund. Havekolonien "Hjelm" i Aabenraa fylder 125 år.

1.juni: Tandslet sogn ønsker fællesskole på Sydals. 35.000 duer forlader Tønder ved Tønder Brevdueforenings forestående 3 dueudslip. Modelflyveklub oprettes i Havnbjerg.

2.juni: Stor omtale af Dansk Samfunds årsmøde. Sønderborg ønskes delt i 2 kirkesogne. Biblioteksfilial i Rugkobbelskolen. 54 elever har bestået handelsmedhjælpereksamen i Aabenraa.

Langesø valgt ved skriftlig afstemning

4.juni: Udførlige omtaler af danske årsmøder i Sydslesvig med status over danskhedens stilling. Over 2.000 børn til skoleidrætsstævne i Aabenraa. Rekorddeltagelse. Jejsing Ringriderforening har 25 års jubilæum.

6.juni: Søby kom til at hedde Langesø. Havnbjerg sogneråd valgte navnet ved skriftlig afstemning. 180 lejligheder under opførelse på "Grønnegården" i Sønderborg, byens største arbejdsplads. Nu plads til 225 på Vollerup Vandrerhjem, der drives af Johanne Hansen i forbindelse med Als Husholdningsskole.

7.juni: Stor medlemsfremgang i Aabenraa Roklub, der opretter båd konto. 300-årige væve fra Aabenraa-egnen er af Nationalmuseet kørt fra Friis'ernes gamle slægtsgård, Kopsholt, i Øster Løgum til Kommandørgården på Rømø. I hundredvis af store og små ting er draget frem på Kopsholt, bl.a. et bagetrug til 200 pund mel! Svinekontrollforening oprettet på Als som nr. 43 i landet. Hørup og Asserballe vil også med i fællesskolen på Sydals.

8.juni: Kloakering i Egernsund vil koste over 500.000 kr. 40.000 tipskroner er af finansudvalget bevilget til Gigtsanatoriet i Gråsten.

9.juni: Europas mest moderne grænseovergang indviet i Krusaa. 400 frivillige brandmænd i Sønderborg amt til stævne i Asserballe. Gdr. Nis Nielsen, Hjartbro, fik i dag overrakt Plantningsforeningens sølvbæger.

11.juni: 15.000 søndagsrejsende gennem det nye toldsted. VU's landsstævne i Odense vedtog at holde landsstævne 1957 i Aabenraa. El-selskabet Sønderjyllands Vestkyst forhøjer el-prisen fra 8 til 10 øre!

12.juni: Besøg på den sydligste danske skole, Vestermølle, syddvest for Rendsborg. 17 km veje i den nye kog syd for Sild-dæmningen skal være færdige inden august. Ensted bygger ligkapel. Rømø kommune har fået tildelt 50.000 kr. fra den fælles udligningsfond. Haderslev tennisklub 35 år.

Statsministeren talte ved Sønderjyllandshalens indvielse

13.juni: 700 børn fra 19 skoler til idrætsstævne i Søgård. Licitation over kapelbyggeri i Ensted.

Finansudvalget har bevilget 281.000 kr. til hovedstandsættelse af Tønder Statsseminarium. Landsbygraverforeningen for Danmark til årsmøde på Hotel Norden i Haderslev.

*Sønderjyllandshallen
(foto: Institut for Sønderjysk Lokalhistorie)*

14.juni: Vojens forvandlet siden Genforeningen. Den danske skole havde da to lærere og en lærerinde. I dag har skolen i Vojens 17 lærere og lærerinder og 400 børn. Bov kommune låner 440.000 kr. til campingplads. Finansudvalget har bevilget 1 mio. kr. til nybyggeri ved Haderslev Statsseminarium.

15.juni: Sønderborg amt højest i smørkvalitet ved den 37. sønderjyske mejeriudstilling. Udlånet steg 1 mio. kr. i Nordborg Sparekasse, hvis overskud er på 60.000 kr. Grænseovergangen ved Rudbøl genåbnes i dag. Åbningen gælder for de fire sommer måneder. Tækkemand Baggers ejendom på Rømø nedbrændt.

16.juni: Statsminister H. C. Hansen holdt indvielsestalen for Sønderjyllandshallen. Som kronik gengives fra halindvielsen en prolog af rektor Georg Buchreitz. I morgen genindvies Vollerup vandrerhjem, der har modtaget 10.000 kr. i tilskud fra tipsmidlerne. Ny ensileringsmetode demonstreret i Fredsted med tidsbesparende ballepresset ensilage.

18.juni: 1200 glade sønderjyder til åbningsfest i Sønderjyllandshallen. Lærerinde fru Ulla Leino fortalte i Rødding om sine 30 år som lærer i Røddings finske venskabsby Kyrkslätt. Ravsted sparekasse omsatte 8,5 mio. kr. Bueskyttesejr til Aabenraa ved de jyske mesterskaber i Viborg. P. C. Gabriel Aabenraa blev nr. 1 med 808 points.

Lintrup præstegård udstykket

19.juni: Fælles narkoselæge for Tønder og Aabenraa. 103 fik realeksamen i Sønderborg. 81 ryttere til ringriderfest i Tombøl. Konge blev Suurlykke Petersen, Varnæs. Luthersk Missionsforenings sommerlejr ved Sønderballehoved indviet efter ca. 2.000 frivillige arbejdstimer og 50.000 kr. i indsamling til lejren.

20.juni: H. C. Hansen i Kiel: "Samarbejde over landegrænserne er vor fornemste politiske opgave". Bov kommunes campingplads på et 8 ha. stort areal nord for Krusaa indvies i dag. Tønder amt overtager Kongevejen på Rømø. 300.000 kr. til skolebyggeri i Jejsing. Kongefamilien modtaget af flere tusinde mennesker ved ankomsten til Sønderborg Havn.

21.juni: 32 nye realister ved Nygadeskolen i Aabenraa. 29.000 sække kartoffelmel og 10.000 sække sago fra Andels-Kartoffelmelsfabrikken "Sønderjylland" i Toftlund, hvor gårdejer Johs. Juhl, Branderup og gdr. Marius Laugesen, Sdr. Hygum, genvalgte ved generalforsamlingen.

22.juni: 883 elever fik støtte fra Sønderjysk Skoleforening, hvis medlemstal er på 31.549, heraf 22.673 i Nordslesvig. Lintrup præstegård er nu udstykket. Jorden, der omfatter ca. 120 ha. er udstykket i 1 ejendom, 2 udflyttergårde samt 11 tillægsparceller. Broager Sparekasses omsætning steg til 88 mio. kr. 3.-4.000 mennesker til sønderjysk kaproning i Jels i går.

26.juni: Stor omtale af Den Nordslesvigske Kvindeforenings hvilehjem på Rømø, hvor Dorthe Adsersen for 21. og sidste gang tager fat på sæsonen, der går fra maj til oktober. Andels-selskabet Aabenraa Fjernvarmecentral stiftet med 21 andelshavere. Nordborg ringriderfest samlede 3.000 tilskuere. 88 ryttere og 72 cykelryttere deltog.

Ny politigård i Tønder

27. juni: Kirkerestaurering til 114.000 kr. i Svenstrup. 50 års jubilæum i Tønder Byggeforening. 500 sydslesvigske børn over grænsen. Valg- og frimenighedeme har indledt årsmødet på Rødding Højskole. Jørgen Fallesen, Tørring ved Hammelev, talte ved L.S.'s bondestævne i Mariager.

28.juni: Artikel om Rømø-klitrosenes ø.

Sognepræst P. J. Petersen, Holbøl, indsat som provst for Aabenraa Provsti. Planer om ny kommuneskole i Tandslet.

29.juni: Afvandingsarbejdet ved den omstridte Slivsø er nu påbegyndt med 14 års forsinkelse under overskriften: "Dødsdom for fugleeldorado giver 325 ha. agerjord." 5 motorsprøjter på slukning af stort brandhærgede hede- og moseareal ved Bodum. 60 års ringriderjubilæum i Aabenraa. Afvandingsplan for 1950 ha. i og omkring Ballum.

30.juni: Aktieselskabet Dagbladet "Hejmdal"s afsluttende generalforsamling. 300 stk. kvæg på dyrskuet i Tønder. 200.000 kr. til indretning af den nye politigård på Alexandrineskolen i Tønder. Fin start for campingpladsen i Krusaa.

Nyordning for 8 grænseovergange

2.juli: Stats- og udenrigsminister H. C. Hansen og den vesttyske ambassadør har undertegnet en dansk-tysk overenskomst vedr. en nyordning for de sekundære grænseovergange. Overgangene ved Pebersmark, Møllehus og Rudbøl vil kunne passeres af danske og tyske med internationalt pas. De fem mindre overgange vil kunne passeres af grænseboere inden for 5 km. på begge sider af grænsen.

3.juli: Et sprinkleranlæg med 16 pistoler er for tiden i brug hos forpagter Poul Bagge Hansen, Skodborg Nørremark. En traktor driver pumpen, der henter vandet op af Kongeåen. H. D. Kloppeborg-Skrumsagers portræt ophængt på "Folkehjem" på 88-årsdagen for hans fødsel. Årets største sønderjyske fællesskue åbnet i Tønder. 29 hollandske husmødre på besøg i Fjelstrup.

4.juli: 250 grønne pigespejdere på Philipsborg ved Anslet Hage. 52 ryttere deltog i ringridning i Hygum. Gårdejer Frede Hansen, Tumbøl, ringriderkonge i Aabenraa. Stort interview med gdr. Johs. Juhl, Branderup, der fylder 70 år. Han er SI's højt respekterede formand.

5.juli: Bagermester Søren Hansen Wulff er efter 43 års ophold i USA på besøg i Danmark. Hans far havde købmandsforretning i Rødding. Wulff er den eneste danske bager i Honolulu, hvor han har 11 mand i arbejde bl.a. med dansk wienerbrød. Sønderjyllandshallen i Aabenraa turistat-

traktion med ca. 100 daglige gæster.

6.juli: "Mit liv har været dejligt" siger 80-årige Lorenz Filskov, Møgeltønder om sit begivenhedsrige liv. Filskov blev i sin tid kaldt Tysklands dyreste soldat, der med sit spasmageri drev sine overordnede til vanvid. Missionær Thisted forlader Haderslev. Marshalllån på 300.000 kr. til Allsund Skibsværft.

Det Jyske Ungskue i Haderslev

7.juli: "Et folk uden åndelig kultur, skaber let grobund for diktatur!" sagde LOF's formand, fuldmægtig Heine Trumpf, Aabenraa, ved Haderslev VU's sommermøde. Vadehavet var i går 2 m over daglig vande. Døstrup kirke får nyt spir af svensk fyrretræ. Alders- og invalidenteforeningen i Haderslev har nu næsten 900 medlemmer.

9.juli: Hver dag 6.000 over grænsen sydfra for at købe kaffe. VU-aftenhøjskole i Haderslev om Sønderjylland. 200 i gang med beskæftigelsesarbejder i Haderslev, Aabenraa og Sønderborg amter. Ravn-slægten i Jels fejrede i lørdags 102 års-dag, hvor 115 af slægten var samlede på slægtsgården der nu ejes af Poul Sørensen. Overskud på 30.000 kr. i Brede sparekasse. Ny sluse i Højer, hvor Vidåens øvre løb skal renses.

10.juli: 45 grønne pigespejdere hjem til Haderslev efter ferie i Norge. 521 enkelt- og 333 dobbeltværelser stilles af private til rådighed i Ungskuedagene. 3. sværd fundet i Ejsbøl mose. 80 personer i 20 private biler deltog i Skrave menighedsråds udflugt for sognets ældre.

11.juli: Alle tiders største ringriderfest i Sønderborg slut. Det var den 58. ringriderfest i byen. Det første tilfælde af polio i Sønderjylland i år. En 36-årig dame fra Padborgegn ramt af sygdommen. "Man skal ikke gøre sin malke-maskine ren. Man skal holde den ren!" sagde konsulent H.P. Fogtmann, Rødding.

12.juli: Flagprydet forside med: "Vekommen til Ungskuet!" Hidtil største maskinudstilling på skuet. Vejfondstilskud til transitgården i Krusaa.

13.juli: Folketingsmand Jørgen Grams fjordracehingst på fløjen med 24 points. Det Kongelige Teaters opførelse i friluftsteatret i Haderslev af "Eventyr på fodrejsen" blev en fortryllende oplevelse. 4.000 biler på p-pladsen

ved Ungskuet. Højer melder sig ind i købstadsforeningen.

FM-senderen i Rangstrup i brug

14.juli: Næsten 26.000 besøgende ved Ungskuet. To hele sider med Ungskuets præmieliste. Haderslevs indbyggertal har passeret 19.000. Stærkstrømskabel Ærø-Als nedlagt.

16.juli: Tilfredshed overalt med Ungskuets løb. Ca. 100 sjællandske husmænd har i 3 dage gæstet Sønderjylland. Festligt 50 års jubilæum i Haderslev Fodboldklub. Rødding sogneråd foreslår, at vesteramtet får egen skoletandklinik. 86 deltagere i amtsringridningen i Tønder.

17.juli: Voldsom brand på DAPA i Aabenraa. Journalist Merete Bjørn Hanssen, Haderslev, vendt hjem efter 3 oplevelsesrige uger i USA, hvor hun var inviteret til at overvære 25-års jubilæet for Central City Opera festival i den tidligere guldgraverby 3.000 m oppe i Rocky Mountains. Vandmænd invaderer Aabenraa Fjord.

18.juli: Stort interview med førstelærer K. M. Hermansen, der har været lærer ved Skodborg skole siden januar 1920. Mølby Ringriderforening 60 år. Sønderborg Slot sikrer sig værdifuldt kaffestel, der har tilhørt historikeren A. D. Jørgensen. Mange tusinde bier på Nordals aflivet på grund af bipest.

19.juli: Den langvarige tørke rammer i Tønder amt, hvor mælkemængden er faldet med 25%.

20.juli: I dag begyndte den nye FM-sender i Rangstrup. Fjernsynsstation må vente til 1957. Sognerådsformand, landsretssagfører B. Hastrup, Toftlund, stærkt imod kommunale tandklinikker.

21.juli: Haderslev Bys sygehus får røntgenapparat til 120.000 kr. Rotary-udveksling med Haderslev-Assens. Knap ½ mio. kr. for gymnastiksal ved flyvestation Skrydstrup.

23.juli: Haderslev amts tyve frivillige brandværn har holdt stævne i Christiansfeld, hvor A. Schmidt, Hoptrup, valgtes til formand. Væmene har sidste år været kaldt ud til i alt 114 ildebrande. 400 krigsveteraner var i går til sendemandsmøde i Tønder. DSK består nu af 93 lokalforeninger med 6.037 medlemmer. 196 døde kammerater i årets løb blev mindet.

Coloradobiller ved grænsen

24.juli: Forstander H. P. Lauritsen, Hoptrup Højskole fylder 60 år. Har været lærer på skolen siden 1920. Brandmænd på hårdt arbejde i Bodum mose. Løjt frivillige brandværn har i de sidste 4 uger 9 udrykninger til mosebrande. Coloradobiller findes dagligt langs grænsen. Kirketjener Chr. Christensen, Tønder, har i denne tid travlt med at tage imod busturister, der i stort tal skal vises rundt i Kristkirken.

25.juli: Nyt klubhus på Hygum stadion. 3 ministre på besøg i Brede vedrørende forhandlinger af Bredeå-projektet.

26.juli: 10-12 holdepladser for busser på hovedvej 10 i Haderslev politikreds. Stiftende generalforsamling i Øsby Brugsforening, hvor grd. Simeon Sørensen, Hajstrup, valgtes til formand. Første coloradolarver på Aabenraa-egnen.

27.juli: Polio vaccinationer for 100.000 kr. i Haderslev by og amt. Pastor Riishøjgaard, Rise, der for 2 år siden fik stjålet sin bil, har omsider fået den igen, idet han selv hentede den i Spanien, hvor den var blevet fundet! I går begyndte høsten på Aabenraa-egnen.

28.juli: Nyt mergelselskab for Nørre Rangstrup herred. Licitations over skolebyggeriet i Gram viste en samlet udgift på 238.449 kr. Den 31. juli fratræder postbud A. Svensson efter at have gået post siden 1908 – heraf de sidste 37 år fra Hovslund station.

30.juli: To vejarbejder i Haderslev østeramt i Fjelstrup og Revsø-Lerte koster i alt 315.000 kr. Borg-slægten samlede 134 familiemedlemmer til slægtsfest i Bredebro. Sydslesvigske ferie-børn har sammen med deres værter været til fest på Jels Voldsted.

31.juli: LS-forening genoprettet i Toftlund mejerikreds. 70 medlemmer nytegnede til foreningen, der har ligget stille siden 1940. Jegerup Mejeri 50 år. Begyndte med 28 andelshavere. Nu er der 106 med Ejnar Brøgger som mejeribestyrer.

Fine gaver fra Braine til Haderslev

1.august: Fjernvarmeforsyning til Rødding kommuneskole vil koste ca. 50.000 kr. Rekordtrafik i juli ved grænsen. 761.000 rejsende.

Spindemøllarver ribber frugttræer og buske i Sønderjylland.

2.august: Friluftsteatret i Kløften ved Haderslev ønskes bevaret. Stuvende fuldt hus til vellykket jubilæumsfest i Jegerup mejeri. 300 landmænd til maskindemonstration på Andelsmaskinindkøbet i Toftlund.

3.august: Stort australsk besøg på vandrerhjemmet i Haderslev. 150 deltagere i musikstævne på Danebod Højskole. SI-stævne i Toftlund med 500 håndboldspillere.

4.august: Fine gaver til Haderslev overrakt borgmester P. Olesen af Braines borgmester, der kom med en meget smuk fane, den franske tricolore, med Braines byvåben samt symbolsk en lille kasse med jord fra den danske kirkegård i Braine. Arnå skal reguleres over 10 km. Hedeselskabet i Tønder har udbudt arbejdet i licitation. Der skal udgraves 106.000 kubikmeter jord og bygges 7 betonstyrte åløbet.

6.august: "Vi føler os hjemme!" siger gæsterne fra Braine, der er rørte over den modtagelse, de har fået i Haderslev. Festlig stadionindvielse i Vojens i går.

8.august: 4.000 år gammelt bæger fundet ved Halkoved. 160.000 kr. til vejbyggeri i Skodborg kommune. HFK fra Haderslev vandt det sønderjyske pokalmesterskab.

9.august: "Den danske nordslesviger er blevet pæredansk", sagde professor Troels Fink ved grænselandsstævnet på Rønshoved Højskole. Kommunal støtte til Krusaas gadebeysning.

Skrave kirke genindviet

10.august: Dronning Ingrid og prinsesse Margrethe de første kunder i det nye sønderjyske udsalg fra Håndarbejdets Fremme. 125 FDF'ere fra Haderslev har det dejligt på Venø i Limfjorden. Sociale udgifter i Jels for 428.692 kr.

11.august: Gdr. Chr. Speggers og statskonsulent Johs. Jensen er mellem de 300 danske deltagere der skal til mejerikongres i Rom.

13. august: Andr. Michelsen, Haderslev, blev også i år dansk mester i kuglestød med 14,31 m. 150 børn har deltaget i svømmeundervisning i Vedsted. KFUM og KFUF holdt sommermøde i Sommersted. Skrave kirke genindviet ved smuk højtidelighed. 100 deltagere i elevmøde på

Håndværkerskolen i Sønderborg.

14. august: Sygehusudvalget i Haderslev på studierejse til Give og Esbjerg! Gram teaterforening opretter abonnementsordning. 40.000 besøgende på den sønderjyske håndarbejdsudstilling på Sønderborg Slot.

15.august: Eksamensret til de to tyske mellem-skoler i Haderslev og Aabenraa. Kun et politil-fælde anmeldt i juli måned. En afstemning om spiritusbevilling på Arrild kro resulterede i 144 nej, mens 136 stemte ja.

16.august: Høstarbejdet vanskeligt efter 30 mm regn. Dronning Ingrid besøgte i går lensgrevinde Karin Schack på Schackenborg i Møgeltønder.

18.august: Sønderjyske idrætsfolk til stævne i Landskrona. Stormen forårsagede skader på kirketaget i Hjerting, hvor hele nordsiden skal repareres.

20 års tro tjeneste på Gråsten Slot

20.august: Afdøde vært på Vedsted Landbo-hjem, Anker Jessen, stedt til hvile af et følge, der fyldte Vedsted Kirke til sidste plads. Det er i dag 20 år siden, at kronprins Frederik og kronprinsesse Ingrid tog Gråsten Slot i besiddelse. Da kongeparret i går sluttede sommeropholdet i Gråsten, lod kongen fru slotsgartner Frandsen kalde til sig. Kongen takkede fru Frandsen for 20 års veludført arbejde og samvittighedsfuld pasning af slottet, når det var ubeboet. Fru Frandsen fik overrakt den kgl. Belønnings-medalje i sølv med krone.

21.august: 22 i Haderslev amt søger om statsjod til husmandsbrug. Haderslevkompagni vandt hjemmevernsskydningen.

22. august: Lærerinde frk. Anna Petersen, der efter 43 års virke i Tiset nu trækker sig tilbage, blev hyldet af 160 gæster ved sin 65 års fødselsdag på Andersens Hotel i Gram. Rødding skole får nu fjernvarme. 1.000 ældre fra Kolding gæster i dag Sønderjyllandshallen. Den store tilslutning kom bag på arrangørerne, der fik meget travlt med at skaffe tilstrækkelige forsyninger til de mange gæster.

23. august: 50 mennesker på Als tiltalt i kædebrevssag. Vognmand i Sønderborg fangede to biltyve. Marsken værst ramt af coloradobiller.

På en enkelt mark i Vester Gammelby er der flere tusinde biller.

24.august: 3 tilfælde af polio i Sønderborg. Plan om hjemstavnmuseum i Jels. Overlærer Kristian Nielsen er ophavsmand til ideen. God sæson i Rødding teaterforening med 6 forestillinger og 150 abonnenter. 36 skilte til 3 baneoverskæringer i Mommark, Ragebøl og Avnbøl.

Nyt rejsebureau i Krusaa

25. august: 4 danske ministrygere på besøg i Aabenraa. "Skrevensten" – et minde fra det gamle Løjt. I Sønderjylland er der 17 svineavlscentre af 256 i hele landet.

27.august: Krusaa oversvømmes af tankstationer. Nyt rejsebureau i Krusaa med den særlige opgave at bestille færgeplads på skibsforbindelser mellem Nordjylland og Norge. 20 nordiske husmødre til festlig modtagelse på Tønderhus med Tønder Husmoderforening som vært. 500 mennesker til kvieauktion på Juhlsminde i Hjemdrup.

28. august: Stort interview med fru Petra From på Bygvrå i Fjelstrup med mig på gamle slægtsmøbler og havevandring. Orkanagtig storm over Sønderjylland i nat, hvor et nyt statshusmandsbrug i Dyrhus ved Tønder faldt som et korthus. 4 sundhedsde kommuner enige om fælles alderdomshjem.

29.august: 600 l. birkesaft bliver til hårvand. Hårvandsfabrikken Dralle har lejet retten til aftapning af birkesaft i den lille skov der tilhører Lille Tønde kro. Fhv. sognerådsformand og sognefoged Jes Th. Kæstel død, 84 år gammel.

30.august: Aabenraas vildkaniner vanskelige at udrydde. Haderslev kommune optager lån på 2 mio. kr. Plan om anneks til Tønder Museum med indretning af malerisal. Landsforeningen for sadelmagere og tapetsere holder årsmøde i Tønder med over 100 deltagere.

31.august: Gdr. Jacob Hansens firelængede gård i Lambjerg lagt i akse. I Haderslev østeramt tærskes 56 kornforsøg. Junggreens tobaksforretning i Aabenraa 100 år. Helt op til 22% vand i den nye rug til Dybbøl mølle.

1.september: Benzinkompleks opføres ved H. P. Hanssensgade. 300 nordiske politifolk på Idrætshøjskolen i Sønderborg. Licitation over

skolebyggeri i Rens. Prokurist Nicolaus Iversen har 25 års jubilæum i firmaet A/S Netzlers efterfølgere i Sønderborg.

Britisk vicekonsulat i Aabenraa

3.september: Dommer A. Langkjær, Aabenraa, død efter få dages sygdom. Langkjær, der blev 56 år, var dommer i Toftlund fra 1945-53. Nordborgegnen fik indhøstet i weekenden. Kæmpesucces for Sct. Georgsgildets børnehjælpsdage i Tønder.

4.september: Kronik af folketingsmand Frederik Heick: "Efter de dansk-tyske mindretalsforhandlinger". Tønder har fået en ny bypark i Tved plantage. 2.000 lystsejlere anløb i sommer Sønderborg.

5.september: 4 mio. kroners projekt ved Aabenraa havn, hvor byplanudvalget er velvillig vedr. et højhusbyggeri, som skibsreder Michael Jepsen har planer om. Bovrup Ungdomsskole har købt den gamle skole af kommunen for 45.000 kr. i forbindelse med planerne om en ny ungdomsskole med plads til 24 elever.

Farvermester Jacobsen, Aabenraa
(foto: Institut for Sønderjysk Lokalhistorie)

6.september: Kontorchef Chr. Knarhøj har trukket sig tilbage efter 44 års virke på Solo-fabrikken i Sønderborg. Lærerbolig i Randerup til 70.000 kr.

7.september: 1,6 mio. mennesker passerede Krusaa i august. Menighedsrådet i Sønderborg enige om, at kirken for fremtiden skal hedde Sct. Marie Kirke. Beskæftigelsesarbejder til 251.000 kr. vedtaget af Skærbæk sogneråd. Ulkebøl nedlægger boliganvisningen, da kommunen har under 15.000 indbyggere. Tønder Statsseminarium får elevråd.

8.september: Britisk vicekonsulat oprettes i Aabenraa som det første i Sønderjylland. Farvermester Jacobsen, Aabenraa, er af det engelske udenrigsministerium udnævnt til vicekonsul. Rødekro havekreds har åbnet sin årlige havebrugsudstilling. 30 ledere af vandrerhjem i Syd- og Sønderjylland til årsmøde i Tønder.

10.september: Hilsen til kongen fra 500 DSK'ere på amtsstævnet i Mommark. 18 faner repræsenterede hvert sogn i Sønderborg amts-sammenslutning. Rønshoved Højskole hylder sin stifter frimenighedspræst Aage Møller, Mel-lerup, der forleden fyldte 70. DSK i Aabenraa fik ny fane ved amtsstævnet i Bedsted.

Aabenraa-orgel til Holland

11.september: Aabenraa-orgler fra Marcussen og Søns orgelbyggeri i Aabenraa har afsendt det første danske kirkeorgel til Holland. Børnenes Helsehjem i Sdr. Vilstrup dannede sidste år rammen om 22.000 opholdsdage for børn fra Nord- og Sydslesvig. 101 elever og 11 lærere fra Gymnastikhøjskolen ved Viborg gæstede i weekenden Brede sogns ungdomsforening, hvor de viste gymnastik og dansede folkedans for 600 begejstrede tilskuere. Alle 112 gæster var privat indkvarteret på egnen.

12.september: Tinglev station fuldt moderne udbygget. Kæmpe blommehøst i Sønderjylland. Burkal menighedsråd overtager Grøngård.

13.september: Bov sogneråd køber fru Levins grunde i området mellem Jernbanegade og Bovvej for 90.000 kr. Der er forhåndstilsagn om 12 lejligheder. Over ½ mio. kr. i udestående fordringer i Højer kommune.

14.september: Broager vil beslaglægge alle lej-

ligheder på grund af den store bolignød. Døstrup kommune låner 60.000 kr. til færdiggørelsen af De Gamles Hjem.

15.september: Rinckenæs sogneråd henstiller til Aabenraa amt, at der sker fremme af de 20 år gamle planer om Egersund-broen. 4 forslag til ny skole i Tandslet. Skolen vil koste mindst 700.000 kr. Løgumkloster Refugium godkendt. 160.000 kr. af de nødvendige 600.000 kr. er sikrede.

17.september: Dansk Pathanmission mangler 64.000 kr. til sit missionsarbejde i Pakistan, oplystes det på årsmødet i Sønderborg. Glaserkroens vandværk i Sydtønder amt snart klar til indvielse. 200 km. vandledninger skal nedlægges.

18.september: Ca. 100 sønderjyske arbejdere ønsker at komme til Holland, hvor en chokoladefabrik skal bruge danske arbejdere, men ca. 250 interesserede har meldt sig. 300 sønderjyske FDF'ere til stævne i Haderslev. Skibsværftet Allsund har arbejde til 2 år. Den nye Tornum-Lintrupvej godkendt.

19.september: Over 100 gæster til dansk-britisk konsulatfest i Aabenraa. Ahlmann-skolen i Sønderborg har påbegyndt det nye skoleår med 780 elever i 31 klasser. Garage og børnegård ved Grønnegården i Sønderborg, hvor der på fredag er rejsegilde på 97 lejligheder.

Mindesten for Jens Hørluck

20.september: Der er brug for 124 nye lejligheder pr. år i Haderslev indtil år 2000. Der er 170 fjersynsseere i Aabenraa amt. 527 på lejrskole ved Rendbjerg i sommer.

21.september: Det store belyningsanlæg på toldpladsen i Krusaa taget i brug. Hypermoderne butikscener indviet i Langesø. Netop i dag er det 100 år siden, at den gamle pontonbro over Allsund blev indviet.

22.september: Handelsminister Lis Groes talte til 1.000 husmødre i Sønderjyllandshallen. Børnebogsuge i Sønderborg for både børn og voksne, hvor viceinspektør Chr. Winther, Rødding, talte om den gode børnelitteratur.

24.september: Hans Jepsen Christensen døde i morges. Campingplads indrettes ved Løgumkloster. 200.000 til skolebyggeri i Tinglev.

Haderslev fik tennispokal til ejendom ved at slå Sønderborg 13-4 i den årlige pokaltennisturnering. Agerskov Ungdomsskole på 3-dages tur til Sydslesvig.

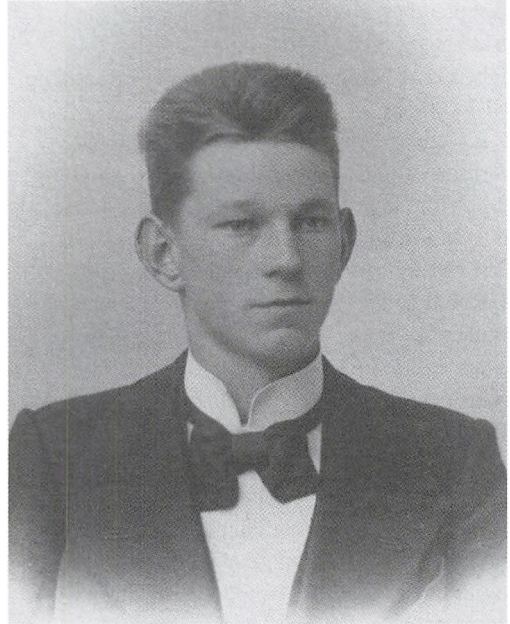
*Hans Jepsen Christensen
(foto: Institut for Sønderjysk Lokalhistorie)*

25. september: Mindesten for Jens Hørlück afsløret i går i Skodborg, hvor stiftamtmand Pinholt foretog afsløringen. Mark- og haveprodukter ved husmandsforeningens udstilling lørdag og søndag i Agerskov. Kæmpebasar skal støtte ombygning af Padborghus. Kronik af Poul Hviid, Jels, om en "ulærd vismand", - den særprægede Jens Dixen i 25-året for hans død.

26. september: 1.500 tdr. korn indebrændt på Rattingsbjerg ved Hokkerup, der for 4. gang i 30 år er hjemstøgt af brand. Genner Bygade udbygges for 40.000 kr. 300 deltagere i husmoderdagen i Tønder.

"Ærbødighed og taknemlighed!"

27. september: 20 års jubilæum i Rise sogns Husholdningsforening. 50 års jubilæum i Tønder Landmandsbanks filial i Skærbæk.

*Gdr. Jens Hørlück, Skodborg
(foto: Institut for Sønderjysk Lokalhistorie)*

28. september: Felsted præstegård restaureres. Nyt skolebyggeri til 123.500 kr. i Bylderup.

29. september: "Ærbødighed og taknemlighed for en stor sønderjydes værk!" – referat fra Hans Jepsens Christensens begravelse i Hviding hvor 300 fyldte kirkerummet. Der var signeret krans fra kongen. Ensted sogneråd låner 350.000 kr. til skolebyggeri. Sønderborg grundejerforening 50 år. Over 100 gik forgæves, da Det Kongelige Teater opførte "Et dukkehjem" i Løgumkloster.

1. oktober: Dørene i Sønderjyllandshallen måtte lukkes et par gange på grund af tilstrømningen til "Sønderjyllands erhverv". Børnehaveseminarium tager for første gang til udlandet, idet man på en 14 dages tur besøger en række byer, bl.a. 4 dage i Stockholm på et børnehaveseminarium, hvis 32 elever bor på selve seminarium. Højer Ungdomsskoles store efterårsmøde blev særdeles vellykket med taler af dr. Starcke, seminarielærer Troelsen, foredragschef Jens Rosenkjær og forfatteren Jørgen Bukdahl.

2. oktober: Generalforsamling i Aabenraa amts LS, hvor gårdejer Heinrich Jessen, Nybøl, genvalgte. 75 års jubilæum på busruten Flensborg-Aabenraa-Sønderborg. Mere end 1.000 sønderborgere deltog i FOF's kursusvirksomhed.

3.oktober: Højskolelærer Richard Andersen, Askov, er af Danmarks Radio ansat som konsulent i arbejdet med sønderjyske udsendelser. Lærer Aage Rasmussen, Engelsholm, udnævnt til forstander for Sundeved Ungdomsskole i Bovrup. Aabenraa holder fast ved dobbelt Aa, selv om offentlige institutioner begynder at skrive byens navn med Å. Hollandsk damekor synger i Kristkirken i Tønder samt i Højer kirke.

4.oktober: Festdag på skibsværftet Alssund, der afleverede det 37 m brede "Stensnæs" til redneriet Solnæs i København. Posthuset i Tønder er byens største forretning med en årsomsætning på 51 mio. kr.

5.oktober: Mindeparken i Krusaa koster ca. 50.000 kr. Stubbæk forsamlingshus skal moderniseres for ca. 20.000 kr. Sønderborg gik i går over til vekselstrøm efter 49 år med jævnstrøm. Hidtil er 25.025 kr. indsamlet til hallen i Tønder.

Garderformand hyldet

6.oktober: Bro over jernbanen og Løgumklostervej i Aabenraa. Ensted kirkekapel indvies i morgen. Hjordkær kommune køber ny sneplov. Driftsoverskud i Øster Højst på 25.484 kr..

8.oktober: Der kom i alt 40.554 gæster på succesudstillingen i Aabenraa. 2.000 besøgende på Ungdomsborgens basar i Aabenraa. Kloakering til 530.000 kr. godkendt i Egernsund.

9.oktober: Den moderate svinefodring erobrer Als og Sundeved. Dronning Dorotheas kapel på Sønderborg Slot genindviet, hvilket skete 385 år og 1 dag efter hendes død den 7. oktober 1571. Gdr. Jens Skau, ØsterLindet, hjerteligt hyldet som formand for Garderforeningen gennem 25 år.

10.oktober: Rejsegilde på Gartnerhallen i Aabenraa. Bolderslev-viadukt med facadefri vej. Møde i Skærbæk om bispevalget i Ribe stift. Præsterne ønsker professor Regin Prenter, og lægfolkene ønsker pastor Dons Christensen som ny biskop. Dybbøl og Nybøl kirker skal restaureres.

11.oktober: Aabenraa Filmklub er nu en realitet. 250 dyr tilmeldt vesteregnsens første store fedekvægsudstilling i eksportstaldene i Tønder. 150 husmødre fra de sydalsiske sogne deltog i vellykket husmoderdag i Lysabild.

12.oktober: Omfattende restaurering af Maugstrup gamle kirkehus. Keramikker Emil Ruge, Dybbøl, har fået overdraget at smykke Skårup kirke på Færøerne med 16 keramikvaser. Driftsunderskud på 100.000 kr. i Broager kommune.

13.oktober: Stor brændselseksport fra sønderjysk mose. Over 5.000 tons briketter og 10 mio. tørv produceret i Kongens Mose ved Løgumkloster af Pindstrup Mosebrug. Sparekassen for Haderslev Bys Omegn har 100 års jubilæum. Skau var mellem dens stiftere. 7.000 bøger udlånt i Brede sogns bibliotek.

To dræbt ved togulykke i Bolderslev

15.oktober: Mor til 10 og ung landmand dræbt i udflugtstog efter ulykkelig sporskiftning på Bolderslev station. Jydske Tidende var arrangør af den store udflugt til København. De 2 omkomne var fru Christine Margrethe Hansen, Emmerlev og landmand Nanne H. Bergmann, Koldby ved Ballum. En festlig "hestens dag" med smuk opvisning på ringriderpladsen i Aabenraa under overværelse af flere tusinde mennesker. Lars Laugesens gård i Sdr. Olling ved Sdr. Hygum nedbrændte i går, da en gnist fra en kartoffelkoger antændte gårdens stråtag.

16.oktober: 3.751 ha. i Lundtofte herred mergles for 156.000 kr. Vandværkerne på Sønderborg-egnen ønsker regn og sne! Formanden for Alders- og Invaliderentemodtagerforeningen i Nybøl, P. Kliver, blev på foreningens halvårige generalforsamling genvalgt på livstid.

17.oktober: Det maritime hjemmевærn i Sønderjylland får den 27. oktober overdraget en 28 t stor kutter med plads til besætning på 12 mand. "Bogen om Als" er udkommet som den første samlede beskrivelse af Als.

18.oktober: Nørherredhus i Nordborg har 50 års jubilæum. Orgelbyggeriet Marcussen og Søn fejrer 150 års jubilæum under international opmærksomhed. Gdr. Svend Anker Hanssen, Nørremølle, pludselig død 63 år gammel.

19.oktober: Tyrstrup klar til skoleindvielse. Den nye omkørselsvej fra Løgumkloster til Vestvejen bruges flittigt af de motorkørende. Eksportordre på 15 mio. kr. til Danfoss fra et europæisk land.

107 mejerier i Sønderjylland

20.oktober: Nyt poliotilfælde på Sønderborg-egnen. Tønder byråd har bevilget 5.000 kr. til indretning af kirkemuseum i den gamle konfirmandsal. I 1955-56 leveredes 364.535 kg mælk til 41 mejerier i Haderslev amt, 20 mejerier i Aabenraa amt, 18 mejerier i Sønderborg amt og 28 mejerier i Tønder amt.

22.oktober: Holbøl kirke genindviet efter restaurering. 13 roere i Sønderborg Roklub fik sølvvåren overrakt. Over 200 mennesker overværede mindstensafsløringen for Ballum-Astrup digets grundlægger Kresten Jensen, som amtmand M. J. Clausen betegnede som en stout jyde.

23.oktober: Fru Ingeborg Heick på Forsøgsstationen i St. Jyndeved har fået 24 tilbud efter en annonce om 3 ledige pladser for unge piger. Stort interview med Ingeborg Heick, der beskæftiger 1 kokkepige og 2 stuepiger i en husholdning, der omfatter en snes mennesker. Rekordsommer på Idrætshøjskolen i Sønderborg, hvor ca. 2.000 mennesker har deltaget i kurser i sommerens løb.

24.oktober: Sygehusbyggeriet i Aabenraa 43% dyrere end anslået. Det samlede beløb bliver 4.034.548 kr. Gråsten og Adsbøl kommuner sammenlægges fra 1. april 1957. Vejarbejder i Bylderup kommune til 1,07 mio. kr. som beskæftigelsesforanstaltninger. Den idylliske 16 ha. store Kalvø i Genner bugt, er af ejeren gdr. Chr. Beck solgt til skibsreder Albert H. Pedersen, Mølholm ved Vejle. Skibsrederen, der er født på Kalvø, overtager sin fødeø 1. marts 1957.

25.oktober: "Dannevirke" har haft hjemme på Klosteret i Haderslev i 100 år. En undersøgelse af Kajborg ved Kegnæs Drej viser, at fæstningsanlægget er opført over en oldtidsgrav fra bronzealderen.

26.oktober: Den lokale forskønnelsesforening i Hovslund fylder 45 år. Foreningen danner en vellykket ramme om beboernes vilje til at løfte i flok. Købmand Thomas Detlefsen har siden 1944 været formand. Sønderjyllands Kreditforening har i det forløbne år effektueret 650 lån.

50 års jubilæum på Tornumgård

27.oktober: Rinkenæs mejerikreds fri for kalvekastning. Bylderup menighedsråd udstykker det meste af præstegårdsjorden med opførelse af en gård for øje.

29.oktober: Over 1.300 mennesker jublede i Sønderjyllandshallen over Budapest Sigøjnerorkestrets 28 musikere. Men ungarene græd, trods bifaldsovationerne, hvilket skyldes den seneste tids voldsomme uro i Ungarn. 13 nybagte svende fra Håndværkerskolen i Sønderborg. På Statsskolen i Tønder er afsløret en bronzebuste til minde om H.P.Hanssen og Jens Jessen. Proprietær H. H. Jessen, Majbølgård, død 80 år gammel. Han var født på Majbølgård, der har været i slægtens eje siden hertugen af Augustenborg i 1854 afstod gården.

30.oktober: Stationsforstander J. P. Rasmussen, Rødekro, har 1. november 50 års jubilæum som ansat ved statsbanerne. Victor Schiøler gjorde Symfoniorkestrets koncert i Sønderborg til en af dets hidtil største succeser. "De gamles hjem" i Døstrup indviet. Nu får Tønder sin bybus. Vognmand L. Christiansen kører torsdag formiddag ud på den første tur.

31.oktober: Overskrifterne præget af Ungarn- og Suezkrisen. Den 49-årige gårdejer N. P. Konradi, Brøstrup og den 40-årige gdr. Peder M. Førby, Harreby, dræbt ved voldsomt bilsammenstød i Brøstrup. Hollandske journalister besøger JF-fabrikken i Sønderborg. "Lundingsgård" i Lunding, der ejes af Søren Nissen, hærget af brand forårsaget af elektrisk lampe. Hele besætningen reddet ved resolut indsats.

1.november: Den 1. november er det 50 år siden, at gdr. Hans Jensen overtog Tornumgård ved Lintrup. Den da 28-årige købte gården af Boy Højer der netop havde købt Trøjborg. Hans Jensen har drevet de 130 ha. på dygtigste vis, og især platningssagen har haft hans store interesse. På 50-årsdagen overdrager han gården til søstersøn Ejnar Pedersen, Rødding Østermark. "Vestslesvigs Tidende" har bestået i 100 år. Ombygning og modernisering af Sottrup mejeri i forbindelse med det nedlagte Snogbæk mejeri har kostet 137.000 kr.

Provinsens bedste orkester

2.november: Stor omtale af diamantbrudepar bygmester Chr. Rasmussen og hustru Vilstrup. Sønderjyllandshallen indviet som teater med VU's indbydelse til operetteaften med Kay Abrahamsen-tourneen. Mange omtaler af indsamlinger til Ungarn. 58 drenge tilmeldt Nordborg Slots Efterskole.

3.november: 700 kg asfalt gik op i røg ved brand hos entreprenør Stenderup Jensens lagerplads i Sønderborg. 12 hollandske journalister var imponerede over, hvad de så i Sønderborg. Den tyske privatskole i Højer indvies i dag. Skolen har 70 elever.

5.november: "De sønderjyske all stars" der er sammensat af jazzamatører fra Sønderborg og Tønder blev i går ved en konkurrence i København kåret som provinsens bedste orkester. Missionær Johannesen og familie flytter efter 8 år i Aabenraa til Vildbjerg efter en afskedsfest på Aabenraa Missionshotel, hvor over 200 mennesker deltog.

6.november: Stort interview med fru Kaje Ottosen, der er leder af Toftlund sognebibliotek. Svenstrup kirke opvarmes af gasovn, da kirken ikke kan få bevilget et nyt varmeanlæg, selv om det gamle er brudt helt sammen.

7.november: C. J. Bech skriver kronik om det gamle Aabenraa og dets originaler, bl.a. Marcus Wahrlich, der døde den 14. januar 1941 og som kaldtes Aabenraas sidste original. Fru Alice Buciek, Sønderborg, har taget idrætsmærket i guld for 17. gang.

8.november: Provisor Henning Holdt Simonsen, Aabenraa, der fylder 50 år på søndag, får et apotek i fødselsdagsgave, idet han har fået bevilling til at drive Borup apotek ved Ringsted. JF-fabrikken i Sønderborg verdens største selvbinderefabrik er nu oppe på at fremstille 8.000 selvbindere om året. Nordslesvigs kvindeforenings hvilehjem på Rømhø har i 1955-56 været fuldt belagt med 254 gæster.

Ungt par nægtet vielse

9.november: Tråsbølgevej fra Tråsbøl mejeri til landevejen ved Svejrup i licitation. Lærer Anders Anker, Skærbæk, er fra 1. nov. ansat som lærer ved Bjerndrup skole.

10. november: Udlængerne til Højvang ved Broager nedbrændte i aftes. 4 brandværn og Falck måtte vente en time med slukningen, fordi der manglede vand. Finn Methlings "Den kinesiske æske" havde fin succes på Folkehjem. Udbygning af Korup-Klovtoftevejen påbegyndt af Hellevad kommune med 13 arbejdere. Foreløbig er frigivet 100.000 kr. til arbejdet. Rekordko gav 8.203 kg mælk og 372 kg smør. Koen tilhører Helge Christiansen St. Tønde.

12.november: Brydestævne i Aabenraa til fordel for Ungarnshjælpen. 100 nye elever på idrætshøjskolen i Sønderborg. Mange hundrede kilo tøj indsamlet til Ungarnshjælpen af KFUM og KFUF i Aabenraa. 500 mennesker til "Frk. Bov sogn" s fest på Padborghus.

13.november: Ungt par i Notmark nægtet vielse, fordi de var flyttet sammen 13 dage før brylluppet, der nu finder sted i Tandslet kirke. Stor omtale af Vredsted Landbohjem, der har bestået i 50 år. Bylderup-Bov andelsmejeri omsatte for 2,3 mio. kr.

14.november: Tandslet mejeri bygger osteri til 390.000 kr. Øster Højst leverede 3,3 mio. kg mælk. Frederik Mortensen, Møgeltønder, 90 år. Han var i sin tid diligencekusk på strækningen Tønder-Ribe og Tønder-Leck.

15.november: Der er 3 millionærer i Aabenraa købstad og 10 borgere, der ejer mellem ½ og en hel mio. kr. De små grænseovergange blev åbnet i morges efter at have været lukkede i 16 år.

16.november: Haderslevs nye stiftsprovst, Poul Schou fra Aalborg, betegner præstegerningen som det skønneste, der findes. Fole forsamlingshus bestået i 50 år. Interview med formanden P. Nørgaard, der i dag fylder 80 år. Klar til afvanding af Bredeå-dalen. Projektet koster ca. 3,3 mio. kr. at gennemføre. Tinglev kommune låner 175.000 kr. til kloakeringsarbejde. Skodborg forsamlingshus havde stor tilslutning til sit 50 års jubilæum.

555.000 kr. årligt til Ejderindsamlingen

17.november: 100 flygtede ungarske lærere og elever kom til Krusaa i nat. Kulturelt samarbejde mellem 7 foreninger i Aabenraa. Toftlund får lys på helt ny træningsbane. Ny konsummælksordning ved Holm mejeri. Der skal end-

videre opføres bolig til mejeristerne. Bygmester Hans Teilmann fratrædt efter 50 års lærergerning ved Gram tekniske skole.

19.november: Sydselsvigske Udvalgs landsmøde i Aabenraa. Udvalget har 10.934 bidragydende medlemmer, heraf 1866 her i Sønderjylland.

Ejderindsamlingerne, der begyndte i 1949, har indbragt 555.000 kr. årligt, og med disse penge er driften dækket af de 3 Ejderskoler i Rendsborg, Vestermølle og Drage. Fhv. statsminister Knud Kristensen og professor Hansen Larsen fik flest stemmer, da der blev valgt 20 medlemmer til hovedudvalget. Løgumkloster kirke var fyldt til koncert med Todd Duncan. Pastor Hans Parmann, Flensborg, ny provst for den danske menighed i Slesvig. 3,8 mio. kg mælk på Abild mejeri, hvis bestyrer gennem 38 år, P. Fabricius, er afløst af mejeribestyrer J. Nielsen, Forballum.

20.november: Trafikministeren tilsiger Egemund-broen støtte. Automobilforhandler N. J. Mørck, Sønerborg, indvier i morgen sine nye lokaler i den stærkt ombyggede og moderniserede tidligere møllebygning. Nordborg skal have ny rutebilstation.

21.november: Skelde gymnastikforening indvier i morgen nyt klubhus efter 3 års forarbejde. Kærnestuen på Kegnæs mejeri kostede 100.000 kr. Svinekontrollforening under forberedesle på Haderlsev-egnen.

22.november: Utroligt mange arrangementer til fordel for Ungarnsindsamlingerne. Haveanlæg i fransk stil ved Sønderjyllandshallen udarbejdet af havearkitekten, professor C. Th. Sørensen, København. Nyt spejderhus i Nordborg.

23.november: Enstedværkets turbine er nu færdigmonteret. Skolerne i Visby, Øster Højst, Ballum og Vodder har fået materialebevilling til udbygning efter 1937-loven. Statskonsulent K. Toftdahl Møller, Sønderborg, har modtaget ridderkorset af 1. grad.

Familien blev reddet

24.november: Gdr. Chr. Speggers, Mjang, fylder 50 år. Stort interview om arbejdet i det sønderjyske mejeribrugs tjeneste. Sct. Nicolais alterdug udstilles hos fa. Anton Nielsen i Aabenraa. En kreds af damer har syet den nye alterdug, der tages i brug ved kirkens genindvielse den

1. december. 5 nye tennisbaner til 68.000 kr. i Tønder.

26.november: Gdr. Andreas Duus i Favrholt ved Tandslet måtte ud gennem vindue, da gården nedbrændte. Få sekunder i forvejen havde han bragt sin familie i sikkerhed, før taget skred. Alt indbo brændte, men hovedparten af besætningen fik man ud, inden også staldlængen var omspændt af flammer.

27.november: En boligforening for Silkeborg-huse oprettet i Aabenraa. Erhvervsudstillingen i Sønderjyllandshallen gav ca. 25.000 kr. i overskud. 20 nye elever på Aabenraa Børnehaveseminarium fra nytår 1957. Fuldt elevhold på Rens Efterskole, hvor fru Ingrid Beier, Korup nyvalgtes til skolens bestyrelse.

28.november: 65 ud af 67 mulige stemte ja til opførelse af fjernvarmecentral i Aabenraa. Indkomsterne i Sønderborg ligger 443 kr. over købstadsgennemsnittet.

29.november: Aabenraa-champignon – et nyt produkt. Et tidligere frugtlager ved Skedebjerg plantage er omdannet til champignonbede. Udvidelse af skolen i Nordborg til 1,2 mio. kr. Kniplingsalterdug fra Tønder Sømandskreds til ny sømandskirke i Baltimore. 3 damer i Tønder har fremstillet den smukke alterdug.

30.november: Et ualmindeligt stort følge var samlet i Vilstrup, da afdøde landbrugslærer Mathias Nissen, Gråsten, blev fulgt til graven i Klipleve kirke. 180 til jubilæumfest, da Tandslet forsamlingshus fejrede 50 års jubilæum. DKB fra Tingleve assisterer i morgen, når de første ungarske flygtninge ankommer til Padborg. De travle damer tilbereder 3.000 stk. smørrebrød til flygtningene, der også får serveret varm kakao.

80 år og stadig aktiv

1.december: Stor forsideartikel om 1.000 ungareres første møde med Danmark. Gribende modtagelse på Padborg station. Bygmester Villadsen, Sønderborg, har 30 års jubilæum. Licitation over Guderup skoles byggeri. Sønderborggarden inviteret til England.

3.december: Alle pladser var optaget, da den 800-årige Sct. Nicolai kirke blev genindviet med biskop Frode Beyer som prædikant. 230 stader ved vellykket fjerkræskue i Rødekre. 33

mio. kr. omsattes i Sønderjyske Landmænds Smørekportsforening. Mørvig danske skole i Flensborg indviet under navnet "Jens Jessen-skolen". 184 elever i Skærbæk realskole i 1955-56. Stort interview med smedemester Georg Ravn i Øster-Lindet, hvis 80-årige far, Jes Ravn, stadig er aktiv i smedjen.

4.december: Stort interview med Jens Iversen fra Tømingmark om gymnastikken i Vedsted for et halvt århundrede siden. Dronning Ingrid for 20. gang til juleuddeling på Folkehjem. Gdr. Hans Mikkelsen, Hjemdrup, afløser gdr. Mads Thuesen, Anslet som formand for Haderslev amts Landboforening.

5.december: 3 køer i Rødekro og omegns Landboforening har givet hver 299 kg smør. 34 børn i Broager betænkt med tøj ved dronning Ingrid's besøg på skolen, hvor hun for 20 år siden som kronprinsesse foretog sin første juleuddeling.

6.december: Sønderjysk Malersammenslutning udstiller i Tønder 8.-10. december. Dansk Samfund i Broager har ca. 700 medlemmer, oplyste formanden gdr. Hans Struck, Mølmark, ved generalforsamlingen. Aabenraa alders- og invaliderentnydere er traditionen tro af Kinopalæet inviteret til gratis filmforevisning. 29 seminarister dimitteres fra Haderslev.

7.december: 500 landmænd til kvægavlsmøde på Tønderhus. En tredje afkomspøvestation oprettes i Tønder amt. "Jamen hun har jo ingen krone på!" sagde en 4-årig pige, der var den eneste skuffede ved dronningens besøg i Ravsted. DSB's 20-mands orkester debuterer i Padborg med 5 koncerter. Ny centralskole i Ballum fører måske til skolesamarbejde med Hjerpsted og Skast. Konsulent Jørgen Frank, Lysemose ved Nordborg, fik ved kvægavlsmødet i Tønder tildelt Sandetfondets ærespræmie for veludført opdrætterarbejde.

Jørgen Bukdahl hyldet på 60-årsdagen

8.december: 77 fiskekuttere registreret under Aabenraa. 300 duer udstillet på Teaterhotellet i Sønderborg.. Udbjerg forsamlingshus istandsættes. Varmeanlægget er ødelagt efter skader, der går tilbage til den tid, da tyske flygtninge boede i huset. Håndværkerforeningen i Christiansfeldt fylder 60 år.

9.december: Over 4 timers ventetid ved grænsen søndag aften, da de indkøbsrejsende vendte hjem fra Flensborg. Atletikklubben Alsia besejrede nordtyske mestre fra Hamborg 4-3. Norsk millionordre på Allsundskibe. Kontrakt på 4 skibe til ca. 5 mio. kr. til to norske rederier. Kredsforeningen "Sønderjyden" har 100 børn i ungdomsarbejde, heraf 45 fra Skodborg. Knud Knudsen, Farris, har afløst Hans Kjær, Københoved, som formand..

11.december: 300 mennesker overværede i Sct. Jørgens kirke i Aabenraa pastor Harald Vilstrups krybbespil. Landsdelens største landvindingslicitation bød på overraskelser. Laveste bud lå på ca. 700.000 kr. og det højeste på 1,95 mio. kr. da tilbuddene blev åbnet på Hedeselskabets kontor i Tønder. Hele projektet omfatter ca. 3.000 ha. i Bredeå-lavningen.

12.december: Udviklingen på Als kræver 300 nye lejligheder om året. 14 ungarere kommer via Røde kors til Sct. Georgsgildets ejendom i Gravenshoved. Askov Højskole festligholdt Jørgen Bukdahls 60-årsdag, hvor 325 hyldede forfatteren. Den nye koblingsstation i Bredevad tilsluttes i dag. Skal radiofjernstyres de 42 km fra Sønderborg.

13.december: Blinklys og automatiske bomme ved Ahlefeldtvej i Gråsten. 335 forældre til adventsfest på Sønderovskolen i Sønderborg. Augustenborg vandværk har 11.410 kr. i overskud. Med 24 stemmer mod 0 har andelsselskabet Skrydstrup Forsamlingshus besluttet at sælge huset. Lærer J. Nielsen, Hjortvad, er kaldet til førstelærer i Tiset.

14.december: Vejarbejder til 290.000 kr. i Sønderborg i gang kort efter nytår. Civilingeniør Olav Andersen, Hjort Lorezensvej i Haderslev dræbt ved bilulykke i voldsom blæst og regn. Kraftigt tordenvejr over Sønderjylland i aftes og i nat førte til, at strømmen forsvandt mange steder. Bl.a. måtte den nye centralskole i Hovslund lukke, da oliefyret gik ud.

104-årig i Nr. Hostrup

15.december: Marcussen og Søns Orgelbyggeri i Aabenraa har af byrådet i den hollandske by Haarlem fået overdraget restaureringen af et orgel fra det 18. årh. Til formålet har byrådet

bevilget ca. 290.000 kr. Vældigt kasernebyggeri i Slesvig-Holsten fører bl.a. til to nye kaserner ved Flensborg til ca. 56 mio. kr.

17.december: Den 80-årige pensionerede lærer Kr. Fischer fra Augustenborg underviser på grund af læremangel for tiden i Guderup skole, hvortil han cykler frem og tilbage hver dag. M- og K-syge hos Georg Bruhn i Barsmark, hvor 53 stk. kvæg og 38 svin blev slået ned søndag eftermiddag. 3.700 dyr i Løjt mejerikreds bliver vaccineret. Aabenraa sygehus har ca. 100 fuldt uddannede sygehusmedhjælpere, der næsten dækker behovet. Anders Schmidt, Favrholm, afløses af Broder Brodersen, Rufas, som formand for amtssammenslutningen af husmands- og husholdningsforeninger i Sønderborg amt.

18.december: Stor artikel om Lind-slægten fra Lindgård i Tyrstrup herred gennem 500 år. Sct. Nicolai kirke i Aabenraa gennemfører forsøgsvis åbning af kirken alle hverdage hele året. Drøftelser om, hvorvidt ungdomsforeningen i Møgeltønder skal overtage Møgeltønderhus, der har en ansændt økonomi. Posthuset i Nordborg skal ombygges. Frk. Zimmermann, Sønderborg, er ansat som sygeplejerske for sygeplejeforeningen i Skærbæk og omliggende sogne.

19.december: Om et halvt års tid får Sønderborg endnu en stor fabriksvirksomhed, nemlig Kr. Stærks nye krydsfinerfabrik, hvis mure nu er under opførelse. Sønderjyllands ældste fylder 104 år. Det er fru Marie Johansen, Nr. Hostrup, der siden 1878 har boet på samme gård, der nu ejes af hendes datter Christine og dennes mand, amtsrådsmedlem Conrad Hansen. Ny vej mellem Nr. Løgum og Roost til 1 mio. kr.

20.december: 70.000 kr. i brændselshjælp i Sønderborg til rentemodtagere, hvis indkomst ikke overstiger 50% af rentens grundbeløb. Sønderborg kommune delt i 2 valgkredse, da den indlemmede del af Ulkebøl stadig hører under Augustenborg-kredsen. 220 ha. jord ved Sofiedal-Frøslev grundforbedres, ligesom der gennemføres en større jordfordeling.

40.000 liter vand pr. time

22.december: Stort interview med den tyske konsul i Aabenraa, dr. Hans Paul Kolbe, der som 65-årig tager afsked med Aabenraa. Konsulen

blev stærkt hyldet ved en reception, hvor fru Ingeborg Refslund Thomsen bl. a. sagde, at hans navn er indskrevet i Nordslesvigs historie på grund af hans indsats for at genopbygge det dansk-tyske forhold i grænselandet. Skolen i Augustenborg udbygges i foråret. Tøndereg-nens tyreholdsforening har ca. 17.500 køer og 37 tyre. I Rødding er bækkens dage som kloak talte efter omfattende rensnings- og kloakeringsarbejde, hvor 15 mand er beskæftiget. Danfoss bruger 40.000 l vand pr. time, hvilket svarer til en families forbrug i 4.700 år!

24.december: Gdr. Jes Kjer, Fogderup, fylder 70 år 2. juledag. Har i mange år været sognefoged og sognerådsformand og respekteret som en mand af den gamle skole. Daglejer K. Uldal fik ved en højtidelighed overrakt Det kgl. Landhusholdningsselskabs sølvmedalje for 30 års trofast arbejde på Vojensgård. Da Uldal begyndte for 30 år siden var ugelønnen 18 kr. Den er nu steget til 110 kr. Storbrand på Mejerholm ved Tønder. Skaderne på lade og kornavl anslås til ca. 100.000 kr.

27.december: DOFO i Haderslev har bestået i 10 år. I 1946-47 omsatte fællesosteriet for 916.447 kr. mod 26.222.996 kr. i 1955-56. Sognerådsformand Christian Schmidt, Dybbøløsten 70 år. Er tidligere amtsrådsmedlem og stadig i bestyrelsen for Lånekassen for Sønderjylland samt medlem af menighedsrådet. Haderslev byarkiv har bestået i 10 år.

Havegravning som julegave i Døstrup!

28.december: 500 deltog i julebesøg i Aabenraas sydslesvigske venskabsby Tønning, hvor man havde en oplevelsesrig dag på den danske skole. Vejingeniør, civilingeniør S. B. Skovborg, Sønderborg, er af amtet udnævnt til amtsvejinspektør fra 1. januar.

29.december: Sognerådsformand Johs. Koch, Gråsten, hyldet på sin 70-årsdag. Asserballe ringriderforening giver op efter 60 år. Foreningen, der er landets ældste, har altid holdt til på kroen, men denne er nu overtaget af Frederiksberg Skoleforening. Blensgård på Als fylder 600 år.

31.december: 3,8 mio. rejsende via Krusaa i 1956. "Snarlig ombygning af Padborg told-

kammer er påkrævet!" siger toldforvalter O. Schytt. Sønderborg tennisklub håber på nyt klubhus i 1957. Den sygemeldte sognepræst Hans Ebbesen i Døstrup har fået en enestående julegave. Efter et længere sygehusophold i Sønderborg er pastor Ebbesen netop vendt hjem til

præstegården, hvor han kunne glæde sig over, at 11 af sognets arbejdsløse mænd før jul mødte op med hakke, skovl og spade, hvorefter haven fik en tiltrængt omgang til stor opmuntring for den hjemvendte pastor Ebbesen.

Alsingergildet

Af Hans Jørgen Clausen

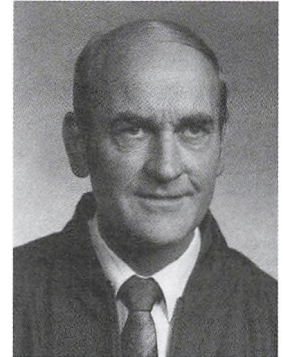
Det var med en udsigt til en rivende teknologisk udvikling på Nordals i årene omkring 2. verdenskrig at Alsingergildet blev stiftet 1946.

Allerede umiddelbart efter krigen var der 400 ansatte i barakker i Elsmark ved Havnbjerg. Danfoss var i sin vorden, og i de kommende år gik udviklingen på fabrikken endnu hurtigere end forventet, med tilstrømning af arbejdskraft fra hele landet. En realitet som alsingerne tog til sig i begejstring for en positiv udvikling på øen, men også en udvikling, der ville få konsekvenser for et lille ø-samfund som det alsiske.

Disse konsekvenser var Mads og Bitten Clausen meget bevidste om, og i 1956 blev der oprettet et velfærds- og interessekontor med tilhørende fonde, der skulle tage hånd om udviklingen på en måde, hvor det bestående landbrugs- og kultursamfund ikke skulle blive overrendt af en gold industriel udvikling. Alsingergildet har gennem tiderne nydt godt af donationer fra Danfossfonden til sine aktiviteter.

Sprogligt var der forudseende mænd der tog udviklingen alvorlig. Og ikke uden grund. Den alsiske forfatter Martin N. Hansen havde på det tidspunkt sat sit præg på den alsiske identitet eller sønderjyske, hvis vi udvider det lidt. På det tidspunkt var Martin bibliotekar i Odense og her udgav han de fleste af sine alsiske digtsamlinger. - Hvis du vil forstå en forfatter må du vandre i hans fodspor, skriver Martin i sin erindringsbog "Hylden blomstrede". Og det har mange haft glæde af, også tilflyttere. Disse digtsamlinger har skabt et godt fodfæste i en voldsom brydningstid.

*Det mol, som hæ liste og sprungen
som killinge øver vor vugg,
ålt som det bløv hvasket å sungen,
skull det vær for ring å brugg.*

Hans Jørgen Clausen

*E møl o min moers lebbe
var mildt og blødt som hinds sind
og fint som den lyd og vippe,
der nynne en høstdav ind.*

*Det er så skært og klart som,
e gjeslinge o en pil,
og sent vil det go vos til hjart som
der ømest lill forårssmil.*

*Det er som en kråns åv blomme
å hæng om sin kjærestes hals
så varsomt ved vår, men ved sommer
med myghere hænder o Als.*

*Lad nænsomt voss snakk og syng e
i åll de dav, der skal komm,
og somti til højtid slyng e
i rimkråns o lykk og from.*

*Ja, om vi en gang kun løvt e-
og om det mått ly's o vor sti
så fint som langs åll'e grøvte
e blomme ved pinsdavsti !*

Martin N. Hansen-visen, hvor han hylder det modersmål han mestrede så godt og holdt så meget af. En vise, der nu er blevet fast åbningsvise ved Alsingergildets ting og samtidig en vise

med en snært af social realisme, der afspejler hans dybe afhængighed af hans mor, der stod alene med sine to børn i en social vanskelig tid.

Alsingergildet i arbejde ved det 59. ting

Fire mænd, tre landmænd og en bybo var dybt bevidste om det hjemlige sprogs betydning, skriver tidligere tandlæge Kjeld Kappel, Sønderborg, et stadig vitalt medlem af Alsingergildet.

Hans Eriksen, gårdejer og sognefoged i Almsted, medstifter og formand for Danebod Højskole, blev gjort bekendt med af Jørgen Skov i Himmarn det samlede arbejde, der lå af alsiske ord i Chresten Hansens protokoller i Brandsbøl.

Hans Eriksen henvendte sig til sin gode ven Martin N. Hansen i Odense. Disse tre mødtes ud og henvendte sig til Chresten Hansen og foreslog ham at der på grundlag af hans ordsamling blev dannet en hjemstavnsforening, hvis vigtigste formål var at udgive en alsisk ordbog. Chresten sagde ja med det samme og søndag den 19. maj 1946 kunne Alsingergildet holde sit stiftende ting hos Chresten og Maren Hansen i Brandsbøl, hvor Hans Eriksen blev kåret som gildets første oldermand.

*Der er så mænne stie
og mænne vej å go,
der sinde før voss viê
til det vi gjenn vil no.*

Martin N. Hansen.

At gildets love fik den udformning vi kender i dag er i høj grad Martins fortjeneste. Samtidig med at han var af en følsom natur, havde han et vidunderligt humør og en tilpas stædighed.

Ifølge "Skråen", der er gildets vedtægter, består gildet af 12 alsingere. En tyllt, som det bliver kaldt. Disse 12 gildebredre, som i de første mange år kun var mænd, skulle mestre det alsiske sprog godt. Dertil kom bisidderne. Her skal der ifølge "Skråen" være seks personer, der ikke nødvendigvis er alsingere, men har sproglig kulturel interesse. Gildeting, hvor vi nu kan tælle til 118, afholdes på skift hos medlemmerne i maj og november og former sig som et heldagsmøde.

Ud af gildets midte bliver der valgt en oldermand, der styrer dagsordenen og en viceoldermand, der har til opgave at holde styr på de bøder, der udstedes i løbet af gildets ting, i form af et hak i tællepindene, som hver især er forpligtet til at fremskaffe med hver sit bomærke indgraveret.

Bøderne der udstedes af et flertal i tinget er ofte på grund af for sen tilmelding. Afbud på grund af familiefester, såsom konfirmation, og

1 Vort tall er en tyllt
og vor Tank
å gyer et godt
alsinge Gild,
men di Mænd,
der vil med,
må var del alsinge Mool
godt magte.	8 Del samm må vil gjeld,
Le Svej for vort Gild,
den Mænd, da blev gall
og itt grin, da han gik
9 For finder vi sammel
og sette og snakke.
da var det dumt
om vi itt kund sej do.
2 Skuld jen fald fro
må vi sjel find,
jen, der med Tøj,
vil fülle hans Todspor.	10 Skikle må skryves
Alla og Skamt,
så di, da kån stav
kån prvo å fersto,
haad da ha drpon voss
adde vort Davværk
te å salt Skik o
Snak i vort Sogn.
3 Urren for di tall
må sejs sidde ved vor Sid,
lytt te vor Snak
og gi dat Besyv.	11 Hvad godt er begyndt
vil vi å lde begrav:
E alsinge Gild
må itt forgo.
4 Rømsler og Rim
og ålt hvad el Mool kån rumm,
Sajer og Sang
vil vi sammel i en Slak.	12 Men den, som e Død
ha hindred å komm,
han må ved vort Mød
hå det Mind, han fortjenn.
5 Så vi ved Løvspring
og Løvsfæld kån lytt
samed te Gild
te gammelit og godt.	
6 Ingen far noe for itt,
og vor Dd'
må vi sjel belal
ved å bød i e Bøss.	
7 Den, vi ha kaldn,
men itt kam skunt han kund,
må bød med en hiel Bøddel
Søllbarrom.	
- Martin N. Hansen*

*Alsingergildets Skrå-agsorden.
Skrrevet af Martin N. Hansen*

for at tilsidesætte gildets ting til fordel for fødselsdage og fornærmethed i løbet af dagens forhandlinger. Bøderne bliver kun eftergivet i form af en flaske solbærrom af en anerkendt type.

Straks efter gildets oprettelse blev der etableret et ”rejsehold”, udvalgt blandt gildets yngste medlemmer, som skulle tage sig af ordmaterialets videre forarbejdning. Dette rejsehold kom til at bestå af 4 håbefulde unge mennesker fra Sønderborg, hvoraf Kjeld Kappel var den ene. Hver fjortende dag cyklede de rundt på øen og besøgte de gamle alsiske slægter for notering af ordforråd og samlinger. Ikke underligt at der kom til at opstå et tillidsforhold til disse familier. Vi fik del i den tryghed og hjertets adel, der rådede i Chrestens og Marens stuer. Det var godt at lytte til den lille og muntre Jørgen Skov, når han udfoldede sig med rim, remser og mundheld, skriver Kjeld Kappel.

Men det var et slæb med et kartotekskort over hvert ord. Det udviklede sig til kasser af kort. Og endnu værre. Skulle hele arbejdet bære frugt og ordbogen bruges til undervisning på vore læreanstalter, krævede det også lydskrift. Og den ekspertise hang ikke på træerne. Men ambitionerne manglede ikke i Alsingergildet.

I 1949 fik de hjælp af cand.mag. Gunhild Nielsen, der var uddannet dialektforsker. Inden da, et par år tidligere af Ella Jensen, begge tilknyttet Udvalg for Folkemål ved Københavns Universitet. Senere blev Gunhild Niensens mand Herluf også tilknyttet gildet, og enhver der har tilknytning til gildet ved, hvilken værdi det var for arbejdet, med disse to myreflittige mennesker ved vores side.

Alligevel gik det trægt med ordbogen. Arbejdet var ganske enkelt større end man umiddelbart skulle tro. I 1952 døde oldermand Hans Eriksen, Almsted. Martin N. Hansen blev valgt som ny oldermand og virkede som sådan til sin død i 1976. På et tidspunkt blev Martin utålmodig med gildet og fortalte at de spiste og drak for meget og lavede for lidt. ”*Kom til min halvfjers års fødselsdage, så skal I fo hvidkols budding og kartøfle, det hæ vi oldi kun`d kla vos mæ hjem ved voss.*”

Den tekniske udvikling var med gildet. Moderne computerteknik lettede arbejdet meget.

Det hele blev overkommeligt. Dygtige medarbejdere på de lokale dagblade tilbød deres arbejdskraft ved opsætningen af lydskrift, og gildet fik kræfter til andre opgaver. Ordforrådet omkring kvindesiden var helt forsømt. Det resulterede i at pigerne blev optaget som medlemmer af gildet. Idag repræsenterer de halvdelen af medlemmerne.

I 1988 kom den første udgave af ordsamlingen. Vi vidste der var flere ord undervejs, men gildet fandt, at tiden nu var inde til handling, velvidende at der var materiale nok til en endelig udgave senere. Den kom 14 år efter. Bøgerne er blevet godt modtaget af læsere og for Alsingergildet er der en vis tilfredshed med at et lille sprogområde som det alsiske er blevet beskrevet i detaljer, som tilfældet er.

Men der var henad vejen mere potentiale i Alsingergildets medlemmer. Efter Martin N. Hansens død i 1976, blev hans søn lektor ved Haderslev Seminarium Klaus Eggers Hansen, tilknyttet gildet. Det resulterede i andre udgivelser. Ialt er det blevet til 18 skrifter og i dag har vi eget forlag.

*Menn hørr I da itt,
hvor e vârbæk er glaj å hvo den klukke,
og øjner I itt, hvor e fovl`
la sig varm åv e suel,
og mærker I itt, hvondt e dåggstrænk
hæ friske e blomme,
og sier I da itt, hvor det lyss
i de øjn` der er glaj.*

Martin N. Hansen.

Den nye tidsalder banker på og aldrig har det været lettere at komme ud med et budskab. Hjemmesider har ethvert firma, også ”**alsingergildet.dk**”, spørgsmålet er blot om de bliver åbnet og brugt. Afgørende er det at udbyderne forstår at forny siderne.

I Alsingergildet er vi indstillet på føre vor side helt op til, hvad der kan forventes i dag. Det vil sige vort eget web-hotel med audio-visuelle optagelser af alsisk dialekt, og undervisningsprogram. I første omgang af økonomiske grunde, vil vi lægge den alsiske ordsamling med tilhørende lydudtale ind på en ny opdateret

Martin N. Hansen

Jørgen Skov

hjemmeside. Det koster penge. Vi har søgt Danfoss-fonden uden held et par gange. Det tyder på at den nye generation på Danfoss ikke lever op til den forståelse som Mads og Bitten Clausen havde.

Vi har også forsøgt os med at udarbejde en alsisk skriftnorm. Et udvalg under Alsingergildet med Christian Petersen, Stakkelhøj som formand har i samarbejde med Århus Unirversitet udarbejdet forslaget. Ideen er blevet langt bedre modtaget end forventet.

Det kunne være spændende om vi på sønderjysk plan kunne blive enige om en vejledende skriftnorm.

Vi har jo haft en disput om den bestemte artikel skal være med æ eller e. F. eks. e præst eller æ præst. Et eller andet sted i landsdelen går der måske en grænse, men måske er der sneget sig en fejl ind, for både Nikolaj Andersen, Karsten Thomsen, Kristen Karstensen og Martin N. Hansen, ja såmænd Blicher bruger e som den bestemte artikel. Men ikke Æ Gårne i Sønneborre eller Æ Sønderjysk Forening.

Skal den sønderjyske identitet bevares er sproget livsnerven. Jeg taler bevidst ikke om sindelag. For vi er jo ikke bedre, end så mange andre, men sprog og indentitet hører sammen. Her er det landdistrikterne der skal trække læsset. Ikke byerne, for her er det som om historien gentager sig fra 1920, hvor alle købstæderne i Sønderjylland meget hurtigt vænnede sig til det tyske sprog og stemte derefter. Lidt drilsk kan vi sige, at når byerne fravælger det sønderjyske frem for det rigsdanske må det være fordi de har

lidt flere honette ambitioner end på landet.

Det er også forståeligt, når nogen føler, de med hensyn til sprog æ e lidt rundt o e goll.. - I en tid hvor vi får prædiken ørerne fulde om globaliseringdygtighed og uddannelse på rekordtid, for at vi kan klare os i konkurrencen med andre lande, skal vi da også beskæftige os med noget så betydningsløst som et lokalsprog?

Svaret er, at vi kan spore en betydelig interesse i Alsingergildet. Vi er ikke ene om det fænomen. For i en global tid, som i sit princip er en spændende tid, da samles vi om det lokale. På NDR3 var der en paneldiskussion om det nedertyske sprogs fremtid. De var der, alle de sagkyndige: den kvindelige professor ved dialektfacultetet i Göttingen, den engagerede bladmand, hjemstavnsdigteren og præsten, der prædiker på plattysk. Karakteristikken af sproget i forhold til højtysk samlede sig om folkelighed, nærhed, fortrolighed og sproglig humor, skriver Kjeld Kappel, Sønderborg.

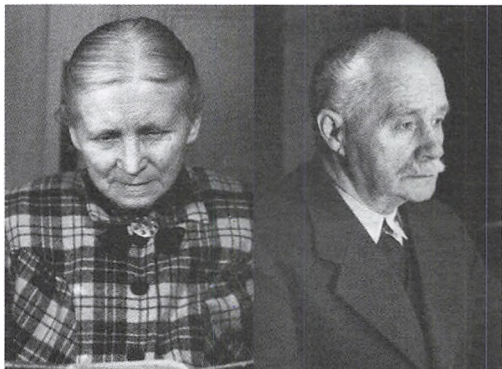
Og videre skriver Kjeld Kappel: Det synes at være ved århundredskiftet at tingene begynder at ske. For 200 år siden blev stavnsbåndet ophævet. For 100 år siden fik vi endelig folkestyret indført. Her ved vort sekelskifte oplever vi for os det ufattelige ske, at der efter godt 40 års opbygning af et økonomisk – materielt velfærdssamfund sideløbende dukker en stærk interesse for åndelige værdier op, på historiske, pædagogiske og religiøse områder, især værdier der nærmest var genstand for latterliggørelse og foragt i de glade 60ere og 70ere.

Det må være vort mål at redde umistelige værdier af følelsesmæssig art over i en kommende tid, uden at gøre vold, hverken på nyt eller gammelt.

Informationsteknologien kan således anskues både som den hidtil alvorligste trussel mod dansk tale og som det vigtigste våben i kampen for at bevare sproglige og andre værdier i at gå tabt.

*Nej - skuld en sæt sig hen å greè
e blomme æ så fin`
og sjel mæ stærre i mit tree
der bløv te kjesbævin.*

Martin N. Hansen.

Maren Hansen

Chresten Hansen

Et gammelt engelsk ordsprog siger ”Don’t forget the day tomorrow”. Og dagen i morgen forlanger nok, at vi skal råbe lidt højere end hidtil, hvis det sønderjyske sprog skal overleve.

Vi har stor forståelse for vort arbejde inden for visse universitetskredse, ingen tvivl om det! Men der er så sandelig mange steder, hvor forståelsen for lokalsprog kan ligge på et meget lille sted. I dag har vi faktisk ikke skuespillere, der kan fortolke en tekst på andet end rigssprog. Det betragter jeg som en kulturel fadæse.

Det er trist at høre at forretninger forbyder

de ansatte at tale sønderjysk. Og Radio Syd glimrer ved at fravælge det sønderjyske. De har netop til opgave at give mæle til det lokale sprog. Bevares- hvis en sønderjyde insisterer på at udtrykke sig på sit modersmål bliver han ikke forhindret i det. Men det er svært, når folk bliver interviewet af en journalist, der kun kan udtrykke sig på rigsdansk. Hvis der ikke er journalister, der taler sønderjysk, er det Radio Syds problem. Det skal ikke gå ud over lytterne, skriver undervisningsminister Bertel Haarder i en kommentar.

Det er mit håb, at alle gode kræfter kan forenes til gavn for bevarelse af vort sprog i vor landsdel.

Oldermænd Hans Jørgen Clausen

Hans Jørgen Clausen er født den 23. juni 1936. Er gård-ejer og opvokset på slægtsgården ”Blommegaard”, Kettingsskov, 6440 Augustenborg.

Blev medlem af Alsingergildet 1973, og gildets oldermænd siden 1992.

Tillidshverv:

Fra 1980 til 86 formand for Den alsiske Landboforening.

En periode derefter folketingskandidat for Venstre i Augustenborgkredsen.

Medlem af Sønderborg Amatørorkester som violinist.

Foredragsholder m.v. og andre sjove ting.

Genforenings- og Grænsemuseet

I 85-året for Genforeningen fylder det lille museum 10 år.
Idemanden bag – og formanden for museet, viceinspektør Kaj G. Nielsen,
fortæller her om museet

Genforenings- og Grænsemuseet blev indviet d. 10. juli 1995 i overværelse af H.M. Dronning Margrethe II, Dronning Ingrid, Kronprins Frederik, Prins Joachim, Greve Ingolf af Rosenborg og cirka 5000 glade mennesker.

Ideen til Genforenings- og Grænsemuseet – i form af et brev, et enkelt ark, med nogle overordnede tanker - blev født den 20. april 1993 og fremsendt til Christiansfeld Kommunes koordineringsudvalg, som modtog ideen særdeles positivt. Der blev efterfølgende nedsat en hurtigt arbejdende projektgruppe, som i det store hele senere kom til at udgøre bestyrelsen for Genforenings- og Grænsemuseet.

Fra pålidelig kilde (amtmanden) erfarede vi, at den kongelige familie udelukkende lagde besøg i Christiansfeld ind i kalenderen på grund af det nye museum. Det forpligtede naturligvis. Og vi glædede os – selvom vi på invitations-tidspunktet kun havde en formue på 250,- kr. – intet sted at udstille og slet ingen effekter at vise frem. Men så faldt vi over et gammelt hus, som var til salg. En lille, trofast, frivillig flok - pensionerede idealister - gik i de første januardage i 1995 i gang i huset for at gøre det klart til håndværkerne.

Museumsplanerne fik en utrolig god modtagelse. Af lokalpolitikere. Af private. Af håndværkere. Af velgørende fonde. Af mange forskellige firmaer. Af pressen. Pludselig strømmede det til med tilsagn om hjælp i form af byggematerialer, fondsmidler, tilbud om frivillig arbejdskraft o.s.v.

Økonomisk blev museet således båret af håndværkernes gratis byggeri, hjemkomne fondsmidler, støttebevissalg, gaver og masser af arbejdstimer udført af frivillige.

Igennem Radio Syd's "Lyttercentral" fik vi

Kaj G. Nielsen

sendt budskabet om manglende effekter fra Genforeningstiden til museet ud i æteren, så vi efterfølgende oplevede en telefonstorm ved to telefoner. Effekterne strømmede ind – og det gør de stadig.....

"Det lyder som som et Æventyr" skrev Pontoppidan. Genforeningsdigtet blev første gang offentliggjort i Berlingske Tidendes tillæg "Ude og Hjemme" den 25. december 1918.

I jubilæumsåret 1995 fik vi disse linier at høre mange gange.

Det, der bl.a. gør museet til noget helt særligt, er, at en ide er blevet udviklet og realiseret af otte helt almindelige mennesker i kommunen - sammen med et helt lokalområdes befolkning, så museet formelig udviklede sig til en folkesag.

Museumsbygningen er et beboelseshus fra 1877, som mange frivillige og håndværkere har renoveret, ombygget og indrettet til museum på bare 6 måneder - nemlig i tiden 6. januar 1995 til 9. juli 1995 - hvor museet stod færdigt kun 23 timer og 19 minutter før indvielsen. Persongruppen bestod udelukkende af personer med en ikke-museal baggrund.

HAVEN

23 medlemmer af Christiansfeld Havekreds har anlagt den smukke museumshave med en duft af 1920. Indgangen til haven flankeres af 2 grænsesten, udlånt af Haderslev museum.

Museum og have blev indviet den 10. juli 1995 på 75 års-dagen for Genforeningen.

Grunden er ca. 1000 kvm., især lerjord. Haven tilgodeser følgende hensyn: Museet skal være synligt fra hovedvej A 10, godt udsyn fra have og hus, lav vedligeholdelse, central placering af flagstang og god adgang - også for kørestolsbrugere - samt siddemuligheder. Og endelig en duft af 1920, genforeningsåret.

Skulle haven have været en ægte have fra 1920, ville der stå en flagstang i midten, omgivet af et lille bed med roser, græsplæne og nyttehøve - evt. med lidt blomster i hvert hjørne.

Haven er hjerteformet. I hjertets kløft vokser bl.a. silkepæoner og bonderoser. En af dem har vandret fra have til have i samme slægt i Sønderjylland siden før år 1900.

I alt er der plantet små 2000 planter. Af disse er 300 en gave fra H.M. Dronning Ingrid's Slots-have i Gråsten. Ved indvielsen 10. juli 1995 var det Dronning Ingrid's ide, at der blev plantet primulaer mellem roserne - for at dække jorden og for at strække blomstringstiden.

Mange har ydet en stor indsats for at anlægge haven og mange har skænket planter.

Vi håber, det er lykkedes at skabe et godt haverum med udsyn - og med udsigt over det smukke landskab, hvor øjet måske hviler en stund ved den store sten i lavningen, hvor Genforeningen også er markeret. Såvel som den er med de 2 grænsepæle ved indgangsstien.

På bænkene på museets sydside, kan du også følge den travle trafik eller lade tankerne glide tilbage til 1920 - eller endnu længere.....

KANONERNE UDEN FOR MUSEET

Uden for museet står to kanoner. Kanonerne stod oprindeligt på Skamlingsbanken, hvor de første gang salutede ved sprogfesten den 18. maj 1843. Kanonerne blev brugt til saluting, fordi de var blevet utidssvarende til krigsførelse (søartilleri).

Begge kanoner er af svensk oprindelse. Den ene kanon er fremstillet på Erendals Bruk i Södermanland - den anden er fra Navekvarens Bruk. Sidstnævnte er støbt i 1797. Kanonerne blev i sin tid fragtet pr. skib fra Stockholm til Holmen, hvorfra de med Kronprinsens tilladelse blev udlånt til Skamlingsbanken. Kronprinsen blev den senere konge, Frederik d. VII.

Kanonerne har ligget hengemt på Skamling i ca. 15 år - men blev fundet igen og overdraget til Genforenings- og Grænsemuseet i oktober 1998. Kanonerne er herefter blevet renoveret. Oprindeligt har der været 3 kanoner på Skamling, men midt i 1970'erne blev den ene stjålet og er aldrig senere fundet.

Kanonerne blev brugt på Skamlingsbanken i mange år, hvor de store sprog- og folkefester fandt sted. Kanonerne affyres med løst krudt - og der anvendes 27 gr. til hvert skud.

Kanonerne står på en såkaldt affutage, der er uden hjul - i modsætning til en lavet, som er med hjul. Affutagerne er ikke originale, men er genskabt efter originale tegninger af en nu afdød kustode og ven af museet.

Kanonerne blev sidste gang brugt til saluting, da de blev indviet på museet den 15. Juni 1999.

UDSTILLINGEN

På museet vises historien om Genforeningen - og tiden omkring denne. Desuden vises mange effekter, som siden Genforeningen har ligget gemt rundt omkring i mange hjem. Disse ting kom først ud af gemmerne, da det blev kendt, at Genforenings- og Grænsemuseet var en realitet - og vises nu i tre af museets stuer. I den fjerde stue vises museets populære udstilling om

Genforeningskongen Christian X og miniatuereudgaver af museets tidligere særudstillinger.

Kongen har – som ingen anden dansk regent – lagt navn til mange dagligdags brugsgenstande, som her kan ses udstillet.

Museet har igennem årene vist flere særudstillinger. I 2005 en udstilling om **Afstemningen i Zone II**. Ellers kan i uprioriteret rækkefølge nævnes særudstillinger om **DSK – Dansksindede Sønderjydske Krigsdeltagere** – danske sønner, som blev tvunget i krig for en fremmed magt, om **Dansk skole under Genforeningen** og om **Domænegårdene i Nordslesvig**, som havde til formål at fortyske især randområdet langs den nu slettede grænse.

HISTORISK SMØRHUL

Lige uden for museets vinduer fandt det historiske kongeridt sted i 1920. Overfor museet - på Den gamle Grænsekro - lå engang den danske toldstue. Et par hundrede meter mod syd det tyske toldsted. På begge sider var der grænsebutikker, som vi kender det fra den nuværende grænse. Vareudbuddet var blot et andet. Imellem toldstederne lå et ingenmandsland, hvor et gammelt markhegn stadig viser, hvor grænsen gik – dengang. Ikke langt herfra står den sydlige kongesten på det sted, hvor det berømte billede af kongens indtog blev taget, da kongen red igennem æresporten. Hestehoven hidrørende fra den hvide hest, **Malgré Tout (Trods Alt)**, som bar Kongen over grænsen den 10. juli 1920, blev i øvrigt bevaret, da hesten blev aflivet i 1924. Den hov, som først rørte sønderjysk jord ved grænseridtet, blev forsvøvet og foræret til Christian d. X, som anvendte den som penholder i sit arbejdsværelse på Amalienborg. Forsøvningen er lavet sådan, som grænseforløbet 1864 - 1920 så ud. I forsøvningen er indgraveret: **Jeg Kongen bar over Grænsen hen, da Sønderjylland blev dansk igen.**

Nu er så også Kongens Allé- folkegaven til Kronprins Frederik og Mary Donaldson i anledning af deres bryllup d. 14. maj 2004 - kommet til. Den 4. maj 2004 blev vejen mellem Taps og Christiansfeld tilplantet med 271 lindetræer – 1 træ pr. kommune i Danmark - samt derudover 14 træer - et træ for hvert amt

i Danmark. Fra 1. januar 2007 vil denne allé stå tilbage som et historisk naturminde om dengang, da Danmark bestod af mange små kommuner og amter. Initiativtager hertil var Organisationen PLANT-ET-TRÆ.

MUSEETS PROTEKTOR

Museets protektor er H.E. Ingolf, Greve af Rosenborg – sønnesøn af H.M. Christian d. X. Greven og hans hustru, H.E. Grevinde Sussie er ofte med til at kaste glans over museets små og store begivenheder. Greveparret tager sig altid tid til en snak med museets venner og kustoder, ligesom vi næsten har opbygget en tradition, der går ud på, at alle følges ned til den sydlige kongesten, hvor Grevinden lægger en buket, når Greveparret besøger museet. I øvrigt kommer parret altid kørende i "Krone 24". – Disse nummerplader sad en gang på Dronning Alexandrines bil.

UDVIDELSE AF MUSEET

Siden 1995 har næsten 34.000 personer besøgt museet.

Bestyrelsen har et ønske om at kunne tilbyde de besøgende enkeltpersoner og foreninger en unik museumsoplevelse med bl.a. et "videnscenter" - bestående af et bibliotek, mediatek og et auditorium - plads til skiftende særudstillinger, mere arkiv- og udstillingsplads til den store tilgang af effekter, der ikke kan findes plads til i udstillingen – desuden har bestyrelsen et stort ønske om at kunne udstille de pladskrævende og historisk værdifulde Frej-malerier, som p.t. kan ses på Den gamle Grænsekro over for museet. Udvidelsen kan om nødvendigt gennemføres etapevis.

Museet har i anledning af udvidelsesplanerne fået udarbejdet forslag til planer for en udbygning. Museet råder pr. d.d. over 1.105.000 kr. til formålet, men mangler stadig det dobbelte beløb for at kunne gennemføre udbygningen.

DAGLIG DRIFT

Hele projektet omkring Genforenings- og Grænsemuseet hviler som tidligere nævnt på frivillighed. Det har det gjort siden den lille gruppe af private borgere startede museums-

planerne i 1993. Den daglige drift af museet foregår uden statslige, amtslige eller kommunale tilskud. Næsten da. Af Christiansfeld kommune nyder vi fritagelse for ejendomsskatter – og får dertil årligt 9.990 kr. i kommunalt tilskud. Ellers intet.....

Den ulønnede bestyrelse bag museet driver som nævnt udelukkende museet ved hjælp af frivillig, ulønnet arbejdsindsats, salg af støttebeviser (p.t. 343 støtte medlemmer), entreindtægter, gaver m.v. Når museet holder åbent passes det af ildsjæle, som gerne bruger fritiden på at være kustoder. I skrivende stund har vi 18 frivillige kustoder, som på skift tager en tøm med at passe godt på museets gæster – og sørge for at de befinder sig godt. Flere af kustoderne kan sammen med museet fejre 10 års jubilæum d. 10.7. 2005. Haven passes på 10. år af Poul og Malene Jørgensen på henholdsvis 82 og 76 år.

SET I BAKSPEJLET

Selvom vi i 1995 mødte megen positivitet omkring vores projekt, mødte vi også skeptikere. Ja, en radioreporter i Radio Syd mente sågar, at man måtte være en lille smule gal for at tro på ideen.

Kan ske han havde ret - men i så fald var vi mange, der var gale – og flere er kommet til.

Men det blev til noget.....

Ikke et stort, flot og strømnetet prestige-museum. Men et enkelt, beskedent og prunk-

løst museum med en tidsmæssig, rekordagtig opbygning og en folkelig opbakning, som ikke bare lød som et eventyr. Det VAR et eventyr. Et museum - bygget af - og bygget for - de mennesker, som har det til fælles, at de alle gerne vil værne mindet om Genforeningen og dens historiske baggrund.

Kaj G. Nielsen

FAKTABOKS

*Genforenings- og Grænsemuseet
Koldingvej 52, Frederikshøj, Postboks 58, DK 6070
Christiansfeld
-Tlf. 7557-3003*

*e-mail: info@genforeningsmuseet.dk
www.genforeningsmuseet.dk*

Åben 1.6. – 31.8. kl. 10.00 - 17.00 (Mandag lukket)

Entré:

Voksne: 20,- kr./pers.

Børn: 5,- kr./pers..

Grupper/Gruppen 10,- kr./pers over 20 pers.

Rundvisning

og særarrangementer

hele året mod forudtilmelding

Pris 100,- kr. + entre

Om mig selv:

Navn: Kaj G. Nielsen

Født: 6.2.1948 i Tønder

Stilling: Administrativ leder ved Christiansfeld skole

Andet: "gammel" rejseleder - forfatter og forlægger

- trofast ægtemand - glad fortæller, foredragsholder og

oplæser - verdens stolteste farfar - og ildsjæl i Christiansfeld i mere end en menneskealder...

Indvandringen i Sønderjylland for over 100 år siden. ”De kom - De blev”

Af Kurt Müller Pawlowski

For over 100 år siden kom der mange indvandrere til Sønderjylland. Ja, det vil i grunden sige det tyske Nordslesvig.

Hvorfor kom de så? Kunne de ikke være blevet i deres egen hjemstavn? Den slags spørgsmål er ofte meget svære at give et klart svar på.

Men dem, som kom til egnen omkring Egersund og Gråsten var dygtige til at stryge tegl. De blev teglværksarbejdere.

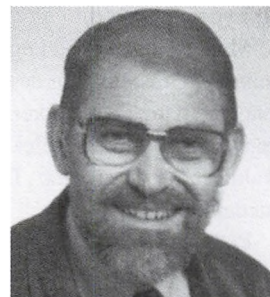
Leret

Men man kan ikke lave mursten og andre ting af ler uden, at leret er af en vis beskaffenhed.

Og netop her var der ler af fineste kvalitet. Dette ler er aflejret i slutningen af den sidste istid – med andre ord for ca. 15.000 år siden. Østersøen var dengang dækket af indlandsis, mens der i Flensborg Fjord var en del gletsjere under afsmeltning. Området omkring Nybøl Nor og den nordlige del af Flensborg Fjord lå lavere end de tilstødende områder, hvorfor smeltevandet løb dertil. Selve Nybøl Nor var dækket af en mægtig død-isklump. Det gode ler omkring Egersund er aflejret over ca. 50 år. Men har givet arbejde til mange mennesker

Gråsten teglværks lergrav 1931.
Man kan tydeligt se aflejringerne.

Kurt Müller Pawlowski

gennem århundreder – ja, siden oldtiden har mennesket udnyttet dette værdifulde råstof. Kun en lokal rolle? Nej, vi må huske på: fra denne sønderjyske egn er der transporteret tusindvis, nej millionvis af mursten langt, langt omkring.

De kom - og de blev

Nu, hvor der tales integration og indvandring glemmer man ofte ”vore egne” – sønderjyder, nej – danske over det ganske land. De ligner, taler og tænker som enhver dansker, men deres navne er helt anderledes end Jensen og Hansen. Indvandrerne med de for danskerne ”sære” navne, som man ofte skal stave for andre, kom i store træk herfra:

Pommern – stort set nordøst for Berlin: Dorrow, Roggenbuck, Semrau, Trojahn og Berndt.

Schlesien – omkring nord for Sudeterne: Valentin, Hilmer, Brockhage og Falkenhagen.

Posen – området øst for Berlin: Mosch, Pustal, Pawlowski, Popenda, Marschalek, Komischke, Pusch og Gurall.

Lippe-Detmold – sydvest for Hannover: Tölle, Stölting, Laukamp, Brinkmann og Schürmann.

Mændene, for det var dem, som kom først – kom som sæsonarbejdere. Man kan ikke grave ler, når det fryser. Og man kunne næsten ikke forarbejde leret, når vinteren lå knugende hen

over området. Når de tog hjem, var de bønder og krofolk – jeg har således i min egen slægtsforskning set mine forfædre betegnet som: Bauer und Gastwirt – mit sidste årstal 1842. Senere kom kvinderne og børnene også herop – og familierne blev fastboende. Tyske som de var, fandt de sig rimelig let hjemme. Men, når arbejderen var udtjent, var der normalt kun ét sted tilbage: fattiggården, hvor man så henslæbte sine sidste år i yderste armod.

Mange slog sig ned i egnen omkring Egersund og Gråsten, hvor de fik arbejde på datidens enormt mange teglværker. På tysk: Ziegelei – og teglværksejeren: Ziegelei-besitzer – arbejderen kaldtes *Ziegelei-arbeiter*. Der var standsforskel, så det klodsede!

På Nybøl Kirkegård kunne man indtil 1956 se et gravsted med denne indskrift:

***Ruhestätte für Ziegelmeister August Hilmer
* 5.8.1873 in Heiligkirchen
+ 1.11.1936 in Nübel.***

Altså: han kom – og han blev som så mange andre. De var gode arbejdere, så gode, at teglværks-ejerne efterhånden gav grønt lys for, at de måtte tage koner og børn med – og blive i lokalområdet. De fleste blev indkvarterede i de såkaldte *pakkaserner* – navnet skyldtes, at disse lejeboliger havde paptag. Oprindeligt bygget til netop sæsonarbejderne, senere ombygget til at kunne huse flere familier. En papkaserne ved teglværket med det sjove navn *Grønland* rummede fire lejligheder bestående af køkken og soveværelse. Luksus? Afgjort nej! Et besøg

Arbejdsstyrken på Hans Petersens Teglværk i Iller ca. 1910. Både koner og børn arbejdede med.

på teglværksmuseet *Cathrinesminde* på Broagerland giver et glimrende indtryk af boligernes udvikling.

Dagligdagen foregik næsten altid i køkkenet omkring komfuret. Her spiste man den varme *middagsmad* i middagspausen. Havde man en stue, var denne helliget højtid og familiefester, *Æ kön stue*. Man satte en ære i at skrabe så mange penge sammen, så man efterhånden kunne købe et pænt møblement – senere fik nogle endog ”plydses-møbler”. Endvidere krævede det preussiske reglement, at man havde en ligstue i udhuset!

En ulykke

I 1896 omkom to unge teglværksarbejdere – den 19 årige Saremba og den 22 årige Kulså. Dødsårsagen var kulilteforgiftning, de lå i deres senge i papkasernen på Grønland. Deres boligforhold var som så mange andres elendige. De måtte leve og bo på teglværket, hvor der ofte var et fælles ildsted, dette ildsted må åbenbart have haft et dårligt aftræk, deraf ulykken. Fabriktilsynet var åbenbart ved at få øjnene op for de elendige boligforhold. Tilsynet havde sådan set ingen bemyndigelse, men indså, at gode boligforhold jo også kom både arbejdere og selve arbejdet til gavn. Teglværksejerne var imod dette tilsyn – det kostede jo penge at forbedre! De argumenterede kraftigt mod såvel ændring som forbedring. Kvinderne – der jo også havde deres arbejde på værkerne kunne langt lettere holde øje med deres børn under arbejdet på den gamle måde! Men fabriksinspektionen fastslog, at der netop nu var gode konjunkturer – altså: der var råd til forbedringer. Konjunkturerne gav sig bl. a. udslag i kæmpemæssige ordrer på mur- og tagsten til de store tyske marinestationer i Kiel, Flensborg og Sønderborg. Man havde simpelthen ikke arbejdere nok lokalt. Senere fik de mere velstillede arbejdere dog råd til at bygge deres egne huse. Således opstod der ligefrem et helt villakvarter med arbejderboliger. Men vi skal alligevel langt op mod vores egen tid, før alle havde råd til at bygge eget hus. De første huse havde selvfølgelig tegltag, det må have svedet noget i øjnene, da flere og flere huse fik bølgeeternittag i netop en teglværksejers!

Træk fra arbejdspladserne dengang

Højkonjunktoren i Det Tyske Rige og på byggepladserne tiltrak folk overalt. Allerede i 1840-erne havde arbejdere fra Lippe-Detmold tilbudt deres vandre-arbejdskraft som faste sjak med en mester i spidsen. Efter 1864 kom der også mange andre arbejdere til teglværkerne fra andre dele af Det Tyske Rige. Der var tale om sæsonarbejdere, der så gemte det meste af deres løn til familien – og for at spare lavede de ofte maden sammen. På et teglværk i Gråsten havde arbejderne to kvarterer til deres rådighed. I et lille ovnhus fandtes fem kamre med 10 senge og ét køkken. I en stenlade to kamre med fire senge. Til brændemesteren var der indrettet en lille lejlighed med stue, køkken og et lille kammer i et udhus. Mesteren overvintrede gerne på værket for at komme i kontakt snarest muligt med arbejderne til næste sæson. Hans lejlighed stod i en skærende kontrast til de spartanske opholdssteder for arbejderne!

Selve sæsonen på og nær teglværket var fra maj til september. Når sæsonen var slut tog de fleste ned til den påbegyndte Kieler-Kanal (Nord-Ostsee-Kanal) og arbejdede her. Kanalen blev indviet 1895.

En ti-femten år senere var det blevet lidt af en dille at lade sig fotografere, mange omrejssende fotografer drog fra sted til sted med deres kameraer og tog billeder, ofte af den samlede arbejdsstyrke. Det var ret almindeligt, at arbejderne så foreviste deres redskaber samt færdige produkter.

Teglværksarbejderne viste således ofte hakken og skovlen til lergravningen, trillebøren til at køre leret på, kulspand og kulskovl til at fyre i de mægtige ovne. Kvinderne havde næsten aldrig redskaber eller værktøj med – de var mere ”en art blæksprutte”, som gik til hånde overalt.

Efter Genforeningen 1920 måtte teglværkerne indrette sig efter, at egnen nu var dansk. Det betød også, at markedet skiftede. Nu måtte man forsøge at sælge alle stenene til Danmark.

Hermed sluttede også tilgangen af arbejdskraft sydfra. Teglværksejerne måtte nu indstille sig på at få arbejdskraften fra den lokale befolkning. Men langt de fleste var fortsat arbejdsløse fra november til april. Man måtte tage til takke

Lergraven vd Grønland. En Daimler-Benz skinnetraktor besørger lertransporten i 1930'erne.

med enhver form for forefaldende arbejde – som fx kommunens veje. Når sneen faldt, kom man på snerydningsarbejde – en kærkommen skilling oveni arbejdsløshedsunderstøttelse på 12 kr. pr. uge som den var i 1923.

Kvindernes lod - ude og hjemme

Kvinderne havde det umådelig hårdt! Dels var arbejdet meget tungt og opslidende, dels de mange fødsler, der afgjort satte sit præg på kvinderne. Arbejdet gik især ud på at ælte og rense ler til tagsten og at skille de sten, der var sat til tørring i de store tørrelader – at proppe drænrør, hvilket vil sige at stikke en våd prop ind i begge ender, så rørene blev glatte for at kunne slutte helt tæt. Kvindernes arbejde var helt indrettet efter mændenes tempo – der igen var fastsat efter produktionens krav.

Det tungeste arbejde var dog *at skiffe* – dvs. laste skibene. Dagsrytmen var set med både datidens og nutidens øjne ufattelig hård: fire kvinder skulle i løbet af én arbejdsdag laste ikke færre end 30.000 mursten! Skibene sejlede næsten i pendulfart – et eksempel fra 1924 viser dette: 12.000 tons kul til værkerne – vel også lidt til almindelig opvarmning – og derfra med ikke mindre end 75.000 tons teglprodukter. I 1926 var der alene i Egernsund registreret ét motorskib og 25 sejskibe. Så hvis 25 skibe hver lastes med 30.000 sten, giver det et lille billede af mængden – 750.000 sten – men husk at gange med transport efter transport året rundt. Et almindeligt hus er opført af omkring 30-40.000 sten. En ældre kvinde sagde meget, meget ram-

mende: "*Hohes Wasser, breite Decke. Sturm und Regen – alles Scheiße!*"

Men havde det så "kun" været det – nej, deres stakkels rygge var pålagt meget mere. Sidst på formiddagen fik de nok en byrde pålagt! Hjem og gøre den varme middagsmad færdig. Som regel var maden forberedt allerede tidlig morgen. Nu skulle den varmes og *være på bordet kl. 12.00 præcis!* Da kom mændene nemlig hjem. Når maden var spist, skulle mændene have deres middagslur!

Kvinderne? Nå, ja – der skulle jo ryddes af bordet og vaskes op. Varmt vand? Ja, når man havde lagt tilrette i komfuret. Herefter skulle *børnenes* mad tilberedes, når skolen var slut – og så ikke at forglemme aftensmaden! Atter kaldte arbejdet – en kvinde sukkede således: "*Et barn ved hånden, et barn i barnevognen – og et barn maven!*"

Når man læser i Broager Kirkes dødsregister årene 1800-1850, gribes man af uhygge: side op og side ned noteres dødsfald af børn og mennesker i deres bedste alder – de fleste døde af "svindot" og "tæring" – de navne, man gav tuberkulose og kræft dengang. Ikke noget at sige til, at man slog sig løs lørdag aften og festede til harmonikaens spil – og brændevinen ikke at forglemme. Arbejderens ofte faste følgesvend – men heldigvis var alkoholprocenten næppe ret meget større end en øl i dag.

Under Første Verdenskrig fik kvinderne det om muligt endnu langt hårdere. Langt, langt de fleste mænd blev efterhånden indkaldte til

Lastning af teglprodukter ved Grønland ca. 1930. Det var først og fremmest kvinderne, der udskibede sten, som de langede over rælingen.

militæret. Mænd først – senere de store drenge, da slagteriet blev værre og værre på de europæiske og russiske slagmarker. Så fik kvinderne vel en anstændig løn? Nej, de måtte knokle endnu hårdere, men stort set med kun en løn svarende til *det halve* af en mands.

FAKTA

Nogle danske priser omkring 1918-20

– alt i kroner:

Flæsk – 1,65 pr. kg.

Fedt – 1,60 pr. kg.

Kalvekød – 3,34 pr. kg.

Ost – 2,38 pr. kg.

Kaffe – 4,40 pr. kg.

Sukker – 0,57 pr. kg.

Ris – 0,58 pr. kg.

Havegryn – 0,78 pr. kg.

Rugbrød – á 0,44 kr.

Mælk – á 0,40 kr.

Skolegang

Den var mildest talt elendig for arbejdernes børn. Kun grundskolens syv år, dog fik drengene et år mere end pigerne før Genforeningen. Og skolens hverdag var barsk. Lussingerne hang løst og sang.

Og forældrene kunne i langt de fleste tilfælde ikke hjælpe deres børn særlig godt, de kom jo fra landbrugsegne, hvor skolegang var – nå, ja et nødvendigt onde! I starten kneb det også med at forstå og udtale egnens dialekt. Drillerier og mobning hørte til dagens (u)orden! Men efter en tid kunne de fleste børn klare sig rent sprogligt. Vi kan udmærket drage en parallel til vore dages indvandrerbørn, der meget hurtigt kan klare det sproglige.

Først ved centraliseringen af egnens skoler omkring 1950 blev det almindeligt, at jævne forældres børn fik både en mellemskole- og en realeksamen. Man var nu en helt normal integreret del af befolkningen.

Boliger

Som skrevet ovenfor, var boligforholdene kummerlige for langt flertallet, indtil man fik råd til enten at købe eller selv bygge hus. Helt ander-

Lastbil med Egersund- tegl. 1988.

ledes forholdt det sig med teglværksejernes huse – ja, gårde og ligefrem "slotte". De fleste teglværker er oprindeligt opstået som et bierhverv til landbruget. Denne arbejdsform satte sit præg på ejerens bolig, ofte et stuehus til gården. Men senere blev de fleste ejerboliger opførte som villaer – store og rigt udstyrede.

En enkel bolig, boligen ved Rendbjerg Teglværk, kaldes ligefrem "Slottet". Opført i tysk patricierstil, men samtidig et glimrende eksempel på, hvad teglværket kunne fremstille. "Slottet" er selvfølgelig bygget af egne produkter.

Jeg vil slutte denne beretning om en anden form for indvandring netop den på Lolland- Falster. De to forskellige indvandring har faktisk meget lidt til fælles – og efter, hvad jeg har kunnet opdrive heller intet med hinanden at gøre rent familiemæssigt. Dog har jeg læst, at mange efterkommere efter roearbejderne har skiftet de fremmedklingende efternavne ud med andre, så man ikke ligefrem "skulle slås i hartkorn" med, hvorfra man stammede. Mig bekendt er der ingen efter teglværksarbejderne, der har gjort det samme.

Skulle man nu have fået lyst til at vide mere om såvel teglværksdrift samt arbejds- og boligforhold, kan det afgjort anbefales at besøge Teglværksmuseet Cathrinesminde ved Iller på Broagerland.

I dag er såvel lergravning, forarbejdning og alt andet tungt og hårdt arbejde mekaniseret og automatiseret. Ingen krogede rygge – ingen opslidte mennesker *i en alt for tidlig alder*. Ja, nu kan man næsten arbejde på et moderne teglværk iført smoking!

Men får man lidt tid til at vandre lidt på egnens kirkegårde og se de fremmedklingende

navne, kan man passende stoppe op og tænke på dem dernede: en gruppe mennesker, der virkelig har slidt og slæbt.

KILDER

Egne, private undersøgelser og viden gennem historiske studier.

Teglværksmuseet – flere besøg. Se evt. ovst. i min slutning. Stadtarchiv Flensburg.

Kontrollkilder:

Teglværker ved Flensborg Fjord – 100 år i billeder.

Fra færge til bro. Om Egersund.

Broagerland – om datidens gæstearbejdere.

Tilgængelige lokalhistoriske skrifter omhandlende emnet.

Fortællinger fra mange "implicerede" i min barndom.

Danmark under Første Verdenskrig. Union.

Spøjsse navne:

Tre af værkerne havde navne som: Grønland – Island og Jan Mayen. Man mener, de har fået disse navne pga. beliggenheden "langt fra alt og alle".

Kurt Müller Pawlowski født 8/5 1937 i Broager. Efter endt skolegang 5 år i forsvaret. Hjemsendt med rang af oversergent. Ville have fortsat inden for militæret, men valgte i stedet en læreruddannelse. Ansat ved Løsning Folke- og realskole.

1967-71 ungdomsskoleinspektør

1975-97 leder af Hedensted-Løsning Aftenskole

1975- afdelingsleder for VUC Hedensted Kommune

Fra 1990 ansvarlig for specialundervisning i Brædstrup, Hedensted og Tørring/Uldum Kommuner.

Fra 1995-2001 ansvarlig for læse-stave-skrivekurser i samme kommuner.

Norden - klar til fremtidens udfordringer

Af Frode Sørensen, landsformand for foreningen Norden

Det nordiske samarbejde er for mange helt selvfølgelig. Alligevel er det et unikt samarbejde.

Mange har det indtryk, at der med den nordiske pasunion, det fælles arbejdsmarked, aftaler på det sociale område, intenst samarbejde på uddannelsesområdet osv. ikke er mere at opnå gennem det nordiske samarbejde, men der er stadig vigtige områder, hvor samarbejdet kan og skal forbedres.

Uomtvisteligt er det imidlertid, at det nordiske samarbejde udspringer af folket og bygger på folkelighed. Det er også det folkelige grundlag, der skal bringe det nordiske samarbejde videre.

Skoleområdet har altid været stærkt placeret i det nordiske samarbejde. Nordiske klasseudvekslinger og nordiske gæstelærerordninger har betydet meget for børnenes forståelse for vigtigheden af det nordiske samarbejde. Foreningen NORDEN har også med succes kæmpet for at fastholde, at alle love og undervisningsplaner lever op til den fællesnordiske aftale om, at de skandinaviske sprog og nordiske forhold er centrale emner i undervisningen.

Skandinavismen i slutningen af 1800-tallet, Foreningen NORDENs oprettelse i 1919 samt opblomstringen af den nordiske fællesskabsfølelse efter afslutningen af 2. Verdenskrig gav grundlaget for oprettelsen af Nordisk Råd (parlamentarikerne) i 1952 og Nordisk Ministerråd (regeringerne) i 1971. Samarbejdet understøttes af en dyb folkelig forankring, som samtidig giver samarbejdet en unik legitimitet.

Resultaterne af samarbejdet er folkelige og til gavn for folket. Pasunionen giver os en enestående mulighed for at besøge hinanden og knytte venskaber. Det fælles arbejdsmarked er til gavn for borgerne og virksomhederne, socialkonventionen skaber tryghed og det fælles uddannelsesmarked giver de unge endnu flere valgmuligheder.

Frode Sørensen

Man fornemmer, at i det europæiske samarbejde – som ikke i samme grad som det nordiske bygger på folkelige konsensus - går regeringerne foran folket uden solid opbakning, mens det nærmest er omvendt når det gælder det nordiske samarbejde. Folket vil det – ingen er imod det, mens regeringerne kun tøvende støtter op om det nordiske samarbejde.

Sønderjylland og Norden

Sønderjylland og Norden kan ses i såvel et historisk som et nutidigt lys.

I dag hvor de gamle fysiske grænseinstallationer efterhånden er fjernet helt og trafikken flyder uhindret, bliver sydfra kommende gæster budt velkommen, ikke alene med Dannebrog, men med alle 5 nordiske flag.

I nogle år har vi i Foreningen Norden forestået denne flagning, og vi var naturligvis glade, da vi først på året fik forhandlet en ny aftale med justitsministeren, som sikrer, at 5 grænseovergange fortsat vil være forsynet med de nordiske flag, som et tegn på at man ikke alene krydser grænsen til Danmark, men til hele Norden.

Selvom Sønderjylland er den del af Danmark som ligger længst væk fra de øvrige nordiske lande, så har det under ingen omstændigheder betydet, at kontakten har været lille.

(foto: Frode Sørensen)

Specielt i 1600- og 1700-tallet var denne kontakt dog ofte af lidt krigerisk karakter. Der var mange konflikter mellem Danmark/Norge og Sverige. Skiftende gottorpske hertuger så deres snit til at "drille" den danske konge ved at alliere sig med Sverige, for på den måde at sikre sig størst mulig handlefrihed i forhold til deres danske statsoverhoved.

I forbindelse med de 2 store krige i 1848 og 1864 var der også nordisk støtte til krigshandlingerne i det Sønderjyske, i 1864 dog på frivillige folkelige basis, da storpoltiske forhold gjorde, at den officielle hjælp udeblev.

Virksomhederne samarbejder

Virksomhederne har forstået, hvilke muligheder nordisk samarbejde giver. Arla, Nordea, COOP (FDB), ISS, Carlsberg, og sønderjyske Danfoss og ECCO blandt mange andre har intensiveret samarbejdet gevaldigt i de sidste par år. Fusioner og samarbejde mellem virksomheder bygger ikke på folkelighed og nære følelser for vore naboer, men på økonomiske vurderinger og sund fornuft.

Virksomhedssamarbejdet bygger endvidere på primært tre faktorer: Nogenlunde ensartede størrelser på virksomhederne, som derved kan indgå

et ligeværdigt samarbejde; ensartede virksomhedsstrukturer, bl.a. styret af arbejdsgivernes og arbejdstagernes organisationer samt et ensartet kundekrav over for de produkter og tjenesteydelser virksomhederne leverer.

Nordiske udfordringer - indadtil

Norden har stadig behov for en dynamisk udvikling indadtil, selvom Norden, især i 50'erne, har gennemført mange aftaler og konventioner på det mellemfolkelige område. Moderniseringen af det nordiske samarbejde skal ske på baggrund af og i respekt for de folkelige forudsætninger, som netop har gjort samarbejdet til noget helt særligt.

Et fleksibelt arbejdsmarked, hvor man sikrer folks mulighed for mobilitet, er af folkelige og økonomiske grunde afgørende. Mange har allerede udnyttet de nye muligheder, efter at den faste forbindelse over Øresund er etableret. De enten bor eller arbejder hinsidan. Det er gjort i tillid til, at reglerne bliver ændret, så de er motiverende og ikke hindrende for integrationen. Integrationen i Øresundsregionen bør vise vejen for alle de andre grænseregionale samarbejds-muligheder.

Folket samarbejder

Det folkelige samarbejde, som bl.a. formidles af Foreningen NORDEN, har ligesom virksomhedssamarbejdet sit grundlag i de fælles værdier og det fælles samfundssyn. Dette kommer tydeligt til udtryk på de allervigtigste samfundsområder, som opbygningen af vores folkestyre, vores sociale velfærdsmodel, ligestillingen, uddannelsessystemerne, arbejdsmarkedspolitikken indretning, kulturpolitikken og synet på omverdenen. Folkeskoler, folkehøjskoler og sågar Folkeuniversitet siger meget om at uddannelsessystemerne ikke blot bygger på meriterende uddannelse men også folkeoplysning og dannelse for hele folket. Denne nordiske tradition har Danmark som foregangsland og Grundtvig og Kolds tanker er i dag adopteret og en naturlig del af alle de nordiske landes værdigrundlag.

Foreningen NORDEN er, i samarbejde med Nordisk Informationskontor i Flensborg, med til at iværksætte de forpligtelser Undervisningsministeriet har påtaget sig i forbindelse med indgåelsen af de nordiske aftaler på undervisningsområdet samt de nordiske forpligtelser, der ligger i Folkeskoleloven.

Nordisk Informationskontor for Sønderjylland ligger for nogle lidt overraskende i Flensborg. Kontoret er oprettet af Nordisk ministerråd efter anbefaling fra Foreningerne Nordens Forbund, og er fysisk placeret på Flensborghus.

Blandt mange andre ting er det kontorets opgave at udbrede kendskabet til bl.a. nordisk kultur, hvilket kontoret i Flensborg med bravour opfylder til glæde for sønderjyder både nord og syd for grænsen.

De seneste år har en af de helt store succeser været kulturrejser til Færøerne, Gotland og Samerne i Nordnorge.

Et filmprojekt for de sønderjyske 8. klasser hvor kontoret sikrede tilskud fra Nordisk Kulturfond blev så stor en succes, at den nu er eksporteret til de andre nordiske lande. Jo – vi kan tage nordiske initiativer også i Sønderjylland.

Foreningen NORDEN har udviklet sit skolearbejde og arbejdet har to primære formål, nemlig dels at sikre en høj grad af udveksling af skoleklasser mellem Danmark og de andre

nordiske lande, dels at give lærere vejledning i pædagogiske muligheder ved undervisningen i skandinaviske sprog og nordiske forhold.

I Helsingforsaftalen fra 1972, det nordiske samarbejdes ”grundlov”, fremgår regeringsaftalerne på det nordiske kulturområde. I overensstemmelse med den nordiske aftale står der i de danske bestemmelser om undervisningen i folkeskolen under formålet med faget Dansk: ”at undervisningen skal give eleverne adgang til det nordiske sprog- og kulturfællesskab”. Blandt kundskabs- og færdighedsområderne nævnes: ”at undervisningen skal give eleverne mulighed for at udvikle færdighed i at lytte til og læse norsk og svensk med forståelse”.

Gennem en folkelig uddannelsestradition er grunden til vores folkestyre lagt, et folkestyre, hvor alle meninger kan komme til udtryk. Et sådant folkestyre kræver et veluddannet og oplyst folk, som aktivt og medlevende deltager i den politiske proces. Folket reagerer, hvis det ikke tages med på råd. Politikken udvikles nedefra og opefter – ikke omvendt. Sådan er det nordiske samarbejde opstået og udviklet – og sådan skal det videreudvikles. Derfor har folkeoplysningen så stor betydning også for det fremtidige nordiske samarbejde.

Nordiske udfordringer - udadtil

Den markante udvidelse af EU, hvor ti nye medlemslande indtrådte 1. maj 2004, så EU i dag består af 25 lande, vil medføre en højere grad af regionalisering af EU-samarbejdet. De nordiske lande må holde sammen om fælles værdier, så vi, som små lande, for alvor kan være med til at sætte dagsordenen i Europa og dermed få væsentlig indflydelse på beslutningerne.

Befolkningen ønsker mere nordisk samarbejde, erhvervslivet ønsker mere nordisk samarbejde og den internationale udvikling gør yderligere mere nordisk samarbejde nødvendig.

En øget folkelig opbakning til EU går via et styrket nordisk samarbejde. Hvis det nordiske samarbejde ikke styrkes, vil befolkningerne i Norden være delte og utrygge ved den øgede integration i Europa. Hvis de nordiske værdier bliver taget alvorligt og samordnes, vil der være

langt bedre muligheder for en harmonisk deltagelse i den europæiske proces.

De nordiske lande har endnu ikke forstået at udnytte det fælles potentiale, selvom de værdier, vi sammen bygger på, har haft stor indflydelse på samfundsudviklingen langt ud over Nordens grænser. Vi har haft mulighed for at eksperimentere og udvikle vores samfund fra midten af forrige århundrede og fremefter. Norden har sat nye standarder for samfundsudviklingen, som andre både misunder og beundrer os for.

Norden har behov for en dynamisk udvikling udadtil, ikke mindst i forhold til den europæiske udvikling. Med optagelsen af de nye lande i EU, som vel at mærke ikke mindst var et fælles nordisk projekt, bliver der mere plads til et nordisk fremstød. EU udvides i disse år i bredden, hvilket betyder, at EU ikke samtidig i samme grad kan udvides i dybden. Virkeliggørelsen af unionen med fælles statsborgerskab i en føderal enhed er ikke en europæisk mulighed med så mange lande som deltagere. Ensartethed som et europæisk mål møder da også skepsis i alle de nordiske lande. Visionen om fremtidens Europa bør være, at Europa skal finde sin styrke i samarbejdet mellem forskellighederne. Ambitionen må være at skabe et Europa, hvor folk lever i fredelig sameksistens med forskellighederne og respekten for hinandens værdier. Det er en ambition, som ikke mindst vi i Grænselandet kender og arbejder efter – med stor succes. Vi er beviset på, at ambitionen også kan virkeliggøres.

Det første centrale område inden for EU-udviklingen bliver demokratiet, den interne magtfordeling og beslutningsprocesserne. Og her har de nordiske lande noget at byde på. Norden har en model for folkestyre og forvaltning, som har været og fortsat er misundt af andre. De nordiske lande har allerede samstemmende lagt vægt på åbenhed og nærhed som væsentlige elementer i denne udvikling. Det andet store område inden for EU-udviklingen bliver social- og arbejdsmarkedspolitikken. Den sociale velfærdsmodel, som de nordiske lande har opbygget, vil være et forbillede. En nordisk arbejdsmarkedspolitik, der er etableret i snævert samarbejde med – og internationalt set – stærke

faglige organisationer på såvel arbejdstager- som arbejdsgiverside, vil påvirke udviklingen i EU.

Norden – EU og Sønderjylland.

Uanset der for øjeblikket er en krisesituation i EU på grund af forfatningstraktatens forlis i sommeren 2005, så må landene nødvendigvis nå frem til en eller anden form for aftale, for ellers bryder samarbejdet mellem de 25 EU stater sammen.

Også her får Sønderjylland en vigtig rolle at spille, for når vores geografiske placering, historisk har betydet, at vi har haft en rolle som stødpude, mellem Tyskland og Danmark/Norden, så kan udviklingen i Europa meget let betyde, at vi igen får en vigtig rolle som brohoved.

Det er min opfattelse, at vi kommer til at opleve et regionernes Europa, som betyder, at der skabes regioner, nogle steder på tværs af landegrænser og andre steder inden for ét lands grænser.

Det bliver ikke regioner, som kommer til at anfægte de enkelte nationers suverænitet, men regioner som vil en fælles udvikling gennem et tæt samarbejde.

Norden kan blive en sådan region, også selvom Island og Norge ikke er medlemmer af EU. Tyskland bliver måske til 2 regioner, en nordlig som orienterer sig mod et tæt samarbejde i Østersøregionen, og en sydlig, som af lige så naturlige årsager orienterer sig mod et Middelhavssamarbejde.

Et sådant scenarie vil sætte vores landsdel i fokus som en vestlig port i en moderne Østersøregion, der kan genkalde gamle minder fra hansetædernes tid. Er vi rede til at tage handsken op og såfremt vi har det nødvendige mod til at indrette os, så kan vi gøre alle de pessimistiske profetier om stagnation og tilbagegang i Sønderjylland til skamme.

Jeg har ved andre lejligheder udtrykt en vis form for bekymring ved, at der bliver bygget en bro mellem Lolland og Fehmern. Denne bekymring kan fjernes, såfremt vi inden broen står færdig om 10 – 12 år har indrettet os, så udviklingen ikke blot går over broen og vores næse forbi.

Men det kræver, at den kamp mod de grænsehindre som overalt i Norden de seneste år, med større eller mindre succes, er søgt fjernet, også bliver gjort til et projekt ved den dansk/tyske grænse.

Løser vi opgaven på en visionær måde, vil vi sønderjyder utvivlsomt få en masse ud af vor nærhed til Tyskland, men også af de muligheder, som en sådan bro giver os i forhold til de nordiske lande.

Vi skal med al kraft være med til at påvirke udviklingen i Europa med nordiske værdier. Som små lande må vi stå sammen om at øve indflydelse, hvis vi vil have gennemslagskraft. Hvis vi udnytter det nordiske potentiale, vil der blive én vinder i stedet for fem tabere.

Hvis ikke de nordiske regeringer forstår vigtigheden af et fortsat tæt nordisk samarbejde, båret frem af først og fremmest folkelig opbakning, men også af økonomiske interesser hos

virksomhederne, så kan et nødvendigt og unikt samarbejde blive vanskeliggjort i fremtiden, og en mulighed for i et nordisk fællesskab at være med til at sætte dagsordenen, også i Europa, vil blive vanskeliggjort.

Norden er som et velfunderet samarbejde med folkelig legitimitet og fælles værdier og mål ikke blot historie, men også et vigtigt element i opbygningen af fremtidens internationale samarbejde.

En opgave som vi sønderjyder skal påtage os, som brohovedet mellem Norden og den øvrige del af Europa.

*Frode Sørensen
Vesterled 19, Sønderborg.
Født 1946 i Toftlund.
Sparekasseuddannet 1967.
Skatteminister 2000/2001.
Medlem af Folketinget siden 1998.
Landsformand for Foreningen Norden 2003.*

Fra Arrild til Paris

Af Finn Egeris Petersen

Bege navne er smukke. De ligger godt i munden, dannet som de er af samme to vokaler, først en mørk og så en lys. Der er et sving op i både Arrild og Paris, en ren vellyd. Men udover navnene er der ikke de store ligheder.

Til Arrild kom jeg i begyndelsen af året 1989 lige fra det grønne bord. Jeg havde selvfølgelig været der forinden i forbindelse med besigtigelsen af embedet en solrig novemberdag, hvor jeg også mødte det søde menighedsråd, og genså det atter 2. juledag sammen med min kone, der netop havde født. Der var tæt tåge denne 2. juledag, husker jeg, og ikke en levende sjæl på gaden. Arrild kan for en fremmed virke endog meget død, hvad jeg senere fik rig lejlighed til at konstatere hos talrige besøgende. Jeg sagde til min kone i bilen: "Ja, det er så her vi skal være". Som Arnumvej udenfor var hun også meget stille.

"Menneskene ser på det ydre", sagde Vorherre til profeten Samuel, da han skulle udvælge en ny konge blandt Isajs syv sønner i Betlehem, "men Gud ser på hjertet" og udpegede derefter den lille rødhårede hyrdedreng David med de blå øjne. Vi skulle begge sande bagefter, at Arrild lærer man kun at kende ved at se på hjertet, ikke så meget på det ydre. Skal det udpeges rigtigt, må man simpelthen bosætte sig dér, og da bliver det kongeligt. Dermed være ikke sagt, at Arrild ikke også er smuk og har sit røde hår og blå øjne, endog meget smuk ved sommertide med dets stejle bakke op mod Skikkildbjerg, granplantagerne og markerne omkring og lidt længere ude heden Helm Polde og Lindet skov. Men 2. juledag var Arrild altså stille som graven.

Da jeg blev ordineret i Ribe domkirke i februar måned, tog nu afdøde biskop Helge Skov mig til side og sagde: "Ja, Arrild, et godt sted. Men bliv nu ikke for længe. Giv dem fem år og så videre". Han var ved at gå, husker jeg, men

Finn Egeris Petersen

fortrød så åbenbart, vendte sig i hvert fald pludselig om og tilføjede: "Med mindre du altså går hen og bliver lykkelig dér". Jeg blev lykkelig dér og min kone også. Vi blev i elleve år.

Arrild Kirke. (privat foto).

Da vi bosatte os i Arrild var det endnu sig selv, regeret af de gamle store slægter: Bergholterne, Søndergaardene m.fl. skarpt overvåget af de stolte Roostere i sognets yderkant. Roost ligger på den anden side af åen Fiskbæk – alle åer skiller, ved vi – og har derfor alle dage følt sig både over og udenfor resten af sognet. Den gamle skoleleder Præstiin gennem halvtreds år og lige så mange år på orgelbænken i Arrild kirke levede endnu og var blevet kasserer i menighedsrådet. Et sjældent elskeligt menneske. Der var et sprudlende liv i byens næsten ti foreninger og en spillevende skole.

Men én ting var givet for os fra begyndelsen, at bo i Arrild var som at bo i en verden for sig, i et univers med mange originaler, egen kultur og egen historie, egne skrevne og uskrevne regler, et sted som resten af verden ikke havde forstyrret synderligt igennem tusind år på nær altså et par spor, den havde efterladt sig i form af resterne af "Festungsstelle Nord", et system af løbeganget og bunkere lige bag præstegården bygget under 1. Verdenskrig af tyske soldater, en snes krigsfangegrave fra samme krig på kirkegården og minderne om en krigsfangelejr, der havde ligget udad mod Øbjerg. Jeg blev ikke forbausset, da jeg senere i den gamle sognekronike kunne læse følgende ord af pastor Andersen fra 1918, skrevet på tysk: "I dag kom de første soldater hjem fra Frankrig, hvad der vakte stor glæde, men ellers har man ikke for vane at lade sig ophidse af noget som helst her".

Vi mødte mange i Arrild, som i ramme alvor omtalte sig selv som "tilflyttere", selvom de havde boet i byen i tredive og fyrre år og var kommet dertil fra andre små landsbysamfund kun en halvsnes kilometer borte. Faktisk var der dem, der mente, at det først gik an at give sig selv adelsmærket "Arrilder", når man var tredje generations.

Hvordan blive en del af dette samfund? Det skænkede vi ikke mange tanker dengang, grønne som vi var, men begyndte bare at leve løs, at blande os i det, der foregik, at lære folk at kende og ikke mindst deres sprog. Heldigvis er sønderjyderne Danmarks venligste mennesker og ikke mindst i Arrild. Det sønderjydske kneb det naturligvis lidt med i begyndelsen, men efter

et par måneder gik det bedre. Vi forstod efterhånden og kom siden til at elske sproget. Tilmeldte havde både min kone og jeg gode forudsætninger som dansksindede sydslesvigere at forstå de mange tyske levninger i sproget. "Det er kalt, a ska ha æ Mantel å", sagde kirkesanger Elisabeth Prahll til mig, da jeg holdt mit livs første begravelse for en bristefyldt kirke i Arrild kun to dage efter min indsættelse og sammen med hende var på vej ud til graven. Det forstod jeg udmærket. Var jeg kommet fra København, havde det måske været noget andet. Det var også morsomt at konstatere senere, at den tyske udtale var bevaret i mange ord, som kun sjældent bruges. Det gælder f.eks. et ord som "konfirmation". Det udtales: "konfirmation".

Ikke kun sprogligt havde vi gode forudsætninger for at tilpasse os, men også nationalt, opvokset som vi begge er i et tokulturelt og tosprogligt grænseland, nemlig Sydslesvig. Sønderjylland er også gammelt grænseland, blev vi mindet om, og i Arrild var den tyske tid endnu levende hos mange af de ældre, da vi kom. Ikke få havde gået i tysk skole som børn, nogle kunne endda huske genforeningen eller haft fædre, som havde været i tysk uniform under 1. Verdenskrig. Den nu afdøde Maja Andersen kunne ligefrem fra sin tyske skoletid i Arrilds stråttækte recitere følgende smædevers om den daværende tyske skoleleder Schlüter: "Schlüter mit dem Besenstiehl / haut die Kinder allzu viel/ allzu viel ist nicht gesund / Schlüter ist ein Schweinehund". De sørgelige rester af et tysksindet mindretal i sognet bemærkede vi også lige akkurat, men det lå i dødsgraver. Dets tid var endegyldigt forbi, og den lille tyske skole på Skærbækvej var for længst blevet privatbolig for én af skolens daværende lærere, nemlig Jutta Kristensen. Overordnet havde Arrild altid været et gennemdansk sogn med ca. fire-femtede dele flertal ved afstemningen i 1920. – Alle disse gode forhold gjorde, at både jeg og min kone straks følte, at vi var kommet halvvejs hjem til Sydslesvig efter ni år i Århus.

I 1989 var det kun nitten år siden, at Arrild fra at have været tre selvstændige kommuner, nemlig Hønning, Arrild og Roost, var blevet en enhed, sammenfaldende med Arrild kirkesogn,

hørende under Nørre-Rangstrup kommune. Der havde været en skole i hver af Arrild sogns tre kommuner, men de var altså slået sammen til én skole i centerbyen Arrild i 1970 med lidt over 100 elever. Mærkeligt er det i disse år at følge, at også Nørre-Rangstrup er under afvikling og skal indrages i noget større, og ligefrem sørgeligt er det at se, at Arrild sogn, som set fra Paris af kommunen i de seneste år har fået en stedmoderlig behandling, synes at være nået til sit allersidste kapitel i sin helt unikke historie for for fremtiden at blive degraderet til en historieløs turistkulisse for sommerhusbyen oppe i Vestskoven. Hvilken særegen landsbykultur vil dermed ikke synke ned i den evige glemsel! Danmark gøres uniform i disse år. Da vi kom sidst i firserne, var der endnu to købmænd i byen, en frisør, en bager, en cykelsmed, et posthus, en benzinstation med værksted, en maskinstation i det gamle mejeri, et galleri, en selvstændig el-forretning og tømmervirksomhed. I dag er det meste af alt dette væk. Kun Brugsen oppe i feriebyen klarer sig endnu. Landbruget, som førhen havde været det vigtigste erhverv i sognet, gik allerede mod stordrift, da vi kom. I dag er de mange små husmandssteder beboelsessteder, og jorden forlængst solgt fra.

Så vidt jeg husker, beskrev konservator Andersen fra Nationalmuseet i fyrrerne Arrild kirke som én af Vestslesvigs allersmukkeste middelalderkirker. Ved selvsyn fik jeg konstateret mange gange i min tid, at det havde han ganske ret i. Et lille smykkeskrin er Arrild kirke, mere velproportioneret end mange af nabokirkerne, rigere udsmykket end de med en fuldstændig intakt jomfru Maria-altertavle fra 1400-tallet f.eks. og skånet for de store forandringer i tidens løb. Vil man vide noget om sognedemografien fra 1700-tallet, behøver man bare at skue på den indre sydvæg, så kan man på en tavle se, hvem og hvor meget der blev givet til kirkens renovering og nuværende udsmykning. Roosterne have skæppet godt i kassen dengang, ses det tydeligt, og derfor ophængt denne ”sognets karakterbog” i kirken som et evigt minde over sig selv.

Vækkelserne i 1800-tallet havde ikke haft nær samme betydning i Sønderjylland som i resten af Danmark grundet den tyske tid. Alligevel er

det ikke forkert at sige, at Arrild sogn har været stærkt præget af Indre Mission i det forrige århundredede med påvirkning fra Brødremenigheden i Christiansfeld og den særlige vestslesvigske pietisme. Kun Luthersk Mission var gået byen helt forbi.

Men alt dette var sådan set allerede historie, da vi kom, og man havde da også søgt en grundtvigsk-sindet præst i opslaget. Fronterne var aldeles blødt op. Hvad var der sket? Jo, efter den sidste ”tyske” præst Andersens afgang midt i tyverne, hvor han vendte tilbage til missionsmarken i Indien, og et par overgangsfigurer, havde Arrild først haft en elskelig og stilfærdig sognepræst i Laurits Nielsen. Han blev så længe, at han nåede at se de tyske flyvemaskiner flyve hen over præstegårdens have den 9. april 1940 og ved dette syn rædselsslagen kastede sig i græsset i sit fine tøj. Kort efter tog han sin cykel og cyklede på én dag til Vester Sottrup og tilbage, søgte og fik det ledige embede dér. Den nye præst hed Schmidt, og han lagde ikke skjul på at være missionsmand af den gamle skole, som kun var præst for ”Guds børn” i sognet, altså ikke for alle. Det skrev han i hvert fald selv mange gange i diverse artikler. Utallige historier om ham kunne folk endnu fortælle, da vi kom til Arrild. Dem skal jeg ikke trætte folk med her, på nær én, som vor skikkelige nabo vognmand, Otto Zimmermann, fortalte os kort før sin død – nok en løgnehistorie. Pastor Schmidt havde efter sigende den vane i fuldt ornat syngende salmer at gå til kirke søndag morgen og kom følgelig forbi Ottos lille hvide hus, det gamle kommunale jordemoderhus for øvrigt, hvor Otto næsten altid stod og rodede med sin lastbil. Pastor Schmidt sagde gerne til ham med henblik på hans manglende kirkegang: ”Du ryger lige lukt i helvede, Otto”, hvortil Otto plejede at replikere: ”Så kan vi jo følges ad”. Klimaet var ret anspændt i pastor Schmidts 25-årige regimente.

Men det løsnede sig helt, da Arrild kirke i halvfjerdserne blev velsignet med den gudsbenådede prædikant og grundtvigske provst Jørgen Jensen. Han havde fået det prædikat sat på sig af utallige kollegaer: Danmarks bedste forkynder. Kirken fyldtes, blev først en slags valgmenighed for Præstehøjskolen i Løgum-

kloster og andre tilrejsende, men efterhånden kom sognefolket også til. Der var nemlig noget at komme efter!

Og det var så i dette forandrede klima i Arrild, at jeg nogle år senere som ganske ung præstespurv vovede at pippe mine sange ”om dig i Danmarks skove”. Helt generelt vil jeg dog sige, at de kirkelige skel overhovedet ingen rolle spillede i sognet i min tid. De var som så meget andet en luksus, man i den store verden udenfor hyggede sig med at klistre på hinanden. I et lille landsogn på 800 mennesker kender alle hinanden så godt, at det ville være en utilgivelig og helt malplaceret reduktion af et menneske at putte ham eller hende i en eller anden kirkelig kasse.

Præstegården Arrild. (privat foto).

Jeg skal her takke for den overbærenhed, menigheden har vist mig som nybegynder og over elleve år stille og roligt ladet mig finde min egen form. Arrild var min læretid og min kones forresten også. For hun lod sig hurtigt omskole fra konservatorieuddannet blokfløjtenist til organist på Løgumkloster Kirkemusikskole og passede derefter trofast orgelbænken i Arrild kirke i næsten ti år. Jo, vi levede lykkeligt i Arrild - men ikke til vores dages ende.

Århundredets storm i december 1999 fejede bogstavelig talt idyllen bort på en nat. Granerne i præsteskoven lige bagved præstegården, som var blevet plantet i pastor Laurits Niensens tid, knækkede som tændstikker under en øredøvende larm. Det var næsten symbolsk, for vi vidste godt på det tidspunkt, at vore dage i Arrild var talte. Jeg husker, at vi denne ”mørke og stormfulde aften” uden elektricitet ved stearinlys sad

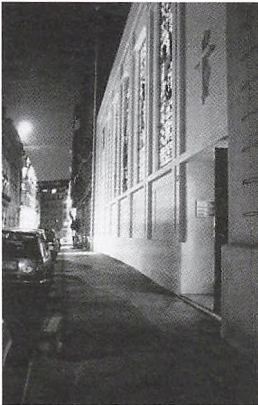
omkring spisebordet og terpede franske verber med børnene for at berolige dem. De fattede ikke stort, angste som de var. Et halvt år senere i Paris talte de flydende fransk og måtte nu terpe verber med deres tungnemme forældre.

Frankrig. Hvad havde jeg med det at gøre? På min fædrene side lidt, om end ufrivilligt. Min farfar Heinrich Petersen fra Slesvig havde i fulde fire år deltaget som tysk soldat på vestfronten i Nordfrankrig under 1. Verdenskrig, fra han var 18 til han var 22 år. I Verdun, Sedan og Arras havde han ligget i skyttegravene. Ifølge min faster talte han højst ugerne om sine oplevelser i Frankrig, kun at han engang var blevet fuldstændig begravet ved et granatangreb og som én af meget få havde evnet at grave sig fri og dermed overlevet. Oppe ved Arras kom han på lazarettet efter at være blevet såret i hovedet. Under 2. Verdenskrig var han tilmed tilbage i Frankrig som besættelsessoldat, mens hans søn, min far Hans Friedrich Petersen, som 17 årig nåede at blive sendt til østfronten som soldat i januar 1945. En fransk forbindelse var der altså, tilmed også en anden og nyere, idet min søster, Kirsten Mourlaque, har boet i Paris i 30 år og stadig gør det.

Når jeg nu hvert år deltager i mindehøjtideligheden for 1. Verdenskrigs afslutning på den sønderjydske kirkegård oppe i byen Braine i Nordfrankrig den 11. november og indleder dagen med gudstjeneste i byens kirke sammen med den lokale katolske præst, tænker jeg altid, at det i grunden er et mirakel, at jeg står dér. Det samme tænker sikkert den katolske præst, hvis bedstefar givetvis også har været med i dette Europas slagtehus, men altså overlevet. Det havde været mere sandsynligt, om vi begge to ikke stod dér. Vore bedstefædre kunne have skudt hinanden!

Den 5. januar 2000 ankom min familie og jeg til Paris i et mere fredeligt ærinde end min farfars og tilmed frivilligt, nemlig til en præstegerning for de danske i byen. Paris er en stor by på ti millioner indbyggere og ligner ikke Arrild. Skulle vi længes efter at gense en ko her, måtte vi køre 30 kilometer ud. Den danske Kirke i Paris, Frederikskirken, ligger kun et stenkast fra Triumfbuen i en lille parallelgade til Champs

Elysées, kaldet Rue Lord Byron, altså i hjertet af Paris. Umiddelbart var hele familien derfor indstillet på at blive udsat for et mindre kulturшок ved ankomsten og blev det da også, hvad det store franske samfund angår. Det følte virkeligt fremmed for fem og et halvt år siden. Jeg var f.eks. ude af stand til at begribe, at den svedende franske flyttemand kun havde ét ønske ved indflytningen: Øl. Han talte i et hæslende tempo, og skulle jeg have troet ved afrejsen, hvad jeg faktisk gjorde, at jeg kunne bruge mit gymnasiefransk til en smule dernede, måtte jeg tro om igen. Det kunne jeg ikke. Der skulle mere til, meget mere.

Den danske Kirke i Polen.

Men man kan vænne sig til meget og tilmed blive glad for det. For mærkeligt nok gik der ikke lang tid, før min kone og jeg følte, at menigheden i Paris i grunden var ganske hjemlig. Den mindede os på sælsom vis om noget, som Arrild kun havde mindet os halvt om. Om Sydslesvig. Undertiden må man rejse meget langt væk for at komme helt hjem.

Den danske koloni i Paris er et intimt lille fællesskab, som de danske fællesskaber i Sydslesvig også er det. Naturligvis er de danske indgivet i det omkringliggende franske samfund og elsker det højt, men er dog hele tiden tiltrukket af Den danske Kirke som en magnet, de aldrig slipper fri af. For en dansker i Paris fører alle veje til kirken, hvor det danske liv leves, og hvor han eller hun kan møde andre danskere som ved landsbyens gadekær. Med andre ord: Vi havde forladt en landsby i Arrild og var kom-

met til en ny i Paris. Millionbyen var kun en fascinerende og eksotisk kulisse for en lille og overskuelig verden. Men på ét punkt var vores gerning i Paris dog blevet en anden, end den havde været det i Arrild. Vi skulle ikke kun være præstepar hernede, men også 117 andre ting. For sagt meget enkelt: I Arrild ligger landsbyen omkring kirken, i Paris ligger den i kirken. At være præst i Paris er derfor ikke kun at holde gudstjenester, men også at være koordinator for mange andre aktiviteter: vuggestue, børnehave, skole, ungdomsforening, ældreklub, fester, udflugter, koncerter, studiekreds, gymnastik osv.

Jeg skal ikke nærmere udfolde menighedslivet i Paris her, hvad jeg efterhånden har gjort så rigeligt andre steder. Lad mig hellere slutte med en enkelt personlig oplevelse, som på sælsom vis slutter ringen.

Givetvis har der i Arrild som andre steder i Sønderjylland været bønder for et halvt hundrede år siden eller mere, som gik "å pløje å nynne en vis / å tændt o en piig e let syd få Paris". Skjalden Martin N. Hansen kendte i hvert fald en sådan og vidnede om, at man kan tage forskelligt med hjem fra en krig. For mit eget vedkommende blev det lige modsat. Jeg tog mange minder med til Paris fra min fredelige "krig" i Arrild å tændt derfor osse i ny og næ å æ piig e let syd få Arrild, nemlig Løgumkloster, som havde været kirkesanger i Arrild kirke: Afdøde Elisabeth Prahll. En dag fandt jeg meget overraskende spor af hende i kirkens arkivskab. Gamle fotografier afslørede, at Elisabeth gennem ti år først havde været dansk sygeplejerske i byen og senere ungdomssekretær i Den danske Kirke tilbage i tresserne. Hvilket mærkeligt sammentræf! Et sommerferievikariat bragte også Søren Prahll til kirken. Og så gik det jo, som det skulle gå. Da den faste præst Poul Bredsdorff vendte tilbage fra sin ferie, sagde Elisabeth til ham: "Jeg skal giftes". "Er det Søren?" spurgte han. "Ja, det er Prahll", svarede hun. Så fløj hun bort til Svendborg for senere at flytte til Branderup som præstekone, for senere igen at blive en del af vort gode liv i Arrild. Hvor verden dog er lille.

Er Paris så stadig en messe værd efter fem et halvt år, er der måske dem, der spørger. Det er

den, endda mange messer endnu, for Paris er en charmerende by og Den danske Kirke en livlig dame. Vi har det godt her, men lader os gerne fra tid til anden belære af Grundtvigs gamle sang: "Arildstiden kom ihu". Vi kommer tit Arild i hu, for det var en lykkelig tid for os.

Pastor Finn Egeris Petersen, Paris.

Født den 13. november 1958 i Garding, Ejdersted i Sydslesvig, som søn af den danske skoleleder Hans Friedrich Petersen og hustru, lærer Tove Egeris Petersen.

Student 1979 fra Duborg-Skolen i Flensborg, teologisk kandidat fra Århus Universitet i 1988.

Fra 1. februar 1989 til 15. januar 2000 sognepræst i Arrild og Toftlund i Sønderjylland. Fra 1. februar 2000 præst for den danske menighed i Paris.

Gift med konservatorieuddannet blokfløjtespiller og (præliminæruddannet) organist ved Den danske Kirke i Paris, Anne-Mette Puura Karstoft, datter af provst emeritus C.B. Karstoft og hustru Anja Karstoft, født den 17. februar 1961 i Tarp, Sydslesvig.

Fire børn: Mirjam 20 år, Anna 16 år, Jon 13 år og Benjamin 8 år.

Første verdenskrig – set med en samlers øjne

Af Dan Obling

Dan Obling beskriver her, hvorledes han som passioneret samler af effekter fra første verdenskrig oplever krigen, samt hvordan man opbygger en samling.

Hvordan interessen begyndte
For omkring 12 år siden fik jeg overdraget nogle feltpostbreve, soldaterbog, en såkaldt "dødemandsbrik", samt nogle papirer, der havde tilhørt en fjern slægtning, som deltog – og faldt i første verdenskrig som tysk soldat.

Dette blev begyndelsen til en stadig voksende samling af næsten alle former for effekter fra første verdenskrig. Min interesse for historien har jeg haft fra barnsben, men den er med tiden blevet mere målrettet og er således endt ved første verdenskrig. Læsningen af de ovennævnte breve og papirer var virkelig noget, der vakte min interesse og gjorde mig interesseret i at vide mere om denne krig, som involverede Sønderjylland så meget.

Brevene sendt fra hjemmet i det daværende Nordslesvig til fronten i Frankrig vidner om, hvilke tanker og bekymringer henholdsvis familien derhjemme og soldaten ved fronten gjorde sig. Snart begyndte læsningen af generelle oversigtsværker om krigen og erindringer skrevet af sønderjyder, som deltog i første verdenskrig, samt hele rækken af årbøger udgivet af DSK (Danksindede Sønderjyske Krigsdeltagere 1914-18) også indeholdende krigsdeltagernes egne erindringer.

Nogle vil måske undre sig over, hvorfor netop første verdenskrig har min store interesse, da den ligger endda et stykke tilbage i historien for den generation jeg tilhører. Men det at så mange sønderjyske mænd – omkring 30.000 – var tvunget til at deltage i en krig, som involverede så mange nationer, som krævede så store ofre og

Dan Obling

lagde grunden til den verdensorden, vi kender i dag, virker på en måde både fascinerende, men også skræmmende. Langt hovedparten af de indkaldte sønderjyske mænd valgte at gøre deres pligt og kæmpe for en sag, de ikke følte var deres. Krigen kostede ca. 6.000 sønderjyder livet, foruden de der vendte hjem som krigsinvalidere, så den satte sine spor i det sønderjyske mange år frem. Den sidste sønderjyske krigsdeltager døde sidste år i december 105 år gammel, men de mange mindsten – og tavler i landsdelens kirker rejst til minde over de faldne i krigen, vidner stadig om store sønderjyske tab.

*Feltudrustning: Tornyster, kogekar, feltflaske, bajonet, brødpose, gasmaske.
(privat foto).*

Ide til at skabe en mindre samling

Efterhånden som min viden om krigen gradvis er blevet større, er interessen også steget. Ideen til at skabe en mindre samling af ting fra første verdenskrig er opstået ud fra den stigende interesse, og jeg fik da også ret hurtigt samlet nogle medaljer og andre småting fra dengang. Men efterhånden som jeg fandt ud af, hvor mange forskellige former for ting og sager, der fandtes, og som man stadig kunne finde, greb ideen med at skabe en mindre samling af effekter hurtigt om sig og er således blevet en del mere omfattende end først planlagt.

Samlingen omfatter i dag alt fra hjelme og huer, uniformer, udrustning, ordener og medaljer, emblemer, bajonetter, billeder, feltpost, dokumenter og meget mere. Selv om min samling er yderst alsidig og spænder vidt, er der en gruppe af effekter, jeg holder særlig meget af. Det er de mange former for husflidsarbejder – såkaldt skyttegravsflid – der findes. Der er forskellige typer af souvenirs fremstillet af soldaterne ved fronten af diverse forhåndenværende materialer – lige fra vaser af dekorerede granathylstre, brevknive fremstillet af granatsplinter, til fingerringe, armbånd og brocher og meget andet. Hver eneste af disse souvenirs er i mine øjne helt unikke, da der ikke er tale om massefremstillede ting, men derimod helt personlige souvenirs, til minde om et bestemt sted eller en bestemt begivenhed. Ofte er de både forsynet med indgraverede stednavne og årstal, hvilket gør dem endnu mere interessante.

Medaljer: Fra venstre: jernkors af 2. klasse, jernkors af 1. klasse, frontkæmperkors. Foran: tegn for sårede i sort og sølv. Alle medaljerne har tilhørt samme sønderjyske krigsdeltager. (privat foto).

Pikkelhue og stålhjelm. (privat foto).

En anden type effekter, jeg også sætter stor pris på, er hvis man er heldig at erhverve flere ting, der har tilhørt samme person, fx feltpost, medaljer, tildelingsdokumenter til disse, fotos, militærpas, soldaterbog m.m. Her har man den bedste mulighed for at danne sig et nogenlunde sammenhængende billede af personens deltagelse i krigen: På hvilke fronter kæmpede han? Hvilke regiment var han indkaldt ved? Har der været lazaretophold, orlov m.m.? Men efterhånden hører det til sjældenhederne at støde på sådanne ”komplette” stykker historie.

Hvor finder man effekterne?

I min til tider ivrige søgen efter effekter fra første verdenskrig, blev- og bliver- mange loppemarkeder, kræmmermarkeder, garagesalg, antikvitetsforretninger og lignende hjemsogt, og det hænder da også med jævne mellemrum, at jeg har held til at finde noget nyt til samlingen. I og med, at jeg i 1995 blev medlem af Våbenhistorisk Selskab, som er en sammenslutning af personer med interesse for våben-, uniforms-, og militærhistorie, er der rig mulighed for at skabe kontakter til andre med samme interesse. Desuden bliver der jævnligt indend for selskabet afholdt byttemøder og våbenmesser, hvor man kan købe eller bytte sig til ting ”man bare må eje i sin samling”, og hvor man kan udveksle erfaringer med andre samlere. Internettet byder også i denne sammenhæng på et væld af muligheder – både med hensyn til at byde og købe ting på de mange online-auktioner, men også med at finde oplysninger om et bestemt emne.

Besøg på slagmarkerne

I forbindelse med min interesse for første verdenskrig var det meget nærliggende at aflægge et par af de gamle slagmarker i Frankrig et besøg.

Sommerferien blev derfor for et par år siden – i fællesskab med min kæreste – bestemt at skulle afholdes i Nordøstfrankrig, nærmere bestemt i Verdun, hvor et af krigens voldsomme slag fandt sted i 1916, og som i løbet af ca. ti måneder kostede næsten en million tyske og franske soldater livet. Her blev forter og fæstningsværker på de tidligere slagmarker besigtiget, og efter at have læst en del om dette slag forinden, var det en oplevelse, der gjorde stort indtryk.

Ved samme lejlighed lykkedes det at finde frem til den soldaterkirkegård, hvor familiemedlemmet, jeg nævnte i starten, ligger begravet.

Efter nogen tids søgen, fandt vi hans gravsted blandt de 2225 andre tyske soldatergrave på kirkegården.

Sikringsstilling Nord

I de mere hjemlige omgivelser her i Sønderjylland er der også mulighed for at stifte bekendtskab med et fæstningsbyggeri fra første verdenskrig. Det drejer sig om den forsvarslinje tysk militær anlagde tværs hen over Sønderjylland i årene 1916-18 som værn mod evt. engelsk angreb på Tyskland fra nord. Sikringsstilling Nord, som forsvarslinjen kaldes, forløber fra Djernæs i øst til vadehavet ved Skærbæk i vest og bestod af forskellige typer betonbunkere, skyttegrave, kanonbatterier m.m. hvoraf nogle endnu er intakte. Selv om Sikringsstilling Nord aldrig blev taget i brug, kan det absolut anbefales at bese de mange tilgængelige anlæg rundt om i landsdelen. I foråret deltog jeg i øvrigt som frivillig hjælp, i at opbygge en udstilling om Sikringsstilling Nord, på Skærbæk Museum.

Sidste vinter arrangerede Historisk Samfund for Sønderjylland en udmærket foredragsrække om Sønderjylland under første verdenskrig. Her blev historien serveret på en anderledes spændende måde, og samtidig var der god mulighed for at få en snak med andre, med første verdenskrig som interesseområde. Foredragsrækken re-

*Eksempler på skyttegravsflid:
blomstervaser af granathylstre.
(privat foto).*

sulterede i tre nye kontakter til folk med samme interesse som jeg selv.

Tid, plads og økonomi

På et tidspunkt når man som samler dertil, hvor man skal til at gøre op med sig selv. Hvordan det videre forløb i opbygningen af samlingen skal foregå. Det er man nødt til, da det både kan være en meget tidskrævende, men samtidig også en pladskrævende interesse, selvfølgelig alt efter, hvor meget man breder sig. Sidst, men ikke mindst, spiller økonomien også en rolle.

For mit vedkommende har jeg hidtil fået det hele til at passe sammen, og det håber jeg at kunne blive ved med mange år endnu.

*Dan Obling
f. 1972
lagerarbejder
bosiddende i Toftlund*

Genforeningen

Af Johannes Svenningsen

Imit barndomshjem i det nordjyske oplevede jeg, at man ikke havde det så godt hos danskerne syd for grænsen. Mine forældre var medlemmer af Grænseforeningen og som sådan meget optaget af forholdene syd for grænsen. Vi var 5 søskende, men alligevel følte mine forældre sig forpligtede til at tage et feriebarndomshjem til os i sommerferien. Derfor kom Bertha op til os i flere somre, og mine forældre var et par gange i Sydslesvig for at se på forholdene. Senere havde min kone og jeg Bertha i huset hos os som barnepige – hun blev en del af familien. Hun er gift, har børn og bor i Års i Himmerland. Selv er vi også medlemmer af Grænseforeningen, der i dag tæller godt 30.000 medlemmer.

Bonn-aftalen som grundlag for mindretallene

Folkeafstemningerne i 1920 har efterladt et mindretal på begge sider af grænsen. For det danske mindretals vedkommende betød tiden efter 1920 og navnlig op til 1955 en udvikling, hvor mindretallet i forskellige perioder med skiftende styrke har været under stærkt pres fra tysk side. Man kan også sige, at tiden efter 1921 kendetegner en periode som man kan kalde udsoningstiden, idet man fra dansk side gang på gang har fastholdt, at grænsen fra 1920 ligger fast, og at mindretallene på begge sider af grænsen befinder sig, hvor de skal.

Det har for mindretallene betydet, at den kamp, som har stået på siden 1864, og som mest havde national karakter, idet man kæmpede for at blive forenet med moderlandet, nu har fået en anderledes dimension; nemlig den, at det nu går ud på at opretholde det kulturelle, folkelige særpræg, men samtidig være loyal over for den stat, inden for hvis grænser mindretallet befinder sig.

Det danske mindretals kamp for at opretholde sin danskhed og sit særpræg fortsætter i dag. Mindretallet tjener ikke blot det folk, det

Johannes Svenningsen

tilhører, men også, -i form af politisk loyalitet- den stat, det bor i. Derfor kan man godt tale om en ny fase i grænsekampen.

Bonn-erklæringen 1955

Ved at rydde hindringerne af vejen for mindretallets politiske og kulturelle udfoldelse er grænsekampen blevet afdramatiseret.

Det danske mindretals rettigheder i Tyskland er i dag nedfældet i den seneste slesvig-holstenske forfatning, der blev vedtaget af en enig Landdag den 30. maj 1990 og trådte i kraft den 1. august samme år. Det forpligter ikke blot delstaten, men også amter og kommuner over for mindretallet. Forfatningens artikel 5 lyder således:

- "1. Bekendelsen til et nationalt mindretal er fri. Den fritager ikke fra de almindelige statsborgerlige pligter.*
- 2. Den kulturelle egenart og den politiske medvirken i nationale mindretal og folkegrupper står under beskyttelse af landet, kommunerne og amtet.*

Det nationale danske mindretal og den frisiske folkegruppe har krav på beskyttelse og støtte."

Yderligere grundlæggende rettigheder for det danske mindretal er nedfældet i Bonn-erklærin-

gen af 29. marts 1955. Ligesom i Danmark fører man i Tyskland ikke optegnelser eller registre over folks etniske eller nationale tilhørsforhold. Derfor kan det godt være vanskeligt at fastslå, hvor mange medlemmer, der er tale om, når vi snakker om det danske mindretal. En bred antagelse er, at det ligger på ca. 50.000 personer. De, der tilhører det danske mindretal, er koncentreret omkring Flensborg og det nordvestlige hjørne af Sydslesvig: det nordlige Nordfrisland. 20% af befolkningen i Flensborg tilhører det danske mindretal, og mindretallet udgør ca. 10% af Sydslesvigs samlede befolkning.

Forhold i Sydslesvig

Politisk, socialt og kulturelt finder der mange aktiviteter sted blandt danskerne i Sydslesvig. Der er hundredvis af forskellige organisationer, som holder danskheden levende.

Politisk er det danske mindretal organiseret i SSW- Sydslesvigsk Vælgerforening- som i mange år havde genforeningen som mål, men det forlod man i 1971. Det er det 3. største parti i Slesvig Holsten. Karl Otto Meyer kom i 1971 ind i Landdagen i Kiel, hvor han repræsenterede mindretallet i 25 år. I 1996 fik man to mand i Landdagen, Anke Spoorendonk og Peter Gerckens. I februar 2000 fik man 3 medlemmer: Anke Spoorendonk, friseren Lars Harms og advokat Silke Hinrichsen, Flensborg.

Det danske mindretals vigtigste folkelige og kulturelle organisation er Sydslesvigsk Forening – SSF –, som blev stiftet i 1920. Den arbejder for plejen af det danske sprog og kultur i Sydslesvig. Medlemstallet toppede i 1948 med 75.000, og ligger i dag på ca. 16.000, da langt fra alle sydslesvigere føler det påkrævet at stå i SSF for at markere deres danskhed. Foreningen organiserer koncerter, teaterforestillinger, driver 40 forsamlingshuse, mere end 50 ældreklubber og et stort antal pensionistboliger og har sin egen pressetjeneste. Mindretallet udgiver Flensborg Avis, der har et oplag på 7.000.

Centralbiblioteket i Flensborg med filialer i Husum og Slesvig samt to bogbusser har et udlån på 600.000.

Sydslesvigs Danske Ungdomsforeninger – SdU – dækker det store ungdomsarbejde i 74

ungdomsforeninger med godt 12.000 medlemmer, driver 12 fritidshjem fordelt over landsdelen, et aktivitetshus, idrætshaller i Slesvig og Flensborg, amatørteatret ”Det lille Teater”, en række idrætsforeninger og kursuscentret ”Christianslyst” i Angel.

Dansk Kirke i Sydslesvig udgøres af 38 menigheder med 24 præsteembeder og 7.000 medlemmer, hvilket er udtryk for, at danske syd for grænsen ønsker at være kristne på dansk, folkelig vis.

Dansk Skoleforening for Sydslesvig driver 49 danske skoler og 58 børnehaver. Skolerne har en dobbelt opgave: dels skal de formidle kendskabet til dansk sprog og kultur, dels skal de forberede eleverne på en tilværelse som borgere i Tyskland. Målsætningen lyder sådan: Skolen skal føre eleverne ind i dansk sprog og kultur, og dens arbejde har til sigte at fremme elevernes bevidsthed og samhørighed med den danske folkedel i Sydslesvig og med det danske folk. Samtidig har skolen til opgave at dygtiggøre eleverne til at leve og virke i det tyske samfund.

Undervisningssproget er dansk, og man anvender danske lærebøger i de 49 grund- og hovedskoler, 4 realskoler og på Duborg Gymnasium. Der er 9 års skolegang+ et valgfrit 10. skoleår. I alt er der 6.000 elever i skolerne og 1.800 børn i børnehaverne. Det danske skole- og børnehavevæsen er det vigtigste middel til at fastholde mindretallets børn og unge i den danske kulturkreds, hvilket giver Skoleforeningen indflydelse på mindretallets arbejde.

Den danske stat støtter det samlede arbejde med 400 mio. kr. årligt, hvilket er 60% af de samlede udgifter, hvorimod Tyskland kun yder 40 % - en ret urimelig forskelsbehandling, når man samtidig ved, at det tyske mindretal i Danmark modtager samme % satser, 60% fra Danmark og 40% fra Tyskland. Derudover er der støtte fra Grænseforeningen, Det Sønderjyske Lotteri, Dybbølmærket og forskellige fonde.

Men det er ikke kun i Sydslesvig, der findes mindretal. I Østeuropa tilhører over en femtedel af befolkningen nationale mindretal. I de seneste 20 år er de nationale mindretal i Europa vendt tilbage som en politisk realitet. Efter i næsten 90 år at have været fortrængte af den overordnede

øst/vestkonflikt, stort set overset af forskere og undertrykte af de kommunistiske stater, begyndte mindretallene fra Østeuropa at markere deres eksistens og varetage deres interesser på ny. Det kunne kun ske, fordi de kommunistiske regimer var inde i en reformperiode.

Kommunistregimer

I 1985 iværksatte Mikhail Gorbatsjov, generalsekretær for det kommunistiske parti i Sovjetunionen, reformer –perestrojka- der bl.a. omfattede ny åbenhed –glasnost- i den sovjetiske medieverden. Pludselig kunne aviserne berette om etnisk mangfoldighed i USSR og konflikter mellem mindretal og flertal. Det satte gang i en kædereaktion, der førte til afdækningen af stadig flere nationale konflikter, som syntes at formere sig med lynets hast.

I 1989 faldt de kommunistiske regimer i Østeuropa. USSR gik i opløsning i december 1991. Det ideologiske tomrum efter kommunismens bortdøen blev hurtigt opfyldt af nationalistiske bevægelser. Alle nationale grupper, flertal som mindretal, blev præget af dem. Mindretallene krævede deres ret, og det førte til store spændinger, mange konflikter og i nogle tilfælde krig.

Genforeningen i 1920 – og hvad deraf fulgte – kan her bruges som et godt eksempel på, hvordan mindretal på fredelig vis kan blive respekterede folk, som kan få lov til at leve et værdigt liv. Her i 2005 kan man se, at Sydslesvig-sagen blev løst på en for alle parter god og fredelig måde.

Josef Stalin og hans rædsler

Hvad gik der forud for kommunismens fald? Ja, det er noget af det grusomste, menneskeheden har oplevet. En enkelt person, -født 1879 og død 1953- Josef Stalin- nåede at indskrive sig som historiens værste bøddel. Lad mig kort nævne hans data:

- opvokser i Georgien,
- revolutionær aktivitet i Kaukasus,
- smidt ud af præsteseminariet i Tibilis,
- bankrøver,
- i 1912 medlem af bolsjevikernes centralkomite,
- fra 1913-1917 i eksil i Sibirien,

- efter februarrevolutionen tilbage til Petrograd,
- efter oktoberrevolutionen 1917 folkekommissær.

Gennem borgerkrig, økonomisk sammenbrud og hungersnød forsvandt den arbejderklasse, som havde bragt bolsjevikkerne til magten. Inden for dette apparat udbyggede Stalin gradvis sin magtstilling. I 1922 blev han partiets generalsekretær.

I slutningen af sit liv blev Lenin klar over, at Stalin skulle fjernes. Han havde fået for megen magt. Men Lenins sygdom og død reddede Stalin på målstregen. Stalin opbyggede et bureaukrati, som beherskede alt og alle. Boliger, bonuser, gratis ferie uddeltes i flæng til hans nære undersåtter. De gamle bolsjevikker blev udrenset en efter en. Stalin ledede Sovjetunionen fra træploven til atombomben, og det politiske barbari udviklede sig side om side med den tekniske revolution. Få moderne statsledere har i den grad som Stalin været et produkt af sin tid og sine omgivelser. Stalin førte med sine barbariske metoder Sovjetunionen ud af underudviklingen, men han hverken kunne eller ville indse, at hans udrensingsmetoder ikke længere var brugbare, da udviklingen var sat i skred.

I den nyligt udkomne bog på 863 sider "Kommunismens sorte bog" får man et uhyggeligt indblik i Stalins 24-årige regeringsperiode, fra 1929-1953- herunder også de verdensomspændende konsekvenser, kommunistisk terror medførte.

Lad mig nævne nogle få eksempler: Landbefolkningen skulle kollektiviseres. Nægtede man, fik man gratis transport i kreaturvogne til Sibirien, Gulag-Øhavet, til enorme arbejdslejre, hvor død og udslættelse var det almindeligste. Transporten foregik i tæt pakkede vogne, hvor man uhindret fik lov at dø stående. De overlevende fik en smule mere plads, når toget ind imellem standsede, og de smed de døde ud.

Hævnerrighed og hensynsløshed samt mistro til alle drev Stalin til de værste udskjelset. Ingen blev fundet værdige til hans tillid.

I 1930 foretog Stalin udrensninger inden for alle grupper i samfundet, som han frygtede

kunne detronisere ham. Småbønderne kunne vælte ham, så dem udrensende han. Partiet kunne vælte ham, så det udrensende han. Tjekaen kunne vælte ham, så den udrensende han. Militæret kunne vælte ham, så det udrensende han også: 3 ud af 5 marskaller, 13 ud af 15 kommandører fra hæren, 8 ud af 9 admiraler. 50 ud af 57 kommandører fra flåden, 154 af 186 kommandører for divisionerne, 16 ud af 16 politiske kommissærer i hæren. 25 af 28 kommissærer i korpserne, 58 af 64 kommissærer i divisionerne, 11 ud af 11 vicekommissærer for forsvaret, 98 af 108 medlemmer af den øverste sovjet. Alle blev udrenset.

En folketællingskommission måtte også lade livet. De nåede kun til, at der var 163 russere, hvor Stalin mente, der var 180 millioner. Kirker blev lukket i hobetal. Inventaret blev omsmeltet og brugt til våben. Hungersnøden var umådelig stor. Den var så stor, at kannibalisme blev udbredt. Mange steder kunne man se et advarselsskilt, der påpegede, at det var makabert og strafbart at spise sine børn!

Det er enorme menneskelige lidelser, der er tale om: En undersøgelseskommission fra 1988 nævner, at 42.672.000 mennesker mistede livet på forskellig vis: ved sultedød, halshugning, levende begravelse, henrettelse osv. I Stalins regeringsperiode omkom i gennemsnit 1,5 mio. mennesker om året. Det er ca. 5.000 hver eneste dag! Man fatter det næppe! Samlet svarer det til hele Nordens befolkning: Finner, svenskere, nordmænd og danskere tilsammen.

Men kommunismens fangarme, proletarietets diktatur nåede meget længere ud:

Kina:	65 mio. døde - indtil nu
Vietnam:	1 mio. døde
Nordkorea:	2 mio. døde - indtil nu
Cambodja:	2 mio. døde ca. ¼ del af befolkningen på 3-4 år
Østeuropa:	1 mio. døde
Latinamerika:	1 mio. døde
Afrika:	1,7 mio. døde - indtil nu
Afghanistan:	1,5 mio. døde
Kommunistpartier ikke ved magten:	10.000 døde
Alt i alt	100.000.000 døde i 1900-tallet.

De er lidt grotesk at sige, at Karl Marx ikke levede forgæves. Hans kommunistiske manifest fik uanede følger.

Stalins mål var den fuldendte socialistiske stat, koste hvad det ville. En personlig biografi finder man i bogen "Koba- den frygtede." (2003) der uden at lægge fingrene imellem beskriver den hensynsløse, rå og umenneskelige enehersker og diktator. Hans ordsprog var: "Døden løser alle problemer. Ingen mand- intet problem".

Lige inden sin død havde Stalin fremskredne planer om at sende alle russiske jøder i arbejdslejre i Kazakstan. Han pønsede også på en 3. verdenskrig. Det er "hjeteskærende" at læse nekrologen over Stalin i Land og Folk den 6. marts 1953. Heri hedder det bl.a:

" Et slag, smertende, ufatteligt hårdt har ramt ikke blot Sovjetunionens Kommunistiske Parti og det store sovjetfolk, men alle kæmpende socialister, alle freds- og fremskridtselskende mennesker i hele verden. – Alle socialistisk tænkende og friheds- og freds- og fremskridtselskende mennesker i hele verden- alle socialistisk tænkende og friheds- og fredselskende mennesker i vort land mødes i sorg ved Stalins død, - vor epokes største skikkelse, - men gør det i forvisning om, at Stalins udødelige værk lever, vil udvikle sig og sejre, ikke blot i Sovjetunionen, men overalt i verden."

Det fromme ønske varede kort. Det første, Stalins arvtagere måtte gøre, var at moderere og liberalisere hans grusomme metoder. Stalin havde da heller ikke ligget mange år ved siden af Lenin i mausolæet på Den Røde Plads i Moskva, før hans statuer var knust, og hans portrætter brændt. Her var ingen plads til genforening.

En anden form for sameksistens

I samme tidsperiode, hvor alle disse rædsler finder sted i Sovjetunionen, finder en fredelig sameksistens sted i Sydslesvig. En udsoningsproces med lykkelig udgang.

I Østeuropa er landkortet broget. Her findes mindst 200 forskellige nationale grupper, der igen taler flere sprog, og som udgør flere tusinde nationale mindretal. I Europarådet – Eu-

ropas demokratiske forsamling – kan man søge at sikre mindretallene deres rettigheder, men der er lang vej. EU og NATO har i de senere år taget stilling til mindretalskonflikter. Nye lande optages ikke, før mindretalsproblemer er løst. En ny form for konfliktløsning er på vej.

Nye mindretal og nye problemer

Her i landet har vi de sidste 20 år fået et nyt mindretal bestående af indvandrere fra mange lande. Næsten 400.000 personer er der tale om. De fylder godt i landskabet og volder problemer både politisk og menneskeligt. Og der er ikke tale om en ensartet folkegruppe, men om en broget masse.

Økonomisk er det en belastning for samfundet. 51% af mindretallet er i arbejde. 49% er uden arbejde.

Tidligere indenrigsminister Karen Jespersen har i sin bog "Til støtte for Fatima" (2003) beskrevet problemerne ganske godt. Hun tager udgangspunkt i en ung indvandrerkvindes og i hendes velmente bestræbelser på at blive en del af det danske samfund.

Karen Jespersen beskriver også de kræfter, Fatima er oppe imod: Truende tvangsægteskaber og gale imamer, der råber op om, at de muslimske indvandrere endelig ikke skal blande sig med danskerne.

Mange muslimer fra især Somalia betragter fysisk arbejde som nedværdigende, mens de med æren i behold kan lade sig forsørge af kontanter fra hedningene. I muslimske friskoler studeres koranen bogstaveligt, og en lærer udtrykker den frustration, at det jo er svært at undervise i fysik, når man ikke må fortælle, at jorden er rund. Betaler det danske samfund virkelig penge til friskoler, for at de skal bilde muslimske børn ind, at jorden er flad? Åbenbart! Naivt!

Hjemme i lejlighederne i indvandrerghetterne sidder muslimerne med deres parabolantenner og følger med i tv-udsendelser fra hjemlandet. En ung pige fortæller, hvordan parabolen har vanskeliggjort hendes tilværelse. Før de fik parabolen, var familien godt på vej til at blive dansk. Men nu er hjemlandets påvirkning så stor, at familien har forladt det danske igen.

Problemerne i den danske indvandrerpolitik kan koncentreres i nogle hovedpunkter:

Grænserne har været åbne- for åbne- for massive sammenføringer af uuddannede familiedlemmer, som hverken kan eller vil bidrage økonomisk og kulturelt til det danske samfund, men som tværtimod isolerer sig i ghettoer og lever af at modtage offentlige penge. Og gamle traditioner modvirker muslimernes integration i det danske samfund.

Debatten præges stadig af halalhippier, der råber op om diskrimination, racisme og indre svinehunde hver gang, nogen peger på problemerne. Dermed bliver livet vanskeligt og ofte livsfarligt for de muslimer, der gerne vil være danskere på fælles præmisser.

Karen Jespersen mener, vi står ved en korsvej, hvor vi kan vælge mellem et opsplittet samfund, hvor store befolkningsgrupper lever uden indbyrdes kontakt, eller et samfund hvor vi er fælles om grundværdierne. Karen Jespersen vælger den sidste model, men det koster! Hun tog initiativet til at nedsætte "tænketaugen" - en flok kloge hoveder, der skulle gennemgå problematikken og foreslå løsningsmodeller. Det har de gjort, og i dag er man i fuldt sving med at udforme bestemmelserne, der skal medvirke til bedre integration.

Det giver selvfølgelig stort rabalder i radikale kulturkredse, men midlerne er ved at blive taget i brug: sprogundervisning også på arbejdspladsen, forbud mod tvangsægteskaber og omskæring, fremskaffelse af arbejdspladser med offentligt starttilskud efter princippet noget for noget.

Man tillader sig at rose kommuner, der i stedet for kontanthjælp forlanger arbejde, før der udbetales løn. Hvis man ikke vil følge sprogundervisningen eller påtage sig et arbejde, smækkes kassen i. Der uddeles flidspræmier til de kommuner, der præsterer gode resultater på området. Dem er der efterhånden mange af!

Også foreninger modtager påskønnelse for at optage indvandrere i foreningsarbejdet, så alt i alt er der mange initiativer i gang. Men det står der ikke meget om i aviserne. Der er en dårlig nyhed en god nyhed, så det er først og fremmest integrationsdårlighed, der kommer på for-

siderne. På dette område er der ikke tale om nogen genforening, men snarere tale om optagelse af nye borgere i et dansk samfund, som ikke helt har været parat til så stor en opgave.

Genforeningen i 1920 som model

Genforeningen i 1920, og hvad der fulgte, kan bruges som model for andre mindretal rundt om i Østeuropa, som et godt eksempel på en fredelig løsning af samværsproblemer.

Sønderjyllands Amt er godt i gang med

samarbejde over grænsen: Brug af sygehus i Flensborg, ambulancesamarbejde, et nyt Tønder Sygehus samt flere initiativer i støbeskeen.

Her i 2005- 85 år efter genforeningen, kan man se, at sagen blev løst på en god og værdig måde.

Johannes Svenningsen født 1933, opvokset i Nordjylland. Læreruddannelse på Den Frie Lærerskole i Ollerup 1953-1958. Sammen med Inger Svenningsen forstanderpar på Agerskov Ungdomsskole 1971-1994, hvor de gik på pension og bosatte sig i Haderslev.

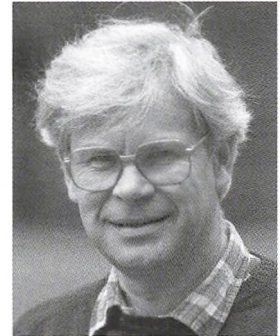
Sillerup Mølle

Af Klaus Eggers Hansen

Engang var der i det, som nu kaldes Haderslev Kommune 15 vindmøller. Den tekniske udvikling og tidens tand har taget de 14, og nu står Sillerup Mølle ene tilbage som repræsentant for en nu forsvunden produktionskultur. Også den var gennem mange år udsat for et forfald på grund af dalende indtægter for mølleriet. Den mistede blandt andet sine vinger, det som først og fremmest pryder en mølle. Men nu står den restaureret med nye vinger og er igen et smukt vartegn i landskabet og kan ses viden om.

*Møllen som den så ud før restaureringen (1982). Alt udvendigt træværk, incl. dele af hatten måtte udskiftes.
Foto: Sillerup Mølle.*

Klaus Eggers Hansen

Møllen ligger nordøst for Haderslev på Sillerup Møllevej, som strækker sig fra landsbyen Sillerup – man drejer af ved plejehjemmet – og til Ørby. Ser man på dens placering på landkortet, vil man opdage to ting, som har været af betydning for dens liv som forretning og arbejdsplads. Som skik var i gamle dage, er der ca. en mils vej til de andre møller, som engang var beliggende i Anslet, Åstrup og Bæk. Det gav en afstand, som bønderne fandt overkommelig at tilbagelægge for at få ordnet malingen af kornet til brød og svinefoder. Det andet, man bør bemærke ved et besøg på møllen, er dens placering i landskabet, rejst som den er på kanten af den nordlige side af Sillerup ådalen, hvor der fra de vestlige og sydvestlige retninger er frit løb for vinden over en strækning på mange kilometer. Også fra de andre verdenshjørner er der gode vindforhold. Det har betydet meget for arbejdsmulighederne på møllen.

Sillerup Mølle er efter sin type og efter danske forhold en stor mølle; den er grundmuret fra jord til hat og derved en meget stærk mølle. Den har seks etager, lofter: undermølle, broloft, kværnloft, stjernhjulsloft, lorris- eller hejseloft og hatloft, og bygningen er uden vinger 20,7 m høj. Den er forsynet med fire kværne og en skalkværn i gulvet plus en boghvedekværn,

hviklet sidste er en sjældenhed, da i Danmark kun Damgaard Mølle ved Hovslund og Sillerup Mølle har bevaret boghvedeanlæg. I det hele taget må møllemaskineriet betegnes som meget intakt og i en form, som det anvendtes ved århundredskiftet. Vingerne er 22 m lange hver og kraftige, lavet ud af et stykke træ. I 1927 forsynedes møllen med en dieselmotor til brug i vindstille perioder, en Deutz model 1914, som stadig er gangbar.

Op til midten af forrige århundrede var mange møller endnu de små stubmøller, men fra det tidspunkt havde de såkaldte hollændere overtaget det meste af møllearbejdet. Sillerup Mølle er en såkaldt gallerihollænder, betegnet således efter den rundgang – galleri – som møllen er forsynet med som sted for betjeningen af vingerne.

Tilbygninger

Til møllen hører også et ovnhus, som af mølleren anvendtes dels til forsyning af egen husholdning, men især til at bage brød af det korn, mølleren fik i betaling for sit arbejde med at male folks korn. Dette korn omsattes til brød, dvs. rugbrød, som solgtes. Dette bagehus er igen i stand til at bage brød.

De øvrige bygninger tilhører ikke den nuværende ejer af møllen Den Selvejende Institution Sillerup Mølle; det er stuehuset og de gamle avlsbygninger. Men det er muligt at se hele det gamle bygningskompleks udefra.

I århundreder har mølleri i Danmark været et privilegeret håndværk, hvis udøvelse krævede kongens tilladelse. Det var nu sådan, da Laue Enevoldsen fra Angel i oktober 1858 af møllelejer H. I. Staal i Taarning ved Christiansfeld køber en ret til etablering af en kornvejmølle i Sillerup distrikt, som Staal havde erhvervet ved Det kongelige Ministerium for hertugdømmet Slesvig. Laue Enevoldsen ansøgte ministeriet om tilladelse til overdragelse af denne etableringsret og fik den bevilget den 11. januar 1859.

Den første møller forbyggede sig

Den 10. februar samme år fik Laue Enevoldsen byggetilladelse til at opføre kornvejmøllen på Sillerup Mark med angivelse af pligtige af-

stande til veje. Den 16. april 1859 underskrives der en byggekontrakt med møllebygger Niels Kjær fra Nr. Bjert ved Kolding om udførelse af møllebyggerarbejdet, dvs. alt i træ, og den 2. maj indgik Laue Enevoldsen byggeakkord med murermester G. T. Dücker om alt murerarbejdet ved mølleanlægget og de tilhørende bygninger. En byggeakkord, der vist desværre bidrog til Dückerts konkurs.

Alt arbejdet udførtes i sommeren 1859 i tiden fra maj til oktober – seks måneder! – hvilket ses af, at driftsregnskabet for møllen begynder 1. november 1859. En imponerende arbejdsindsats. Af de detaljerede byggeregnskaber, som ved et tilfælde for nogle år siden blev fundet på Fyn hos en slægtning til Laue Enevoldsen og nu er overdraget Landsarkivet i Aabenraa, ses det, at mange mennesker har været involveret i projektet.

Ved sammenligning mellem byggeakkorden og de faktiske forhold ses det, at byggeplanerne er blevet ændret undervejs: Stuehuset blev aldrig opført, møllen fik kun tilbygget én fløj, som også blev på mere end de planlagte tre fag. Til gengæld kom fløjen ikke til at fungere som kornmagasin, men som bolig for en stor møllerfamilie. Det eksisterende ovnhus nævnes ikke i byggeakkorden, men optræder i byggeregnskabet.

Anlæggets samlede pris var 16.442 Rdlr. 0 mark og 5 skilling. En meget stor sum at forrente med en tilsyneladende førsteårs omsætning på 3.800 rigsdaler.

En selvejende institution

Den økonomiske byrde har tilsyneladende været for tung for Laue Enevoldsen, idet Christian Gottlieb Nielsen fra Kværns den 10. december 1860 får koncession på Sillerup Mølle. Den 11. marts 1863 opnår Heinrich Wilhelm Freese fra Nortorf i Holsten samme koncession, og siden da og så længe møllen var i daglig drift, ejedes den af slægten Freese.

Af driftsregnskabet for det første driftsår og af spor i møllebygningen fremgår det, at møllen oprindeligt har været anlagt til konsumproduktion, nemlig mel og gryn. Den havde to ”pelstene” til afskalning af korn og to kværne. Dette

ændredes – formentlig i 1880'erne til én pelsten og efterhånden 4 kværne, og produktionen af skjøt (svinefoder) malet af byg bliver det overvejende arbejde.

Ved møller Thomas Freeses død den 30. juli 1983 ophørte driften af Sillerup Mølle efter 124 års aktivitet.

I 1984 på møllens 125-årsdag stiftede selskabet til bevarelse af Gamle Bygninger i Haderslev en selvejende institution med det formål ”til glæde for almenheden at erhverve, restaurere og bevare i driftklar stand” denne sidste vindmølle i Haderslev Kommune, dels som et kulturminde om egnens landbrugsmæssige produktionshistorie, dels som et samlingspunkt og udflugtssted for befolkningen.

Efteråret 1985 overtog institutionen i overensstemmelse med aftale truffet med Thomas Freese inden hans død, ejerskabet til møllen, og siden da har denne institution i samarbejde med støtteforeningen Sillerup Møllens Venner

forestået vedligeholdelsen og restaureringen af møllen. I 1983-84 blev møllen opmålt med støtte fra Planstyrelsen, som det hed dengang. 1985-86 fik møllen ny svikstilling (rundgang). I 1987-88 blev alt murværk ude og inde rensat af, repareret og kalket. I 1989 fornyedes krøjeværket til drejning af møllehatten, og selve hatten repareredes. Samme år sattes ovnhuset i brugbar stand. Møllemaskineriets tænder i tandhjulene udskiftedes i vinteren 1992-93, og endelig i foråret 1994 afsluttedes restaureringens store arbejder med opsætning af nye vinger.

Igennem hele restaureringsfasen har møllen været åben for publikum, og der har årligt af Sillerup Møllens Venner været afholdt bagedage og omvisningsarrangementer, ligesom den i sommerperioden fra maj til slutningen af august har været åben for gæster. Der har i årenes løb været mange besøgende – ikke mindst turister fra ind- og udland.

Sillerup Mølle blev fredet i 1998. Sillerup Mølle har hjemmeside www.Sillerupmoelle.dk. Her kan man finde alle oplysninger om åbnings-tider og årets arrangementer.

Klaus Eggers Hansen (1931-2004) var fynbo, men fandt et livslangt virke på Haderslev-egnen, hvor han bosatte sig og stiftede familie. Klaus Eggers Hansen var uddannet lærer, blev senere mag.art. og havde sit daglige virke på Haderslev Statsseminarium fra 1961-1995.

Som formand for Selskabet til Bevarelse af gamle Bygninger i Haderslev, og med personlig meget stor interesse for bevaring af gamle håndværk, var Klaus Eggers Hansen i efteråret 1984 initiativtager til stiftelsen af Den selvejende institution "Sillerup Mølle".

Institutionen "Sillerup Mølle" har været forudsætningen for et stort restaureringsarbejde på Sillerup Mølle, som i samarbejde med støtteforeningen Sillerup Møllens Venner har resulteret i, at møllen i dag kan beses som en fuldt funktionsdygtig mølle.

Klaus Eggers Hansen tog med stor iver og stort kendskab aktivt del i det praktiske møllersarbejde og var en kyndig fremviser for turister.

Den levende landsby

- Hygum Hjemstavsgård -

Af Erik Borring

Den levende Landsby, Hygum Hjemstavsgård er en stråtækt gård fra 1860-erne, der står uændret som et tidstypisk og velbevaret eksempel på egnens byggeskik. Den er samtidig et arbejdende museum, hvor man søger at levendegøre livet i landsbyen i perioden mellem 1850 og 1950 ved at arrangere emneprægende aktiviteter på baggrund af museets udstillinger af gamle landbrugs- og håndværksmaskiner samt husflid.

Hjemstavsgården er en udflyttergård, solidt opført i 1860erne i en harmonisk stil, som var typisk for tiden og egnen. Den firelængede gårdtype med de to store porte mod nord og to små porte ud til stenbrobelagt gårdsplads. Der er ikke foretaget udbygning eller knopskydninger, der oftest ville have ødelagt stilen. Det er derfor ret enestående, at den står stort set uændret i dag, så vidt angår de ydre rammer.

Når den i dag er et sjældent klenodie, er der et samspil af flere omstændigheder. Arealet til gården var ganske betydeligt ved udskiftningen, efter nutidens måleenheder 150 ha. Over en lang årrække er der solgt jord fra, væsentlig hede og eng.

Da den sidste ejer, Peter Conradsen, overtog gården i 1940, var dens areal 45 ha. På den måde

Hygum Hjemstavsgård

Erik Borring

passede jord og bygninger stadig sammen, trods det øgede udbytte i marken. Gården er gennem alle årene blevet drevet med hovedvægt på kødproduktion med korthornskvæg og opfedning af stude. Denne produktion passede fint til gårdens lavtliggende græs jord.

Der har ikke været visioner om store forandringer.

I det hele taget skyldes det slægtens forståelse og respekt for de gamle traditioner og værdier, at Hjemstavsgården i dag står som et sjældent velbevaret gårdanlæg. Gården blev realiseret i 1976.

Den selvejende institution Hygum Hjemstavsgård

Midt i 1970erne begyndte en gruppe lokalhistorisk interesserede, at indsamle gamle redskaber til landbrug, håndværk og husholdning. I 1977 lejede de udbygningerne til den gamle gård. Efter en halv snes år var samlingerne blevet ganske omfattende, og en ny periode indledtes med stiftelse af Den selvejende institution Hygum Hjemstavsgård 1. december 1986.

En styrelse på 13 medlemmer blev valgt. Syv medlemmer fra Støttekredsen og seks med-

lemmer fra hhv. kommunen, Lokalhistorisk Forening, Landboforening, Familielandbrug og SID. Hjemstavngården drives udelukkende af frivillig arbejdskraft. Ingen lønudgifter. Det er disse 150 engagerede frivilliges indsats, der gør det muligt at drive museet.

Der er nedsat 10 udvalg. Hvert udvalg har sit ansvarsområde. Onsdag er fast arbejdsdag hele året. Her er altid 20 – 30 medarbejdere i gang med almindelig vedligehold og forbedringer af museet.

Museets økonomi hviler på entre, arrangementer og bidrag fra Støttekredsen. Desuden yder Rødning kommune et tilskud på 75.000 kr.

De løbende forretninger varetages af et forretningsudvalg med formanden som daglig leder.

Gårdens 3 udlænger indeholder et stort og varieret udvalg af det gamle landbrugssamfunds redskaber og samtidig er bygningerne en udstilling i sig selv.

Redskaberne omfatter alt fra plove, harver, såmaskine, slåmaskine, aflægger, selvbinder og tærskværk til landmandens daglige håndredskaber. En særlig attraktion er den gamle hjulplov fra ca. 1800.

Alle landsbyhåndværk er repræsenteret, flere med hele værksteder. Landsbysmedien blev det første permanente arbejdende værksted. Siden er flere kommet til.

Der kommer mere til

I 1998 købte vi Ribevej 74. Her er værksted, vævestue, kontor, handicaptolletter, køkken og kaffestue.

I år 2000 byggede vi et aktivitetshus efter nittenårhundredes arkitektur. Et træhus med spåntag. (6000 spåner)

Der pløjes med heste

I år 2002 købte vi nabohuset Ribevej 61. Opvarmet kælder er depotrum for museet. Stuerne er udlejet til Lokalhistorisk Forening, som vi har et godt samarbejde med.

En lejet bygning hos naboen er renoveret og her har vi en permanent udstilling af den Grå Ferguson med dertil hørende redskaber.

I det udadvendte arbejde satser vi meget på aktivitetsdage, hvor vi søger at gøre det gamle landsbysamfund levende ved at vise, hvordan bonden, landsbyhåndværkeren og husmoderen arbejdede i hverdagen, og hvordan man dækkede de daglige fornødenheder.

Vi har lejet 4 ha jord, hvor vi driver et gammeldags landbrug med de almindelige kornsorter som hvede, havre, byg, boghvede og den flere hundredårige kornsort spelt. Vores helt særlige afgrøde er spindhørrer, den eneste afgrøde som i landbruget gennem tiderne er avlet med det ene formål at skaffe beklædning.

Vi har en omfattende avl af grøntsager. Det er dejligt at se på og så kan produkterne sælges løbende hele sæsonen og give et godt økonomisk afkast.

Hest og selvbinder høster

Historisk Dyrskue

I maj måned afholder Hjemstavngården sit årlige dyrskue. Et bredt udsnit af de gamle husdyrracer, i særdeleshed den jyske hest. Gennem flere år har der været tilmeldt 80 – 90 katalognumre. Et rigtigt gammeldags dyrskue, hvor dyrene er bundet til bomme ude i den frie natur. Dyrene præsenteres i ringen, og konsulenterne for de forskellige racer giver bedømmelse.

Ved vore arrangementer gør vi meget ud af, at børnene skal have det sjovt. Der er naturlege-

pladsen og forskellige lege og aktiviteter, heri rebslagning.

I museet kører malkeanlægget, hvor koen Karoline bliver malket. Kontrolassistenten gerbererer og fortæller om assistentens arbejde gennem tiden. På dyrskuepladsen vises håndmalkning og klipning af får.

Landbruget viser roerensning og udtynding af roer, samt tørveproduktion.

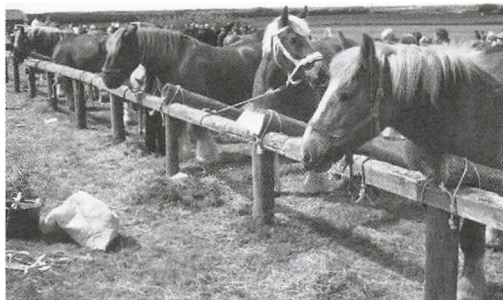
Smedene viser gammelt håndværk og her får børnene lov til at smede en kniv eller andet.

Traktormekanikerne viser reparation af en traktor. Der er udstilling af stationære motorer samt den permanente Grå Ferguson.

Historisk køkken har smagsprøver på gamle madretter og bagværk, bl.a. speltbrød af egen avl. Desuden er der vaffelbageri, plantesalg og kærmning af smør.

I vævestuen vises vævning. En ny udstilling vises til hver sæson. F.eks. forklæder over 200 år eller bømestøj i en bestemt tidsperiode. Udstilling af dåbskjoler er permanent.

Vi kan vise en privat dukkesamling. En samling som er testamenteret til Hjemstavnsgården, når tiden er inde.

Fra det store dyrskue

Landsbyfest

I juli er landsbyen i arbejde og fest på fire aktivitetsdage med vekslende temaer fra år til år.

Bearbejdning af spindhjør, hvordan trådene (tarvene) kommer ud af stængelen ved opvarmning, brydes, skættes og hegles, og dermed klar til spinning og vævning. Desuden vises plantefarvning af garn og stoffer.

Det gamle brolæggerfag vises i Hjemstavnsgårdens gårdsplads. Brolæggerfaget går helt

tilbage til 1300 tallet. Husflidsfolket viser træskæring, metalpletning og pilepletning m.m.

Veteranklub udstiller ca. 50 biler og en rideklub giver opvisning.

Hver dag slutes med et optrin af H.C. Andersen, hvor gårdens egne medarbejdere medvirker.

Høsten gennem 100 år i 4 dage

Høstdagene sidst i august er højdepunktet i levendegørelse af landbrugets redskaber til høst i gamle dage. Vi høster med segl, le, aflægger, selvbinder og mejetærsker. De store jyske heste, der trækker maskinerne, er en nydelse at se på. Afgrøden spelt er tidligere høstet med le og står i skokke på marken. Denne tærskes med plejl og med bredtærsker. Det store tærskværk trækkes af en dampmaskine.

Spindhørren ruskes og sættes i skokke til tørring.

Vi gør meget ud af, at høsten skal være en god oplevelse for både børn og voksne, og de får mulighed for at prøve selv med segl og le og tærskes med plejl til stor morskab for mange.

Som altid på aktivitetsdagene står hestevognen klar til at give en køretur.

Ved vore aktivitetsdage er 70 medarbejdere engageret.

De sidste 2 dage afsluttes med høsttale og dans.

Efterår

Omkring 1. oktober har vi efterårsarbejde i mark og husholdning i 2 aktivitetsdage.

Vi har pløjekonkurrence med veterantraktorer og hestepløjning. Pløjning er fortsat spændende og altid et stort tilløbsstykke. En svingplov med heste og instruktør står klar, hvis nogen skulle have lyst at prøve den svære kunst, eller om færdighederne stadig er i behold. Der harves med den specielle rundharve. En harve der drejer rundt, når der trækkes fremad.

Roer og kartofler tages op. Heraf laves sirup og kartoffelmel.

Hestevognen kommer med grisen, som skal slagtes. Der laves blodpandekager og der uddeles smagsprøver.

Spindhørren bliver knevlet og lægges til rød-

ning i 3 uger. Boghveden tærskes med plejl.

Aktiviteter for børn er gennemgående ved alle vore aktivitetssdage. Vores motto er, at børnene skal have det sjovt og være aktive ved at prøve forskellige ting.

Jul

Sidste arrangement er 2 dage sidst i november "Ind under Jul". Hjemstavngårdens genoplevelse af de gamle skikke og traditioner, som var forbundet med forberedelse til den store julehøjtid.

Julen er børnenes fest og det vil vi gerne gøre både hyggelig og spændende. Hestevogn med nisser og børn kører til skoven og henter træet. Ved hjemkomsten pyntes træet, og der danses. Dette juletræ er tændt hver dag i julemåneden.

Medarbejderne viser børnene, hvordan en julekalender fra 1800-tallet laves, en fuglekasse samt juledekorationer.

Julebagværk og knas i massevis står det historiske køkken for.

Højdepunktet er hver dag, når gåsen slagtes.

I stuerne serveres æbleskiver og gløgg, og Hjemstavngårdens orkester underholder med hyggemusik som ved alle arrangementer. Dermed afsluttes aktiviteterne for denne sæson.

I øvrigt har Hjemstavngården en højsæson fra midt i juni til sidst i august, hvor museet har åbent hver dag, undtagen mandag. Der er rundvisning i museet og på søndage er der en særlig aktivitet. I øvrigt er museet altid åbent efter aftale.

14.000 gæster besøgte Hjemstavngården i 2004. Det er vi meget stolte af.

Skribent.

Erik Borring født 091030. Vester Vedsted Efterskole 1945-46. Ry Højskole 1953-54. Dalum Landbrugsskole 1954-55. Statens Demonstrationsbrug 1955-56. Gift med Dora 1956. 1956 til 1980 selverhverv ved landbrug. 1980-1998 assurandør i Provinzial Danmark. 1999 kasserer for Hygum Hjemstavngård og formand fra 2002.

Så rejse vi til vort fædreland...

Af Bodil Råkjær

Som tredje generation i slægten blev jeg i sommeren 1966 som seksårig sendt på min første ferierejse til Danmark. I denne artikel fortælles om oplevelser som sydslesvigsk ferie-barn i Danmark – i 20'erne, i 40'erne og ikke mindst i 60'erne.

Da hjuldamperen Ægir i sommeren 1919 en tidlig morgen lagde fra kaj i Flensborg med kurs mod Lolland og Falster, var min mormor med om bord. Afrejsen havde været hektisk. Ved en tilfældighed havde børnene i gaden hjemme i Slesvig fortalt om muligheden for at komme på et længere ferieophold i Danmark. Efter min oldemors accept og tålmodige venten i kø lykkedes det at få udleveret de eftertragtede rejsebeviser. Nu gjaldt det om at skynde sig. Afrejsen var allerede samme eftermiddag, men selvfølgelig – der var ikke meget at pakke, som mormor fortæller: “Vi havde jo kun lidt skiftetøj, et par tøfler og de sko, vi havde på. Vi var i bare ben, det var jo sommer.”

Om eftermiddagen gik rejsen med tog til Flensborg. Her var der arrangeret overnatning på halm med tæpper i Borgerforeningens store sal. Klokkeren tre om natten blev børnene vækket og ledsaget til havnen, hvor Ægir lå parat. Til afsked blev der sunget: “Nun ade du mein lieb Heimatland”. Jeg ved ikke, om det var organiseret, eller om det var noget, børnene selv fandt på. En tysk hjemstavnsang - og dog: hos de forventningsfulde børn ombord på Ægir står vi ved den nye danskheds vugge i Sydslesvig. I årene, der nu kommer, vil synet på, hvad der er fædrelandet, i hvert fald ændre sig i min slægt.

For min mormor var dette første af mange ferieophold på Falster som et glimt af paradiset. Gennem krigsårene havde hun været vant til at tigge sig til maden til sine små søskende og sig selv hos bønderne. Nu kunne hun for første gang spise sig mæt i dejlig og velmagende mad. Nu kunne hun få lov til at være barn og glæde sig

Bodil Råkjær

over de smukke og kærlige omgivelser langt fra minderne om krigens rædsler. På kort tid lærte mormor at tale dansk, for hun lærte det gennem leg og sjov med børnene i familien. Men efter ni dejlige uger var ferien forbi. Inden hjemturen var hun sammen med plejefamilien en tur i Nykøbing. Mormor fortæller: “Her fik jeg nyt tøj, kjoler, undertøj, sko, hjemmesko og også lidt legetøj.....Det var en dejlig tid.”

Bodil Raakjær's mormor sommeren 1919

Det var selvfølgelig også rart igen at komme hjem til mor og far og de mange søskende. Med glade øjne blev den store papkasse pakket ud, som hun havde fået med hjem. Der var ikke

kun alt det nye tøj. Der var også madvarer, som plejemoderen havde pakket ned. Hjælpen faldt på et tørt sted.

Var der lidt bitterhed at spore i de tyske omgivelser? Hjemmesygeplejersken stak lidt til dem: "Kinder, Ihr habt doch wohl Eure Muttersprache nicht vergessen?" Men det var, som om min mormor på lige netop det punkt var kommet i tvivl. Eller rettere sagt har hun siden sit første af mange ferieophold på Falster i 1919 aldrig nogensinde været i tvivl. Selvom der kom nye vanskelige tider, gav hun aldrig køb på sin danskhed. Som ung og voksen meldte hun sig ind i, hvad der var af danske foreninger i Sydslesvig. Og sin plejefamilie på Falster havde hun kontakt med indtil sin død for tre år siden. Sådan blev et tilsyneladende helt tilfældigt ferieophold på Falster i 1919 det store sporskifte i min familie.

Mor var sydslesvigsk feriebarndom i 40'erne, da det igen blev muligt efter Anden Verdenskrig. Hun var måske knap så heldig med sine feriesteder, som min mormor havde været det. Måske var heller ikke alle de danske hjem, der tog imod børnene, lige entusiastiske. Nogle så det måske som en kærkommen lejlighed til for nogle uger at få en gratis ung pige i huset.

Det første sted var nu dejligt – en lille gård ved Kliplev. Mor blev sendt ud til folkene i marken. Hun skulle fortælle dem, at der var davre. Hun anede ikke, hvad det var, men derfor kunne hun jo godt sige det. Ulykkeligvis døde manden på gården, så næste år kom hun et andet sted – i Øbening ved Hellevad. Også her havde hun det rart. Hun var der sammen med en anden pige fra Sydslesvig, og de oplevede mange ting sammen. Bl.a. en tur med bil ind til Hellevad – det var det helt store!

Efter aftale skulle hun året efter skifte til en anden familie i Øbening. Her blev hun groft sagt udnyttet som tjenestepige. Efter middagen fik mand og kone sig en middagslur. Mor fik lov til selv at rydde op og vaske op efter maden. Og da konen i huset lagde sig med influenza, kunne mor få lov til at ordne en hel måneds storvask sammen med gårdens gamle altmuligmand. Under opholdet tænkte hun ikke videre over det. Først efter at hun var kommet hjem

og hørte om alt det dejlige, de andre børn havde oplevet, kunne hun se, at hun var blevet udnyttet. Det feriested huskes ikke med særligt varme følelser.

*Mormors feriested "Eskelund" på Falster.
Billedet er fra ca. 1940*

Det gør til gengæld gården "Eskelund" – min mormors gamle feriested på Falster. Her var også mor i nogle år feriebarndom, mens hun gik på efterskole i Danmark. Og de var lige så gode ved hende, som de havde været ved mormor. Hun fik endda penge, så hun selv kunne rejse rundt på besøg på Sjælland.

I 1966 blev det så min tur – som en selvfølge. Det hørte bare med. Der var ingen, der spurgte, om vi børn i grunden havde lyst – og det var vel godt sådan. For så var jeg måske slet ikke kommet af sted. Jeg var lige blevet seks år og skulle snart i skole. Jeg var tilmeldt ferie-

Sydslesvigsk feriebarndom 1966

rejserne, og en dag i foråret kom der besked: Jeg havde fået en ferieplads i Odense – fire uger hos Ulla og Hans. De boede i Fruens Bøge og havde to børn: en pige ca. på min alder og en yngre dreng. Kufferten blev pakket. Den så vist noget anderledes ud, end dengang mormor rejste af sted. Der manglede i hvert fald ikke noget. Også den lille rygsæk blev pakket med madpakke, saft og slik til den lange togtur.

Og så kom dagen – tidlig morgen på Flensborg banegård. Vi var hundredvis af børn med adresseseddel om halsen, kuffert i hånden og sommerfugle i maven. Jeg blev placeret under skiltet, hvor der stod Odense. En frisk morgensalme – “Så rejse vi til vort fædreland, der ligger ej dag i dvale” var sidste vers før farvel til mor og far og op i toget. Jeg skulle blive meget ældre, før det gik op for mig, at det salmevers egentlig handler om et helt andet fædreland end det danske, og der var vi dog ikke på vej hen. Salmens brug ved afrejsen viser tydeligt, at synet på, hvad der var vores fædreland, havde ændret sig, siden min mormor i 1919 sang med på “Nun ade, du mein lieb Heimatland.” Nu tog vi ikke længere afsked med det – nu var vi på vej derhen.

Ankommet i Odense var der vældig forvirring på banegården. Sådan føltes det i hvert fald for en seks-årig, der ikke anede, hvor hun skulle hen, og som heller ikke var så forfærdelig stiv i det danske sprog – det lignede i hvert fald ikke det blandingssprog, der taltes hjemme i børnehaven. Men der kom en dame og en mand hen til mig og kiggede på den seddel, jeg havde om halsen. Han var i rød postuniform – jo, den var rigtig nok. Det var Ulla og Hans, og jeg skulle få mange gode minder fra ferierne hos dem.

De næste fire uger skulle jeg tilbringe i deres lille kvistlejlighed på første salen i bedstefadrens villa. Der var et lillebitte værelse med en køjeseng og en briks samt et klædeskab. Her sov vi børn. Stortrommen fra postorkesteret lå oppe på skabet. Et minimalt køkken, hvor man også blev vasket i køkkenvasken – der var kun toilet, ingen badeværelse – og så en lidt større stue, der også fungerede som forældrenes soveværelse. Det hele med skrå vægge. Der var ikke meget

plads og så alligevel hjerterum til at optage et fremmed barn i familien i hele fire uger. Derhjemme i Flensborg var vi lige flyttet ind i en treværelses lejlighed i et nybyggeri – med stort badeværelse og altan. Jeg følte, at jeg kom fra store forhold og husker, at jeg undrede mig over, hvorfor bedstefaderen skulle bo helt alene i den store underetage, mens familien på fire skulle nøjes med pladsen ovenpå. Det ville dog have været logisk omvendt, tænkte den snusfornuftige seksårige. Jeg fik i øvrigt aldrig bedstefaderen at se. Det er måske en del af forklaringen. Mest nærværende var han i forbuddet mod at spise af hans bærbuske i haven - det gjorde vi nu alligevel - og så i hans vanrøgtede høns, der gik omkring i hønsegården og gjorde livet surt for hinanden.

Jeg husker tydeligt vores leg i den store have. Sommeren må have været af en anden beskaffenhed dengang. Med pinde, blade og sandkageforme legede vi købmand i sandkassen. Eller også gyngede vi. Hernede i haven spiste vi ofte frokost – madder med leverpostej og agurk eller fedtemadder med nye kartofler – egentlig ikke særlig revolutionerende, men det var det for mig, der aldrig havde spist den slags, og som på den måde fik en indføring i væsentlige sider af dansk madkultur. Den varme mad spiste vi sammen om aftenen. Her husker jeg af en eller anden grund specielt, når vi fik tørstegt flæsk med persillesovs. Det smagte helt fantastisk. Til den varme mad drak vi vand. Det var også nyt for mig. Derhjemme drak vi ikke noget, når vi spiste middag. Inden sengetid måtte vi se børnefjernsyn – Ingrid og Lillebror. Vi havde ikke selv fjernsyn derhjemme, så det var en stor ting.

Om eftermiddagen skulle vi børn hjælpe til med at gå med aviser. Jeg var ikke særlig vild med det, for jeg var bange for de store hunde. Vi led nu aldrig overlast. Som belønning fik vi lommepenge, som vi selv måtte administrere – næsten. Jeg husker stadig Hans' vrede, da det gik op for ham, at vores samlede formue efterhånden tilflød Slikmutter på hjørnet. Det var spild af penge. Derimod måtte pengene gerne bruges til påklædningsdukker og den slags. Feriens højdepunkter var hvert år turen

i Zoologisk Have og turen i Tivoli. De samme to steder hvert år, men det blev aldrig trivielt. Det var dage, vi så frem til med stor glæde og begejstring. Dejligt var det også at få postkort hjemmefra. Postkort med tegninger af dyr eller legetøj. Mor fandt altid frem til noget helt særligt og skrev meget tit. Som voksen har jeg tænkt på, at det også må have været underligt sådan at sende sit lille barn ud i det "uviste". Så er fire uger lang tid.

Men også fire uger får ende. Hjemrejsedagen kom og med den glæden over at skulle hjem til mor og far. Og hvor så det hele nyt og anderledes ud. Man kunne ligesom begynde helt forfra. Og der var ingen, der smilede ad mit klingende fynsk – ikke så jeg opdagede det i hvert fald. Men hvor må det egentlig have været sjovt for lærerne at få børnene tilbage i skolen efter sommerferien med så forskellige dialekter fra alle Danmarks egne.

Senere mistede jeg kontakten med Ulla og Hans. Jeg fik nok aldrig selv sagt rigtig tak til dem for deres store gæstfrihed. I dag er jeg ikke en smule i tvivl om, at ferieopholdene hos dem i Odense og dermed indføringen i helt almindeligt dansk hverdagsliv i høj grad har været med til at præge min forståelse af, hvad danskhed er – og ikke mindre: forståelsen af, at jeg selv er dansk. Ulla og Hans havde nemlig fattet, at dette

projekt med de sydslesvigske børns ferierejser ikke længere også var nødhjælpsarbejde, men kulturarbejde, hvor det gjaldt om at tage et barn ind i sit hjem og så ellers bare være sig selv.

For danskheden i Sydslesvig er det af uvurderlig værdi, at der stadig er familier i Danmark, der i nogle uger hver sommer vil åbne deres hjem for et ferie barn. Imidlertid bliver det mere og mere vanskeligt at finde plads til alle dem, der gerne vil afsted. Der er kun få familier, hvor begge voksne ikke er udearbejdende. Der er problemer nok med at få egne børn anbragt og underholdt i den del af skoleferien, hvor man ikke selv har fri, og når ferien så endelig kommer, så er den dyrekøbt og værdifuld. Så skal man ud på rejse og opleve verden. Der er – forståeligt nok - ikke plads og tid til at tage et fremmed barn ind i familien i disse værdifulde uger. Måske skal man til at tænke i nye baner? Men synd er det for dem, der ikke - ligesom jeg - får chancen for på egen krop at opleve, hvad det vil sige at leve en helt igennem dansk hverdag – og blive præget af det for livet.

Bodil Raakjær Jensen f. Johannsen - 1960 i Flensborg, gift med Thue R.J. Sammen været præstepar i Sydslesvig (1987-1994) og i Møgeltonder (1994-2004), nu selv præst i Toflund og præstekone i Varde.

Efterårsgensyn med Sønderjylland

Af Thomas Uhre Fenger

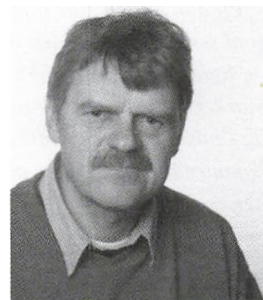
I 2004 udkom bogen Efterårsgensyn, skrevet af Thomas Uhre Fenger og udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland. Bogen rummer erindringer og tidsbilleder fra drenge- og ungdomsårene på Aabenraaegnen i 1950'erne og 1960'erne.

Netop denne epoke er kommet i fokus i TV-serien Krøniken med udgangspunkt i København. Efterårsgensyn forsøger at give en sønderjysk version af fortællingen om disse årtier oplevet fra Ensted sogn og præstegård og set med en drengs og ung mands øjne.

Torsdag den 13. november 2003 har jeg valgt til et gensyn med det gamle sogn. Dagen starter hjemmefra med blå himmel og det smukkeste solskin. Men allerede på motorvejen ved Christiansfeld kommer grå skyer ind fra vest. Og da jeg på Kystvejen syd for Aabenraa drejer ind på den gamle hovedvej gennem Styrtom mod Kruså, er vejret gråt i gråt. Resten af dagen driver småbyger indover, og vinden er kold. Jeg er glad for, jeg huskede at pakke de lange underbukser i bilen for en sikkerheds skyld.

Vejret er altid en væsentlig faktor i oplevelsen. Vejret slår bestemte toner an i sindet. Vejret fremkalder minder og stemninger. Skolen har ringet ud, og jeg haster hjemad sådan en grå og frysende efterårsdag langs stien bagom Brugsen og videre ad grusvejen forbi Laurids og hjem i køkkenet, hvor en kop kakao venter, og mor og far er i huset, og det er godt at være inden døre med varmeapparatet tændt.

Det er gennem årene blevet til mange pilgrimsture til Ensted, helst helt alene. Det er jo hjertets sted, og da må man vende tilbage med mellemrum for at gense de fortrolige steder og dvæle lidt ved de vigtige år, da ens liv tog form. Og hver gang erfarede det, at noget var sket siden sidst. En vej var nyanlagt, nye huse

Thomas Uhre Fenger

og virksomheder skudt op, gamle huse blevet næsten ukendelige, store slægtgårde helt forsvundet. Forandringerne skete i små ryk og uden drastiske omvæltninger fra gang til gang. Men nu er det 37 år siden, far flyttede fra sognet, og vi flyttede med. Og nu kan det ses, at små forandringer sammenlagt har haft en voldsom virkning.

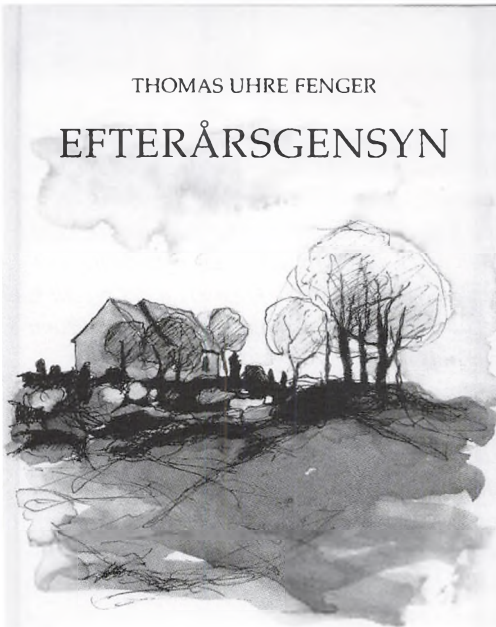
Især i Stubbæk. Det er et andet og større Stubbæk, jeg kører ind i denne formiddag. Allerede ved Lundsbjerg begynder bygrænsen. En stor lastbilvirksomhed med haller har etableret sig her. Der er ikke længere åbne marker og frit udsyn. Straks begynder de nye parcelhuskvarterer. Hele området mod nord omkring Buen er kommet til, siden vi flyttede. Også mod øst nybygges, i nærheden af Tage Albertsens hus. Og inde omkring storedammen ligger små moderne boliger, hvor før Rossens og Plums og Mathiesens gårde lå. Byen har renoveret sig og ændret udseende, og egentlig ikke til det pænere, forekommer det en gammel stubbækker, som synes, at meget af det gamle og nye er blandet sammen på en uskøn måde, og med for lidt ærbødighed for de oprindelige huse og deres stil.

Der må bo en del flere mennesker i Stubbæk nu. Og i hvert fald er der flere biler. Men købmand Hamers forretning er et trist syn. Lukket står der udenpå. Det var den sidste dagligvare-

butik. Der er bygget stor sportshal, og skolen og børneinstitutioner findes, men ellers virker Stubbæk temmelig udslukt sådan en grå dag.

Jeg færdes med en dobbelt oplevelse. På den ene side fortæller øjnene: Du er blevet en fremmed her. Du kender ikke længere huse og mennesker og omgivelser. Engang var det din verden. Nu genkender du kun spredte stumpes.

På den anden side har øjnene et røntgenblik, som ser bagom nutiden og den ydre fremmedhed og lader en fjern fortid genopstå. Og da ligger markerne igen frie, og træerne står langs vejen, og i husene lever kendte ansigter. Intimiteten kommer tilbage. Du er alligevel ikke fremmed her.

HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND

Akvarel af Ensted kirke af Lone Sarus Essendrop

Sådan indledes bogens sidste kapitel, der netop bærer overskriften Efterårsgensyn, som også er hele bogens titel. Og situationen vel nogenlunde genkendelig, er jeg overbevist om, for mange andre, der ligesom jeg med mellemrum rejser tilbage for at besøge og gense stederne, hvor livet engang tog form. Og blive konfronteret med tidens forandringer, og så al-

ligevel føle, at disse steder har en plads i hjertet uanset alle omskiftelser. I dag bor jeg i Vestjylland.

Kapitlet fortæller om, hvad der videre sker denne novemberdag i 2003.

Gør stop ved Forsamlingshuset med den store og den lille sal, hvor alle mulige arrangementer foregik i min barndom såsom danseskole og dilettant og banko og foredrag. Og stadig er der godt gang i talrige aktiviteter. Er tilmed heldig, fordi der netop denne ugedag er åbent i lokalhistorisk arkiv, som holder til i et af Forsamlingshusets lokaler.

Besøger også præstegården og får lov til at gå rundt i den vidunderlige have, hvor jeg spillede fodbold og havde mine klatretæer og gemmesteder. Bagefter hen på den gamle sportsplads lidt vest for præstegården, hvor drabelige fodboldkampe blev udkæmpede, og lokale stjerner foldede sig ud. Nu ligger den forsømt og glemt, mens fodbold spilles på nye, fine baner et helt andet sted i Stubbæk, som jeg ikke har noget forhold til.

Kører ad vores gamle idylliske cykelvej ned mod stranden i Hostrup Skov, hvor vi badede i fjorden. Noterer, at jeg kun husker stranden fra varme sommerdage med saftvand og telt, og aldrig mindes at have været der en kold novemberdag.

Slutter pilgrimsturen med et besøg i kirken og en tur ude på kirkegården. Et fast led i ethvert Enstedbesøg. Det var her, far var præst, og hvor jeg tit var med til gudstjeneste og kedede mig bravt under fars prædikener, mens tankerne rejste på langfart.

Turen rundt i de dødes have er en vandrings blandt navne fra barndommen. Glemte skikkelser blusser op og får ansigter og liv. Situationer og stemninger passerer revy for det indre øje. Død og liv dyster.

Snart er dagen ovre.

Mørket falder tidligt på. På vej hjem i bilen, hjemad mod Vestjylland. Tilbage til nutiden og familien og arbejdet og mit eget efterår. Fyldt endnu en gang af indtryk kredsende mellem død og opstandelse fra de frodige år, da jeg voksede op.

Hvor længe vil det være nødvendigt med disse ture til Ensted? Kan man nå et mæthedspunkt? Eller er det en livslang bundethed?

Så vidt bogens slutlinier.

Forud finder man bogens egentlige indhold, som over 22 kapitler er en udfoldelse af, hvori den kærlighed bundet til Ensted og disse vigtige år i mit liv består.

Bundetheden har i høj grad med mennesker at gøre, og hvad disse mennesker betød. Mange er døde, mange er fortsat levende.

Et af de mennesker, der tegnes et portræt af i bogen, er Laurids. Han var kirketjener netop ved Ensted kirke. Jeg havde den glæde, at Laurids var til stede ved den festlige og velbesøgte bogpræsentation, som fandt sted i Ensted sogns Forsamlingshus den 15. november 2004, næsten præcis et år efter pilgrimsturen. Laurids var tydeligvis blevet en gammel mand, dårlig til bens. Men stadigvæk med åndsevnerne intakte og glimt i øjet og fortællelyst.

Nedenfor følger uddrag af kapitlet om Laurids.

Laurids havde opfinderblod i årerne. Ustandselig var han i gang med en eller anden smart opfindelse. Dels for at gøre livet lettere, dels fordi han ikke kunne lade være.

Han blev graver og kirketjener ved Ensted kirke, mens far var præst. Det var dengang, der ikke fandtes mange mekaniske hjælpemidler til pasning af kirkegårde udover skovl og hakke og rive og trillebør. Og det var, før menigheds-

*Laurids der konstruerede en traktor til kirkegårdsbrug og som også byggede knallert.
(privat foto)*

rådene satte store poster af på budgettet til den slags. Men det lod Laurids sig ikke bremse af. Han gik selv i gang. Han konstruerede sin egen lille trehjulede motorvogn med lad til kirkegården. Og snart efter en lille traktor med egen vogn at spænde bagpå. Og en stor rive. Laurids mekaniserede simpelthen arbejdet, før mekaniseringen satte ind. Han var foregangsmand på sit område, selvom han forblev anonym ifølge sin natur. Kirkegården var hans eksperimentarium, hvor han afprøvede sin frodige fantasie frembringelser. Ustandselig tumlede han med planer om nye tiltag eller forbedringer af de gamle. Men det var hjemme hos ham selv, at ideerne blev omsat til synlige resultater til gavn for kirkegården, ham selv og vi andre. Laurids boede i et lille hus tæt ved præstegården. Værkstedet lå ud mod vejen, og her gik han og rumsterede, mens han fløjtede og radioen gik. Laurids havde aldrig travlt, i hvert fald virkede det ikke sådan. Jeg mindes ikke nogensinde at være kommet til forstyrrelse. Tværtimod tog han sig tid til en drengs naive spørgsmål eller forklarede, hvad han lige nu var i gang med. Og havde man et problem med cyklen, eller manglede en møtrik eller bare et godt råd, kom man ikke forgæves til Laurids.

Værkstedet var indrettet i flere rum og fyldt fra gulv til loft med værktøj og boremaskine, svejseapparat og gamle motorer og maskindele. Og omme i baghaven lå en masse mere bunket op, som der ikke var plads til inde i huset. For en udenforstående at se til, var det skrot og gammelt jern, kort og godt ragelse, som andre havde kasseret. Men for Laurids var det et skatkammer af muligheder. Han havde hentet det hjem rundt omkring fra, vistnok mest fra skrotfirmaet Riggelsen i Aabenraa. Og nu lå det stablet hjemme hos ham selv og ventede på genbrug. Og Laurids vidste præcis, hvor han skulle lede efter den mindste lille dingnot. Hans geni bestod i, at han kunne se for sig det gamle ragelse skruet sammen og komme til ære og værdighed for eksempel i en af hans vidunderlige opfindelser.

.....
Laurids byggede mig en knallert. Det var kort efter konfirmationen.

Jeg havde på gavebordet fået den tids sædvanlige standardgaver i en familie som min: en nydelig brevmappe i læderomslag, et par bøger om opdagelsesrejser, nogle sølvringe, et vækkeur, et fotografiapparat. Desuden havde jeg fået tæt ved 400 gode danske kroner, hvilket var ganske mange penge. Selvfølgelig ridsede det i glæden, at de kammerater, jeg normalt sammenlignede mig med, fik flere!

Min store drøm var en knallert. Det var enhver drengs drøm. Jeg så for mig det skinnende vidunder med mig i sadlen, mens jeg rigtigt gassede op. Og havde samtidig en forestilling om drastisk forbedrede muligheder for at gøre indtryk på pigerne. Hvem havde ikke brug for succesoplevelser på det felt? Dertil kom, at en knallert ville lette skolegangen i Aabenraa, som nu startede.

Jeg var tit gået turen forbi den flotte forretning i Aabenraa, med knallerterne udstillede i rad og række. Her var virkelig stof til drømme. Men drømmene stoppede brat ved prisskiltene. Da var det, Laurids meldte sig som en mulighed. Laurids havde flere gange luftet tanken, at han sagtens kunne hjælpe mig til en god knallert, som tilmed var billig. Han ville bygge den op fra bunden af de bedste råmaterialer, som han lod forstå. Brugte vel at mærke! Jeg sagde ja til tilbuddet.

Og sådan gik det til, at jeg de følgende uger måtte hyppige kig ind i værkstedet for at se, hvordan arbejdet gjorde fremskridt. Og hurtigt begyndte knallerten at tage form. Tilmed stortrivedes Laurids ved udfordringen. Han var i sit es. Snart var et stel anskaffet et sted fra, en motor et andet sted fra, og alt fra kabler til bagagebærer og udstyr kom til veje langsomt, men sikkert. Tingene kørte bare for os!

Dog, allerede tidligt i forløbet gnavede én bekymring. Stellet, som Laurids havde fået fat i, virkede piget. Nødtigt ville jeg indrømme det, og ligeså nødtigt skuffe Laurids. Men jeg kunne ikke komme fra, at det som jeg så i værkstedet mindre og mindre lignede den manddomsknallert, jeg havde kørt rundt på i drømmen, med den svulmende benzintank lige midt mellem benene. Virkelighedens knallert tegnede anderledes impotent, med de buede former foran som på

en damecykel. Og den indskrumpede lille tank, som nærmest var en undskyldning for sig selv. Nogen kvindeerobrer var køretøjet i hvert fald ikke. Og alle søde drømme om aftenure rundt om storedammen for at samle en dejlig pige op på bagsædet og mærke hende klynge sig fast ind til kroppen, mens jeg speedede op, kunne vist godt glemmes. Så meget mere, som der ikke engang var noget bagsæde, men kun en hård bagagebærer.

Allerede på dette stadiet i livet lærte jeg klogskaben i de vise ord: Får du ikke den, du elsker, må du elske den, du kan få. Jeg satte mig for at elske den knallert, jeg kunne få, - hvilket til tider var svært! Og i hvert fald, nogen langvarig kærlighed blev der aldrig tale om.

Men jeg fik min knallert, og nød i lykkelige øjeblikke sødmen ved at dreje på håndtaget, høre den knaldende lyd, mærke vinden i ansigtet, og suse ud ad vejen uden at bruge den mindste kraft i benene til at trampe pedaler.

Men også denne glæde var flygtig!

For knallerten befandt sig tydeligvis bedst, når det gik nedad og vinden var medbørs. Så snart vejen begyndte at stige, dalede farten markant. Og var stigningen langvarig, nåede farten hurtigt et pinligt punkt. For dog at komme fremad, blev jeg nødt til at bruge pedalerne, som om jeg cyklede. Det må have set helt forkert ud, især fordi sædet var placeret ret lavt selv i højeste position. Næsten som når et alt for stort barn kører 3-hjulet cykel. Laurids havde ellers forklaret mig fordelene ved at kunne bruge pedalerne, samtidig med at motoren trak. Så var jeg helgarderet, forklarede han. Jeg ville sikkert have givet ham ret, hvis brugen af pedaler var undtagelsen. Nu var det nærmere regelen. Og frem for alt var det dybt ydmygende at blive overhalet af skolekammeraterne på deres cykler, mens jeg selv gik næsten totalt død på de lange bakker fra Styrtom op mod Lundsbjerg og bakkekammen. Inden jeg fik knallert havde forventningen ellers været, at det var motoren, der skulle hjælpe mig over bakkerne, og ikke omvendt.

Nu blev min motoriserede karriere ikke så lang. Sempelthen fordi knallerten ustandselig fejlede snart det ene, snart det andet. Og da

jeg ikke selv havde forstand på benzinpumper og deslige, måtte den hver gang trækkes hen til kærlig behandling hos Laurids. Det blomstrede den op af, men sjældent mere end nogle få dage. Til sidst stod den ganske enkelt det meste af tiden i hans værksted. Og da den efterhånden stod i vejen, endte den en dag omme bagved i haven.

Af skrot er du kommet, til skrot skal du blive!

Thomas Uhre Fenger f. 1947

Teolog

Præst siden 1976

Har været ansat i Uge og Arrild, samt på Endelave og nu sidst i Hoven. Har været udsendt som sømandspræst først i Japan og siden i Belgien.

Der Kaisers Geburtstag

Af Nis Branderup

Kig ligh o æ foto å sej mæ så, om do kan se, hva det skal forestill. Å vinne æ no seje, te æ bild æ tavn den 27. januar 1915, kan do så sej mæ, hva det æ for en dav? - Nå, det vidst do heller it.- Så derfor vil æ fortæxl dæ, te det dreje sæ om kejser Wilhelms d. 2.'s fødselsdav, som blev fejret i hele det stoe Vaterland mæ fuld musik.

Å da æ kun æ 85, så har æ "i sagens natur" it oplevet den dav, for æ føjt i 1919. - Men min far å moe di har. Å old min onkler å tanter. Ja sågar å nove a minn ældre fætre å kusiner, som har gien mæ en køen historie om jaun den dav, for den skuld fejres mæ pomt å pragt.

Ja, så vå dæh jo å en tysk Feiertag mee, som æ har lyst te å nævn, å det vå æ *Sedan Tag* den 1. september, den dav hvor den tysk hær omringet Sedan å tov Napoleon d. 3. som krigsfange i 1870 å snuppet Elsass-Lothringen som krigsbytte. Å o den dav skuld vi å kom i køent tøj te skoel å syng: "*Heil dir im Siegeskranz*". Hil dig i sejrskrans.

Såvidt æ vee, så fejret vi it den 18. april 1864, den dav da æ østrigere å æ prøjsere stormet Dybbøl. Men æ lærere har no nok fortoeld vos, te vi skuld pris vos lykle ever, te vi no vå bleven prøjsere.

Di dansk skoler blev ætte 1864 lavet om te tysk, de dansk lærere blev afsat elle pensionee å blev så avløst a tysk lærere, som fek beskeen om å gøe vos te tyskere i en fart. It nove mæ å snak dansk i æ skoel, ja it engang ue o æ legplads mått vi snak dansk. "Men", som min far soj, "så rænd vi bare op i den anden æend a æ plads å snakket dansk". Engang, da den tysk skolin-spektør *Mosehuus* kom uanmeldt o inspektion å høe, te æ børn snakket dansk, øjt han højt å gal i æ hoej: "*Hier wirds deutsch gesprochen*".

"Om Danmark læhr vi kort å godt, der König wohnt o sit slot, die Hauptstadt ist jah Kopenhagen, und ganz daoben liegen Skagen.

Nis Branderup

Det vå jo såhn, te vi skuld glem, det laend vi a natue hø hjemm.

Men om das grosse Vaterland - Tyskland - det vå nove andt.

Her blev der terpet - det æ ingen levn - tesidst så kund vi det i sevn.

Nå, men vi skal ligh et smut tebagh te æ kejsers geburtstag, å vinne do kigge o æ foto mæ di 9 uniformeret knejte i Berlin anno den 27. januar i 1915, så kan do jo næsten fornemm, hvo højt di gik op i jaun den dav.

Å æ kan it la væhr mæ å tænk o - da æ foto æ fra 1915 - te nove a æ knejte måske blev tysk soldater i 1918.

Nå - men vi skal tebagh te æ skoel egjen. - Te Rovbjerre - for det æ hæh, det hele skee.

Vi skuld helst møe op i blankpudset sko å køent tøj. Manne kom no i dert davle tøj som en slaus protest, undtavn æ pighe, som gjern vild i en køen kjul. Å såvidt æ kan forstå, haj vi fri for skoelgang den dav, å vi skuld føst møe op æ klok 9, vinne det vå bleven lyst, hvor vi så startet æ fest mæ å hejs æ flagh ue o den tysk flaghstang. Men det vå it en sort-rød-hvie fahn den dav, som glej te tops, men et kejserflagh, som oltins va en sort tysk ørn å en rød dug (elle en hvie - dæh vå flee slaus), å så skuld vi syng *Deutschland, Deutschland über alles* å *Schleswig-Holstein meerumschlungen*, å en

lille sjov jen, som hed *Der Kaiser ist ein lieber Mann / er wohnt in Berlin / und war es nicht so weit zu ihm / dann fuhr ich gleich dahin.*

Såhn vå det å planloej, te det skuld gå for sæ i Rovbjerre skoel den 27. januar i 1918. Men det gek bestemt it ette æ skema, for nove a di Rovbjerre dreeng haj fåt en anden ide, som vi no skal høe om.

Å jen a æ knejte vå Paul Tiedemann o Stenhøj. Han vå ganske vist kun 10 år gammel den dav, så det vå it ham som vå primus motor. Æ tøss, æ kan hovs han nævnet jen, som hed Iversen, men det vil æ it skryv under o.

No vå Rovbjerre skoel distrikt vel næsten 100 % dansk, så dæh vå ingen som gøe indsigelser, da æ flagh blev vænd om, såhn te den tysk ørn glej te tops mæ e hoej nee a.

Så da æ elever lidt ette - mæ æ lærer i æ front - skrej hen te æ flaghstang å så æ kejsers ørn

blafre mæ sit krum næb nee a å æ been i æ væh, kan det nok væh, dæh blev ballade. Æ lærer blev helt tombe å gall i æ hoej å foer rundt ette di formastelige mæ sit spanskrøe. - No støj æ menu o strifet flæsk. - Men det blev no it te nove, for di vå pist væk old sammel.

Hvoda æ rest a æ fest så blev holdt, det vee æ ingenting om.

Men æ har det hele fra min kjødelige fætter Paul Tiedemann.

Å sint han senere i sit levned blev præst, så må enn vel antej, te den historie æ såhn omtrent sandfærdigh.

Etterskrift: Te Paul å vå mæ te å smør grøøn sæif o æ skinne engang ette 1920, såhn te æ "Lilletegh" it kund køe op te Rovbjerre, men skrej baghlons, æ en sjov lille historie, som do kan glæj dæ te å få en anden dav. Nis Branderup, født 1919 i Rise Sogn. Tidligere købmand i Rødekro.

En slesvigsk bibelhistorie

Af Edith Aller

I 1796 blev der i Haderslev udgivet en ganske isærlig bibelhistorie til brug for danske skolebørn. Den rummer fortællinger fra Det Gamle Testamente, er skrevet både på dansk og tysk og er beregnet til at lære tysk efter.

I århundreder har danske skolelærere fortalt for deres elever: Bibelhistorie, danmarkshistorie, sagn og eventyr – en lærer var en der fortalte. Sådan var det i min barndoms sønderjyske landsbyskole, og sådan har det været for generationer af danske skolebørn.

Allerede i 1742 skriver den unge stud. teol. J. Z. Hyphoff i sin *Anvisning i at catechisere* at "af Erfarenhed ved man, at den unges Hukommelse bedst beholder det, som paa en historisk Maade fremsættes", altså, må vi tro, i fortællingens form. Som vi ved, gør Christen Kold senere, bl.a. som huslærer i Ballum, den samme erfaring: Ikke mindst kristendom skal først og fremmest fortælles, for den fortællende form er, som han skriver i *Om Børneskolen* (udg. 1877) "den naturlige vej, som skaberen har banet og anvist os, gennem øret til hjertet, for al undervisning, der skal have en levendegørende kraft i sig."

De første bibelhistorier

I den ældste skole var det at lære ellers først og fremmest at lære udenad. Kristendom var hovedfag langt op i tiden, ikke mindst i form af Luthers lille katekismus og en dertil hørende såkaldt "forklaring". Bibelen selv var svær at læse – kun de bedste læsere nåede så langt. Som støtte og hjælp til en tilegnelse af de bibelske fortællinger udgav man så bibelhistorier, dvs. bøger med kortere og lettere tilgængelige versioner af de vigtigste bibelske fortællinger. Den første der kom på dansk, Johan Hübners *To gange To og Halvtredsindstive udvalde Bibelske Historier af det Gamle og Nye Testamente* blev

Edith Aller

udgivet i København i 1728. Den var oversat fra tysk og blev i Danmark udgivet med særligt sigte på "Fattige og Eenfoldige Bønder-Børn" i Frederik IVs nye rytterskoler. – Hübners gode bibelhistorie er præget af den overgangstid mellem ortodoksi og pietisme som den udkom i.

Den næste bibelhistorie på dansk udgives først et halvt århundrede senere, men så kommer der ellers fart på udgivelserne: Præster og lærere har opdaget bibelhistoriernes værdi, formentlig både som pædagogisk redskab og som støtte til en ofte noget mager indtjening. Mine undersøgelser viser at der er udgivet op mod 200 bibelhistorier på dansk, langt de fleste for børn og unge, i de små 300 år der er gået siden den første udkom. Brugen af dem har været nogenlunde den samme op gennem århundrederne: Det som læreren havde fortalt, skulle derefter af barnet ved hjemmearbejde fæstnes i hukommelsen, i den ældste tid ved udenadslæren, senere som støtte til en fri genfortællen.

En tosproget bibelhistorie

Langt de fleste danske bibelhistorier er udgivet i København. Indimellem benytter en forfatter dog et lokalt forlag i en nærliggende provinsby. Tre bibelhistorier er der således udgivet i de slesvigske byer Haderslev og Åbenrå. Mens de to for så vidt godt kunne være udgivet i andre

danske byer, er den tredje, i øvrigt en af de ældste i min fortegnelse, en udpræget lokal udgivelse. Om den handler denne artikel.

Bogen hedder *Bibelske Fortællinger af det Gamle Testamente, til Ungdommens Brug i Landsbyeskoler forfattet i det tyske og danske Sprog*. Der nævnes ingen forfatter på titelbladet, men under det danske forord eller "Forerindring" som det kaldes, står der "Nübel paa Sundewitt d. 22. Dec. 1795. N. Boisen."

Nu er jeg ikke historiker, men lingvist. Men et opslag i *Dansk Præste- og Sognehistorie*, bind 10 om Haderslev stift (redigeret af Anders Pontoppidan Thyssen) gav god hjælp: Der må være tale om *Nikolaus Boisen*, f. 1751 i Adelby, uddannet i Flensborg og Kiel, præst i Nybøl fra 1793. Det er her i Nybøl han er kommet på den tanke at forfatte og udgive denne helt specielle bibelhistorie og få den trykt hos J. Seneberg i Haderslev i 1796.

Bogen er anderledes end de mange bibelhistorier jeg ellers har haft i hånden. Den lille bog i størrelse oktav og på 112 sider er nemlig tosproget idet alle dens venstresider er på dansk, alle dens højresider på tysk. Boisens hensigt med bogen er meget klart angivet i forerindringen: "Anviisning til at lære Tydsk, savnes i de Egne af Hertugdømmet Sleswig, hvor det danske Sprog bruges i Omgang, i Kirker og Skoler. Det tyske Sprog kan her kaldes fornødent eller nyttigt for mange; da Forordninger udkomme paa Tydsk, Processer føres i dette Sprog, og Landsoldater tidt komme til tyske Egne."

Hensigten er således ikke at få de dansktalende til at slippe deres danske omgangssprog, men tværtimod, kan man sige, at give dem mulighed for, skønt dansktalende, at klare sig på det officielle tyske sprog i situationer hvor det er nødvendigt "for Drengbørn især", som Boisen skriver. – Vi er jo i 1796 endnu ikke nået til den egentlige kamp mellem sprogene, og Boisen bygger blot som enhver god pædagog på de forhåndenværende kendsgerninger.

Sammenhæng med hverdagen

At en bibelhistorie bruges til andet og mere end sit egentlige formål, er ikke nyt. Der var i de ældste skoler ofte sammenfald mellem at lære

at læse og at lære kristendom, og katekismusbogen, forklaringen og bibelhistorien blev brugt som læsebøger. Boisen går så et skridt videre og indretter sin bog til undervisning i egnens andetsprog, det tyske.

At han tager udgangspunkt i netop det lokalsamfund han lever i, hænger sammen med hele hans rationalistiske tankegang – i dette ords bedste betydning. Han vil at den kristendom børnene skal lære, samtidig skal være en rettesnor for dem i det daglige og en hjælp til at klare sig og blive nyttige og gode samfundsborgere. Derfor skal de lære tysk, og derfor skal de lære bibelhistorie *med praktiske forklaringer*, dvs. med indbyggede udlægninger af hvordan de skal forstå, og hvad de skal få ud af hver enkelt fortælling.

Allerede i Skabelsesberetningen viser hans hensigt sig. "Paa første Dag blev Lyset indrettet saaledes, at der kunde vorde Dag og Nat. Da denne Forandring skeer derved, at Jorden drejer sig rundt om, saa fik den formodentlig nu først saadan Bevægelse, saa at Solen kunne skinne paa alle Sider." Og lidt senere: "Paa den fjerde Dag fik Jorden endnu en anden Bevægelse, omkring Solen; denne er Aarsag til Sommer og Vinter, eller større og mindre Varme." Kort sagt: Tidens videnskab indarbejdes i de bibelske fortællinger til gavn for den almene oplysning, og der er intet skisma mellem videnskab og religion. Tværtimod har den gode Gud indrettet alt viseligt, og vi kan med de bibelske beretninger forklare *hvordan*.

Men han vil også gerne vise *hvorfor*. Hvorfor smed Gud Adam og Eva ud af Paradis så de ikke skulle leve i magelighed, men dyrke jorden? "Deri meente Gud det ogsaa godt med de første Mennesker, thi det var den beste Levemaade for dem, at bruge Legemets og Forstandens Kræfter, til at forhverve deres Føde (...). Et Barn, som ei veed at foretage noget nyttigt, falder gierne paa daarlige og skadelige Ting".

Således er nu fortællingens hensigt og morale knyttet nøje til menneskenes hverdag, og det gælder helt ned i det praktiske dagligliv. Efter fortællingen om Adam og Eva følger et længere afsnit om agerdyrkning, ført helt op til samtiden: Jorden maa bearbejdes, og "dette er et besvær-

Bibelske Fortællinger
af det Gamle Testamente,
til Ungdommens Brug
i Landsbyeskoler

forfatter

i det tyske og danske Sprog.

Haderslev,
trykt hos J. Søndberg. 1796.

52

Jacobs Giftermaal.

Jacob kom til sin Morbroder Laban, som tog venligen imod ham. Denne Mand havde tvende Døtre og Jacob fik Kierlighed til den Yngste. Han blev ogsaa eenig med Faderen om, at skulde tiene ham i syv Aar, for denne Datter, Rachel. Det var den Tid Brug, at Faderen folgte sine Døtre, og det er endnu saaledes hos adskillige Folk, saa at Døtrene ingen Deel have i Faderens Akb med Brødrene.

Da Brylluppet skulde være, sørde Laban sin ældste Datter til Brudgommen, fordi, som han sagde, det ei var Skik at udgive den Yngste først. Derover stæde det, at Jacob ogsaa ægtede den anden paa samme Vilkaar og altsaa fik tvende Hustru.

Men Jacob erfarede ogsaa i denne sin Ægtestand, at det er imod huuslig Lykkeligbed, at afsøge fra Guds Indretning med Ægtestanden. Denne viser sig ei allene deri at Gud skabte een Mand og een Kvinde; men ogsaa ved den viise Indretning at næsten lige mange Børn af hvert Køn sødes, endogsaa nogle flere Drengbørn.

Tit var Uenighed imellem hans Hustru; tit ogsaa imellem Børnene som havde forskellige Mødre. Imidlertid blev han Fader af tolv Sønner og een Datter.

Ea,

ligt Arbeide. Saa kan vi sige, skjønt vi nu have Plove og Harver, Spade og Hakker, og desuden lade Heste eller Stude forrette det haardeste Arbeide." Andre folk har brugt flintesten og østersskaller, siger han, "thi Menneskene kan finde Føde og Bequemmelighed paa mangfoldig Maade, naar de kun vil bruge deres Forstand."

At lære med forstand og på to sprog

At fortælle bibelhistorie, og det vil på denne tid jo sige verdenshistorie, og til den knytte belæringer af moralsk og praktisk art, er således klart Boisens hensigt. Det er for så vidt ikke specielt for hans bog, for sådan skrives tidens bibelhistorier. Det særlige er at det er gjort imødekommende over for børn, og at det er gjort tosproget.

Fortællingen om *Syndfloden* indledes med en lang, men i grunden meget klart opstillet geologisk betragtning der er typisk for tidens pædagogiske og videnskabelige tænkning: Man kan lære meget af bøger, men man kan lære

53

Jacobs Heirath.

Jacob kam zu seinem Mutterbruder Laban, welcher ihn freundlich annahm. Dieser Mann hatte zwei Töchter, und Jacob kriegte Liebe für die Jüngste. Er ward auch mit dem Vater darüber einig, daß er ihm sieben Jahre, um diese seine Tochter Rachel, dienen sollte. Es war zu der Zeit Gebrauch, daß ein Vater seine Töchter verkaufte, und es ist noch so bey verschiednen Völkern; so daß die Töchter keinen Theil mit den Brüdern im väterlichen Erbe haben.

Da die Hochzeit seyn sollte, führte Laban seine älteste Tochter zum Bräutigam, weil, wie er sagte, es nicht Sitte war die Jüngste erst auszugeben. Daher geschah es, daß Jacob auch die andere auf eben die Bedingungen heirathete, und also zwei Frauen kriegte.

Allein Jacob erfuhr auch in diesem seinem Ehestande, daß es gegen häusliche Glückseligkeit sey, von der Einrichtung Gottes mit dem Ehestande abzuweichen. Diese zeigt sich nicht allein darin, daß Gott einen Mann und eine Frau schuf; sondern auch durch die weise Einrichtung, daß beynähe gleich viele Kinder von jedem Geschlecht geböhren werden, sogar einige Knaben mehr.

Oft war Ueinigkeit zwischen den Frauen; oft auch zwischen den Kindern welche verschiedene Mütter hatten. Unterdessen ward er Vater von zwölf Söhnen und einer Tochter.

D 3

Ea,

mindst lige så meget ved at betragte sin hverdag *med forstand*: Det gælder også folk som rejser omkring på jorden og har forstanden med sig, og de fortæller

”dass oft eine Menge Schaaen von solchen Geschöpfen, die nur im Meere leben, auf den höchsten Bergen, weit vom Meere, gefunden werden; dass Knochen von Thieren, unter der Erde in Ländern gefunden werden, wo sie sonst nicht leben können; so auch allerhand Bäume. Ja in Sandbergen siehet man oft; wie allerhand Sand und dergleichen in Lagen über einander liegt, so dass es offenbar das Ansehen hat als wenn eine Art erst vom Wasser hingspült wäre, und andere oben darauf. Alles dies, mit mehrern Wahrnehmungen, lässt vermuten; dass die Erde überall mit Wasser bedeckt gewesen sey.“

De fortæller altså at

„der ofte findes paa de høieste Bierge, langt fra Havet, en Mængde Skal af saadanne Skabninger som ikkuns leve i Havet; at Been af Dyr findes under Jorden i de Lande, hvor de ellers ei kan leve; saa ogsaa alslags Træer. Ja, i Sandbierge seer man tit, hvorledes alslags Sand og deslige ligger i Lag over hinanden, saa at de aabenbar seer ud som om eet Slags først var henskyttet af Vandet, og siden andre oven paa. Alt dette, med flere Iagttagelser, lader formode, at Jorden haver været skiult med Vand overalt.“

Herefter følger så i kortest mulig form selve syndflodshistorien om Noah og hans ark.

En sammenligning af de to tekster viser at de led for led følges ad, sådan at hvad der står inden for to tegn indholdsmæssigt er nøjagtigt det samme på de to sprog. Det er ikke tilfældigt, for i forerindringen skriver Boisen at dette netop har været hans hensigt. Men, må han beklageligvis sige: ”Ordene følge ei bestandig saa paa hinanden i det tyske, som i det danske Sprog, skjønt jeg tit forbigik et bedre Udtryk, eller en konstigere Ordføielse, for at bringe begge Sprog hinanden nærmere, til Ungdommens Lettelse.” Da ordstillingen nu ikke er den samme, anbefaler han kraftigt at børnene skal rette sig efter *afdelingstegnene* således at der læses sætning for sætning, først i det ene sprog, så i det andet.

Om læses her som normalt for tiden betyder

fremsiges udenad, er svært at sige, men det gør det nu nok. Metoden med at oversætte sætning for sætning er i hvert fald god, og min barndoms tysklærer på Tønder Statsskole fulgte den: Du kan jo ikke bare sådan oversætte ord for ord forfra – du må jo først kende hele sætningen og finde verbet, hed det når vi oversatte fra tysk.

Imødekommende sprogbrug

– med germanismer

”Jeg haver opskrevet disse Fortællinger i begge Sprog”, meddeler Boisen, og han lader os således ikke vide hvilken vej oversættelsen er foregået. Jeg finder i alle tilfælde hans sprogbrug levende og tilgængelig på begge sprog. Hans perioder er korte, og han stiller tingene overskueligt op og inddeler omhyggeligt sin tekst. Han skriver på den måde sprogfolk kalder *analytisk*, altså ikke ”på langt fra havet beliggende meget høje bjerge”, men ”paa de høieste Bierge, langt fra Havet.” Han skriver anskueligt og konkret, fx om de sandbjerge hvor det tit ser ud som om sand og andet er henskyttet lag efter lag – man ser det for sig. Kort sagt: Han skriver tilgængeligt for børn.

I det danske kan man finde talesprogstræk – som når han skriver ”Skabninger som *ikkuns* lever i Havet”, ”nu kom Vandet *virkeligen*” eller ”Arken blev *staaendes* paa et Bierg.” Sådanne træk gør teksten nærværende og bringer den tættere på hverdagssproget. Hans dansk er ikke fri for germanismer, dvs. ord og udtryk der er præget af det tyske, det sprog han var uddannet på. ”Saa længe Jorden bliver endnu, skal Sæd og Høst (...) ikke aflade”, skriver han, hvor *bliver* svarer til tysk *bleibet*. Det er dog ikke en direkte oversættelse idet der i den tyske tekst står *dauert* på det tilsvarende sted. Tidens danske bibeloversættelse har formentlig haft *staaar*. Men hans hensigt har ikke været at efterligne bibelsproget – det lader han andre af tidens bibelhistorieforfattere om.

I fortællingen om Jakobs to hustruer står der at ”det ei var Skik at *udgive* (tysk: *ausgeben*) den Yngste først” (nemlig Rachel) hvor almindeligt dansk ville vælge *bortgive*. Videre står der om Jakob at han blev ”Fader *af* (tysk: *von*) tolv Sønner og een Datter” hvor almindelig dansk

sprogbrug ville vælge til.

I den nævnte *Dansk Præste- og Sognehistorie* kan man læse at Boisen ”iflg. Adler ikke var nogen god prædikant (hans dansk var ukorrekt, og talen rodet og monoton)”. – Adler er Boisens biskop. - Jeg har i den lille bibelhistorie ikke fundet voldsomt mange eksempler på ukorrekt dansk, og ”talen” er efter min bedste overbevisning hverken rodet eller monoton. – Måske har han haft en dansk læser af manuskriptet? Måske var han simpelthen bedre til at bruge sproget skriftligt, hvor der er tid til at tænke og revidere, end til at bruge det mundtligt?

En fremragende skolemand

Indholdsmæssigt er hans tekst som vist i god forstand hverdagsnær. Når han har valgt kun at gengive Det Gamle Testamente, ikke Det nye, kan det skyldes at de gammeltestamentlige fortællinger giver god anledning til fornuftig hverdagstænkning - som når han fortæller at Noa plantede en vingård, for så at tilføje ”maaskee mange Aar efterat han var gaaet ud af Arken; thi strax kunde han vel ikke tænke der paa.” Eller når han om øvrigheder skriver at ”hvor ingen Øvrighed er, der beholder enhver sin naturlige Frihed i alting, men savner ogsaa mange Fordele, som man kan nyde i borgerlige Selskaber. Ingen er sikker at beholde hvad han haver, naar en stærkere kommer over ham; ingen kan søge sin Ret imod andre uden ved Vold.”

Igen husker han så på at hans læsere er børn. Børns øvrighed er deres forældre, og forældrenes opgave er at vejlede deres børn, tale med dem og gøre godt mod dem, for, som han siger ”Børn adlyde deres Forældre gierne, naar de see, at de ikke alene tilvende dem meget Godt, men og advare dem for meget Ondt, afholde dem derfra og beskytte dem”. Ikke noget dårligt opdragelsesprincip, må man mene.

Alt i alt finder jeg Boisens skrivemåde på samme tid informationsrig og imødekomende over for læserne. Jeg tror det derfor gerne når der i Præstehistorien videre står om Nikolaus Boisen at han ”var en fremragende skolemand, ja, han var Adlers højre hånd ved gennemførelsen af de store skoleforordninger i

1790erne og skoleloven af 1814, for så vidt angik landsbyskolen.” Han udgav flere skolebøger på dansk, fik bygget en ny skole (desværre med en dårlig degn) og indrettet sognebibliotek og læseforening, alt sammen i en tid omkring et århundredskifte der ligger to hundrede år tilbage.

At skrive en lærebog der på samme tid fortæller bibelhistorie, fremmer tidens menneskelige og pædagogiske tænkning og lægger op til at læseren lærer et nødvendigt fremmedsprog, er ikke nogen ringe kunst, slet ikke når det er gjort så godt som her. Man får lyst til at møde denne energiske, fremsynede skolemand og tage en ordentlig samtale med ham om hvad han synes vi skulle tage og gøre ved skolen i det samfund vi nu står midt i – for at fremme historisk viden og viden om sammenhængen mellem kristendom og hverdag, og med klasser, ja hele skoler med to-sprogede børn.

N. Boisen: Bibelske Fortællinger af det Gamle Testamente, til Ungdommens Brug i Landsbyskoler forfattet i det tydske og danske Sprog (1796) kan ses på Institut for Sønderjysk Lokalhistorie i Åbenrå, på Det Kongelige Bibliotek og på Statsbiblioteket i Århus (deres eksemplar findes i den uregistrerede skolebogssamling hvorfor det ikke er nævnt i bibliotekets base).

Edith Aller, f. Høgel. F. 1934. Student fra Tønder Statsskole 1953, lærer fra Tønder Statseminarium dec. 1955. Cand. pæd. i dansk sprog 1975. Derefter lærer på Hjørring Seminarium og Danmarks Lærerhøjskole i Aalborg indtil pensionering i 1998. Tildelt ph.d.-graden i 2004 for en afhandling om Den bibelhistoriske fortællings sprogbrug.

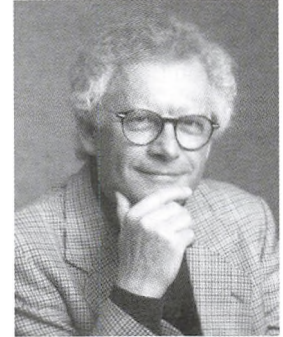
Reformationen i Sønderjylland

Af Martin Schwarz Lausten

Efter at den 22-årige hertug Christian i 1525 havde fået overdraget Haderslev- og Tørninglen begyndte han at opløse den katolske kirke og gennemføre den lutherske reformation. Det blev den første fyrstestyrede lutherske kirke i Norden og den blev i flere henseender mønster for den senere lutherske kirke i Danmark-Norge.

Vi kan ikke undre os nok over, at I gejstlige mænd, som burde belære andre mennesker om Den hellige Skrift, selv er vejet så forfærdeligt langt væk fra den guddommelige sandhed både i Eders liv og lære, at der overhovedet ikke længere er noget der, som kan minde om Skriftens indhold... så direkte og selvbevidst skrev den 23-årige hertug Christian fra Haderslev til den ærværdige romersk-katolske biskop i Ribe, Iver Munk (1526), og han fortsatte med et længere angreb og et opgør med den katolske tro. Hvorfor? Dette hang sammen med den unge hertugs gennemførelse af den lutherske reformation i det område i Sønderjylland, som han regerede over. Han havde fået overdraget Haderslev- og Tørninglen, da han få måneder i forvejen var blevet gift med Dorothea af Sachsen-Lauenburg. De kaldtes senere Haderslev østeramt og Haderslev vesteramt. Der var bare det rod i hele sagen, at det sidstnævnte i kirkelig henseende hørte under biskoppen i Ribe, mens Haderslev østeramt hørte under biskoppen i Slesvig. I øvrigt må man nok sige, at det var et temmelig beskedent landområde, som den unge prins fik tildelt, men det var der en bestemt grund til, og den lå i religionen.

Da rigsrådet i 1523 havde drevet kong Christian d. 2. i udlændighed valgte de hertug Christians far til ny konge af Danmark-Norge (Frederik d. 1.). Som så ofte i kirkehistoriens forløb var Danmark også nu under stærk indflydelse af forholdene i Tyskland, og her var

Martin Schwarz Lausten
Foto: Rigmor Mydtskov

foregået store omvæltninger i de politiske og religiøse forhold. Reformator Martin Luther havde for længst indledt sit store opgør med den kristendomsforståelse, som den romersk-katolske kirke byggede på og levede efter. Kirken havde totalt misforstået, ja forfalsket, det budskab som Jesus, hans disciple, Paulus og de første generationer havde fremført, hævdede han. Kirkens syn på menneskets gudsforhold, på sakramenterne, på det gejstlige embede, munke og nonner var fordrejet, og man havde indført påfund, skikke og regler, som blot skulle tjene gejstlighedens interesser, hævdede Luther. Kirken burde udelukkende have den opgave at forkynde Jesu evangelium, og den skulle hverken besidde økonomisk magt eller blande sig i politik, som den havde gjort gennem hele middelalderen. Ganske vist var Luther blevet dødsdømt som kætter, og som fredløs skulle han jages og opspores, men af flere grunde overlevede han, og hans krav om reformation af kirken bredte sig mange steder i det tyske rige. Overallt, hvor hans tanker blev fulgt af fyrster og borgere, ændrede samfundet karakter. Man løsriv sig fra paven, biskopperne fjernedes, kirken omorganiseredes. Stat og kirke skulle skilles for nu at bruge moderne vendinger. Kirken mistede sine enorme økonomiske midler, den rensedes for misbrug, som man sagde, præster

måtte gerne gifte sig, under nadveren skulle menigheden nu også modtage vinen – hvilket var forbudt i den katolske kirke – prædikener og salmesang på modersmålet skulle finde sted ved hver gudstjeneste. I Danmark var alle de sidste katolske biskopper, undtagen Jens Andersen i Odense, adelsmænd og som sådan i familie med de store adelige godsejere. Denne klasse, som i rigsrådet skulle styre sammen med kongen, skulle naturligvis ikke nyde noget af en sådan reformation i landet. Men anderledes med den unge Christian. Vi ved ikke nøjagtigt, hvorledes han blev luthersk, men han blev vel især tilskyndet til det af den mand, som blev ansat til at opdrage ham, den sachsiske adelsmand Wolfgang von Utenhof, som selv havde studeret mange år ved universitetet i Wittenberg, hvor han havde taget en magistergrad i jura.

Christian lagde stærkt ud. Der var uro lige fra begyndelsen. Han fratog domprovsten, Johann Wulff i Haderslev, kirkestyret. En næsten samtidig kilde oplyser, at alt nu gik i opløsning; kirkegods og klenodier fratoges kirkerne, domskolen opløstes, bønderne i flere sogne holdt op med at betale den del af tienden, som biskoppen skulle have. Om Christian stod bag denne skattenægterbevægelse er uvist, men en moralsk opbakning har de haft hos ham. Dette skridt var dog særligt betænkeligt, og hans far, kong Frederik d. I, måtte skride ind og advare sønnen med henvisning til de samtidige bondekrige i Tyskland. Men i sin reformationsiver begyndte Christian på samme tid at udstede kollatsbreve til præster, dvs. at han nu tiltog sig retten til at give autorisation til præsterne, hvilket hidtil havde været biskoppernes område. Luther havde ganske vist krævet, at verdslig øvrighed og åndelig øvrighed ikke længere måtte blande sig i hinandens områder, men var det ikke det, den unge hertug Christian gjorde? Jo, men Luther havde også sagt, at dersom biskopperne svigtede og nægtede at reformere kirken, så skulle den verdslige øvrighed – bymagistraten, kongen eller fyrsten – gribe ind, forudsat at han selv var en troende, evangelisk mand. Dette var netop tilfældet med hertug Christian. Hans personlige grebthed af den lutherske kristendomsforståelse og hans had til katolicismen har vi talrige

vidnesbyrd om. Han gennemførte ikke reformationen for personlig vindings skyld, tværtimod kan man sige, for politisk kom det ham til skade. Det danske rigsråd, hvor samtlige katolske biskopper sad på de fornemste pladser, nægtede simpelthen at gøre ham til kongens statholder i hertugdømmerne Slesvig og Holsten, hvilket ellers havde været naturligt – kongens ældste søn, som han var.

Vel var der i 1500-tallet tale om fyrsternes personlige styre, men uanset dette var deres evne til at knytte effektive rådgivere og medarbejdere til sig af stor betydning. Her kunne deres indsigt, dristighed og overvejelser om politik og kirkepolitik rigtigt vise sig. Det viste sig i Christians tilfælde, da det lykkedes ham at få Johann Wenth (Vandal) og Eberhard Weidensee ansat hos sig i Haderslev. Begge havde studeret i Wittenberg, den ene var magister i teologi, den anden var doktor med både teologisk og juridisk uddannelse bag sig såvel som erfaring fra gennemførelse af luthersk reformation. Efter disse to højtuddannede mænds ankomst kunne man nu begynde at oprette en slags evangelisk præstesko i Haderslev, hvor de to lens katolske paterer nu skulle møde frem til omskolingskursus. Vi kender ikke forløbet i detaljer, men i året 1526 indkaldtes samtlige præster til et stormøde i Haderslev, hvor de formentlig fik forelagt anvisninger for, hvorledes de for fremtiden skulle holde lutherske gudstjenester.

At biskoppen i Ribe klagede over dette indgreb i hans myndighedsområde kan ikke undre, men hertug Christian fortsatte uanfægtet, og han kunne nu læne sig op ad tre vigtige politiske beslutninger andetsteds: på den tyske rigsdag i Speyer (1526) var den katolske kejser Karl d. 5. af politiske årsager blevet nødt til at tillade de lutherske at udbrede deres tro indtil videre, og dertil kom, at den danske "rigsdag" – konge og rigsråd – på et møde i Odense i det samme år havde truffet beslutninger, som viste, at man begyndte at lægge afstand til paven i Rom. Endelig var ridderskabet i Slesvig og Holsten på landdagene i Kiel og i Rendsburg begyndt at rette voldsom kritik mod de katolske kirkeledere. Den lutherske bevægelse begyndte nu at brede sig i de danske købstæder, illegalt ganske

vist, men slemt var det i de kirkelige leders øjne. *Lutheriets gift begyndte at snige sig op gennem Jylland i 1526* skrev Poul Helgesen, den eneste teolog af format, som prøvede at forsvare katolicismen i Danmark. I det følgende år fordrev Christian dominikanerne fra Haderslev. I den lutherske propaganda forekom netop disse tiggermunke særligt ukristelige, fordi de troede, at de ved hjælp af askese, gode geminger, fattigdom og tiggeri kunne gøre indtryk på Gud og frelses ad den vej. Det var også i året 1526, at den ovennævnte brevveksling mellem hertug Christian og biskoppen i Ribe, Iver Munk, fandt sted. En mand fra det lutherske Haderslev var blevet overfaldet i Ribe af biskoppens mænd, fordi de troede, at han ikke overholdt det gamle katolske forbud mod at spise kød om fredagen. Hertugen klagede til biskoppen, men brevvekslingen mellem de to blev lige fra starten en særdeles interessant meningsudveksling om katolsk og luthersk kristendomsforståelse, hvor de drøftede frellesspørgsmålet, faste, cølibat, bibelsyn og andet. Christian omtalte sine handlinger som vor *reformation*, og han anklagede biskoppen for embedsforsømmelse, for han havde undladt at *forkynde Guds Ord med al kristelig frihed for det arme, forførte folk*. Naturligvis kom Christian ikke på den tanke at spørge biskoppen, om han måtte reformere de præster, som boede i Ribe stift. I stedet orienterede han ham blot om de skridt, han tog overfor dem. Christian demonstrerede derved, at han fulgte det princip, som man kender fra andre fyrster, at landshøjhed giver kirkehøjhed. Biskoppen klagede over, at hertugen *kastede sit segl i en anden mands korn*, men det kunne Christian ikke tage sig af.

I 1528 indkaldte hertug Christian atter præsterne til stormøde i Haderslev. Igen udfoldede han en klar magtdemonstration af verdslig øvrigheds overtagelse af kirkestyret, for han befalede også de præster, som hørte under kongerigets Ribebiskop at møde frem. I modsat fald ville de miste deres embede. En af mødets deltagere, præsten i Hygum Thomas Knudsen, berettede mange år senere om denne for Sønderjylland så begivenhedsrige sammenkomst: I en indledende tale, vel af Weidensee, blev den

romersk-katolske kristendom som *pavens blinde forførelse og vildfarelse* fejlet bort til fordel for den lutherske sandhed. Derefter fik samtlige præster ordre til for fremtiden at følge omskolingskurser i Haderslev, og de fik udleveret et lille skrift, Artickel vor de kerkheren vp den Dorpern (Artikler for sognepræsterne i landsbyerne). Dette skrift, som først blev genfundet i slutningen af det 19. århundrede, kalder man nu *Haderslevartiklerne* – et bemærkelsesværdigt skrift, da det er den første lutherske kirkeordning i hele Norden. Det udgik som en hertugelig forordning og indeholder i 22 afsnit hvorledes den lutherske lære skal prædikkes og leves af præster i deres embedshandlinger og privatliv. Der træffes bestemmelser om skriftemål, nadver, liturgiske klædninger, prædikener, salmesang, sproget i gudstjenesten, om helligdage, katekismeundervisning, om regelmæssige visitatser i sognene og meget andet. Artiklerne er aftrykt i H.V. Gregersens bog *Reformationen i Sønderjylland* (1986).

Videre forlangte hertugen, at præsterne nu skulle aflægge ed til ham. I den lovede de bl.a. flid i embedet, lydighed mod hertugen, afvisning af gendøbere og andre afvigere, afholdenhed fra drukkenskab og andre laster, *selv de mindste*. Det hele viste klart nok, hvorledes den lutherske reformation i Sachsen og Wittenberg var det store forbillede, ja, den unge hertug Christian var faktisk mere luthersk end Luther selv: Luther havde afvist det katolske krav om, at præster ikke måtte gifte sig, for han kunne ikke finde en begrundelse for dette i Det nye Testamente. Ville de gifte sig, kunne de gøre det. Ville de leve i cølibat, kunne de blive ved med det. Men det var ikke tilstrækkeligt for hertug Christian. Han forlangte, at alle de sønderjyske præster nu skulle gifte sig, og skulle der være en her og der, som ikke ville, skulle han forklare hertugen sine grunde!

Reformationen i Sønderjylland er bemærkelsesværdig af flere grunde. Den gennemførtes 10 år før det kunne ske i kongeriget Danmark-Norge, og vel at mærke uden at kongen ville – eller kunne? – standse sin reformivrige søn. Hertug Christian brugte under sine reformationsbestræbelser *den wittenbergske model*.

Endvidere demonstrerede han, at han som verdslig øvrighed havde ret til at foretage en sådan reformation af de kirkelige forhold, at han havde ret til at udstede kollatsbreve til præsterne og knytte dem til sig gennem edsaflyggelse om lydighed og til at lade visitatorerne (kontrollanterne) rejse rundt i sognene med den hertugelige myndighed i ryggen. Denne reformerede kirke i Haderslev- og Tørringlen blev den første fyrstestyrede evangelisk-lutherske kirke i Norden, og da hertug Christian som kong Christian d.3. kunne gennemføre den lutherske reformation i kongeriget Danmark-Norge 10 år

senere udnyttede han flittigt de erfaringer, som han havde gjort i Sønderjylland.

Martin Schwarz Lausten, f. 1938 i Løvgumkloster, dr.theol. og professor i teologi med særligt henblik på Danmarks kirkehistorie ved Københavns universitets teologiske fakultet. Har bl.a. skrevet Reformationen i Danmark (1987, 2. udg. 2002, også italiensk og tysk udgave), Danmarks kirkehistorie, 3. udg. 2004, Kirkehistorie, 5. opl. 2003, Christian d.3. og kirken (1987), Peder Palladius og kirken (1987), Martin Luther (2005) samt andre bøger om reformationen. Har desuden skrevet fire bind om forholdet mellem kristne og jøder i Danmark fra middelalderen til det 19. årh. (1992-2005). Medlem af Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab og af Det Kgl. Selskab for Fædrelandets Historie.

Mandø

Vadehavets perle

Af Hartvig Bundesen

I de fleste hjem på Mandø fandtes tidligere en Sprogforeningens Almanak.

Var Mandøboerne da sønderjyder ?

Nej, det var og er de ikke, de har oven i købet bedt sig fritaget for at blive det i et brev til kongen i oktober 1864. Brevet begynder : Til Kongen : ”Vi undertegnede saavel Kvinder som hjemmeværende Mænd af Mandø vove allerunderdanigst at anraabe Deres Majestæt om Hjælp i den Fare, som truer os”. De fleste af dem, der læser dette brev, er vel klar over, hvad det var for en fare, der truede Mandø i 1864, men hvorfor skrev man hjemmeværende mænd i brevet til kongen og hvorfor havde man Sprogforeningens Almanak på Mandø? Det skulle det i det følgende være muligt at gøre rede for.

Mandø eller Manø (som vi stadig er nogle der skriver øens navn) er den midterste og mindste af de tre beboede øer i det danske vadehav og hører altså med i den nordfrisiske ørække. Øen er på 763 ha. d.v.s. lidt større end Aarø, som den ligner på mange områder. Den største forskel på de to øer er nok, at Mandø ligger i et hav, der forsvinder 2 gange i døgnet og gør det muligt at vade til og fra øen, deraf navnet vadehav. Vandet omkring Mandø er i stadig bevægelse, det stiger eller falder, man kalder det ebbe og flod, sammen hedder det tidevandet og tidevandet skyldes månens og solens tiltrækningskraft, månen har i den forbindelse mest at skulle have sagt. Da et månedøgn ikke er på 24 timer, men knap 25 timer er der ikke ebbe (og flod) på samme tid hver dag. Kloge hoveder har for længst fundet ud af, hvornår sol og måne er i bestemte stillinger og dermed hvornår der er ebbe og flod flere år frem i tiden, altså er man i stand til at lave en tabel over hvornår der er flod eller ebbe et givet sted på jordkloden f.eks. i området omkring Mandø. En sådan tabel var der i Sprogforeningens Al-

manak og den blev flittigt brugt på Mandø, fordi øens livsnerve var og stadig er forbindelsen de 6 km gennem vadehavet til fastlandet. Nu bliver vandtiderne bekendtgjort i den lokale avis.

Mandø er nok en af Danmarks fredeligste øer og har derfor ikke mange lighedspunkter med de andre ferieøer i vadehavet. Mandø er som den eneste ø i det danske vadehav beskyttet af et havdige næsten hele vejen rundt. En klitrække på øens vestside giver indbyggerne i Mandø by beskyttelse mod havet. Mandø omtales første gang i 1231 og var da ejet af kongen. I 1741 købte beboerne øen fri på en auktion. På det tidspunkt var fiskeri hovederhverv for mændene, mens kvinderne tog sig af salget dvs. de kørte med heste- eller studeforspand til fastlandet med fisk (mest fladfisk) i kurve og de kørte så langt som til Haderslev og Aabenraa - endda til Flensborg. Omkring 1800 blev mændene søfolk og kvinderne passede de små landbrug på øen, men så sent som i 1837 var der kvinder, der tog til fastlandet med fisk, for det år fødte Bodil Hansdatter fra Mandø en søn på en gård i Seem på tilbagevejen fra en salgstourné, så hun kom først hjem dagen efter !

Man kan spørge, hvorfor mændene blev søfolk, for der var og er ingen havn på Mandø. Forklaringen er at mændene tog på langfart med

skibe fra f.eks. København, Hamborg eller Antwerpen. De sejlede som matroser, styrmænd og skibsførere endda kaptajner på egne skibe. Mens Rømserne mest sejlede til arktiske farvande, var Mandøboernes foretrukne rute Spanien/Island. Økonomisk og befolkningsmæssigt var det Mandø's storhedstid, øen havde i 1890 lige ved 300 indbyggere (i dag kun 55). Der har vi forklaringen på at man i 1864 blev nødt til i brevet til kongen at skrive "hjemmenværende mænd", selv om der jo ingen tvivl var om, at de, der "sejlede til søs" var enige med dem, der sendte brevet.

Nu kan vi starte med kurs mod Mandø.

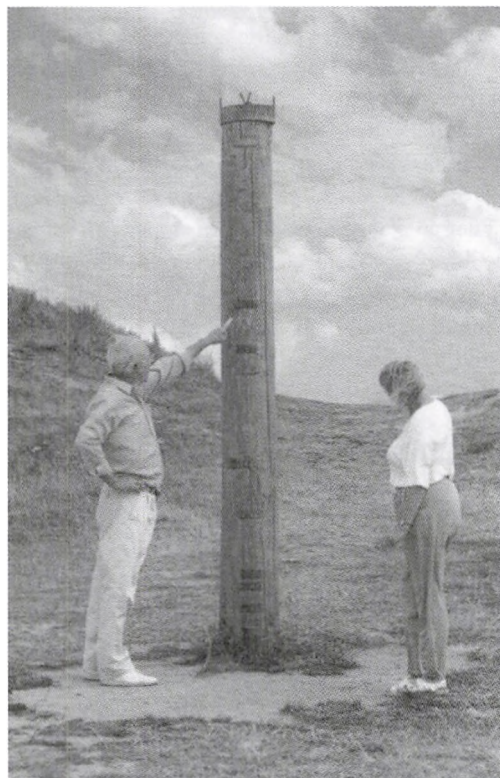
Det kan anbefales at man tager med Mandø-bussen, dels fordi man så ikke behøver at tænke på vandtider (det må man regne med at chaufføren gør), dels fordi man da har øjnene fri til at se det storslåede natursceneri som vadehavet er. Turen tager 35 – 45 minutter. Undervejs ser vi slikgårdene, der er indhegnet af faskiner, de er et led i landvindingen fordi materiale, slik, føres ind med højvandet og aflej-res. Imod nord ser man Esbjerg og længere ude lyser klitterne på Fanø op, mod syd ses Rømø, i klart vejr kan man se biler der fræser afsted på dæmningen. Vi kører på Låningsvejen, der blev bygget i forbindelse med landvindingsarbejdet for ca. 30 år siden, den ligger $\frac{3}{4}$ meter over dnn, hvilket betyder dansk normal nul og angiver middelvandstanden.

Efter 6 km kørsel kommer vi over forlandet til havdiget (bygget 1937), studser over hvor højt det er og bliver klar over, at det nok ikke kun er ebbe og flod, der bestemmer vandstanden i vadehavet.

Nej vinden har bestemt også noget at skulle have sagt. Østvind driver vandet ud af vadehavet, så man uden risiko kan køre til Mandø selv ved højvande (flod), hvorimod en kraftig vestvind skubber vandet ind fra Vesterhavet og så skal man passe på. En storm fra sydvest driver vandet ind gennem Den Engelske Kanal, drejer vinden derefter om i nordvest og sker det ved højvande, får man stormflod og så er der en anden fare på færde end den, der er nævnt i brevet til kongen i 1864.

I 1981 blev digerne gennembrudt af havmasserne.

Vi kører over et fladt stykke land med græssende kreaturer, (ikke køer, for der er ikke mejeri på øen mere) over næste dige Bydiget (bygget 1887) og ser Mandø by klumpe sig sammen i ly af de grå klitter, som på øen hedder bjerge. Vi bliver budt velkommen af Mandø's vartegn møllen, der efter en restaurering, der bliver tilendebragt i 2005, skulle være sikret mange år fremover. Fra Mandøbussens endestation er der ikke langt til Mandøcentret, hvor der

er en udstilling, som fortæller meget om hvad der er specielt for Mandø. Bagefter kan vi gå i det lokalhistoriske museum "Mandøhuset", der fremstår som et skipperhjem for 150 år siden. Her kan vi bl.a. se de to modeller af briggen "Helen" som i 1872 med Anders Madsen Jørgensen som kaptajn og medejer og med bl.a. hans to sønner og en svigersøn sejlede til Sydamerika, hvor de alle, undtagen den yngste søn, døde af gul feber.

Theodor kom hjem med faderens ring og guldur med kæde til sin stedmoder, der nu var blevet enke for anden gang inden hun fyldte 40 år. Theodor druknede til søs 12 år senere.

Vi kan gå til den nedlagte redningsstation, gå op på klitterne, bjergene er her op til 12 m høje, og se ud over et usædvanligt landskab, til Koresand, en sandbanke i sydvest, den er på størrelse med Mandø, er tør ved lavvande og bliver da til Danmarks største ørken. Kommer man derover en sommerdag kan man føle sig som det første menneske på jorden, man kan

lede forgæves efter fodspor, man kan finde rav, man kan springe i Vesterhavet, skønt, skønt. Her er virkelig et stykke Danmark, der ikke findes nogen anden til.

Hvis vi slutter vor vandring på øen, kan vi gå til kirken og tænke på ordene i det, der er blevet Mandø's nationalsang (skrevet af Anker Hermann Jørgensen):

*I kirken, den hvide, der bedes for vor færd.
Farvel, du ø, vor hjemø altid signet vær.
Mandø, Mandø, tak for hvad du gav os,
vort dyrebare hjem i Vesterhavets vand.
Mandø – tankerne vil ofte flyve
til din klit, din by, din mark, din eng og strand.*

Harvig Bundesen, født 1920

Er ikke født på Mandø, men kan følge sin slægt på både mødre og fædrene side tilbage på Mandø til omkring 1670 og føler at på Mandø, der har han hjemme, derfra hans verden går. Det var hans oldemor der i 1872 blev enke for anden gang inden hun fyldte 40 år.

Petristolfest, Biikebål, Pidersdäi Peers awten, Peers daw

Af Svend Kristiansen

Hver gang man begynder at arbejde med gamle skikke – gamle overleveringer eller gamle arrangementer, viser det sig som regel, at de har hjemsted både i den kristne verden, den mytologiske verden, den hedenske verden, men nok også i den nationale verden..

Når Biikebålet, Peers awten, Sankt Peters aften, Peers daw, Når Sankt Peters dag har været der – måske i flere tusinde år, hænger det sammen med, at det var noget, der vedrørte menigmand, det daglige gøremål i det samfund, man levede i. Hvis ting skal leve – må det have en folkelig baggrund.

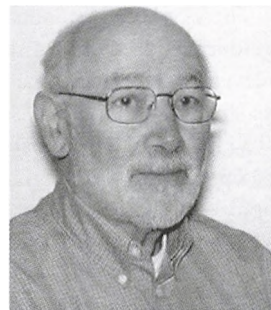
Der er næppe et barn i Danmark, der ikke kender midsommerfesten – Sankt Hansfest eller Sankt Johannesfest – offerfesten til Hellig Johannes. Offerfesten til Hellig Sankt Peter er ikke så kendt.

Hellig Johannes har fødselsdag den 24. juni og Hellig Peter den 22. februar, deraf Sankt Hansdag og Sankt Petersdag.

Efter alt at dømmen har den katolske kirke helligholdt Sankt Petersdag fra år 300 efter Kr. fødsel eller Petristolfest efter oprettelsen af den katolske bispestol. Vi ved fra gamle frisiske sagn, at man lagt tilbage i tiden har holdt Biikebål eller Petristolfest aftenen før den 22. februar – en offerfest, der gennemførtes for de udrejsende søfarere og krigere. En offerfest for at tage afsked med vinteren, men også til ære for den mytologiske gud Odin eller Weadke, som han hedder på frisisk.

Til trods for reformationens indførelse har man i det frisiske område haft biikebålet eller ildtegnet – frisernes forårsfest, og man har helt op mod det 1700 århundrede sendt Odin offergaver og offerråb.

Da så flertallet af de mandlige øboere i det 17. og 18. århundrede med egne eller hol-

Svend Kristiansen

landske sejlskibe tog på hvalfangst og sæl jagt til de grønlandske og arktiske farvande, blev tidligere gamle hedenske skikke i forbindelse med biikebålet omdannet til en slags tingret og afskedsfest for de udrejsende mænd. Man måtte på daværende tidspunkt regne med, at mangt et skib på den lange fart op gennem Nordhavet og langs med Grønlands farlige østkyst kunne forlise i stormvejr eller komme ud for andre uforudsete naturkatastrofer i ishavet. Mange af de mænd, der drog ud, ville som følge deraf ikke gense familie og hjemstavn. Derfor var det nødvendigt, at man inden udrejsen ordnede alle fornødne familie- og retsformaliteter. Det skete så på dagen efter biikebålet på Peers-dag. Vi kender det fra øen Sild, hvor der var tinglæsning på Tinghøjen ved Kejtum. Det samme ved Havneby på Rønmø og vel også på de andre vadehavssøer og på fastlandet.

Man havde kongelig tilladelse til at holde konfirmation i februar for de drenge, der skulle med til de grønlandske farvande. Arbejdet i de grønlandske farvande var strengt og farefuldt. Smakkerne var som regel overfyldt med folk mellem 100 – 150 personer. En sømand fortæller, at de lå sammenpakket som sild i en

tønde. Da det var koldt om natten var lugerne lukket. De drenge, der ikke var søstærke, måtte have deres støvler ved siden af sig, når de skulle ofre til havguden.

Ved biikebålet i 1909 var man i stand til fra Morsum Klev på Sild at tælle til i alt 28 biikebål langs øens kyststrækning og inde på fastlandet, bl. a. ved Emmerlev Klev.

I Højer har Pers dag gennem mere end 350 år haft en betydning. Den dag havde Højer Bønderkommune sin generalforsamling. Højer Bønderkommunes ledelse bestod af alle, der havde over 25 demat jord. Så længe Bønderkommunen har eksisteret, har den holdt sin årlige generalforsamling på Peers dag – altså den 22. februar. Her blev alt aftalt med valg af oldemand og markmand, og når det lukkede møde var forbi, samlede man til ”en glant awten”, og ikke alle gik appelsinfri hjem. I 1965 fik damerne lov til at være med. Generalforsamlingen holdes fortsat den 22. februar.

Jeg har her prøvet at give et lille billede af, hvad biikebål eller Peers awten er. Det er et billede af et samfund, der gennem 1000 år har haft brug for fællesskab, der kunne give rygrad for at føre hverdagen videre. Også i 2006 kl. 19.00 er der Peers awten med biikebål på stranden ved Emmerlev Klev og med sang og fortælling på Hotel Emmerlev Klev. Her synges den sang, der er skrevet af Folmer Christiansen, Højer til biikebålet ved Emmerlev Klev.

Mel.: For en fremmed

Kyndelmisse har vi bag os
lys har mørket overmandet.
Peer ta' r glohed sten af ovnen
kaster den med fryd i vandet.

Forhen drog da egnes søfolk
ud på togt med hårde dage.
Afskedstung var Peers aften:
Hvem når sund og rask tilbage?

Blus de tænder så på stranden,
biikebål langs kysten gløder;
hvorhen de end øjet vender,
frænders hilsen da de møder.

Jagt på hval i isfyldt farvand,
det er dåd for hårde drenge.
År for år dem togter lokker
om med vilkår nok så strenge.

Her vi mindes vil de gamle;
atter vil nu blus vi tænde.
Som en hyldest til de gæve
biikebål igen skal brænde.

Svend Kristiansen

Svend Kristiansen er formand for Tønder Amts Grænsforening og for Højeregens lokalhistoriske Forening.

Tanker 60 år efter krigen

Af Peter Andresen

I disse dage, hvor det er 60 år siden krigens afslutning, kommer tankerne om det, der er sket, meget tæt på.

I det følgende vil jeg prøve at give et indtryk af, hvor grusom krigen har været, og krige stadig er.

Selv om min beretning for nogen kan lyde forfærdelig, så har mit liv været godt og indholdsrigt, og er det stadig.

Den, der har læst bogen: "Danske, sydslesvigske soldater i Danmark 1940-45" af Birgitte Herreborg Thomsen, er blevet klar over, at jeg havde en god tid i Danmark. Men den gode tid sluttede pludselig da vi med 150 soldater rejste fra Odense til en marschenhed i Lüneburg.

Nu gik turen til Lüneburg, hvor en ny bataljon skulle sammenstilles. Jeg husker nogle ting fra Lüneburg. Vi fik en underofficer i stalden. Han kendte vist ikke engang en hest fra en ko, langt mindre at lægge seletøj og sadde på, men det er typisk, efter 14 dage ville han være klogere end vi.

Vi var 3 unge mænd fra Agtrup med i dette marschkompani, og da alle vores fædre havde oplevet første verdenskrig, var det ikke så sært, at de ville besøge deres drenge.

28.02.42 Besøg af fædrene

De satte sig i toget i Agtrup og kørte i fællesskab til Lüneburg. Jeg glemmer i hvert fald aldrig det møde med min far.

Han sagde blandt andet: "*Du skal aldrig gøre noget frivilligt Peter, hvad der ellers kommer, kan man jo ikke gøre noget ved.*"

Da de 3 fædre så skulle tage toget tilbage til Agtrup igen, stod vi alle sammen på banegården i Lüneburg, og det er klart, at de ønskede os alt godt, og en af mine 2 venner fra Agtrup mente så, at de kugler, som skulle ramme os ikke var støbt endnu.

Det var de desværre. Ketel Carstensen døde

Peter Andresen

af en kugle i maven på Hauptverbandsplatz ved Sevastopol.

I Lüneburg havde vi svære heste, de fleste var franske skimler. Jeg formoder de havde taget dem med som krigsbytte. Vi kørte med 4 heste for hvert svært køretøj, jeg kørte altid de to første fra sadlen.

27.03.42 Fra Lüneburg mod Rusland

Fra Lüneburg banegård startede en transport. Der var tog med udstyr af alle mulige slags. Alle soldater var nyindkaldte. Der var person- og godsvogne. Da jeg var ved hestene, kom jeg i en godsvogn sammen med 2 andre og 3 heste i hver ende af vognen. Vi havde så vores pladser i midtergangen mellem hestene. Det var nu ikke i vores vogn, at en hest trampede tilbage på en af de sovende soldater, så den første døde havde vi på transporten. Jeg mener, det var i Rumænien.

De andre soldater blev transporteret i personvogne, men de måtte dog tildels sidde at sove. Vi kunne trods alt ligge i gangene.

Når vi holdt på de forskellige banegårde havde vi travlt med at få vand til hestene.

Da vi åbenbart endnu ikke var så vigtige, tog turen derved mange dage, ret tit blev vi kørt ind på et sidespor, når der var vigtigere tog, der skulle frem. I Rumænien holdt vi 3 dage på den samme station.

Men langt om længe nåede vi da Odessa ved Sortehavet.

Selve Odessa glemmer jeg vel aldrig. Vi kom til at ligge i en gammel lade sammen med vores heste. Denne bygning lå lige ud til Sortehavet, men der gik også en ret befærdet vej forbi, og det er særligt det, jeg husker fra Odessa. Her kom en kolonne, mest gamle mænd, kvinder og børn forbi, stærkt bevogtet af tyske soldater.

På det tidspunkt vidste jeg jo ikke meget om koncentrationslejre, men man tænkte dog: *"Hvad skal der mon ske med disse stakkels mennesker?"*

March fra Odessa til Cherson i seks dage

Efter at soldaterne havde siddet i toget i lang tid, var det hårdt at skulle gå over 30 km. hver dag, men mere hårdt var det nok for hestene at skulle trække de tunge vogne gennem den opblødte ukrainske jord. I hvert fald kunne man tydeligt se det på de stjålne franske skimler, som blev helt blodige for brystet.

Jeg var heldig. Jeg var kusk på de to første heste. De blev kørt fra sadlen; der var 4 heste for hvert køretøj og at jeg havde mine heste for feltkøkkenet, var ikke det dårligste.

Det vanskeligste på turen var nok, da vi skulle over floderne Bug og Djepper med vores tunge køretøjer, for der var meget dårlige hjælpebroer.

På den anden side af Djepper blev vi så læsset på et tog der skulle bringe os til Simferopol.

Vi kom til Simferopol den 14. april 1942 og der var det en stor skuffelse for mig, at vi om eftermiddagen måtte aflevere vores heste, seletøj og alt hvad der hørte til et spænd heste. Vi fik bare at vide, at ældre folk jo også kunne køre heste.

Men et godt minde blev der dog fra Simferopol. Det var sidste gang vi lå i en rigtig seng, selv om en del af den russiske familie sov i samme rum.

Den 16. april gik det så på en 30 km. lang march til en landsby som hed Kutschukeli. Her skulle vi så tildeles det 16. regiment af den 22. division.

Vi lå nok 7-8 mand i et lille rum. Godt nok var der lergulv og lidt halm, men om halmen just var til nogen lykke er et stort spørgsmål, for

det varede ikke mange dage, før vi var alle fulde af lus.

Men vi havde ingen problemer med at sove. De nye underofficerer, vi havde fået, hundsede med os fra morgen til aften. De behandlede os som det værste skidt, og gjorde som om vi ingen uddannelse havde fået.

Lidt bedre blev det, da nogle af os blev tildelt granatkastere i stedet for maskingevær.

I Kutschukeli oplevede vi også, hvordan man behandlede de russiske fanger. Det gjorde ondt i mig at se dem falde over en tønne med fiskeaffald, de slugte det hele, både hovedet og halen. Så var der endog nogle af vore, der sagde: *"Sikken en kultur!"* - men det var sult.

Vi blev så også flyttet til en anden landsby, der hed Charniskøj.

Behandlingen var nok blevet bedre, men ikke bedre end da vi fik at vide, at vi nu skulle frem i første linie, så var der flere der sagde: *"Det kan vel ikke blive værre, end det er her."*

Men desværre, vi nåede ikke engang ind i den stilling vi skulle holde besat, da havde vi allerede mistet to mand af cirka 20.

Mig gjorde det nu særligt ondt for den ene, Peter Dresen som jeg kun 20 minutter forinden havde snakket med. Han var en af dem som sagde: *"Hvordan skal det nu bare gå?"*

Vi skulle til en bunker, som hed Einsamkeit, men for at komme dertil måtte vi hver gang forbi en rumænsk gruppe. Einsamkeit var en stabil bunker, som blev belagt med 7 mand. De skulle så skiftes til at holde vagt.

Fra bunkeren, som var indbygget i en fjeldvæg, så vi så ud over en tysk begravelsesplads, med flere hundrede kors, og mod syd havde man så Bellbækdalen, som var fyldt med fersken-træer.

Der var for resten mange store tyske begravelsespladser. Man havde prøvet at storme fæstningen Sevastopol i efteråret 1941, men det mislykkedes. Derfor alle de tyske kors, men ingen russiske.

Vi kom dog også ud for at opdage, hvor dårligt nogle af de faldne soldater var begravet, ben og arme rakte op af jorden, men sådan nogle steder skyndte vi os væk fra igen.

I Einsamkeit havde vi det roligt. Vagten skulle

passes, og så når det var blevet mørkt, skulle 2 mand af sted for at hente forsyninger. Her var det bare med at huske dagens kendingsord, når vi skulle forbi den rumænske stilling. Hver gang der gik en lysrakete op, skulle vi smide os ned eller stå stille.

Da vi havde ligget i Einsamkeit i en uge, blev der om natten et voldsomt skyderi, og telefonledningen til vores bunker var skåret over.

Jeg fik så ordre fra vores underofficer: „*Andresen! Nehmen Sie einen Mann mit und untersuchen Sie was da los ist!*“

Det var et fromt ønske, og vi var ikke særlig modige ved at skulle hen til rumænerne at høre, hvad der var sket. Vi kunne dog forstå, at den russiske stødtrop havde trukket sig tilbage. Om morgenen hørte vi så, de havde skudt 3, som lige var nyankomne, i nogle skyttehuller. En af vore infanterister var blevet taget til fange og vores løjtnant og to mand var blevet såret. Efter endnu nogle rolige dage i Einsamkeit, kom vi tilbage til en landsby Aranschi. Her blev vi liggende til først i juni 1942.

Hvad jeg husker fra Aranschi

Vi blev afluset og vaccineret. Der blev vist variete og film for os. Her så vi for første gang tatarer blive uddannet af tyske befalingsmænd. Der havde man så en tolk til at oversætte sproget.

Anden gang jeg så disse tatarer var under selve angrebet. Man kunne jo ikke rose tatarer for, at de ville kæmpe for en fremmed magt, men jeg kan endnu mindre kalde det godt, hvad de gjorde under angrebet. Da plyndrede de nemlig tyske soldater, der var faldet, for værdigenstande.

I Aranschi mærkede vi også, at angrebet på fæstningen Sevastopol nærmede sig. Det var jo i sig selv et helt skuespil. Fra morgen til aften fløj stukafly over himlen og angreb, og når de så styrted ned læssede de 3-4 bomber af.

Nogle dage før angrebet fik vi, hele kompagniet, udleveret luftpost-konvolutter, så alle endnu engang kunne skrive hjem. Jeg husker i hvert fald, at jeg skrev, at de ikke skulle vente brev fra mig i den følgende tid. For mange af disse unge soldater har det jo nok været den sidste hilsen.

Hvordan vi var kommet derhen ved jeg ikke, men jeg husker, at Heinrich Thode og jeg kom til at ligge i et skyttehul sammen, fra den ene dag til den anden. Vi vidste ikke engang, hvor den russiske linie gik. Men vi havde fået udleveret mere mad, end vi kunne spise, i hvert fald var alt det smør, vi havde fået, allerede harsket den næste dag. Her var det så, at Thode spurgte, om vi ikke skulle lave den aftale, at hvis der skete den ene noget, skulle den anden hjælpe. Det var en aftale, jeg straks sagde ja til.

Aftenen før storangrebet på fæstningen blev der samlet 6-7 granatkastere. Vore befalingsmænd fortalte os, at de var indstillet på forskellige mål. Så behøvede den, der havde vagt, bare at gå rundt og putte en granat i sådan cirka hvert femte minut.

Ved to-tiden den 7. juni 1942 byggede vi vore granatkastere ud, for ved 3 tiden skulle det gå løs. Lige inden klokken 3 kørte et til dels med larvefodder trukket køretøj frem med en raketrampe og skød sin beholdning af raketter af. Vi kaldte den for Nebelwerfer. Disse raketter kunne man følge med øjnene. Åbenbart kunne russerne også se, hvorfra de blev skudt af. Så vi måtte straks gå i dækning med vores svære udstyr, for nu blev vi beskudt med granater. Da vi prøvede at gå frem igen, mødte der os straks et tankevækkende syn. Besætningen på antitankskyts havde fået en fuldræffer! De fem soldater lå over antitankskytsen og neden for, alle døde på en gang. Vi kom ikke langt vi fire: Hunnens, Kähler, Thode og jeg, så gik vi i dækning. Da havde vi lige passeret en plads med sårede, vel en 40 – 50 mand.

Det må ikke være nemt at være saniteter eller læge, hvem skal de hjælpe først? Vi kunne fra vores hul, hvor vi søgte dækning høre folk, der skreg om hjælp. Lidt senere blev der stille.

Min russiske krigsfange

Hen imod aften kom der en tysk soldat. Han skulle føre os igennem et minefelt. Vi skulle op ad en trappe, som førte op til en højslette, men ned ad trappen var der mere trafik, der kom sårede soldater og ponyer, som også godt kunne klare disse trapper og så russiske fanger. En af fangerne fik et skub af en tysk soldat, så han nær

have væltet mig. Jeg har nok sendt forskellige blikke, i hvert fald endte det med, at fangen gik med mig og bar de to granatkasser.

Fangen var en mand på fyrrer år, i varmen havde han smidt skjorte og jakke. Da vi så kom til en forladt russisk bunker fandt jeg en frakke til ham, for om natten kunne det blive koldt nok. Han blev meget taknemmelig for at få frakken og ikke mindre, da vi satte os side om side og spiste noget. Næste morgen lå vi stadig i den forladte bunker og kunne se til, hvordan tyske tanks angreb på højsletten. Mange infanterister fulgte efter dem, om det har været klogt, tør jeg ikke sige, men vi så dog en 7-8 tanks blive skudt i brand, når de nåede en bestemt højde. Det har sikkert ikke været godt for tankbesætningen, men heller ikke for de infanterister der søgte dækning bag disse køretøjer.

Nu kan jeg kun huske glimt fra de næste dage. Men det de kaldte "Stalinorgel" var nok det, der havde den største virkning, for det var jo altid 7-8 granater som sprang på en gang. Jeg stod op imod en fjeldkant, så kom der mange løbende. Men det var tyske soldater, som flygtede tilbage. Ude fra mørket blev der råbt: "*Hilf mir*", men jeg tør vædde på, ingen har vovet at gå derud.

En nat lå vi i en løbegrav, mand ved mand, tyske soldater og russiske fanger, da jeg om natten blev trængende og gik ud af løbegraven. Da var der en fange, som ville stikke af. Jeg gjorde tegn til ham, at han skulle ned i graven igen. Hvad han så gjorde, efter at jeg havde lagt mig til at sove, det ved man jo ikke. Her holdt ingen vagt. Alle var lige trætte og søvnige. Om dagen var det altid svært at vide, hvad der var klogt, når vi skulle over i den næste løbegrav. Skulle man skynde sig for ikke at blive ramt af granater? Dem der skyndte sig havde imidlertid størst risiko for at blive ramt af geværer, så det var ikke let.

For di vi kom med russiske fanger, oplevede vi, at fem russere smed deres gevær og overgav sig til os. Vi kom et sted, hvor de lige havde taget 3 kvindelige fanger. Jeg husker bare, hvor velklædte de var i deres uniform, og at de var meget selvbevidste og stolte, da de blev udspurgt af en tysk officer.

På vores vej kom vi forbi flere bunkere som

var røget ud med flammekastere. Vi kom til en løbegrav, hvor russerne lige havde fået ny forsyning af en dunk varm mad. Det var jo lige noget for vore fanger, men jeg syntes også, at det smagte godt. Det var jo også det eneste varme måltid vi fik under selve angrebet.

Slaget ved Sevastopol

Da angrebet begyndte, startede vi ved jernbanen Simferopol-Sevastopol, og den traf vi igen den sidste dag, jeg var der. Og mærkeligt nok, fra den dag husker jeg alt.

Jeg kan endnu se billedet for mig: Alle træerne og krattet – alt var lige sort. Der var ikke et grønt blad mere. Af og til var der en soldat, der var blevet hængende i buskene. Men sidste dag, og for mig den værste dag, så vi jernbanen igen, så vidste vi da i hvert fald, hvor vi var. Vi lå i dækning bag en klippe langs med banen. Her gik jernbanen igennem en kløft, og til begge sider var der 150 meter høje klipper. På baneskinneerne kom en gammel Hauptfeldwebel meget nedtrykt tilbage. Han sagde: "*Nu kommer jeg alene. Mit kompagni ligger derude, døde eller sårede, og det hele er sket på en halv dag. Men I kan gøre noget her. 150 meter længere fremme, ligger en som har mistet et ben. Kan I ikke hente ham?*"

Ingen var henrykt over at vove sig længere frem. Jeg havde forventet, at mine til dels nazistiske kammerater ville hjælpe en såret. Da ingen meldte sig, sagde Hunnens fra Ditmarsken: "*Hvis en går med, så prøver vi!*" - og jeg gik med.

Vi fik teltdugen op af oppakningen, og vi var hurtigt henne, hvor manden lå. Da vi så havde lagt den sårede på teltdugen og ville løfte ham op, lød der flere skud fra klippesiden, og min medhjælper Hunnens var blevet ramt, nok af en skarpskytte. Jeg så en fordybning, der lige kunne dække det meste af min krop, men skarpskytten lå jo oppe på klippen, så han kunne nemt se det, så han skød hele tiden der, hvor jeg lå. Min eneste tanke var: "*Du bliver nødt til at blive liggende!*" Min pistol havde jeg tabt ud af bæltet, men jeg skulle ikke nyde noget af at hente den. Da jeg lå der, så jeg Hunnens smutte af sted i vildt løb. Det lykkedes også for mig at

springe op og komme over i en dybere løbegrav. Det er dog trist at tænke på, at den sårede blev liggende. Han råbte flere gange efter mig: "*Tag mig med, tag mig med!*"

Da jeg kom tilbage til de andre, var Hunnens der endnu. Han havde fået tre skud i benet, men åbenbart kun kødsår. Hunnens kunne selv gå tilbage.

Så vi gik i dækning igen. Det blev dog ikke længe, for så kom der en meget ung løjtnant og forlangte, at vi skulle med op på højsletten og være med i angrebet. Jeg sagde så: "Det er dog håbløst, så længe de skyder med alt, hvad de har."

Men at jeg sagde ham imod var for meget, og han trak sin pistol: "*Hvis du ikke går derop, bliver du skudt!*" Efter det blev vi tre, Thode, Kähler og jeg enige om, at når vi gik derop, ville vi skyde alle granater af, som vi havde. Så kunne vi i hvert fald sige: "Vi har ikke mere ammunition."

Vi gik op på den jævne højslette. Vore fanger måtte med, med granatkasterne. Det første jeg så, var en russisk soldat, der længere tilbage kom løbende med hænderne oppe, men desværre var der nogen, der begyndte at skyde imod ham, så han måtte smide sig ned igen. Vi løb langs med en løbegrav, alle vore kollegaer, som vi kendte, lå nede i bunden. Nogle gjorde tegn til os, om vi var blevne forrykte.

Et lille stykke ude fra denne løbegrav fandt vi et bombekrater, som vi gik ned i og hvor vi byggede granatkasteren sammen. Og nu gjorde vi så alvor af vores beslutning om at skyde alle granater af. På tilbagevejen med vores redskaber kom der en ung soldat op af løbegraven. Han spurgte, om jeg ikke lige kunne lægge en forbindelse om hans arm, hvad jeg gjorde i høj hast. Alle slap tilbage, vi tre og vore fire fanger, til den plet hvorfra vi var startet.

Men så kom vores store skuffelse, - vi havde glemt en kasse granater.

Thode sagde med det samme: "Jeg går ikke derop igen!"

Kähler og jeg stod endnu og snakkede om, hvad vi nu skulle gøre, men det blev så også de sidste ord fra Hans Kähler. En granat var gået ned et par meter fra os. Vi stod tæt ved hinanden,

men da jeg så op igen, var vi 7-8 meter fra hinanden. Kähler sad bare på knæ, men han var død på stedet, og havde sikkert ikke engang mærket, at han forlod denne verden.

Jeg ville springe op igen, men da mærkede jeg, at højre fod var slået af. Desværre var min venstre hånd og arm også flænget. Nu kom min aftale med Heinrich Thode så til at bære. Vi havde aftalt, at vi ville hjælpe hinanden, hvis der skete noget. Men den største hjælp var nok, at jeg selv var klar hele tiden. Heinrich fik søgt nogle remme ud af vores oppakning og snørede både arm og ben af.

"Og nu henter du vore fanger," sagde jeg til Heinrich.

Da fangerne kom og havde lagt mig på teltdugen, tog den ældste, som jeg kaldte "min fange" initiativet, når de andre holdt teltdugen skæv, skældte han på dem. Vi kom dog ikke langt, så måtte alle smide sig ned, for der slog en hel serie granater ind omkring os. Dog var det sikkert et held, at de kunne følge jernbaneskinneerne, jeg mener det har været 1-2 km, så blev jeg afleveret ved en sanitetsbunker. Jeg var lidt bange for, at det var blevet lidt meget med mine sår, så det undrer mig i dag, at jeg fortalte dem, der tog imod mig, at det ikke gjorde mig så meget, for der var brug for mig hjemme alligevel.

Men længe varede det jo ikke, så må jeg være faldet i søvn.

Jeg vågnede først ved mørkets frembrud, da havde de fyldt en kassevogn med sårede soldater, jeg kunne høre de andre klage, mens vi skrumlede af sted igennem det ujævne terræn. At vi var kommet tilbage til Hauptverbandsplatz havde jeg selv ikke mærket. Det har Bruno Christiansen og Peter Ebsen fortalt mig. Ketel fra Sjøvang var også der, men han døde af sine sår.

På lazaret

Jeg vågnede op igen på et lazaret i Simferopol. Her nåede jeg lige at skrive hjem og til Edith. Men her skulle der jo gøres plads til flere sårede fra Sevastopol.

Så om formiddagen blev nogle stykker, derimellem jeg kørt med sanitetsbil til flyvepladsen i Simferopol. Her lå der blandt andet 7-8

personer ved siden af mig, med forbrændinger. De havde forbindinger over hele kroppen, så kun øjnene var fri. Det var et trist billede.

Men interessant var, at da Edith og jeg besøgte Jalta og Sevastopol for 6-7 år siden, da så bygningen ved flyvepladsen stadig ud som i 1942.

På flyvepladsen stod en del af de her Junker 52, som skulle flyve os væk. Den flyver, som jeg kom i, fløj til Djepperpetrofsk. Her kom jeg til at ligge i et lazaret, som var meget primitivt. Jeg mindes også, at mine sår løb meget med materie, og at vi om eftermiddagen blev båret ud, så vi kunne ligge i solen. Ham, der lå på en bære ved siden af mig, mente, at hvis han havde så meget som jeg, så ville han hellere være død. Men jeg var i hvert fald, dengang allerede, glad for at være sluppet sådan ud af det helvede.

Men vi kunne også høre kanontorden, når vi lå der ude, så da de spurgte, hvem der mente, vedkommende var rask nok til at blive transporteret, så var jeg en af dem.

Vi blev bragt til et tog. Mellem sæderne havde de fyldt op med halmsække, men jeg havde en hel kupe alene, vi har nok kørt et par dage, så var vi kommet til Krakow i Polen. Endelig et ordentligt lazaret, god mad og god behandling. Når lægerne gjorde deres visit, sagde de gerne: "og her har vi den smilende nordlænding". En uges tid har jeg nok ligget i Krakow, så kom vi med i et meget fint lazarettog, som skulle bringe os til Tyskland. Ikke langt fra Dresden i Arnsdorf i Sachsen blev mit næste opholdssted.

Her var også meget gode vilkår, og jeg havde en meget flink læge, som tilså mig. Jeg måtte her igennem en krise, og min appetit var dårlig, mest gjorde det mig ondt for mor og far, da de kom og besøgte mig til min 22 års fødselsdag den 18. juli. De havde jo taget en masse god mad med, og jeg kunne knap spise noget af det. Men det hjalp, da min læge tog salat med til mig fra sin egen have. Det hjalp nok også, da breve endelig kom normalt. Edith havde jo sendt masser af breve og fra de andre adresser var alt jo gået tilbage, så her fik jeg en hel pakke med breve på engang.

Ordener og forfremmelser

I Arnsdorf oplevede jeg, hvordan man bliver forfremmet og får order. I Krakow havde jeg fået "Verwundeten Abzeichen in Gold," hvad jeg jo også mener var rigtigt, men at jeg her skulle udmærkes med en medalje for Winter-schlacht im Osten, det undrer mig, da det faktisk var om sommeren, jeg var der.

Så fik jeg Jernkorset, og jeg ved heller ikke, hvad jeg skal mene om udmærkelsen for tap-perhed, bare fordi man blev såret. Men det samme gjaldt forfremmelsen. Jeg var Gefreiter, og så skulle jeg komme til Beförderung. Man måtte køre mig hen til skrivestuen i rullestol, men da vi var nået derhen, opdagede de, at jeg var dobbelt amputeret, og jeg fik at vide, at jeg måtte komme igen den næste dag: "*Denn es ist ein Fehler unterlaufen.*"

Jeg så godt, hvad fejlen var, for det var jo blevet ordnet sådan, at jeg skulle være Obergefreiter. Da jeg kom igen næste dag, var jeg så Unteroffizier.

Det havde til følge, at det gav mere løn, og man behøvede jo heller ikke at hilse på så mange, så noget godt var der da ved det.

Efter at jeg rigtig var kommet til kræfter, kunne jeg vælge det nærmeste amputations-lazaret, jeg valgte Niendorf-Ostsee. Transporten fra Arnsdorf til Niendorf skulle foregå med toget. Min ledsager, Schneider fra Berlin og jeg skulle få en hel kupe til rådighed, og Schneider skulle bære mig på ryggen, når vi skulle skifte tog. Vi kom til Dresden med et bumletog. Schneider satte mig af på en bænk og ville finde ud af, hvor vores tog til Hamborg kørte, og hvilken kupe vi skulle have.

Efter at forskellige tog var kørt, sad jeg stadig på min bænk. Da kom der en dame fra Røde Kors og spurgte, hvorfor jeg sad der. Hun fik at vide, at jeg ventede på Schneider og toget til Hamborg. Toget til Hamborg var kørt. Så jeg blev på en bære hentet hen til Røde Kors-stationen. Her sov jeg så om natten, og næste morgen var Schneider der igen. Han havde ledt efter den kupe i toget, og så var det kørt. Nu var han så der igen og havde også fået nummer på en kupe i et andet tog, som vi nu skulle med til Hamborg.

I Niendorf var et strandhotel ombygget til lazaret, og her var næsten udelukkende amputerede, så her var der næsten ingen, der ikke brugte krykker eller rullestol.

En af de første dage oplevede jeg noget frygteligt. Jeg ville se, om jeg kunne finde nogle bekendte, og da kom jeg ind på et værelse, hvor der lå 4 helt unge mænd, der alle havde mistet alle lemmer, begge ben og begge arme. Det var første gang, jeg virkelig tænkte over, hvor lille en krop i virkeligheden er, når arme og ben mangler.

I Niendorf var der også flere fra Frikorps Danmark, som var amputerede.

Heinrich Thode

Da jeg kørte hjem, tog jeg over Palen for at besøge Heinrich Thode. Han var hjemme på orlov fra Rhodos, hvor de lå. De skulle egentlig have været til Afrika, men englænderne var kommet dem i forkøbet. Dem, der var kommet over, var straks blevet taget til fange.

Men Heinrich fortalte mig da, at min russiske fange havde overlevet Sevastopol.

Jeg vil slutte med at fortælle, at Heinrich Thode blev dræbt på hjemvejen af partisaner i Jugoslavien.

Peter Andresen er født 1920 i Kalleshave ved Agrup i Syslesvig. Inkaldt til militæret i oktober 1940. sendt i februar 1942 fra Odense til Østfronten. Såret i juni 1942 og hjemsendt efter langvarig lazaretophold. Drev trods handicap et landbrug til 1975.

Løgumkloster Refugium

Af Svend Stidsen

Her beskrives udviklingen af Løgumkloster Refugium fra de første tanker om udnyttelse af klosterfløjen i den nyrestaurerede kirke og tilbageværende del af klosteret i 1930-erne til den institution, vi har i dag. Desuden gives en kort orientering om de øvrige institutioner, der er opstået omkring Refugiet og kirken.

Refugiets bygninger

Refugiet er sammenbygget med kirke og kloster. Hele byggeriet er gennemført i klassisk dansk byggestil og regnes for en arkitektonisk perle – tegnet af arkitekterne Graae og Aas. Bygningerne er meget solide, og bortset fra taget, der måtte udskiftes midt i 80-erne, kræves der stort set ingen vedligeholdelse.

Inventaret har fra staten været klassisk. De fleste møbler og lamper har været i brug i 45 år. Dette sammen med bygningernes udformning giver stedet ro.

Refugiets og Højskolens opståen

Historien om Løgumkloster Refugium går helt tilbage til cisterciensermunkenes ankomst til Løgum sogn i 1173. De byggede deres kloster og kirke – Løgum Kloster, som fungerede til reformationen. Først efter en årrække begyndte man at bruge Klosterkirken som kirke for

Svend Stidsen

lokalbefolkningen, der ellers hørte til Nr. Løgum sogn.

I begyndelsen af 1900-tallet planlagde man en større restaurering af kirken. Arbejdet indstilledes under 1. verdenskrig, og kort efter at området blev dansk i 1920, fortsattes den gennemgribende restaurering af kirke og en del af klosteret. Man var færdig først i 30-erne.

Historien om Løgumkloster Refugium begynder netop her. Stedets daværende præst – Poul Schülein – fik den ide, at man kunne indrette et klosterlignende refugium (tilflugtssted). Cistercienserordenen, der havde haft klosteret i Løgum, var en kontemplativ orden, dvs. at den er indadvendt og at stilhed og fordybelse var en stor del af hverdagen. Ved at være stille kan man bedre høre Guds stemme, og cisterciensernes mål i livet var at høre denne stemme, for at livet kunne leves efter Guds anordninger, så mennesker i og udenfor klosteret kunne have gavn af det. Det var det store blodomløb – forbønnen, der kom verden til gode og verden, der havde gavn af klosterets tilstedeværelse.

Ligesom dengang tænkte man i trediveerne, at mennesket har brug for at kunne trække sig tilbage til rolige forhold for at kunne vinde kræfter til at komme tilbage til hverdagens krav.

En del af tilbagetrækningen var også at sætte sig i kirken og lytte til Guds stemme gennem evangelierne og dermed finde tilbage til det menneskeliv, som man var skabt til at leve.

Det var meningen, at man skulle kunne søge ophold i kortere eller længere tid – dog ikke over 3 mdr. - tænkt som en hjælp på livets vej og ikke som i klosteretiden, hvor man blev i klosteret livet ud; men planerne opgives sidst i 30-erne under indtryk af de politiske forhold i Europa. I 1951 går Poul Schüle in på pension, og Anders Bork Hansen kommer til Løgumkloster som sognepræst. Under et besøg i Løgumkloster i 1953 foreslår læge Poul Gøtzsche pastor Bork Hansen at klosteret indrettes som ”gæstehjem med sjælesørgersigt” i lighed med Ejnar Lundbys norske kursted ”Solberg”.

Bork Hansen genoptager de gamle refugieplaner, og et udvalg med ham som inspirator og formand mødes den 4. november. Man forhandler med forskellige offentlige myndigheder, institutioner, folkelige og kirkelige organisationer. Med god hjælp fra fhv. landstingsmand H. Jepsen Christensen og med inspiration fra Sigtunestiftelsen i Sverige og tyske evangeliske akademier ændrer Schüleins refugietanker karakter, så Refugiet både skal være et gæstehjem for hvile og ro samt et kursus- og mødested med nationalt, kulturelt og kirkeligt sigte.

Nu skulle der ikke kun indrettes lokaler i den eksisterende klosterfløj; men det var tanken, at der skulle bygges nyt i tilknytning til kirken, og klosterfløjen skulle så bruges til foredrag og andre aktiviteter. Man kontakter arkitekterne Rolf Graae og Richard Aas, der udarbejder et skitseprojekt.

For at skabe et bredt folkeligt og kirkeligt grundlag, bliver bestyrelsen etableret med repræsentanter for Sprogforeningen, Sønderjydsk Skoleforening, Grænseforeningen, Løgumkloster Flække, Dansk Kultursamfund, Indre Mission og Kirkeligt Samfund.

Man begynder en landsindsamling, og Nationalmuseet foretager udgravninger i det område, hvor man ønsker at placere Refugiet. Desuden besluttet det, at man i stedet for én institution vil søge at få kursusvirksomheden godkendt som en statsstøttet folkehøjskole med

kristendomskundskab som hovedfag. Højskolen skal bygges på modsat side af engen. Den 31. marts 1959 er man så langt, at grundstenen kan nedlægges.

Bygningerne bliver taget i brug i september 1960. I mellemtiden har man antaget Olga Kaae som forstanderinde og Anders Bork Hansen som forstander for ”Refugiet i sin helhed”. Løgumkloster Højskole modtager sit første elevhold 3. november 1960. (Eleverne boede den første tid på Refugiet, og spisningen foregik her til 1983.) S. Jul Nielsen blev Højskolens første forstander.

Refugiets grundplan

Da Refugiet blev bygget i 1959-60, blev det bygget, så det ude fra ser ud som i dag. Indvendigt er der kun foretaget ganske få ombygninger. I og K – den oprindelige forstanderbolig – er indrettet til mødelokale i 1983. Værelsesfløjen 8 – 15 var oprindeligt beregnet til ”unge piger” med fælles badeværelse. I 2002 blev denne fløj ombygget, så der er bad og toilet til værelserne her, som på de øvrige værelser i huset. Bemærk: alle oprindelige gæsteværelser vender mod syd og vest.

Bibliotekerne

I 1959 havde ”Det sønderjyske Gruppelånsbibliotek” i Toftlund overdraget samlingen på ca. 40.000 bind til den kommende refugieinstitution. Fra 1961 blev biblioteket organiseret under ledelse af Olga Bartholdy. Hovedsamling og læsesal var på Løgumkloster Højskole. Det teologiske Studiebibliotek i klosteret og en mindre bogsamling på Refugiet. Sidst i 1980-erne er biblioteket delt mellem Refugiet og Højskolen, og Det teologiske Studiebibliotek kom på Præstehøjskolen og indgår i dag som en del af Teologisk Pædagogisk Centers store bibliotek.

Løgumklosterinstitutionerne

Kredsen omkring Refugiet og Højskolen har gennem årene været meget aktive med at udbygge Folkekirkens tilbud til både ansatte og frivillige medarbejdere. Da man i 50-erne arbejdede med tanker om et refugium i Løgumkloster, talte man en overgang om, at det skulle være et Kirkeligt Akademi med refugiehjem.

Man havde den ide, at lige som folkeskolelærere og andre kunne komme på efteruddannelse, sådan skulle det også være i kirkens regi. Man valgte i stedet at oprette et refugium som en videreudbygning af de første refugietanker fra midt i 30-erne og samtidigt etablere en folkehøjskole med statsstøtte, der ud over almindelige fag skulle give en udvidet undervisning i kristendomskundskab. Desuden kunne der holdes særlige kurser af kortere varighed.

Præstehøjskolen

I 1965 oprettedes Præstehøjskolen, og den skulle de første 2 år være på Refugiet, mens man indrettede bygninger i Nærum ved København. I 1973 blev den igen flyttet til Løgumkloster, hvor Slottet blev indrettet til undervisning, kontorer, bibliotek, dagligstue og rektorbolig. Kursisterne skulle så bo og spise på Refugiet. Sådan er det også i dag. Præstehøjskolens kurser er alene for præster i folkekirken.

Slottet – i venstre side af billedet – er i dag rammen for præstehøjskolens virksomhed. Det er bygget omkring år 1600 som jagtslot for hertugen af Gottorp. Senere har det været amtsforvaltning, og det var her, H. A. Brorson var huslærer for sin fætter og kusine 1717 – 1721. Senere var det retsbygning, og da retten i Løgumkloster blev nedlagt, blev det overtaget af Kirkeministeriet og indrettet til Præstehøjskole – efteruddannelsessted for præster i folkekirken.

Glasgangen er forbindelsesgang mellem Refugiet, kirken og Præstehøjskolen.

Museet Holmen

I 1966 oprettedes ”Refugiets Kulturforening”, idet man ønskede at styrke sin udadvendte virksomhed. Den fik etableret ”Refugiets Kunstbod” i byen; men den eksisterede kun i få år. Kulturforeningen arbejdede videre, og i 1971 lykkedes det at åbne ”Kunstmuseet Holmen” med Olivia Holm-Møllers værker. Det er indrettet i en meget smuk gammel vestslesvigsk gård, som ligger ved siden af Brugsen. Senere har museet skiftet navn til Museet Holmen, og i dag har museet skiftende kunstudstillinger og en lokalhistorisk udstilling. Museet er en selvejende institution.

Kirkemusikskolen

I 1971 begynder kredsen omkring Løgumkloster Refugium og Højskole forhandlinger om en kirkemusikuddannelse – senere også med klokkespil. Året efter holdes det første kursus for landsbyorganister på Refugiet – det flyttes senere til Højskolen og fører i 1979 til oprettelse af Løgumkloster Kirkemusikskole (under kirkeministeriet). I dag uddanner Kirkemusikskolen organister og kirkesangere til landsbykirker og mindre bykirker. Kong Frederik den IX's Klokkespil bygges i 1973 som Nordeuropas største klokkespil med 49 klokker. I dag er det en selvejende institution som også bruges af Kirkemusikskolens Klokkenistafdeling, der er én af Europas 4 klokkenistaskoler.

Folkekirkens Pædagogiske Institut

I 1974 indleder samme kreds af mennesker forhandlinger om oprettelse af et ”Folkekirkens Pædagogiske Institut”. Man mente, det ville være godt for folkekirken, om der blev arbejdet mere målbevidst med religionspædagogikken. Det viser sig at være meget vanskeligt at få de kirkelige myndigheder til samlet at gå ind for dette. Derfor tager man små skridt. I 1976 nedsættes ”Det religionspædagogiske udvalg i Løgumkloster”, og i 1978 indrettes ”Den religionspædagogiske Studiesamling” i lokaler på Præstehøjskolen. Senere udvides staben på Præstehøjskolen med et lektorat i religionspædagogik. Først i 1992 fører det til, at kirkeministeriet overtager den religionspædagogiske studiesamling og opretter ”Folkekirkens

Pædagogiske Institut” som en selvstændig institution, der holder kurser for præster og andre interesserede. I 2000 sammenlægges Præstehøjskolen og Folkekirken Pædagogiske Institut til Teologisk Pædagogisk Center.

Refugiet i dag

Det var den oprindelige tanke, at Refugiet skulle være et sted, hvor mennesker, der var på vej til at blive stressede, kunne komme for at finde hvile og slappe af i rolige omgivelser. Desuden skulle der være muligheder for samtaler mellem de enkelte gæster og Refugiets ledelse. Inspirationen kom fra det gamle klosterliv, som man ville modernisere og sætte ind i en luthersk sammenhæng. Derfor var der også lavet en stram dagsplan, som alle gæster skulle følge nøje – bl.a. med fast sengetid.

Denne oprindelige tanke søges fastholdt i dag. Refugiet har også i dag sin faste dagsrytme – dog ikke med fast sengetid, og det er frivilligt, hvad man vil deltage i. Der er morgenmad fra kl. 8.15 – 9. Derefter er der mulighed for at gå til morgensang i klosterets kapitelsal. Frokost kl. 12 – 13, kaffe mellem 14.30 og 16. Efter middagen kl. 17.30 kan man deltage i kirkens aftensang kl. 18.30, hvorefter der er kaffe i Pejsestuen. Ved alle måltider deltager nogle af Refugiets medarbejdere og er samtalepartnere ved bordene. Ønsker nogle af gæsterne en mere personlig samtale, er dette også muligt. Sådan ser det ud hver dag året rundt.

De første mange år havde man normalt et aftenarrangement om ugen, hvor det ofte var én af gæsterne, der fortalte – eller der var musik i Pejsestuen. Refugiets første forstander – Olga Kaae var en dygtig violinist.

Refugiet havde de første år et pænt besøgstal. Nogle kom på rekreation, andre for at slappe af i disse omgivelser, og mange holdt hvert år deres ferie på Refugiet. Dette ændrede sig i 70-erne, og først i 80-erne så det meget stramt ud med Refugiets økonomi. Derfor skulle der gøres noget for at få flere gæster til at opholde sig på Refugiet. I 1985 udvidedes Refugiets tilbud med programlagte weekender og refugiedage med program i ferier, ligesom udlejningen til kurser forøgedes.

I dag har Refugiet ca. 14.500 overnatninger om året. Knap halvdelen er udlejning til kursusvirksomhed. Fra 1973 har Præstehøjskolens kursister boet og spist på Refugiet. Det samme gælder for kursister på Folkekirken Pædagogisk Institut (fra 1993). Kirkemusikskolen har enkelte kurser af flere dages varighed, og her gælder det samme. I 1991 henlagde kirkeministeriet kurser for landsbygravere (flyttedes p.g.a. pladsmangel i 1994) og kordegne til Refugiet. Desuden kommer der også andre grupper, som holder deres kurser her; men hvert år må vi sige nej til flere kurser og konferencer, da der ikke er ledig kapacitet.

Dog træffes der ikke aftale om udlejning af alle værelser, da der altid skal være plads til nogle enkeltgæster, så vi kan vedblive at være et sted, man kan søge til ”i kortere eller længere tid for at finde ro og hvile”. I de perioder, hvor der ikke lejes ud til kurser – det vil hovedsageligt sige i weekender og ferier – tilbyder Refugiet egne programmer.

I Refugiets formål står der, at vore programmer skal styrke kristendom, dansk kultur og dansk ånd, samt at det skal være på et fælles kirkeligt og fælles folkeligt grundlag. Det er meget bredt, og dette ses også af de programmer vi tilbyder. I juni, juli og august i år tilbydes ”Vadehavet – hav og mennesker”, ”Kirker og kirkekunst i Sønderjylland”, ”Pilgrimssvandring”, ”Sønderjyske sommerdage”, ”Når glæden bliver borte”, ”På opdagelse i Sønderjylland”, ”Ferie- og Rekreationsdage”, ”Mad – til sjæl og legeme”, ”Kunstuge” og ”Kloster-Mærken”.

Dertil kommer i årets løb ca. 25 sønderjyllandssture. De fleste af dem arrangerer vi i samarbejde med turledere fra hele landet. Turlederne er lokale kontaktpersoner, og de er med til at lave programmerne. Vi sender så en bus rundt i området for at samle gæsterne op. Turene er – som de fleste af vore øvrige programmer – af 4 eller 5 dages varighed. Programmerne omhandler ofte emner fra Sønderjyllands historie, litteraturen, naturen og sønderjyske personligheder. Desuden er der sangaftener og jævnligt er der kirkekoncert i Klosterkirken. Normalt er der også indlagt en heldags- og en halvdagstur nord

og syd for grænsen. Mange af holdene kommer igen år efter år, og mange af deltagerne er gengangere.

Umiddelbart kunne Refugiets programmer ligne korte højskolekurser; men vi lægger vægt på, at vore arrangementer er tilbud, som gæsterne kan deltage i, hvis de har lyst. Der er ingen mødepligt som på højskolekurser. Så når vi har program, ved vi derfor aldrig på forhånd, hvor mange der deltager i det.

Refugiets have er anlagt af havearkitekt Junggreen Have. Det fremtrædende er de store brede bøgehække, som skal signalere fred og ro. Taksene skulle klippes i skulpturer. Haven har international berømmelse og er besøgt af engelske og amerikanske havearkitektstuderende. Den var omtalt i deres lærebøger. Også danske anlægsgartnere på kursus besøger den.

Der kommer mange gæster i huset, som ønsker et ophold, hvor de er sig selv. Nogle kommer på et arbejdsophold, hvor de ønsker ro til at fordybe sig. Andre bruger stedet for egne ture rundt i landsdelen. Der er jævnligt gæster på rekreation – enten efter et sygehusophold eller fordi de har en plejkrævende ægtefælle hjemme. Refugiet er godkendt som rekreationssted af sygesikringen ”danmark”, og flere amter tilbyder Refugiet som rekreationssted.

Løgumkloster Refugium er således et meget alsidigt sted, hvor der kommer mennesker med vidt forskellig baggrund. Det gælder både holdningsmæssigt og med hensyn til socialt stade. Det er tanken, at stedet skal være åbent for alle, og at ingen skal føle sig presset til at deltage i vore tilbud.

Bestyrelsen er bredt sammensat og består i dag af repræsentanter for: Skoleforeningen, Sprogforeningen, Grænseforeningen, Indre Mission, Kirkeligt Samfund, Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer, Løgumkloster Byråd og Refugiets Venner.

Dette billede viser Løgumkloster Kirke, som den har set ud efter restaureringen. Den tilbageværende del af klosteret ligger til venstre. Det var her, Pastor Schülein i 1935 fostrede tanken om at indrette noget ”klosterlignende i protestantisk sammenhæng”. Refugiet er sammenbygget med kirke og kloster, og klostersalen (Dormitoriet) bruges i dag til foredrag og skiftende kunststillinger. I kapitelsalen holder TPC, Højskolen og Refugiet hver deres morgensang. Kirken holder aften-sang hver aften kl. 18.30.

Svend Stidsen, født i 1944 i Løsning. Uddannet som lærer i 1966. Folkeskolelærer i Haslev. Forstander for Tommerup Efterskole 1976 – 93. Forstander for Refugiet 1993 – 2005.

Foto: Lone Stidsen, født 1972 i Haslev. Uddannet lærer og under uddannelse som designer.

Tempelfronten

Den europæiske kulturs otte søjler

Af H. E. Sørensen

For en halv snes år siden besøgte jeg Bali, en ø med en højtudviklet kultur, storslåede templer og raffineret kunst, venlige og tolerante mennesker. Her oplevede jeg noget mærkeligt.

En dag var vi på udflugt til en lille by, som var præget af den hollandske kolonitid - hvad egentlig ikke så forfærdeligt meget var. Her lå nogle bungalows og en lille kirke, en gade med ramponerede købmandshuse og ikke ret meget andet. Men det ramte mig på en helt speciel måde. Jeg har sjældent følt mig så meget som europæer som her i østen stillet over for disse pauvre rester af et i virkeligheden mislykket koloniekperiment.

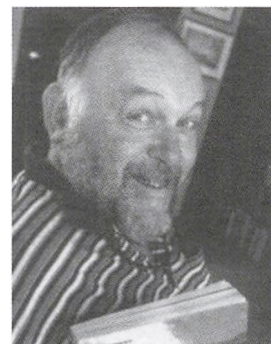
Hvorfor egentlig? Det tænkte jeg meget over de næste dage.

Hvad var det, der gjorde, at disse ikke særligt imponerende og temmelig forfaldne hollandske huse talte til mig på denne særlige og stærke måde?

Jeg tror nok, jeg fandt frem til en form for forklaring. For selv om alt på øen var nyt og spændende for os, og selv om vi havde det godt, virkede det hele uendeligt fremmed. Vi så flotte og særegne ceremonier i templerne og landsbyerne. Vi oplevede processioner og ofringer, tempeldanse og trommeslagning. Men det var ikke noget, vi var med i. Vi forstod ikke, hvad der skete. Hvorfor man gjorde sådan og sådan.

Det hollandske virkede på en helt anden måde hjemligt.

Når vi besøger Holland, ser vi måske mere de forskelle, der er mellem dansk og hollandsk, end lighederne. Men når man er på den anden side kloden - i en indonesisk, fjernøstlig kulturkreds - forsvinder disse forskelle, eller de bliver så små, at vi næppe bemærker dem. Så er vi ens, hollændere og danskere. Så er vi begge dele af en fælles europæisk kultur.

H. E. Sørensen

Og hvad er det så, der forener os? Hvad er fundamentet for den europæiske - og dermed den danske - kultur?

Den engelske officer og kulturfilosof T. E. Lawrence (Lawrence of Arabia) talte om "Visdommens syv søjler". Og skal vi forsøge at definere, hvad det er for nogle søjler, der bærer os, og hvor de er plantet, så ser jeg en græsk tempelgavl foran mig. Parthenontemplet på Akropolis med de otte søjler, der sammen bærer gavltrekanten. Hvis vi opfatter trekanten som et billede på Europas kultur, er det de otte søjler nedenunder, der bærer den.

Den europæiske kultur er baseret på kristendom og humanisme, på åndsfrihed og tolerance, på samtale og "lige værdighed i borg og hytte," som Grundtvig sagde. På en indlevelse og hjemhørighed i vaner og vilkår og den livsstil, vi er vokset op i, og som har basis i disse grundvilkår.

Kristendommen har gennem snart to tusind år været det religiøse fundament for Europa, sprunget fra Israel til Grækenland og Rom og derfra videre nordpå, så den for godt tusind år siden nåede vore kyster. I 826 prædikede Ansgar i Hedeby og Ribe. Og selv om det varede mindst to hundrede år, inden kristendommen var slået

afgørende igennem, så regner vi alligevel dette år for den danske kirkes fødselsår. Og Ribe Domkirke regner år 826 for grundlæggelsen - ikke af bygningen, men af institutionen. Der har således været en kristen menighed i Ribe - og dermed i Danmark - i snart 1200 år.

Europa er en kristen verdensdel. Ligeegyldigt hvor ugudelig, den enkelte føler sig, så er det en kendsgerning, som ikke kan diskuteres. Ingen kan køre gennem Europa uden at se det. Kirkerne ligger overalt - nogle vældige, andre uanselige, forskellige fra område til område - fra de billedrige ortodokse kirker i Grækenland, Østeuropa og Rusland, de katolske kirker mod syd og vest, og i de nordlige lande de protestantiske kirker. Hvor uens de end ved et overfladisk syn synes at være, så er de vidnesbyrd om den samme tro og rummer de samme symboler.

Den første søjle er plantet i Jerusalem. Den næste står i Athen. Tanken om *ligheden mellem frie mennesker* (oprindeligt: frie mænd) stammer fra det antikke Grækenland med Athen som den førende by og Akropolis som det bærende symbol. Mens pyramiderne i Ægypten kan ses som eksponent for et klassesdelt samfund med en enorm underklasse af slaver, som bærer et minimalt mindretal af herskere - man kalder det et pyramidalsk samfund -, er den græske søjlebygning et billede på et samfund, hvor man løfter i flok. En enkelt søjle kan ikke bære hel-

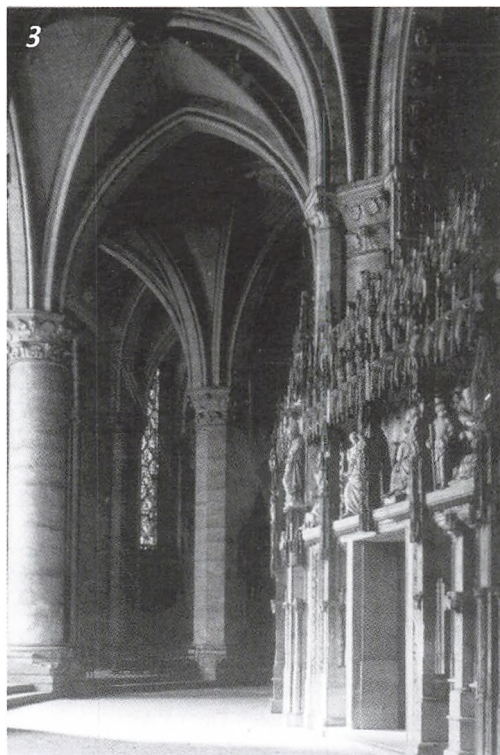

Billede 1: Græskortodoks præst i Golgathakapellet i Den Hellige Gravs Kirke i Jerusalem.

Billede 2: Kirken ved det serboortodokse kloster Gracanica i Kosovo.

Billede 3: Fra den gotiske domkirke i Chartres, Frankrig.

Billede 4: De 10 store middelalderkirker og borgbanken dominerer stadig det gamle Ribe, som de har gjort det siden middelalderen. (fotos: H.E. Sørensen).

heden, trekanten. Men på den anden side falder hele bygningen ikke sammen, fordi en enkelt søjle brister. Men et vist minimum af enighed (søjler) er nødvendigt, for at bygningen kan stå. Fællesskabet er en ubetinget forudsætning for samfundets overlevelse. Det var folkeforsamlingen i Athen, der valgte lederne (hvis de da ikke tog magten selv!).

Og som en virkning af dette fællesskab opstod også kunsten i moderne forstand, digtning, teater, billedkunst, musik, dans. Kunsten indgik som en uundværlig bestanddel af samfundet og dets livsyttringer, herunder festerne for guderne - og borgerne. Kunsten var på den måde for alle. Alle var med, alle kunne deltage. Og det var her, i det antikke Athen, at Sokrates formulerede grundlaget for al europæiske tænkning: Kend dig selv!

Da Grækenland truedes af det despotiske perserrige, sloges grækerne med ryggen mod muren for deres overlevelse, og derfor er Perserkrigene i 500-400-tallet før Kristus ikke blot spændende historiske begivenheder, men selve billedet på den europæiske livskraft og betingelsen for dens overlevelse. Ved Marathon, Thermopylæ, Salamis og Platææ stod de slag, der afgjorde, at vi blev europæere, båret af den græske tanke, og ikke østerlændinge, domineret af en persisk-arabisk samfundsmodel og kultur. Jeg skal ikke kunne sige, om den ene model er objektivt bedre end den anden. Men jeg ved, hvilken jeg selv tilhører.

Rom er synonymt med *det ordnede samfund*: Her opstod civilisationen - ordet kommer af det latinske ord *civis* (borger). Det romerske sam-

*Parthenontemplet fra 5. århundrede før Kristus på Akropolis i Athen.
(foto: H. E. Sørensen).*

fund var baseret på Romerretten, som gennem loven gav råderum for borgernes udfoldelse og samtidig satte grænser for at beskytte det enkelte individ. Ordene "*civis romanum sum*" (jeg er romersk borger) borgede for retssikkerhed i hele riget. Bl.a. Paulus brugte denne sætning, når han blev arresteret på sine missionsrejser. En romersk borger kunne ikke vilkårligt dømmes til døden og henrettes. I sidste instans havde han ret til at indanke sin sag for statens højeste myndighed, kejseren og senatet i Rom. Det er det, der ligger bag statsborgerskabstanken. At staten beskytter sine borgere. At man ikke vilkårligt kan fængsles eller henrettes. Men at staten varetager ens ret.

*Ruiner af Forum Romanum i Rom.
(foto: H. E. Sørensen).*

For tredive år siden passerede jeg den argentisk-chilenske grænse midt på Ildlandet allersydligst i Sydamerika. De andre rejsende med den bus, jeg kørte i, var argentinerne eller chilenerne. I deres pas stod, at de havde lov til at foretage en eller flere rejser fra det ene land til det andet - altså mellem Chile og Argentina. Og ikke mere. Men da grænsebetjenten så mit danske pas, hvor der står "*Gælder for rejser til udlandet og tilbage*", spurgte han, hvad det betød. Jeg måtte jo svare, at det betød det, der stod. At passet gjaldt i alle lande, i hele verden. Det kunne ikke være rigtigt. Jo, sagde jeg, det er det. Noget sådant havde han åbenbart aldrig set før. Så han tog passet og gik ind til chefen for grænsepolitiet på denne afsides station og viste ham det ejendommelige dokument for at få at vide, hvordan han skulle forholde sig. Lidt efter kom han hovedrystende ud igen og gav mig det, mens han næsten med ærefrygt sagde: "*Todo el mundo*" - hele verden. Det var ufatteligt.

Han havde svært ved at tro, at et sådant dokument kunne eksistere. Men det er den rettighed og den beskyttelse, et dansk statsborgerskab giver os. Vi har lov til at bevæge os overalt, hvis de fremmede lande da vil modtage os. De har selvfølgelig ret til at afgøre, hvem de vil se inden for deres grænser.

Derfor er statsborgerskab eller indfødsret den største gave, et land kan give sine nye borgere. Et dansk pas er det væsentligste dokument, en dansker kan have. Det betyder, at man har pligter og rettigheder i det danske samfund og er under den danske stats beskyttelse. Det samme gælder naturligvis for statsborgere af anden nationalitet i deres stater - i mange lande reelt. I andre mere teoretisk.

Den middelalderlige engelske grundlov Magna Carta betød, at det ikke længere var en enevældig kejser eller konge, der styrede landet, men folkets *valgte og kårne repræsentanter*. Selvfølgelig var der den gang i 1200-tallet ikke tale om et ligeværdigt demokrati, som

Churchillstatuen ved Parlamentet i London.
(foto: H. E. Sørensen).

vi kender det. De fine og fornemme - adelen - havde naturligvis større ret end den almindelige borger, for slet ikke at tale om arbejdere og ufri. Men her knæstattes princippet om, at det er folkets repræsentanter, der styrer landet gennem et Overhus for adelen og et Underhus for de "gemene". Og dermed også, at det ikke er kongen, men "folket", der bestemmer i landet. Det britiske parlament er "alle parlamenters moder". Folketinget og Reichstag og Stortinget og Dumaen og Cortes og alle de andre nationale (og internationale) parlamenter er alle "børn" af det engelske system. London bliver derfor stedet, hvor den næste søjle står.

I oplysningstidens Frankrig opstod ideen om *tankens frihed* gennem de filosoffer, som formulerede humanismen med ret til "frit at tænke, tro og tale", som Grundtvig sagde. Voltaire formulerede det i et brev til en modstander: "Deres meninger, Monsieur, er mig en vederstyggelighed, men jeg vil dø for Deres ret til at have dem." Det er nok lettere i teorien end i virkeligheden. Men det var princippet. At meninger frit skulle kunne brydes og ikke slås ned med vold. "Frihed for Loke såvel som for Thor", for endnu en gang at citere Grundtvig.

Tanken var ikke længere bundet af religiøse og politiske dogmer, men havde ret til også at anfægte såvel religionen som de politiske herskere og deres ideologier.

Det indebærer selvfølgelig den ansvarlighed for alle parter, at de hver for sig må respektere deres modstanderes ret til at mene og tro, hvad de vil, og ikke gribe til våben for at udrydde modstanderens meninger og gennemtvinge deres egen opfattelse. For gør man det, har man brudt princippet. Så har jo netop ikke alle lige ret. Denne søjle står i Paris.

Og måske også lidt i Philadelphia, hvor Thomas Jefferson i Den Amerikanske Uafhængighedserklæring skrev, at "alle mennesker er født lige" og har "evige og umistelige rettigheder." Meningen var, at dette gjaldt for frie amerikanske mænd inden for de Forenede Stater i Amerika.

Jefferson mente ikke, at alle mennesker (uden undtagelse) har lige rettigheder alle steder og til alle tider. Hvad der vel for så vidt hel-

ler ikke ville være rimeligt. Hvis man opfatter menneskerettighederne som en eviggyldig og abstrakt størrelse, næsten som et religiøst og uanfægteligt dogme, betyder det, at enhver person har samme ret til arbejde og forsørgelse osv. ("liv og lykke", som der står) på et hvilket som helst sted - i et hvilket som helst land - til en hvilken som helst tid. Det er naturligvis ikke meningen. Ethvert menneske har mere ret i sit eget hjem, end andre har. Inden for mine vægge er det mig, der sætter normen. Inden for dine vægge er det dig. Der må jeg rette mig efter dine regler, som du må rette dig efter mine, når du besøger mig. En dansker har selvfølgelig ikke samme rettigheder i USA eller Rusland som en amerikansk/russisk statsborger har. Og amerikanere og russere har heller ikke samme ret i Danmark, som vi har, der er danske statsborgere. Hvorfor ikke? Det giver sig selv: Det er vores. Her er det vort hjem. Dér er det hans.

Jefferson og de øvrige medunderskrivere af Uafhængighedserklæringen kunne end ikke drømme om, at den skulle omfatte slaver - eller kvinder. (Deres rettigheder må vi takke arbejder- og kvindebevægelserne for.) Og folk uden for USA interesserede ham næppe ved den lejlighed.

Paradokset er, at (i hvert fald flere af) disse frihedsmænd selv holdt slaver. Det var for dem noget selvfølgeligt. For os er slavehandelen ikke et rart kapitel at tænke på. Og den kan ikke forsvares ud fra vor tids tankegang. Men datidens mennesker havde ingen moralske skruper ved det. Det var der ikke noget ondt i - for dem. Det var noget helt naturligt, som man underviste i på handelsakademierne i København og Hamburg. Jeg har selv set lærebøger med regneeksempler af typen: Hvis man indkøber så og så mange slaver på Guldkysten og sælger dem for så og så meget i Vestindien og køber sukker for pengene, hvad skal så prisen være i København, for at turen har kunnet svare sig? Helt almindelig kalkulationsregning, som man lærer det på enhver handelsskole i dag, men med et andet varesortiment! Og man bør i øvrigt erindre sig, at det ikke var danskerne, der drog ud i savannen og fangede negrene. De fik "varene" - slaverne - leveret til fortporten af de

afrikanske høvdinge og deres håndlangere. Den hjemlige overklasse var selv med i det og tjente godt på slavehandelen. Da en dansk reporter for nogle år siden spurgte den ghanesiske forfatter Ama Ata Aidoo: "Kan I tilgive os?" i forbindelse med slavehandelen, svarede den afrikanske intellektuelle (citeret efter hukommelsen): "For hvad? Slavehandelen var en fordel for begge parter, - en form for internationalt handelssamarbejde. Negerhøvdingene havde en "vare", de gerne ville afsætte (og alternativet for fangerne var døden) - og europæerne var interesseret i at købe. Hvad "varene" mente, var der ingen, der spurgte om."

På samme måde gør vi i dag ting, vi synes er helt i orden, men som man om måske to hundrede år vil finde dybt forkasteligt. Synet på verden og det, der sker, ændrer sig.

Derfor var det med en vis stolthed, jeg overværede "Emancipation Day" (årsdagen for slavernes frigivelse) på St. Croix for et par år siden. Her var det en dansk guvernør, som i 1849 tog det store ansvar på sig egenhændigt at frigive slaverne på de dansk-vestindiske øer.

Europas kultur har også vist udsyn og vilje til *ekspansion*. Opdagelsesrejsende og erobrere drog ud fra 1400-tallet og fremefter. Columbus, Vasco da Gama, Magellan. Vejen til Østen og Amerika. Deres rejser åbnede verden for handel, mission og kolonisering. Var det godt eller skidt? Det kan man diskutere, så længe man har lyst. Kendsgerningen foreligger, og interessen for hele kloden og udnyttelsen af de muligheder, den giver, er en del af vor civilisation. På godt og ondt. Denne søjle er plantet på Den Iberiske Halvø, i Spanien og Portugal.

Når man i nogle lande - og nogle kredse - bebrejder europæerne, at de/vi har ødelagt de oprindelige civilisationer i Sydamerika, Afrika o.s.v., så er der meget rigtigt i det. Men man glemmer som regel, at der altså også er gået noget den anden vej. Det, Europa har givet de andre verdensdele, er ikke kun syfilis og udryddelse og plyndring. Hvis europæerne aldrig var kommet til Sydamerika, ville man fortsat have levet i regnskoven på et stenalderstadium, og i Andesbjergenes højlunde havde der sandsynligvis fortsat været despotiske regimer, der

regerede med blod og terror og undertrykkelse, som vi ved, det skete i det ellers så højt be-sungne inkarige, eller under aztekerne i Mexico, der hvert år fejrede deres guder med drab på hundredvis af mennesker, og hvor man skar brystet op på levende personer for at ofre det endnu bankende hjerte til guderne.

Europæerne har stjålet disse landes råstoffer, hævdes det. Men har europæerne ikke givet noget igen? - f.eks. rationel tankegang, videnskab, medicin og undervisning. Eller som noget helt elementært: hjulet. Vi kan lære - og har lært - uendelig meget af de fremmede kulturer. De kan lære - og har lært - uendelig meget af Europa. Vi er afhængige af hinanden.

*Kap Det Gode Håb, Sydafrika, der fik sit navn, fordi den første europæiske søfarer, der rundede forbjerget 1478, portugiseren Bartholomeu Diaz, mente, at der nu var godt håb om, at han endelig havde fundet søvejen rundt om Afrika. Hvad han jo altså også havde.
(foto: H. E. Sørensen).*

Den ubændige nysgerrighed, som drev de store opdagelsesrejsende, ligger også bag de opdagelser og opfindelser, der er betingelsen for den moderne *industri og produktion*. Den opstod gennem mange århundreder og mange forskellige steder i Europa som følge af de videnskabelige og tekniske landvindinger, der også danner baggrund for den økonomiske udvikling. Hele den moderne masseproduktion på godt og ondt, herunder forurening, har sin rod i Europa. Derfra har den bredt sig til alle verdens lande, hvor udviklingen i bl.a. USA og Japan (og senere andre lande) er ved at overhale Europa, hvis det da ikke allerede er sket. Men industrien opstod i Europa, på de steder, hvor der var betingelser for det - d.v.s. råstoffer og kraft. Den primære betingelse for, at en sværindustri kunne opstå og udvikle sig, var kul og jern. Det var der bl.a. i Ruhrområdet.

Industrien medførte kapitalismen, og som en modvægt mod den opstod arbejderbevægelsen eller socialismen, hvis fremmeste talsmand blev Karl Marx, der netop stammede fra Rhinlandet.

Derfor kunne man passende sætte denne søjle i Tyskland.

I Norden havde man fra Vikingetiden et *ting-styret samfund*, hvor folk mødtes på tingstedet for sammen med kongen at vedtage de love og regler, der skulle gælde, og samtidig gennem bl.a. rettergang at sørge for, at de blev overholdt. Her valgtes også kongerne. Disse ting, som fandtes overalt i Norden, mistede deres betydning eller forsvandt helt under enevælden, men genopstod efter 1800, først i Norge 1814 og i Danmark med Grundloven i 1849 - i moderniseret form. Det er derfor det hedder Folketinget og i Norge Stortinget.

*På tinget vedtog man lovene og holdt rettergang, og her hylledes kongerne. Urnehoved tingsted i Sønderjylland.
(foto: H. E. Sørensen).*

Islændingene hævder, at deres Alting er verdens ældste parlament. Det trådte sammen første gang o. 930, så der er noget om snakken. Det var oprindeligt en forsamling af landets frie bønder, der mødtes på Thingvellir-sletten uden for Reykjavik for at afgøre landets problemer. I dag er Altinget et parlament som alle andre. Den ottende og sidste søjle i vort Europa og dermed vores civilisation skal derfor placeres i Norden.

Man kan således kort opsummere, at den europæiske kulturs otte søjler er

1. Kristendommen med udspring i Jerusalem.
2. Menneskets ligeværdighed (Grækenland).
3. Loven og borgerrettighederne (Romerriget).
4. Folkestyre, repræsentativt demokrati (England).

5. Den frie tanke (Frankrig/USA).
6. Opdagelsesrejser og geografisk ekspansion (Spanien og Portugal).
7. Teknik og industri (Tyskland).
8. Tingretten, nordisk frihed (Norden).

De fleste af de nævnte forhold er fælles for det meste af Europa, og det er bl.a. det, som gør, at vi med alle vore forskelligheder er "ens", når vi mødes uden for vor verdensdel og de lande, som er stærkt præget af europæisk tankegang. Stillet over for kulturer, som er fjernt fra vor egen, og som hviler på helt andre grundlag, føler vi europæere os i familie med hinanden. Så er der ingen væsentlig forskel på englændere og tyskere, franskmænd og folk fra de skandinaviske lande. Grækere og irere, italienere og russere har en fælles baggrund, som gør, at vi tænker mere eller mindre ens, og i hvert fald forstår hinanden, når vi mødes i f.eks. Arabien, Afrika eller Fjernøsten.

Men hvad er det så, der gør os til danskere midt i dette Europa?

Det har ikke noget at gøre med, at vi har et dansk statsborgerskab - eller at vi skulle være mere tolerante eller demokratiske end andre (som nogen mener). Jeg tror ikke, vi på de områder har ret meget at prale af i forhold til så mange andre. Tyskere, englændere, spaniere og svenskere er vist mindst lige så frisindede og demokratiske, som vi er.

Det, det drejer sig om, er, at vi har noget tilfælles, som er vores, og som vi ikke behøver at forklare. Hvorfor elsker vi vores far og mor mere end andre mennesker? Er der en rationel forklaring på det? Hvorfor føler nogle mennesker sig mere hjemme på Manø eller i Skærbæk frem for alle andre steder? Hvorfor identificerer vi os med Danmark og det danske flag? Eller jubler, når det danske landshold vinder i fodbold, også når det ikke spillede for godt? Hvorfor føler vi en samhørighed med andre danskere, selv om vi måske ikke bryder os særligt meget om den enkelte som person?

Fordi det er vort land. Og vore landsmænd. Sempelthen.

Vi behøver ikke at forklare, hvad frikadeller, juletræ eller "Den grimme ælling" er for noget.

Vi kender H. C. Andersen, Grundtvigs salmer og historien om flaget, der faldt fra himlen ned. Vi ved, hvad en bajer og en rød med det hele betyder. Vi har en fælles ramme, som giver os en umiddelbar fornemmelse af at høre sammen. At være dansk er at kende og have fortrolighed med de myter, historier og forestillinger, som har dannet os og er vort fælles eje - uanset tro og hudfarve. Kender man dem ikke, vil man være udenfor - i større eller mindre grad. Vi har en fælles historie og en fælles baggrund. En indsigt, som ikke behøver at forklares. Vi siger måske den spanske ø Mallorca. Men vi ville aldrig sige den danske ø Bornholm. Det behøver ingen præcision. Det er noget, vi ved.

At være dansk er at have - og føle sig - hjemme i Danmark. At vedstå arv og gæld. Selv om der hverken er grænsepoliti eller toldere længere, er der en usynlig grænse ved Kruså, som jeg tror, de fleste kender fornemmelsen af. Når man efter en rejse sydpå (jeg tænker ikke på en indkøbstur til Flensborg) kommer over grænsen, så har man den her følelse af at være hjemme. Jeg husker det tydeligt, når jeg som ung kom hjem efter en længere tur rundt i Mellemøsten eller Balkan. Hvor var det spændende alt det, jeg havde set og oplevet. Men der var noget særligt over at passere grænsen mellem Tyskland og Danmark. Så var jeg hjemme. Det var her, jeg hørte til.

Som den sønderjyske digter Marcus Lauesen skrev:

*At andre elsker deres, det forstår vi
om vort vi elsker mindre, da forgår vi.*

H. E. Sørensen, født 1940.

*Lærereksamen 1964. Ansat ved Skærbæk skole til 1986.
1994-2001 leder af Skærbæk Museum.*

*Adskillige bøger om rejser, historie og topografi samt romanerne Vejen til Malindi, Fridericus Africanus og Riber Ulf. Debattør, foredragsholder og litteraturanmelder.
Siden 1985 i kørestol efter en ulykke.*

Kost & Tekstilskolen i et jubilæumsår

Af Jette Christensen

Midt i Rødning by, - og et øjekast fra den gamle, så traditionsrige Rødning Højskole, ligger Kost & Tekstilskolen.

En husholdnings- og håndarbejdsskole, etableret i 1981, og som nu har nået sin sølvbryllupsalder.

Historie:

Tanken om at etablere en husholdningsskole i Sønderjylland tog sin begyndelse tilbage i slutningen af 1970'erne. En kreds af frivillige mennesker, med daværende amtsrådsmedlem fru Helga Hørlück i spidsen, havde studeret udviklingstendenserne i landsdelen, hvad angik uddannelse for de 16-19 årige.

I Sønderjylland havde der i forhold til indbyggertal i de øvrige danske regioner været et stort antal frie kostskoler i form af efterskoler og højskoler, men ingen husholdningsskoler. (Lovgivningsmæssigt drives nævnte skoler under samme lov, nemlig Lov om Frie Kostskoler). Ligeledes havde landsdelen en bred vifte af erhvervsskoler og gymnasier, om end den geografiske fordeling heraf var temmelig skæv.

Sønderjylland havde tidligere haft husholdningsskoler, henholdsvis på Als og i Gråsten.

Jette Christensen

Disse havde været privatejede og var lukket. Den sidste i tidsrummet omkring kommunesammenlægningen i 1970.

Om husholdningsskoler kan nævnes, at disse startedes i 1890 inspireret af tanker i Dansk Kvindesamfund og var i stor fremgang op til 1960. Siden blev husholdningsskolerne mindre populære, velsagtens grundet den almindelige nedvurdering af husligt betonet arbejde, som kom med 1970'erne, hvor hjemmearbejdende kvinders status faldt, idet trenden blev, at flere kvinder skulle have erhvervsarbejde udenfor hjemmet. Men ting forandrer sig kontinuerligt, og udviklingen vendte igen. Lovgivningsmæssigt blev det omkring 1969 -70 igen nemmere at drive husholdningsskole. Blandt andet åbnedes der op for at husholdningsskoler skulle kunne tilbyde erhvervsuddannelser, dog med den klausul at de almindelige kurser skulle udgøre mindst halvdelen af skolens undervisningstilbud. Det gav muligheder og husholdningsskolerne ses på det tidspunkt igen i fremgang.

Eftersom Sønderjylland i en 10 årig periode således ikke har haft en skole, der kan tilbyde uddannelse indenfor moderne husførelse begynder en gruppe aktive og fremsynede mennesker at arbejde herfor.

I Rødding finder man frem til velegnede lokaler i form af den gamle præstegård, samt Rødding kommunes tidligere administrationsbygning. Der indledes forhandlinger med Rødding kommune, der fra starten er positiv over for tanken om etablering af ny husholdningsskole i byen. Fortegnelser fra den gang viser, at nu følger lange og trange arbejdstider med tilvejebringelse af idegrundlag, udformning af vedtægtsgrundlag m.m. Der dannes en skolekreds med folk, der positivt går ind for tanken om at etablere en skole af sin slags i Rødding og som udviser velvilje til at bidrage med frivillig arbejdsindsats til at få indsamlet den nødvendige startkapital, som var sat til ½ million kroner. Undervejs pågår der møder og forhandlinger med såvel Undervisnings- og Indenrigsministeriet. Ind imellem ruller i bogstaveligste forstand store sten ind på vejen og forstyrrer arbejdet, - ja endog på et tidspunkt bremser dette. Men folkene bag ideen om etablering af en sønderjysk husholdningsskole placeret i Rødding arbejder ufortrødent videre, og den 10. januar 1979 afholdes stiftende generalforsamling på hotel Rødding, hvor skolekredsen vælger en bestyrelse og Sønderjyllands Husholdningsskole – en skole med plads til 40 kostelever - er en realitet, i hvert fald på papiret. Senere, og med lidt forsinkelse ansættes skolens første forstander, Anna Pedersen, siden en lille gruppe lærere, mig selv inklusive, og den 15. februar 1981 byder skolen velkommen til det første elevhold, der tæller 16 elever.

En skole i udvikling:

Op det skal vise sig, at ideen om Sønderjyllands Husholdningsskole bærer igennem. Med en spæd start på 16 elever februar 1981, stiger elevtallet til 54 allerede ved optagelsen til august samme år. Skolen er nu også blevet godkendt til 2. dels skole for køkkenassistentelever og eleverne fordeler sig med en ligelig fordeling mellem almene husholdningselever og elever til erhvervsuddannelsen. Medarbejderstaben bliver derfor også fordoblet. I januar 1982 udvides kursusudbuddet med et Tekstilkursus, og vejen er banet for en navneforandring. Sønderjyllands Husholdningsskole bliver nu til Sønderjyllands

Husholdnings- og Håndarbejdsskole. Allerede i 1985 er de fysiske rammer for trænge og skolen udvider, ja nærmest fordobler sit undervisningsareal.

I den følgende 10 års periode holder skolen sig elevmæssigt meget stabilt med et årselevtal omkring de 60. Mange initiativer sættes i gang i disse år kursusmæssigt set og skolen blomstrer. Kursusudbuddet udvides med ugekurser i sommerferieperioden. Der afvikles kurser for skolebørn i emnet bevægelse og sund mad, kniplekurser for voksne med islet af den sønderjyske tradition og historie på området, og endelig kurser i kunsten at sy patchwork og i ledelse af cafeteriaøkkekener.

Mange unge mennesker, men også flere voksne er i disse år elever på skolens kurser, og dermed med til at præge livet på skolen.

Også på medarbejderside er der omskiftelighed, - ikke mindst i den periode, hvor lærerstaben er i den fødedygtige alder, og dermed har brug for orlov i perioder. Hver især bringer medarbejdere nyt med til skolen og bidrager derved aktivt til skolens udvikling og omdømme.

Kongehuset besøger skolen:

Undervejs i forløbet har skolen nydt godt af positiv bevågenhed fra kongehuset, idet skolen har modtaget støtte givet gennem Dronning Ingrid og Kong Frederik den 9. Fond. Hendes Majestæt Dronning Ingrid besøger også skolen i to omgange, første gang den 3. december 1981, anden gang 26. november 1986. Begge gange er det en meget engageret Dronning Ingrid, der besigtiger skolens lokaler, og interesseret spørger ind til skolens dagligdag. En lille sjov episode fra Dronningens første besøg på skolen har indprentet sig i min bevidsthed. Der blev bagt klejner i køkkenet, og klejnerne lå således til afdrykning på bordet. Da Hendes Majestæt Dronningen træder ind i lokalet styrer hun hen til klejnebordet og snupper en af de allermost brune klejner. Skolens daværende formand, Lisbeth Skau, er lidt forlegen ved klejnens udseende og anbefaler Dronning Ingrid at finde en lidt mindre "sveden" udgave, hvorefter Dronning Ingrid svarer venligt, men beslutsomt: "Jeg elsker brune klejner", smager på klejnen og går

videre på sin færd gennem lokalet. Flere af skolens elever har gennem tiderne modtaget støtte i form af Hendes Majestæt Dronning Ingrid's rejselegat.

Reppien og Drewes Fond:

Olga Reppien og Ebba Drewes ejede og drev den tidligere Gråsten Husholdningsskole. Efter skolens nedlæggelse og de to kvinders død, er der dannet en fond. Fra folkene bag den tidligere Gråsten Husholdningsskole skænkes Sønderjyllands Husholdnings- og Håndarbejds-skole på et tidspunkt i slutningen af 1980'erne en talerstol flot udformet i egetræ og med de indgraverede initialer O. R. og E. D. på fronten. Et meget flot stykke møbel, som stadig i dag kommer til ære og værdighed i skolens samlings- og spisestue, hvor stolen udgør et dagligt midtpunkt i skolens morgensamlinger. Det er dejligt, når historie og nutid på den måde kan gå i skøn forening. Også på anden vis har Reppien og Drewes skrevet sig ind i historien, idet der hvert år uddeles legatportioner fra Reppien og Drewes Fond til unge med rødder i det sønderjyske, der uddanner sig indenfor husholdnings- og håndarbejdsbeslægtede erhverv. Legatuddelingen finder sted hvert år i foråret og elever fra skolen i Rødding har adskillige gange med overraskelse og glæde modtaget støtte herfra.

Forandrings tid:

I midten af halvfemserne blæser der atter nye vinde ind over De Frie Kostskoler, om end denne gang noget koldere, og dermed varsles der igen forandringer for husholdnings- og håndarbejds-skolerne. Langt de fleste husholdningsskoler slog i starten af firserne ind på at tilbyde erhvervsrelaterede uddannelser (bl.a. køkkenassistent). Samfundsudviklingen i midten af halvfemserne peger til gengæld i retning af omstrukturering på institutionskøkkenområdet. Mange plejehjem og sygehuse omlægger eller nedlægger køkkenfunktionen, og det får stor betydning for de unges muligheder for at få praktikplads. Erhvervsskoler og husholdningsskoler imellem konkurreres der om eleverne, og mange husholdningsskoler landet over må stoppe køkkenassistentuddannelsen. Blandt

de sidste skoler, der opgiver uddannelsen er skolen i Rødding. Det sidste hold dimitteres i 2002 med blot 5 elever !

På den almene linie mærkes også optræk til blæst. Trenden i samfundet peger imod, at de unge fravælger husholdningsskolernes tilbud. De unge skal hurtigere i gang med en kompetencegivende uddannelse, og går den direkte vej, udenom et oplevelsesår på en husholdningsskole med tid til fordybning og personlig udvikling. Samtidigt falder ungdomsårgangene, og der bliver atter behov for at revidere kursusudbudet og omstille skolen til nye tider.

Skolen lancerer det nye PLUS kursus, hvor eleverne kan vælge imellem en Kostlinie, en Tekstillinie og 10. klasse.

I midten af 1996 er der skifte på forstanderpladsen. Anna Pedersen, skolens første leder søger nye udfordringer og Annelise Zander, uddannet håndarbejds-lærer, tiltræder jobbet. Den nye forstander må smøge ærmerne op, da der skal arbejdes hårdt på at få elever til skolen. Mange nye tanker tænkes, og med Annelise Zander ved roret udvides og udvikles der på det BO – JOB kursus, som skolen første gang etablerede i 1985. Et kursus for unge, der profilerede af en mere praktisk orienteret undervisning.

Det nye tiltag med BO-JOB kurset drejer sig om at udvide botræningsdelen, altså undervisning i, hvordan man rent faktisk klarer sin egen hverdag med alt, hvad dertil hører af praktisk arbejde, så som madlavning, vask og rengøring. Desuden er der træning i, hvordan man som almindelig borger i dette land håndterer situationer på posthuset, biblioteket, kommune-kontoret m.v. Der øves også i madlavning i institutionskøkkenregi (jobtræningsdelen). Kurset henvender sig til unge, der rent bogligt kan have vanskeligheder ved at gennemføre et uddannelsesforløb, og som menneskeligt mangler ro til at modnes og finde sig selv.

BO-JOB kurset skal vise sig at blive det grundlag skolen vælger at arbejde videre på.

Siden 2000 er dette kursusstilbud udvidet til at give mulighed for at være elev på skolen i to år, hvoraf det sidste år omhandler undervisning i botræning i egen lejlighed. Til det formål har

skolen bygget 9 moderne, et værelses lejlighed, som blev indviet marts 2004.

Navneforandring:

Tilbage til halvfemserne... her blæser de kølige vinde stadig på husholdningsskolerne og ikke mindst på Sønderjyllands Husholdnings- og Håndarbejdsskole. På landsplan forsøger flere skoler sig nu med nye tiltag for at vække de unges opmærksomhed. Et gennemgående tiltag bliver navneforandring. Skolerne ønsker at fjerne sig fra ordet husholdnings- og håndarbejdsskole, som skønnes at have en umoderne klang. Flere skolefolk mener, at "varen skal have ny indpakning". Mange husholdnings- og håndarbejdsskoler landet over tager således i disse år navneforandring og bytter *husholdning* og *håndarbejde* ud med nyere og moderigtige navne. Personligt nærer jeg stor tvivl til, om det har været en rigtig beslutning, idet fakta viser, at flere af de nye skolenavne stadig kræver en uddybende forklaring om, hvad der arbejdes med på skolen. For Sønderjyllands Husholdnings- og Håndarbejdsskole hersker heller ingen undtagelse. I 1998 tager skolen navneforandring til *Kost & Tekstilskolen* efter, at dette har været til behandling på to på hinanden følgende generalforsamlinger.

Nutid:

I dag er *Kost & Tekstilskolen* en lille husholdnings- og håndarbejdsskole, stadig med plads til 40 boende elever. Skolen tilbyder et 42 ugers alment husholdnings- og håndarbejdskursus for unge, der ikke helt er klar til uddannelse eller job, og som har brug for at øve sig på et fremtidigt voksenliv.

Formålet med kurset er at udvikle den unge personligt og socialt med henblik på at forberede den unge til at leve så selvstændigt et voksenliv som muligt. Skoleopholdet omhandler emner med relation til : BO-TRÆNING , ARBEJDE OG FRITID. Målsætningen for et ophold på *Kost & Tekstilskolen* er, at eleven skal blive mere parat til: - at klare egen husholdning, - at uddanne sig og få et arbejde, - og at skabe sig en indholdsrig fritid. Med den nye Lov om Frie Kostskoler, som trådte i kraft 1.

januar 2001, kom to væsentlige forandringer. Skolerne skal herefter formulere eget værdigrundlag og kravet om undervisningens almene karakter bliver yderligere skærpet.

Kost & Tekstilskolens værdigrundlag bygger på, at elevens personlige udvikling skal være det centrale i undervisning såvel som i samvær. Skolen lægger vægt på at udvikle elevens social- og handlekompetencer, idet vi tilstræber at give de unge en forståelse af demokrati, - et demokrati, der bygger på frisind og accept af forskellighed.

For at sikre det almene perspektiv i undervisningen sker denne med udgangspunkt i emnerne: Husholdning, håndarbejde og kreative værkstedsfag, samfundsfag, dansk og regning og sidst, men slet ikke mindst idræt og motion.

Med mottoet: *Kost & Tekstilskolen* – et vigtigt sving på vejen... betragtes de unge elever som værende på vej...

- til at flytte hjemmefra
- til et arbejde
- til et godt liv
- til en sjov fritid.

Jette Christensen
er leder på *Kost & Tekstilskolen*

Hvilken skat!

- dansk for små begyndere

Af Lars Aagaard

Det er lykkedes at etablere 20 sproglige skatkister, der er klar til at komme rundt i Sydslesvig.

Svagt fundament

Sprogforeningens sprogpolitik giver et naturligt ønske om "at gøre endnu mere ved det" – og hvad er mere nærliggende end at skole og bibliotek går sammen? Det gør de to jo i vidt omfang i forvejen, nemlig omkring børnenes biblioteksbetjening.

"Førskolebegrebet" eller rettere et svagt udviklet førskolebegreb er det ord, Skoleforeningens Lisbet Buhl bruger om problemet: nogle børn har ikke et tilstrækkeligt udbygget begrebsapparat ved start i børnehaven eller skole, i hvert fald ikke på dansk. Og hvad i barndommen nemmes, i alderdommen ej glemmes, så det handler om at smøge ærmerne op og komme i gang – tidligt. Indtil børn fylder 2 år, er de udstyret med en ekstrem følsomhed over for sprog, det vil sige, de lærer overordentlig hurtigt. Bliver de ældre, før indlæringen går i gang, tager det meget længere tid, og bliver de over 13-14 år, går det markant langsommere, hvad talrige voksenkursister bittent har måttet sande: så skal der slides, hvor det hele i den tidlige barndom kom af sig selv.

Til overflod er nogle børn hjemme hos mor, undertiden isoleret på landet, og møder først andre børn og voksne og et rigt sprogmiljø, når de bliver 6 år og begynder i skolen. I værste fald.

Ministerpræsidenten træder til

I skøn samdrægtighed ansøgte bibliotek og skole ministerpræsidentens fond om tilskud til en mere massiv satsning: tyve sprogskatkister, rettet mod børn i børnehaven og de yngste i skolen. Med tyve forskellige emner og det

Lars Aagaard

formål at gavne og fornøje på én og samme tid. Med variationer affødt af de enkelte emners beskaffenhed består indholdet i de smukke og solide blå kufferter af:

- 20 billedbøger,
- 4 musik-CD'er,
- et par computerspil,
- et par videoer,
- plakater eller billeder, og endelig genstande,
- dukker,
- legetøj,
- modeller,
- redskaber.

Alt sammen beregnet til at give lyst til fordybelse, leg og læring.

Svenja Muche tegner

Unge Svenja Muche går på 13. årgang på Duborgskolen og er allerede et fuldt udfoldet tegne-fortælle-talent. Svenja har tegnet en plakat, som slår på tromme for skatkisterne ved at vise selve sprogets ide: oplevelser, historier, videregivelse af kulturarven, glæde ved at lære, glæde ved sprog og kultur – tillige med et par søde børn.

Skatkister i arbejdstøjet

Nu skal skatkisterne til at have gang i alle deres fire hjul, ud at virke rundt omkring i de sydslesvigske institutioner med deres indhold af:

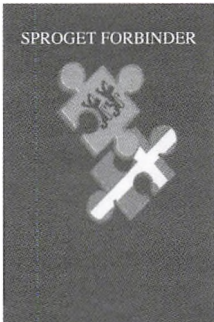
- rim og remser,
- eventyr,
- sange,
- bogstaver,
- tal,
- Afrika,
- Kina,
- de mange intelligenser,
- motorik,
- Astrid Lindgrens verden,

- form og farver,
- kunst,
- eventyr,
- Peddersen og Findus,
- fortidsdyr,
- bibelhistorier,
- nisser og trolde,
- gamle dage,
- små dyr
- og sidst, men ikke mindst: en undrekasse.

Lars Aagaard er ledende børnebibliotekar ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig.

Sprogforeningen

- oprettet 1880 til fremme af dansk sprog og kultur

SPROGET FORBINDER

Uddrag af Sprogforeningens årsberetning 2004-2005:

Ved Sprogforeningens generalforsamling på Folkehjem den 2. maj 2005 kom formanden Ove Nissen ind på:

H. C. Andersen-året har inspireret Sprogforeningen til at bede 12 personer om at dramatisere H. C. Andersens eventyr så de kunne bruges i dagligdagen. Det er blevet til to flotte hæfter. Det ene er uddelt gratis til samtlige børneinstitutioner i grænselandet.

Sprogforeningens økonomi har det rimeligt. Der er store udgifter, men initiativer som H. C. Andersen dramatiseringerne koster naturligvis. Sprogforeningen kan byde velkommen til 70 nye medlemmer. Der er nu i alt 1460 medlemmer.

Det er 125 år siden Sprogforeningen blev født. Det fejres bl.a. ved udgivelsen af et pragtværk i farver fra galleriet i Billedsalen på Folkehjem.

Ove Nissen sluttede sin beretning med at takke den siddende bestyrelse for vel udført arbejde.

Sprogforeningens bestyrelse 2005

Formand: Ove Nissen

Dalsmark 3, Rinkenæs, 6300 Graasten
tlf. og fax 74 65 07 45

3 bestyrelsesmedlemmer med bopæl eller virke syd for grænsen:

Næstformand: Signe Andersen
Osterwung 5, D-25856 Hattstedt
Tlf. 04846 63948

Volker Bock
Meiereistrasse 7, D-24891 Schnarup-Thumby

Tlf. 04623 7189
Johann Mikkelsen
Flensburgerstrasse 109, D-25917 Leck
Tlf. 04662 3185

3 bestyrelsesmedlemmer med bopæl nord for grænsen:

Thomas Rodenberg
Vester Terpvej 10, Tlf. 74 74 33 83
Ingolf Haase
Slotsgade 28, Møgeltønder, 6270 Tønder
Tlf. 74 73 85 69
Karen Bagge Hansen
Kabdrupvej 66, 6100 Haderslev
Tlf. 74 56 61 44

Sprogforeningens kontor

Folkehjem, Haderslevvej 7, 1., 6200 Aabenraa
Tlf. 74 62 11 50 (telefonsvarer kan modtage evt. besked uden for åbningstid).
e-mail: sprogforeningen@post.tele.dk
Giro 6 41 34 63
Kontortid: 2. og 4. mandag i måneden kl. 15-17, eller efter aftale.

Sprogforeningens kontaktpersoner 2005

Aabenraa		
Augustenborg	Regnar Liboriussen	74 47 44 41
Bredebro	Else Nissen	74 71 01 18
Bov	Hans H. Bang	74 67 16 18
	Lorens C. Hansen	74 60 82 24
Broager	Johan Tychsen	74 44 18 90
Christiansfeld	Povl Verner Hansen	74 56 22 48
	Karen Bagge Hansen	74 56 61 44
Gram	Jens Grosbøl Nielsen	74 82 16 69
Gråsten	Over Nissen	74 65 07 45

ARTIKLER OG DIGTE

Haderslev	Niels Aage Madsen	74 52 16 24	Skærbæk	Tage Bundgaard	74 75 31 34	
	Jette Hørslev-Petersen	74 58 43 78		Sundeved	Nicolaj Madsen	74 46 13 50
	Niels P. Bladt	74 52 41 95		Sydals	Marie Simonsen	74 41 51 12
Højer	Svend Kristiansen	74 78 32 15	Sønderborg	Henning Nielsen	74 43 28 28	
	Bianca Wendt	74 78 98 41	Tinglev	Matthias Mathiesen	74 76 21 54	
Lundtoft	Inger Langhede	74 68 03 14	Toftlund	Lis Mikkelsen	74 83 20 18	
Løgumkloster	Jens A. Berg	74 74 35 10	Tønder	Thorbjørn Heick	74 72 12 07	
	Thomas Rodenberg	74 74 33 83		Ingolf Haase	74 73 85 69	
Nordborg	Marie Hess	74 45 62 65	Vojens	Povl Solmer Frank	74 54 10 01	
Nr. Rangstrup	Hans Schmidt	74 83 41 08	Sydslesvig	Signe Andersen	04846 63948	
	Inger Rahbek Andersen	74 83 40 81		Volker Bock	04623 7189	
Ribe	Elsebeth Schmidt	74 42 15 48		Johann Mikkelsen	04662 3185	
Rødding	Aage Sørensen	74 84 52 59	Næste ordinære generalforsamling mandag den 9. maj 2006			
	Johan A. Olsen	74 84 10 80				
Rødebro	Mary Andresen	74 66 21 44				
Rømø	Rosa Schmidt	74 75 52 10				

Sønderjydsk Skoleforening formandens beretning årsmøde den 7. juni 2005

Af Peder Moltesen Ravn

Vi lever i forandringens tid både lokalt, regionalt, nationalt og globalt. Her tænkes på den hjemlige strukturdebat med vedtagelse af ny kommunalreform og de ændringer på landkortet dette medfører. Globalt har vi i Europa i det seneste årti oplevet store ændringer med selvstændighed for en række østeuropæiske lande, hvor nogle som bekendt er optaget i EU og andre søger optagelse. Vi ser også, hvilke problemer man har med udarbejdelse og vedtagelse af et sæt spilleregler for samarbejdet i et udvidet EU. Hvad disse forhold har med arbejdet i Sønderjydsk Skoleforening at gøre, vil jeg komme lidt ind på senere i min beretning.

For mit eget vedkommende er det ingen hemmelighed, at det kom lidt bag på mig, at foreningens formand Lisbet Skau sidste år valgte at stoppe efter 9 år på posten. Din beslutning var begrundet i, at du er fraflyttet den sønderjyske landsdel til fordel for det fynske. Heldigvis har du indvilget i fortsat at være formand for Sønderjydsk Almanak – det er vi glade for.

Som foreningens næstformand blev jeg af bestyrelsen opfordret til at lade mig vælge til ny formand. Når jeg havde behov for at overveje denne opfordring skyldtes det, at jeg som fuldtidsansat i den finansielle sektor med arbejds- og ansvarsområde i Ribe amt ikke fuldt ud kan stå til rådighed for mødevirksomhed og repræsentative opgaver for foreningen i dagtimerne. Det synes jeg ikke, at Sønderjydsk Skoleforening kunne være tjent med. Bestyrelsen fastholdt på trods af dette sin opfordring, og jeg blev som bekendt valgt på det konstituerende møde efter årsmødet sidste år. Vi har herefter i bestyrelsen aftalt at uddelegere opgaver og deltagelse i mødevirksomhed, hvor dette er muligt.

Peder Moltesen Ravn

Jeg vil gerne afrunde denne indledning med at give udtryk for at arbejdet har været mig til stor glæde i mit første formandsår. Jeg har brugt en del tid på at sætte mig dybere ind i foreningens mangeårige historie. For mig er det vigtigt at få sammenhæng mellem fortid, nutid og fremtid. Jeg er ret ydmyg over at stå i spidsen for Sønderjydsk Skoleforening. En forening som har haft stor nytteværdi for den sønderjyske landsdel. En forening som fortsat med kraft og styrke kan virke til glæde og gavn for sønderjysk ungdom nord og syd for grænsen. Jeg nærer dyb respekt og taknemmelighed over det store arbejde som tidligere formænd, bestyrelsesmedlemmer og tillidsmænd har udvirket gennem foreningens levetid.

Foreningens nye formand har hjemsted i Ribe kommune. Som jeg indledte med, sker der store ændringer på landkortet i disse år. Inden længe kan foreningens hjemsted være Esbjerg kommune. Det ændrer dog ikke på det faktum, at formandens bopæl er Høgsbro i Hviding sogn – et gammelt sønderjysk grænsesogn.

Fra denne adresse har Sønderjydsk Skoleforening for øvrigt gennem mere end en men-

neskealder tidligere haft sit kontor, nemlig fra 1910 til 1951.

Beretning:

Året 2004-05 har været et særdeles godt år for Sønderjyds Skoleforening. Der er i foreningen opnået et regnskabsresultat før uddelinger på 1.070.000 kr. I årsresultatet indgår bidrag fra Købmand L. Sørensen og hustru's legat på 350.000 kr. Beløbet er 100.000 kr. højere end året i forvejen. Desuden indgår en gave fra Elna og Johan Philipsen på 300.000 kr. Baggrunden for denne gave blev givet på årsmødet sidste år. Vi er i Skoleforeningen dybt taknemmelige for disse store bidrag. Af foreningens overskud har vi uddelt 677.000 kr. som fordeler sig med 626.000 kr. til efterskoleelever i alt 521 ansøgninger og 37.000 kr. til højskoleelever. Desuden er der uddelt 13.000 kr. i stipendier og et mindre beløb på 530 kr. til Duborgskolen fra 2 små legater, som er formålsbestemt hertil. I forhold til tidligere år har der været et lille fald i ansøgninger fra efterskoleelever og et noget større fald i ansøgninger fra højskoleelever. Hvad angår højskolerne er det desværre et udtryk for en generel tilbagegang i elevoptagelsen.

Foreningens formue har i det afsluttede regnskabsår passeret en magisk grænse og er nu på 10.023.000 kr. Egenkapitalen fordeler sig med en bunden kapital på 7.344.000 kr. (urørlig) samt en disponibel kapital på 2.679.000 kr. Foreningens egenkapital er og skal være investeret i sikre papirer og er derfor investeret i obligationer. Den faldende rente med løbende udtrækninger til følge gør, at afkast af formuen er faldende, idet genplaceringsrenten nu ligger på 4%. Det betyder alt andet lige, at der vil være mindre afkast til uddeling fremover. En voksende egenkapital kan bøde lidt herpå, men ingen tvivl om, at vi i bestyrelsen må være opmærksom på et faldende afkast ved kommende ansøgninger om tilskud.

Medlemstallet udgør pr. 1.1.2005 ca. 10.200, der fordeler sig med årligt betalende medlemmer på 500 og livsvarige medlemmer på 9.700. For 10 år siden var medlemstallet på 7.500 – altså en pæn fremgang.

Købmand af Nr. Hostrup Hans Jessen og

hustru Kela Jessens studielegat har haft et overskud før uddelinger på 55.000 kr. Der er uddelt 64.000 kr. til 64 ansøgere. Hermed fremkommer et underskud på -9.000 kr., som overføres fra den disponible kapital. Legatets egenkapital udgør 1.392.000 kr., hvoraf 99.000 kr. er disponibel kapital – resten er bunden kapital. Samme problemstilling omkring udtrækninger af obligationsbeholdningen samt genplacering til lavere afkast gør sig også gældende her.

Fra Den Sønderjyske Fonds Legat for skolehjælp til danske syd for grænsen er der samlet uddelt 33.000 kr., som fordeler sig med 8.000 kr. til støtte for studerende samt 25.000 kr., der er ydet til anvendelse på lejrskolerne Rendbjerg og Vesterled.

Det er en stor glæde at kunne uddele alle disse midler. Herved lever vi op til Sønderjyds Skoleforenings formål, idet vi indirekte yder bidrag til sønderjysk ungdoms efterskoleophold og til videregående uddannelser. Vi medvirker derved til at unge mennesker via ophold på de frie skoler får både en faglig, kulturel og folkelig ballast, så de bedre kan begå sig i den verden, jeg indledte min beretning med at skitsere. Det er desuden mit håb og ønske, at den sønderjyske landsdel fortsat kan have og tiltrække virksomheder og arbejdspladser, som kan medvirke til at fastholde dygtige unge mennesker i vort område.

Ud over nævnte tilskud har Sønderjyds Skoleforening i indeværende år støttet Sønderjysk Skolemuseum med 2.000 kr.

Sprogforeningen har i år 125 års jubilæum og agter i denne forbindelse at udgive en bog om billedgalleriet her på Folkehjem. Man har søgt Sønderjyds Skoleforening om tilskud hertil, og vi har på et bestyrelsesmøde i marts måned besluttet at yde et direkte tilskud på 25.000 kr. hertil samt indkøbe bøger for yderligere 25.000 kr. Vi regner med at kunne overrække vores bidrag ved præsentation af bogen d. 17. november.

Hejlsfonden:

Fonden har fået ny formand, idet Lisbet Skau sluttede sit hverv med aflæggelse af sin beretning ved Nordborg Slots Efterskoles generalforsamling i april måned. Jeg kunne desværre

ikke være tilstede, men blev ved konstitueringen valgt som ny formand for Fonden. Fra Sønderjydsk Skoleforening er desuden indvalgt H.D. Kloppenborg-Skrumsager og Ellen Christensen i bestyrelsen. Disse 2 indgår desuden, valgt af Hejls Fonden, i Nordborg Slots Efterskoles bestyrelse. Jeg kan ikke indvælges heri, idet jeg sidder som bestyrelsesmedlem på Højer Ungdomsskole. Man må ifølge loven kun sidde i en efterskoles bestyrelse.

Bestyrelsesmøder:

Jeg vil starte med at nævne vores studietur til Sydslesvig for bestyrelsesmedlemmer og Almanakudvalgsmedlemmer. Turen blev afholdt i september måned og var tilrettelagt af Lisbet Skau og Niels Åge Madsen. Vi besøgte Jaruplund Højskole, hvor forstander Dieter Küssner viste rundt og fortalte om skolen. Derefter besøgte vi Valsbølhus, hvor pastor Marianne Gyldenkærne tog imod og fortalte om arbejdet i menigheden. Fra Appel Fonden til støtte for Valsbølhus medbragte vi en check på 2.000 kr., der frit kunne anvendes til støtte for arbejdet dernede. Herefter gik det til Hedeby, hvor vi så og hørte om Dannevirke samt udgravningerne, der er foretaget i området. Vi kørte herefter tilbage til Fårhus kro. Alle var enige om, at vi havde haft en udbytterig og meget veltilrettelagt tur. Det var desuden interessant at høre om forholdene syd for grænsen. Når man læser Flensborg Avis får man et levende indblik i dagligdagen for det danske mindretal i Sydslesvig. Der har på det seneste både været store prøvelser i forbindelse med valg til landdagen i Kiel, men også gladelige begivenheder. En milliongave fra A.P. Møller Fonden til Dansk Skoleforening for Sydslesvig, gør det nu muligt, at man kan etablere en ny overbygningsskole med gymnasium i Slesvig til aflastning af Duborg-skolen i Flensborg. Der er desuden givet tilsagn fra den danske stat om driftsfiansieringen. Sønderjydsk Skoleforening vil gerne ønske tillykke med denne gave, samt de nye muligheder dette giver for mindretallets skolevæsen.

På bestyrelsesmødet i november på Slogs Herreds Hus var pakning af Sønderjydsk Alma-

nak det væsentligste punkt. Desuden foretoges valg til diverse legater, fonde og bestyrelser, hvori Sønderjydsk Skoleforening har sæde.

På bestyrelsesmødet sidst i januar var væsentligste punkter bevilling af tilskud til efterskole- og højskoleelever. Vi besluttede desuden at afholde et ekstra bestyrelsesmøde i marts måned, hvor temaet var Sønderjydsk Skoleforening nu og fremover med følgende underpunkter: Formål og virke – årsmøde – foreningens tillidsmænd – Sønderjydsk Almanak – Legater og Fonde – formueforvaltning – repræsentation i samt samarbejde med andre foreninger nord og syd for grænsen. Efter et oplæg fra min side udspandt der sig en god drøftelse af de anførte punkter herunder også en drøftelse af foreningens dækningsområde set i lyset af ny kommunal struktur.

Følgende konklusioner kunne drages:

Sønderjydsk Skoleforenings virkeområde skal ikke ændres selv om den nuværende amtsgrænse forsvinder. Som vores sekretær Inger Rahbek Andersen udtalte på mødet, så ligger Kongeåen nu engang, hvor den ligger, og derfor vil Kongeåen fortsat danne den nordlige grænse for foreningens virke.

Bestyrelsen kunne desuden fastslå, at Sønderjydsk Skoleforening er i en god gænge.

Medlemstallet er støt stigende. Kapitalgrundlaget ligeså. Foreningens synlighed og dermed befolkningens bevidsthed om foreningens virke og formål blev draget i tvivl. Specielt blandt de yngre generationer fornemmes dette problem. På mødet blev vi i bestyrelsen enige om at igangsætte følgende tiltag for at styrke foreningens synlighed:

- Fastholde tillidsmandssystemet så vidt det er muligt.
- Etablere hjemmeside med faktuelle oplysninger herunder kontakt til foreningen.
- Udbrede kendskab til og styrke salget af Sønderjydsk Almanak.
- Markere holdninger til spørgsmål, der ligger indenfor foreningens formål og virke.

Foreningens tillidsmænd:

Skoleforeningen har nu 114 tillidsmænd og

-kvinder. Det skal siges, at der er nogen forskel på, hvor aktive disse er. Flere steder er det svært at finde nye til afløsning af dem, der falder bort, eller de som ønsker at stoppe deres virke. Vores aktive tillidsmænd er absolut en væsentlig del af Sønderjydsk Skoleforenings virke. De medvirker lokalt til udbredelse af kendskab til foreningens formål og virke. Vi ønsker derfor så vidt muligt at bevare tillidsmandssystemet. Vi er bekendt med at 2 tillidsmænd i det forløbne år er gået bort. Desuden er et tidligere bestyrelsesmedlem Helga Hørluck fra Skodborg gået bort. Helga Hørluck sad i Sønderjydsk Skoleforenings bestyrelse fra 1957 – 87 – altså gennem 30 år. Der skal ved denne lejlighed gives udtryk for taknemmelighed for disse personers trofaste virke for Sønderjydsk Skoleforening.

Hjemmeside:

Et lille udvalg blandt bestyrelsen har arbejdet med denne ide, og der er lavet udkast til en hjemmeside, som er forelagt bestyrelsen. Vi er enige om at fortsætte udviklingen af hjemmesiden og forventer, at den vil være klar til efteråret. Domænenavn vil blive - www.sønderjydskskoleforening.dk

Sønderjysk Almanak:

Almanakudvalget er et selvstændigt udvalg under Sønderjydsk Skoleforening. Jeg har fulgt udvalgets arbejde gennem det sidste år, og jeg er imponeret over den ildhu, der lægges i dette arbejde. Resultatet er også derefter. Vi har en meget seværdig og indholdsrig almanak i et flot lay-out. 2005 udgaven blev totalt udsolgt – der kunne sagtens være solgt yderligere eksemplarer. 13. årgang er ved at være klar til trykkeriet, og vi satser på at kunne gentage succesen. Der skal herfra lyde en stor tak til udvalget for jeres indsats og speciel tak til vores ansvarshavende redaktør Lis Mikkelsen, Toftlund. Hun har meddelt, at hun stopper som redaktør, når dette års udgave er færdig, men hun vil gerne fortsætte som menigt medlem af udvalget. Det er vi glade for. Vi har fået tilsagn fra Hans Jørgen Thomsen, Agerskov om, at han vil overtage redaktørposten fra 2006. Hans Jørgen Thomsen er indtrådt i udvalgets arbejde, og vi byder dig

velkommen til arbejdet, og vi ser frem til et godt og frugtbart samarbejde.

I skal i udvalget vide, at bestyrelsen værdsætter jeres arbejde højt. Vi anser Sønderjysk Almanak for en væsentlig del af Sønderjydsk Skoleforenings ansigt udadtil.

Markering vedr. spørgsmål, der ligger inden for foreningens formål og virke:

I Skoleforeningens bestyrelse ser vi foreningens hovedopgave som indirekte bidragyder til unges uddannelse samt til folkeoplysningens fremme i vores landsdel, som hidtil gerne i nær kontakt med de frie skoler. De frie skolers vilkår vil derfor fremover påvirke Sønderjydsk Skoleforenings arbejde.

På bestyrelsesmødet i marts måned drøftede vi spørgsmålet om 10. klasses fremtid i relation til de frie skoler samt værdien af den ballast, de unge mennesker erhverver sig ikke mindst under et ophold på en efterskole.

På den baggrund blev det overladt til formanden at formulere et brev til undervisningsminister Bertel Haarder, hvori bestyrelsen for Sønderjydsk Skoleforening giver udtryk for vores bekymring for de ændringer, man i regeringsgrundlaget har foreslået for 10. klasse. Brevet lyder således: Kære Bertel Haarder.

Sønderjydsk Skoleforening har på sit seneste bestyrelsesmøde på folkehjem i Aabenraa som punkt på dagsordenen haft en drøftelse angående de frie ungdoms- og efterskoler samt højskolors forhold og placering i dansk skole- og kulturliv. Vores interesse herfor tager sit udgangspunkt i foreningens formål, der netop er at yde tilskud til Sønderjysk ungdom syd og nord for grænsen til skoleophold på disse skoler samt i øvrigt at yde støtte til folkeoplysende arbejde på Sønderjysk grund.

Specielt regeringens udmeldte planer for 10. klasse fyldte meget i debatten. Bestyrelsen er meget forundret over, at man i det nye regeringsgrundlag lægger op til, at kun fagligt svage og umodne elever fremover skal tage 10. klasse, der ønskes målrettet mod disse grupper. Herved risikerer man netop at sætte denne gruppe af unge mennesker i bås, således at det kan blive endnu sværere for dem at komme

videre i et positivt uddannelsesforløb efter 10. klasse. Vi mener, at det er at begå en alvorlig fejl at tro, at man hjælper de svageste elever ved at isolere dem i et skoleforløb, der særligt er målrettet til dem. Det er vores klare opfattelse, at netop samspil mellem ”stærke” og ”svage” elever er til stor gavn for de lidt svage elever, der herved får styrket deres selvtillid ikke blot i sociale sammenhænge, men også rent fagligt.

Det fremgår bl.a. af PISA undersøgelsen, at op imod 1/3 af alle danske skoleelever oplever, at folkeskolen ikke forbereder dem nok til voksenlivet. Alle undersøgelser viser, at især 10. klassetrin på efterskolerne styrker eleverne i, hvad de kan, og hvad de vil i fremtiden. Det er derfor magtpåliggende for bestyrelsen i Sønderjydsk Skoleforening at pege på, at der bør tages hensyn til den klare positive rolle, som efterskolerne spiller i det nuværende uddannelsessystem. Et 10. klasses skoleophold er IKKE spild af tid, men opfattes af elever og forældre som et kvalitetsår, der bibringer de unge mennesker både faglig og personlig ballast. Helstøbte unge mennesker er vel det råstof, som skal sikre Danmark en fremtrædende placering i en global verden. Derfor ønsker bestyrelsen for Sønderjydsk Skoleforening at appellere til, at alle gode kræfter i Grundtvigs fædreland besinder sig. Gør IKKE 10. klasse til en ”skraldespand”, men find frem til løsninger,

hvor 10. klasse fortsat kan indgå som en aktiv og betydende del i det videre uddannelsesforløb til gavn for ungdommen og dermed til glæde for det danske samfund.

Brevet er tillige sendt til samtlige valgte folketingsmedlemmer i Sønderjyllands Amt samt til formanden for folketingets uddannelsesudvalg.

Vi har modtaget et pænt svar fra Bertel Haarder. Desuden reaktioner fra de fleste folketingsmedlemmer gående på, at man er enige i vores synspunkter, og at man vil forsøge at medvirke til, at sagen lander på en fornuftig måde.

Det må vi sætte vores lid til. Vi har i hvert fald givet vores bidrag til debatten.

Jeg vil slutte min beretning med et citat fra en tidligere formand – nemlig vores nuværende æresmedlem, Svend Christensen: ”Sønderjydsk Skoleforenings opgave er tidløs. Det er foreningens organisatoriske opbygning også, og dermed er den upåvirkelig af årenes gang”. Dertil vil jeg tilføje, at det er bestyrelsens opgave at tilpasse arbejdet til nutiden under skyldigt hensyn til foreningens formål og virke.

Jeg vil takke bestyrelsen for et godt samarbejde her i mit første formandsår. Tak til dig Lisbet Skau, fordi jeg har måttet trække lidt på din erfaring og viden. Tak til kassereren for veludført arbejde. Sidst men ikke mindst tak til sekretæren for god bistand og godt samarbejde.

MINDEORD

Gunnar Nissen

Aabenraa

† 17. 10. 2003

* 13. 3. 1937

Den første gang, jeg ”mødte” Gunnar Nissen, var i sommeren 1961. Sammen med en bekendt var jeg på stop gennem Jugoslavien, og i en lille by på grænsen mellem Makedonien og Kosovo blev vi standset af en ung mand, der råbte: ”Danska!” (Danmark). Vi havde begge seminaristhuer på. Han viste os et jugoslavisk ungdomsblad med et billede af en ung mand med en lignende hue på hovedet. Af teksten fremgik, at en dansk studerende ved navn Gunnar Nissen havde været i Jugoslavien flere gange og lært sig det serbokroatiske sprog.

Nogen tid efter hjemkomsten tog jeg kontakt til Gunnar, og vi opretholdt forbindelsen. Det var ikke så tit, vi sås, men vi snakkede jævnligt i telefonen, da vi havde fælles interesser omkring Jugoslavien – og i øvrigt det danske sprog. Gunnar var ekspert på begge områder.

Gennem mange år var han en anerkendt dansklærer, først i folkeskolen og siden inden for voksenundervisningen. Hans store kendskab til sproget udmøntede sig i adskillige bøger om dansk grammatik, sproglige problemer og ”fælder”. I de sidste år var han JyskeVestkystens sprogexperts, der forstod at formidle sin store viden med mange eksempler og ofte på en humoristisk måde.

Som den meget kyndige Balkankender, han var, skrev han flere bøger om jugoslavisk historie og samfundsforhold, bl.a. en stor biografi om Tito, og som den sidste bog om landets opløsning i 1990’erne, ligesom han oversatte slet ikke så få skønlitterære bøger, bl.a. af Nobelpristageren Ivo Andrić. Han tog doktorgraden

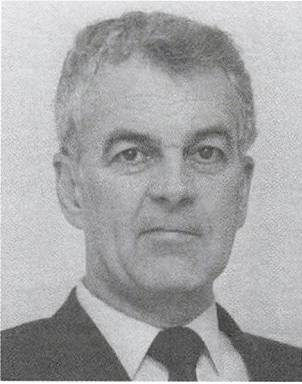
fra universitetet i Beograd på en afhandling på serbokroatiske om det serbiske nationalepos (Petar Petrović Njegoš: Bjergkransen), ligesom præsident Tito modtog ham i personlig audiens og overrakte ham en orden som anerkendelse af hans indsats for udbredelsen af kendskabet til landet og dets kultur.

Da vi begge havde rejst meget i Jugoslavien og kendte landet indefra, blev det til mange lange og grundige diskussioner, i de senere år ikke mindst i forbindelse med borgerkrigene og opsplitningen af landet. Gunnar fortsatte sine besøg dernede til det sidste, og havde en dybtgående og opdateret insiderviden på grund af sit sproglige kendskab og personlige kontakter.

I 1990’erne flyttede han til Aabenraa, hvor han levede alene, og hans omgangskreds var næppe stor. Trods en vis svækkelse, døde han pludseligt og uventet, og det virkede så underligt tomt, at man aldrig mere skulle høre den engagerede, men lidt grå og trætte stemme i røret, og at man ikke længere kunne øse af hans udtømmelige viden om det Balkan, vi begge kendte og holdt af.

Men hans bøger står da heldigvis i reolen, mange af dem med en lille hilsen. De vil fortsat blive benyttede, og det fine og vidende menneske, der skrev dem, vil ikke blive glemt.

H. E. Sørensen

Ole Perch Nielsen, K.p.p.

Aabenraa

† 15. 7. 2004

* 12. 3. 1931

Med forhenværende stiftamtmand Ole Perch Niensens død den 15. juli 2004 har grænselandet mistet en markant personlighed. Ole Perch Nielsen var af købmandsslægt, født i 1931 i Sandved, Haarslev sogn ved Sorø. Efter studentereksamen fra Sorø Akademi Skole fulgte den juridiske embedseksamen og ansættelse i statens tjeneste. Det blev til hele 44 års tro statstjeneste, først i Justitsministeriet, derefter i Kulturministeriet, hvor Ole Perch Nielsen blev departementschef i 1974. I 1981 blev han udnævnt til statsamtmand i Sønderjyllands Statsamt og stiftamtmand over Haderslev stift. Embedsboligen blev det ærværdige Brundlund Slot ved Aabenraa.

Gennem de næste 20 år frem til pensioneringen i 2001 blev Ole Perch Nielsen gennem sin embedsgering dybt fortrolig med Sønderjyllands nutid. På alle måder ragede han op, hvor han i mange sammenhænge udøvede sin virksomhed, som statens øverste lokale repræsentant og del af stiftsøvrigheden, som den der tog imod ved dronningebesøg, eller når han bidrog til møder og festligheder i kultur- og foreningslivet eller i det danske mindretals møder syd for grænsen. Med juridisk sagkundskab og skarpheit i tanke og ræsonnement, og samtidig ofte slagfærdigt og humoristisk, lod han sin stemme høre.

Men statsopgaverne var ikke det hele. Ole Perch Nielsen lod andre få del i sine brede kulturelle interesser og en omfattende historisk og kunstnerisk dannelse. Det kom blandt andre Historisk Samfund for Sønderjylland til

gavn. I 1985 blev Ole Perch Nielsen indvalgt i foreningens styrelse, og her var han arbejdende medlem frem til 2003. I bestyrelsen for Institut for Sønderjysk Lokalhistorie sad han lige til sin død. Sammen med kolleger stod Ole Perch Nielsen bag foreningens udflugtsvirksomhed og arrangerede ambitiøse flerdagesrejser, f.eks. til de danske kongers gamle besiddelser i Nordtyskland og øst for Øresund. Hver gang blev rejserne tilløbsstykker. Ole Perch Nielsen holdt oplysende foredrag undervejs og var en kyndig vejleder i kirker, på slotte og i museer. Mange lærte her Ole Perch Nielsen at kende, ikke som den højtstående og myndige embedsmand, men som et vidende kulturmenneske med en usædvanlig evne til at forme det danske sprog til fængslende foredrag. Deltagerne mødte en veloplagt rejsefælle og et charmerende selskabsmenneske.

Interessen for kunst- og kulturhistorie viste sig på mange måder, således i et engageret arbejde for at redde Brundlund slot fra forfald og i den fine restaurering af amtshuset i Aabenraa. En særlig indsats ydede han for at sikre Hertug Hans Hospitalet i Haderslev for eftertiden. Gennem sit arbejde i flere fondsbestyrelser var han med til at bringe kunstværker til landsdelen og til at gode bøger kunne udgives om historie, kunst og kultur.

Lars N. Henningsen

Bent Noack

Løgumkloster

† 24. 10. 2004

* 22. 8. 1915

Bent Wenzel Noack blev født i Rind ved Hering, hvor faderen, der endte som biskop i Haderslev, var husmand. Da faderen blev dansk præst i Flensborg, levede Bent Noack med sit store sprogemne sig ind i sprogene der, dansk, tysk, sønderjysk, plattysk, og også de sprog han lærte på det tyske gymnasium, hvorfra han blev student i 1935. Så aftjente han sin værnepligt, blev udtaget til befalingsmand og endte som løjtnant. Han var med, da den nye kaserne i Tønder blev taget i brug i 1936.

Så fulgte de teologiske studieår. Han blev kandidat (med udmærkelse) i 1942. Det år blev han også gift med Margrethe Hørlück fra Skodborg. Efter år med undervisning på det nye Århus Universitet og med studierejser i 1946-48, da dette blev muligt efter krigen, blev han dr. theol. i 1948. Han blev sognepræst i Alslev-Hostrup ved Varde i 1948, derefter samtidig provst for Skads provsti i 1951, alt mens han fortsatte sin undervisning som lektor i Århus. Da han blev professor i Ny testamente i København i 1955, mente han, at det kunne han godt klare samtidig med at han passede Alslev-Hostrup. Men det gik ikke. Familien måtte flytte derover, hvor han blev enkemand i 1969. I 1972 giftede han sig med fru Else, født Knudsen, sygeplejerske og lærerdatter fra Spandet, og sammen flyttede de ind på "slottet" i tjenesteboligen på præstehøjskolen i Løgumkloster, hvor Bent Noack var rektor indtil sin afgang 70 år gammel i 1985. Men han blev boende i det sønderjyske og fik fortsat brug for sin flid og virketrang, især ved at han i de følgende år

var med i arbejdet med den nyoversættelse, der resulterede i at vi i 1992 fik en bibel på nutidssprog. Der blev også tid til oversættelse og gendigtning fra oldengelsk kristen digtning. I 1983 kom "Helvesstorm og Himmelfart" og i 1996 "Menneskevordelse og Korsdød".

Efter et omfattende og alsidigt teologisk forfatterskab var Bent Noacks sidste litterære indsats sammen med sin efterfølger på præstehøjskolen, Niels Thomsen, at færdiggøre og udgive det værk som lensgreve Hans Schack havde arbejdet med i mange år indtil sin død i 2000. I 2002 udkom bogen "Tungemålenes mangfoldighed. Evangelisk-luthersk Psalmebog for de dansktalende Menigheder i Slesvig. Salmebogskommissionens brevveksling og beslægtede dokumenter 1882-92. Samlet og tilrettelagt af Hans Schack". Bogen giver et interessant tidsbillede om baggrunden for den salmebog, hvis efterfølger blev "Den sønderjyske Salmebog", der kom i 1925. Og denne havde igen stor betydning for "Den danske salmebog", der kom i 1953, og som vi så i 2002 har fået en ny udgave af.

At Bent Noack også var en stor salmekender, siger sig selv, indlevet som han var i historie og litteratur, både i sprogets og sprogernes mangfoldighed. Han var lige ved at blive biskop i København i 1975, men jeg tror, at også han var glad for at han fik skænket at virke og leve sin sidste tredjedel af et langt liv i det sønderjyske.

Thorbjørn Heick

Karl Andresen

Kollund

† 8. 11. 2004

* 1. 12. 1926

Karl Andresen er død. En folkelig varde i Sydslesvig er ikke mere, men hans virke i det sydslesvigske skole-, kirke- og foreningsliv vil længe blive husket; og hans åndelige og kunstneriske univers lever videre i Sydslesvig og hos de mange danske og nordiske elever, kursister og venner, der blev draget ind i Karl Andresens følsomme, troende og menneskevarme nærhed.

Skolelærerens, inspektørens, forstanderens, organisatorens og fortællerens fortryllelse er forstummet, men indsatsens gedigenhed og kærligheden, der ville samtalen og nærheden til næsten, står som en udfordring, der lever med mindet.

Karl Andresen var født 1. december 1926 i det grænsenære Sydtønder amt på en gård i Kalleshave. Han var fjerde og yngste søn af Frida og Jens Andresen og fra et hjem, hvor det danske var livs- og klangbunden. Født ind i en tid, hvor danske skoler endnu ikke rakte ud i de små sogne, begyndte Karl sin skolegang i tysk skole, men fortsatte 1936 sin skolegang i den nyoprettede danske skole i Ladelund. 1943 blev Karl indskrevet som elev på Duborg Skolen i Flensborg; hans skolegang her blev brutalt afbrudt i februar 1944, hvor den tyske værnemagt krævede krigstjeneste selv af skolebørn. Søren Andresen i Hyllerup husker, at Karl var den første i deres klasse, der blev indkaldt til aktiv krigstjeneste. Og han siger: "Soldatertiden var et helvede for ham. Krigsoplevelserne fulgte ham da også livet ud og prægede hans holdninger til verden. Det var under en indlæggelse netop på grund af følgerne af sine traumatiske

oplevelser, at han traf Ellen. Det blev til et uforgligneligt fællesskab for dem begge."

Trods krigens gru og smerte og et kortere engelsk krigsfangenskab fandt Karl hjem for få år efter at læse til lærer ved Tønder Statsseminarium. 1952 kunne han begynde sin livslange skolegerning. Først 20 år som skoleleder i Vanderup danske Skole i årene 1952 – 72. Herefter som højskoleforstander for Jaruplund Højskole 1972 – 79 for at slutte skolelivet som skoleinspektør ved Harreslev danske Skole i årene 1981 – 86.

Alle tjenestesteder giver Karl sammen med hustruen Ellen stærke menneskelige og kollegiale skudsmål. De levede begge op til udfordringen, som Karl satte sig for sit skolevirke: "Man skal kende kærligheden til at ville afhængigheden." En stærk tilbøjelighed for menneskelig samhørighed båret af tro og kærlighed.

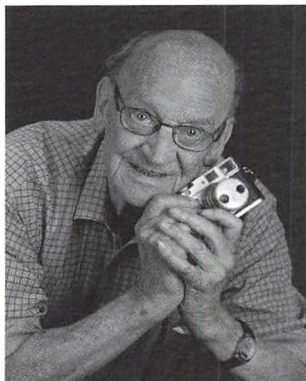
"Karl Andresens passion var lærergerningen. Den optog ham helt, og han levede den ud til det yderste", skriver Søren og Gertrud Andresen i deres mindeord. Men det var også passionen for maleri og skulptur og den nødvendige samtale henover grænsen, der udmøntedes i en fortryllende fortælleglæde.

Og så var der de mange nødvendige gøremål et mindretalsliv forpligter til. Karl Andresen var således SSW-repræsentant i Vanderup kommunalbestyrelse og Sydslesvigsk Foreningsrepræsentant i en række amtskommunale udvalg i Slesvig-Flensborg amt. Karl var medlem af Kirkerådet for Dansk Kirke i Sydslesvig og lægdommer ved retten i Flensborg.

Karl levede det, han krævede af andre: ” at ethvert menneske er så værdifuldt, at der roligt kan kræves et stykke arbejde og et ansvar af dem.”

Tro mod sit folk og næsten. Sådan husker vi Karl Andresen, der døde den 8. november 2004.

Dieter Paul Küssner

Arne Gabs

Tønder

† 28. 11. 2004

* 20. 02. 1921

Tønder og marsken er på mange måder en interessant egn med mange spændende mennesker. Fotograf Arne Gabs var en af de store markante, centrale og særpregede skikkelser i Vestslesvig – ja, han var en ener, en stor tænkter og grubler over livets mange forskellige og dybe spørgsmål.

Arne Gabs døde den 28. november, og blev 83 år. Der stod altid en kop kaffe klar, når man besøgte Arne Gabs i hjemmet på Lindevej i Tønder. Det er en langelandsk tradition, at man altid skal være rede til at modtage gæster. Ofte besøgte jeg ham. Det var altid berigende, inspirerende og hyggeligt. Altid var han parat til at fortælle om sin lyslov, berette om universets mysterier og diskutere politik.

Arne Gabs stammede fra Langeland. I 1941 cyklede han hele vejen fra Lohals til Tønder, hvor han begyndte sin fotografiske lære. Det var ham, der introducerede det hurtigt leverede pressefoto. Ikke længe efter begivenheden havde fundet sted lå billederne på Vestkysten, Jydske Tidende, Vestslesvigs Tidende, Tønder Amtstidende eller TV-Avisen.

Nøjsom og sparsommelig var han i sine unge år, og han havde økonomisk sans. Han brugte kun 80 procent af sin lærlingeløn. Resten sparede han op og købte obligationer for. Da han

blev udlært og lønnen steg, forøgede han ikke sit forbrug, men købte stadig flere obligationer og aktier. Sådan erhvervede han i 1948 sin fotoforretning i Vestergade, der blev navngivet Gabs Foto. Han fotograferede ved bryllupper, runde fødselsdage og familiesammenkomster. Ofte med lange arbejdsdage. Han var blandt de første, der gav sig i kast med farvebilleder.

En lang række mennesker har udvist initiativ i udviklingen af Tønder. Men det store skub fremad kom fra Arne Gabs. Han var den første, som byggede en moderne virksomhed i industrikvarteret. Han viste, at det kunne gro derude. Han var også drivkraften i opførelsen af Tønderhallerne. Og han banede vejen for, at Svend Kirchheiner på dygtig vis blev kommunens første Venstre-borgmester i 1970.

Arne Gabs gjorde en stor indsats for at skabe fremgang og vækst i Tønder og han gjorde købstaden til en plet på Danmarkskortet. Alle kendte vejrpofeten fra Tønder. Hans forudsigelser om vejret og af naturkatastrofer som jordskælv og vulkanudbrud var kendt over det ganske land. For Arne Gabs selv var de kun et biprodukt, da hans hovedinteresse var universet. En af hans grundteser lød ”Intet opstår af intet”, men han ønskede også at sende Newtons lære på pension, da han formulerede en ny tyngdelov.

Lige så opsigtsvækkende var hans lyslov. Efter hans bedste mening ville den revolutionære videnskaben. Han anså den for en forbedring i forhold til det, vi bruger i dag. Kort før sin død udgav han bogen "Det materielle univers". Bogens sidste side er en hyldest til livet på jorden.

Her skriver Arne Gabs: "Jorden er et paradis. Altid må du opføre dig, som man gør i Paradiset. Glæd din næste hele tiden. Nyd dit liv, det er så kort. Du har kun et liv, og det er nu. Hvis du tænker nye, gode tanker, er du levende og fornyende. Dine gode tanker er værdiløse, hvis du ikke omsætter dem i handling. Hvis du ikke

bruger din hjerne, er du allerede død".

Han var gift med en gæv sønderjysk pige, Agnete, der var født Nissen, og stammede fra Harres ved Bredebro. Sammen fik de to sønner, Kurt og Mogens, som i dag viderefører Gabs Foto A/S, der i dag er Danmarks største fotolaboratorium.

En livsgerning er sluttet. Langeland gav os en af sine bedste sønner. Med sin foretagsomhed, sin idérigdom og sin arbejdsiver skrev han sit navn ind i Sønderjyllands historiebog.

Gunnar Hattesen

Helga Hørlück

Skodborg

† 12. 12. 2004

* 30. 8. 1916

Med Helga Hørlück mistede ikke blot Skodborg sogn og Sønderjyllands amt, men hele Sønderjylland, en personlighed, som gennem en lang årrække satte sit præg på landsdelen, dybt engageret, som hun var, i sønderjydernes folkelige liv på mange forskellige områder: det politiske, det historiske, det undervisningsmæssige, det kulturelle.

Helga Hørlück blev født som datter af Nanna Gram (født Zachariassen i Dybbøl), og folketingsmand Jørgen Gram, Gabøl. Hun blev student fra Haderslev Katedralskole og begyndte derefter at studere ved Københavns Universitet, med historie som hovedfag og engelsk og legemsøvelser som bifag. Dette sidste udnyttede hun en overgang også som svømmelærerinde om sommeren. Som så mange andre kvinder af samme tid afbrød Helga Hørlück studierne, fordi

hun i juni 1942 blev gift. Den udkårne var Anders Dons Hørlück, der på det tidspunkt havde forpagtet en gård i Roost. Her blev ægteparret, indtil det i 1945 flyttede til Skodborg, hvor de overtog Anders Hørlücks fædrengård, Skatkær. Helga Hørlück drev gården sammen med sin mand og en årrække efter hans død alene frem til 1990, da den blev overtaget af et af parrets fire børn, Nanna Hørlück.

Ganske som Anders Hørlück engagerede sig dybt i det landbrugsfaglige arbejde, engagerede Helga sig i det lokale kulturelle og politiske arbejde. Hun blev valgt til Haderslev amtsråd (som det første kvindelige amtsrådsmedlem) for perioden 1966-70, og fortsatte i Sønderjyllands amtsråd indtil 1982. Men inden da havde hun allerede markeret sig på en række forskellige områder: Fra midten af treserne som medlem

af bestyrelsen for Børnenes Helsehjem, Havvejen, Haderslev, og hun virkede også inden for Sønderjyds Skoleforening og senere som formand for bestyrelsen for Haderslev Museum, hvad der også førte til, at hun i to perioder var medlem af Statens museumsnavn – som den første ”lægmmand”. Hun var medlem af bestyrelsen for Skole og Samfund, hvor hun især gjorde sig gældende i kursusudvalget. Fra begyndelsen af firserne var hun medlem af repræsentantskabet i Kreditforeningen Danmark, medlem af bestyrelsen for Idagårdfonden, bestyrelsen for Dronning Ingrid's Feriehjem (senere I.P. Nielsen-lejrskolen) og bestyrelsen for Oberst Parkovs Mindefond.

I det alt sammen havde Helga Hørlück sit fundament i hemsognet, Skodborg. Her var hun i mange år bestyrelsesmedlem i ungdomsforeningen og i husmoderforeningen, en overgang også som formand. Fra midten af halvtredserne til midten af tresserne var hun medlem af skolenævnet og formand for skolekommissionen. Hun var en af initiativtagerne til eftermiddagshøjskolen i Skodborg såvel som til Sønderjyllands Husholdningsskole. Hendes historiske

interesse markerede sig også på det helt lokale plan, idet hun var medlem af den oprindeligt snævre hjemstavnskreds, og da den i 1981 overgik til at blive Skodborg sogns Hjemstavnsforening, blev hun naturligt nok formand for foreningen.

Som det fremgår af det foranstående, var Helga Hørlück en igangsætter af format og på mange områder en foregangskvinde. Hun var i besiddelse af visioner og energi, som kom hele det sønderjyske folkelige og kulturelle liv til gode. Dertil var Helga Hørlück et familiemenneske, hvis store gæstfrihed i øvrigt rakte langt ud over familiekredsen. Spændende var hun altid at tale med, og gennem årene rejste hun meget – besøgte både Japan, Syd- og Nordamerika foruden en lang række europæiske lande, og hun var altid god for en historie, når hun vendte hjem.

Helga Hørlück er savnet, ikke blot i Skodborg sogn eller Rødding kommune, men ud over det ganske Sønderjylland. For hun var en kvinde, der satte sig spor, som bliver længe stående.

Hans Ditlev Fabricius

Jeppe Rasmussen Aalstrup-Poulsen

Ballum

† 25. 2. 2005

* 26. 8. 1932

Ved pastor emeritus, Jeppe Aalstrup-Poulsens død, har man her på Vesteregnet mistet en kendt og afholdt skikkelse.

J. Aalstrup-Poulsen var født i det midtjyske, ved Hadsten i omegnen af Århus. Som helt ung uddannede han sig som planteskolegartner, men søgte siden på seminariet. Som 26-årig dimitterede han fra Jelling Statsseminarium, og underviste i de efterfølgende 20 år på skoler i Vejle, Aabenraa og Herning.

Som så mange andre lærere i disse år, tog Aalstrup-Poulsen det ret store ekstraarbejde på sig ved siden af sit arbejde, som det var at læse ved den såkaldte pastorale særuddannelse, som i nogle år gav adgang til at søge præsteembede i folkekirken. Han fuldførte uddannelsen, som satte ham i stand til at søge og få stillingen som sognepræst i Ballum-Sønder Skast pastorat, som det hed dengang. Allerede efter få år blev Randerup Sogn lagt til, og til sidst i 1980'erne kom så Hjerpsted sogn til pastoratet, så det blev det fire-sogns pastorat, det er i dag.

Jeppe Aalstrup-Poulsen interesserede sig levende for sognenes historie og tog aktivt del i lokalsamfundet. Mange menighedsråd, pensionistforeninger, turister og andre interesserede er i årenes løb blevet vist rundt i sognenes kirker og har fået fortalt lokal sognehistorie. Især om salmedigteren Hans Adolph Brorsons liv og levned, kunne Aalstrup-Poulsen fortælle ganske meget.

Som soldat var han efter 2. verdenskrig udstationeret i Sydslesvig, i Heide, Bösum og Husum, og han deltog ved udbedring af krigens

skader. Ligeledes var han i mange år tilknyttet hjemmeværnet, og fik både 25- og 40 års fortjenstmedaljer.

I 1993 mistede han sin første kone, men han fandt senere lykken sammen med Gudrun Vestergaard, med hvem han blev gift i 1995. Gudrun og J. Aalstrup-Poulsen lagde ofte deres bilture forbi de steder i Sydslesvig, som han kendte fra soldatertiden, og til de sydslesvigske kirker, hvorom han var godt orienteret.

Grænseforeningens arbejde lå ham stærkt på sinde, og foreningens arrangementer var ligeledes et fast indslag i ægteparrets liv, og ved flere lejligheder har man ved foreningens arrangementer nydt godt af Aalstrup-Poulsens viden – også om sønderjyske kirker og kirkeforhold.

Ægteparret nød i fulde drag deres otium i villaen på Byvej i Ballum, men det skulle dog blive alt for kort. Ved sin kones fødselsdag på Hotel Ballumhus, hvortil der var inviteret mange gæster, også fra lokalsamfundet, fik Aalstrup-Poulsen hen på aftenen et ildebefindende. Det skulle vise sig langt alvorligere end som så. Skønt både familie, læger og ambulancefolk gjorde deres bedste, stod hans liv ikke til at redde, og han døde sidst på aftenen fredag den 25. februar 2005.

*Per Bach
Sognepræst
Ballum*

Peter Christensen Madsen

Løgumkloster

† 6. 3. 2005

* 1. 7. 1931

Peter C. Madsens pludselige død under sin daglige 8-10 km lange spadseretur, kom som et chok for os alle. Han faldt om i den gade, som han holdt så meget af, og hvor han boede størsteparten af sit liv, nemlig Vænget i Løgumkloster. Han blev 73 år gammel.

Han var født i Tiset som landmandssøn, en kendsgerning han var stolt af og tit berørte i sine samtaler med folk. Han var en ægte sønderjyde, der hele sit liv bibeholdt sin egne dialekt, og han kendte som få sin landsdels skæbnedydte historie og fortalte gerne om den.

Som ung tog Peter Madsen eksamen som lærer, og han fik sin livsgerning på Løgumkloster kommuneskole, hvor han fik ansættelse i 1955. Han var en dygtig og samvittighedsfuld lærer, der især havde et godt tag på de yngre årgange. Efter pensioneringen fortsatte han sin lærergerning på VUC i Tønder, nu for et voksent publikum. Peter Madsen var et vidende, eftertænksomt og klogt menneske, der havde gode organisatoriske evner, der parret med hans oratoriske sans bevirkede, at der hurtigt blev lagt mærke til ham og gjort brug af ham. Hans politiske ståsted var Venstre, og allerede i en ung alder blev han først lokalforeningsformand, senere kredsformand i partiet for så at slutte i 1975 på posten som formand for det Sønderjyske Venstre. I 1970 indvalgte han i Løgumkloster byråd og deltog her i arbejdet gennem 5 perioder frem til 1990. Han var i disse år én af 2 viceborgmestre og var udvalgsformand i alle perioderne, dels for kulturudvalget, dels for teknisk udvalg. Peter Madsen var altid velforberedt og fik med

sine gode, gennemtænkte argumenter sat solide fingeraftryk i byrådsarbejdet.

Men det var som taler, Peter Madsen blev folkekendt. Ved arrangementer som Sct. Hans aftens fester, indvielser, foreningsarrangementer og lign. blev han flittigt benyttet som taler. Han havde en enestående evne til at belyse et emne ofte ud fra nogle uventede vinkler, og på en elegant måde kunne han kæde tanker og begivenheder fra historiske øjeblikke sammen med det aktuelle emne. Ofte blev disse taler givet uden manuskript, kun med nogle få støttepunkter, hvilket overbeviste tilhøreren om, at der bag talen, trods den lette og somme tider snurrige facon, lå nogle velovervejede og dybsindige betragtninger, som han på sin sjove og charmerende måde evnede at få folk til at tænke dybere over.

Han blev derfor efterspurgt i mange forbindelser. Bl. a. var han medstifter af, og i starten også formand for Løgumkloster Lokalhistoriske Forening, hvor han med sit store lokalkendskab gjorde en værdifuld indsats. Også Danmarks-samfundet havde brug for ham, og han var ved sin død kredsformand for Tønder kredsen. Det er utallige faner, han har uddelt for Danmarks-samfundet og altid gjort det med et lille manende alvorsord om betydningen af det flag, som han med stolthed overrakte en forening. Fra 1994 og til sin død var han et værdifuldt medlem af organisationen "Le Souvenir Francais"'s lokalafdeling for Løgumkloster-Tinglev, der hvert år afholder en mindehøjtidelighed for de allierede krigsfanger, der døde i

Sønderjylland (Nordslesvig) i årene 1916-17. Her kunne Peter Madsen med sine dybsindige og flammende taler bringe nutidens mennesker til at forstå vilkårene for det kummerlige liv, som disse unge franske, belgiske, russiske og engelske krigsfanger førte i lejrene, langt fra hjem og familie, -og sætte en tyk streg under krigens meningsløshed. Også turistforeningen fik glæde og gavn af Peter Madsen, idet han gennem ca. 17 år har været turistguide i Kloster og Kirke og givet hundreder af turister kendskab til munkenes liv og færden og om deres betydning for byen.

Som borger i Løgumkloster var han kendt af alle, og gennem sine daglige spadsereture traf han en masse mennesker, som han havde tid til at få en snak med. Også enlige og syge mennesker havde han overskud til at besøge og tale et lille ord med. Da hans egen mor blev gammel og plejkrævende, tog han hende uden tøven ned til sit hjem, hvor han passede og plejede

hende, selvom hans familie tilbød at dele opgaven med ham. En gang om året inviterede han sine naboer på en lille bustur til en eller anden sønderjysk egn, hvor han fortalte om stedets særprægede natur og historie. Han var en god ven at veksle tanker og meninger med, og var af væsen venlig, lyttende og åben, en mand man kunne debattere og bryde meninger med, uden at blive uvenner. Han havde sine meningers mod, var ærlig, men kunne være lidt kantet i enkelte situationer.

Med Peter Madsens bortgang har Løgumkloster mistet en af sine store personligheder. Han vil blive husket for sit store engagement og sin indsats for det lokalsamfund, han levede i, og for de mange positive oplevelser han gav hver af os, der kendte ham. Han var en berigelse af de sjældne for sine medmennesker, et menneske, man kunne være stolt af at kunne regne blandt sine venner.

Hans Erik Jensen

Hans Jørgen Nielsen

Sønderborg
 † 20. 5. 2005
 * 10. 4. 1936

**”Hvad du er, vær fuldt og helt
 - og ikke stykkevist og delt”**

Man kan sandsynligvis ikke finde et udsagn, som er mere dækkende for Hans Jørgen Nielsens grundlæggende livsholdning. Når han gik ind i en sag eller et arbejde, var det altid fuldt og helt; hvilket mange organisationer, foreninger og mennesker har nydt godt af.

I 35 år var han ansat ved Idrætshøjskolen i Sønderborg, - først som lærer og derefter i 17 år som forstander. I alle årene virkede han som en visionær, sprudlende og inspirerende dynamo for elever og kolleger, ligesom han havde kræfter til også at engagere sig som træner og instruktør i byens foreningsliv.

Hans Jørgen Nielsen har sat sig mange spor.

Først og fremmest hos de mange mennesker, som han enten har hjulpet, eller som han var med til at give livsoplevelser på Idrætshøjskolen. Hans Jørgen Nielsen holdt aldrig "fri", og som højskoleforstander var han altid til rådighed, - for ham var intet medmenneskeligt problem for småt til at beskæftige sig med, og familiens dør var altid åben for alle, der havde behov for at tale med forstanderen.

Også i den idrætslige verden har han naturligvis sat sine spor.

Et af de upåagtede, men alligevel væsentlige spor blev afsat, da han sammen med Mogens Blicher-Andersen udviklede det 2-dommer-system, som stadig bruges overalt i verden, hvor der spilles håndbold.

Men også i lokalområdet ses hans spor i form af velfungerende klubber, som han var med til at oprette, og det skal også nævnes, at han var en ihærdig forkæmper for, at rideklubben fik mulighed for at komme væk fra Ringriderpladsen og istedet etablere sig i de nuværende omgivelser.

Hans Jørgen Nielsen var et idrætsligt multitalent, og som ung spillede han både hånd- og fodbold på eliteplan. For ham var en god kamp væsentligere end resultatet, og han kunne aldrig drømme om at bruge unfair midler for at bremse en modstander.

Han havde evnen til at klappe, når en modstander havde gjort noget godt.

I sin idrætslige grundholdning var han en helhjertet amatør, og han brugte mange kræfter i sine forsøg på at få foreningerne til at forstå, at det ikke er omkostningsfrit at indgå aftaler om sponsorater.

Men på trods af disse grundholdninger var han fascineret af professionel cykling, og han brugte megen tid på at følge f.eks. "Tour de France". I flere år havde han det princip, at han under touren selv skulle køre 10% af dagens løbslængde. (Bjergetaperne blev klaret med gentagne op- og nedkørsler på Dybbøl Banke.)

Hans Jørgen Nielsen havde sit politiske ståsted i "Venstre". En enkelt gang stillede han op ved et folketingsvalg; men ellers var det i det lokalpolitiske han brugte sine kræfter, og han sluttede sin politiske karriere som en respekteret

og vellidt formand for kulturudvalget i Sønderborg.

Hans Jørgen Nielsen var som sagt en fighter, og da han fik meddelelse om, at han var ramt af en uheldelig prostatakræft, var det naturligt for ham at tage kampen op, selvom han vidste, at modstanderen var uovervindelig. Han lod sig ikke kue, og han afprøvede forskellige alternative behandlingstilbud, ligesom han fik skabt et netværk for andre mænd med samme sygdom.

Hans Jørgen Nielsen søgte aldrig mod centrum; men centrum opstod ofte omkring ham, fordi han var venlig og imødekommende, velforberedt og velargumenterende samt fair og overbærende.

Når dette er sagt, skal det ikke glemmes, at der bag manden altid har stået en kvinde, som bakkede ham og hans arbejde op, og som var en uundværlig sparringspartner i de situationer, hvor han ikke havde mulighed for at drøfte sagerne med kolleger.

Inge har altid formået at skabe et trygt og rigt familieliv, som fungerede, selvom Hans Jørgen Nielsen ofte var optaget af arbejde eller møder; - et familieliv, hvor Hans Jørgen Nielsen var overhovedet, men hvor alle altid var indstillet på at tage ansvar for hinanden.

Ivan Skjoldager

Svend Karlskov Jensen, R.p.p.

Holte

† 24. 5. 2005

* 7. 3. 1910

Svend Karlskov Jensen var født og opvokset på Store Karlskov ved Give. Han var søn af kreditforeningsdirektør gdr. Bertel Jensen. Efter en praktisk landmandsuddannelse, højskole- og landbrugsskoleophold samt agronomuddannelse fra Landbohøjskolen i 1937 blev Karlskov Jensen assistent ved Statens Husdyrforsøg 1938-45.

Han var lærer ved Sydsjællands Landbrugsskole og husdyrbrugskonsulent ved Vejle Amts Landboforeninger 1945-57. Derefter blev han forstander på Gråsten Landbrugsskole, hvor han virkede indtil 1973. Karlskov Jensen var medlem af Folketinget 1953-57. Han var valgt af Venstre i Givekredsen. 1971-79 var han valgt i Otterupkredsen. Han var medlem af Folketingets præsidium 1973-79.

I den sønderjyske landsdel erindres Svend Karlskov Jensen først og fremmest for sin betydelige indsats for Gråsten Landbrugsskole. Karlskov Jensen var i front ved den omstilling, som tog sin begyndelse i slutningen af 50'erne for både landbrugserhvervet og dets organisationer. Blandt andet var han bestyrelsesmedlem af Mejerifusion Sønderjylland Øst 1958-71.

Gråsten Landbrugsskole blev stærkt udbygget og moderniseret i årene under Karlskov Jensens ledelse.

Svend Karlskov Jensen var en god pædagog såvel på skolen som i de mange foredrag, han holdt over det ganske land. Det var vel også baggrunden for, at han blev knyttet til Danmarks Radio med sine månedlige radioforedrag om landbrugets situation her og nu. Det var en

meget populær foredragsrække, der blev lyttet til overalt og langt ud over landbrugskredse.

Midt i en brydningstid for landbruget (vi var uden for EF) lykkedes det Karlskov Jensen at gøre det til gode år for Gråsten Landbrugsskole. Elevtilgangen var god, og ved Margrethes hjælp lykkedes det at skabe en god atmosfære. Der var højskoleånd på Gråsten Landbrugsskole.

Karlskov Jensen havde en sjælden og for skolefolk værdifuld evne til at huske sine gamle elever.

Han var meget aktiv i såvel lokalt som nationalt arbejde: Var medlem af Gråsten Kommunalbestyrelse 1962-70 og formand for Rønshoved Højskole 1970-74.

Karlskov Jensen var et aktivt medlem af Grænseforeningens Landbrugsudvalg 1960-71. Landbrugsudvalgets formål var støtte til arbejdet i de danske landboforeninger i Syd-slesvig. Det var i den periode, hvor Metha Røh havde skænket gården Røhsminde i Jaruplund til Grænseforeningen. Det lå Karlskov Jensen stærkt på sinde at få Røhsminde udbygget som dansk landbrugs udstillingsvindue mod syd.

Da Karlskov Jensen i 1973 efter godt 16 år forlod Gråsten Landbrugsskole, var det en veludbygget skole i god gænge. Karlskov Jensen og Margrethe flyttede da til København og senere til Holte. I en årrække efter den sidste folketingsperiode fortsatte Karlskov Jensen som statsrevisor. Han forblev aktiv såvel politisk som kulturelt og landbrugsfagligt til sit aller-sidste leveår. Fysikken var ikke for god på det seneste, men tankegang og hukommelse fejlede

ikke noget. Indtil han var 86 år skrev han sin månedlige klumme i Vejle Amts Folkeblad, og til det sidste var han medlem af Rotary.

Karlskov Jensen var velfortjent ridder af Dannebrog 1. grad.

Gråsten Landbrugsskole, gamle Gråsten-elever, Sønderjylland, Dansk Landbrug og partiet Venstre har meget at sige Svend Karlskov Jensen tak for

Filt Jensen

Else Fanø

Flensborg

† 30. 5. 2005

* 16. 5. 1916

Med dyb sorg har Det lille Teater modtaget meddelelsen om, at Else Fanø ikke er mere – en epoke i teatrets historie er forbi.

I mere end tredive år var Else teatrets kasserer, men hun var langt mere end det – hun var teatrets ubestridte Første Dame – vores allesammens “Prima Donna” i ordets bedste betydning. Utrættelig var hendes indsats både foran og bagved scenen.

Elses kærlighed til Det lille Teater var først og fremmest udsprunget af hendes ønske og krav om, at der fra scenen skulle lyde et klart og fornemt dansk, at teatret skulle præsentere noget af det yppigste indenfor dansk dramatik.

Den danske Guldalder havde Elses særlige bevågenhed. Uden tvivl var “Jul i Nøddebo Præstegård” hendes kæreste produktion, som hun nåede at iscenesætte tre gange til stor glæde for hver ny generation af teatergængere.

Men Elses interesser rakte langt videre. Legendariske blev hendes kabareter. År efter år sammensatte Else en ny kabaret med tekster, sange og optrin fra H.C. Andersen til Benny Andersen. Sammen med sine “kammerater”, som hun kaldte sine dygtige medvirkende – Aase, Hans Jørgen og Asmus – drog hun land og rige rundt og blev ikke blot Det lille Teaters, men

hele Sydslesvigs visitkort i Danmark.

Ved hver eneste forestilling mødte Else op et par timer før tæppet skulle gå, fordelte pladser, stod ved kassen og tog imod vore tilskuere – for mange var det simpelthen Elses teater. Og alle vidste, at tæppet først kunne gå, når det med høj teaterhvisken blev meddelt “Else er på plads”, for som suffløse var Else fast inventar.

Som kasserer var Else uforlignelig, og hun formåede at få fonde i Danmark til at give de beløb, der muliggjorde, at vi kunne virkeliggøre vore drømme om et moderne teater.

For nogle år siden modtog Else Queisser-prisen som anerkendelse for sit arbejde som aktiv pensionist i Flensborg, og for sit mangeårige arbejde for Det lille Teater blev hun i 2005 udnævnt til æresmedlem af teatrets bestyrelse.

Kæreste Else – du efterlader hos os et tomrum, som ikke kan opfyldes – du var et helt unikt menneske.

*På Det lille Teaters vegne
Preben Busck-Nielsen*

Kirsten Andresen

Snogbæklund

† 3. 6. 2005

* 17. 4. 1926

Kirsten Andresen født Dalsgaard, Snogbæklund, er den 3. juni efter lang tids sygeleje stille sovet hen i en alder af 79 år. Hun efterlader sig foruden en ægtemage, med hvem hun om få måneder ville have kunnet fejre guldbryllup, tre piger og en dreng.

Kirsten var en krudtkarl i ordets bogstaveligste forstand. I en alder af kun 23 år indledte hun i 1949 et sandt pionerarbejde på øen Sild udsendt af DKU og De Danske Ungdomsforeninger.

Uøvet som hun var, gav hun sig omgående i lag med alle forefaldende opgaver. Således fik hun sat gang i en lang række aktiviteter såsom danskundervisning, ungdomsaktiviteter, kvindeforeningen, gymnastik med både karle og piger, konfirmandforberedelse, spil til gudstjenester ect. Kørende på sin motorcykel byggede hun et netværk op mellem øens forskellige danske aktiviteter.

Jeg citerer efter hendes dagbog:

"Det var med frygt og bæven, jeg skulle begynde på konfirmandundervisningen i min ungdommelige umulighed uden erfaring og ind-

sigt. Men jeg skulle bare! Det var det, jeg var sat til, det og alt det andet. – Jeg har mange gange sagt til Gud: "Gud, du har sat mig til dette, vil du ikke nok hjælpe mig!"

Med sit gå-på-mod og sit tillidsvækkende væsen vandt hun sig dog hurtigt mange venner, og det, hun fik sat i gang, slog rod og blev basis for det danske arbejde, der i dag findes på øen.

Og da arbejdet her var sat i god gænge, flyttede hun sit arbejdsområde til fastlandet. Her blev det især ungdomsarbejdet i Sydtønder amt, der kom til at nyde godt af hendes arbejdsiver. Sammen med Jørgen Kristensen fik hun således i samarbejde med Sydtønder amts Lærerkreds stykket "Ambrosius" sat op, - til stor glæde for både medvirkende og tilskuere. Også folkedansen havde hendes store bevågenhed.

I disse år kom vi meget tæt ind på hende, eftersom hun flyttede ind i vor gamle baraklejlighed i Vesby. Her fik vi knyttet et nært venskab, der varede resten af livet og som omfattede begge vore familier.

Ernst Meyer

Mette Tyge

Tønder

† 24. 6. 2005

* 19. 12. 1937

Den 24. juni døde Mette Tyge – 67 år gammel. Mette Tyge var født i København som datter af statsgeolog dr. Phil. Sigurd Hansen og kommunelærer Valborg Hansen. Hun gik på Johannesskolen på Frederiksberg, blev uddannet som barneplejerske og arbejdede en tid som nurse i London.

I 1957 blev hun optaget på Tønder Statsseminarium, hvorfra hun dimitterede i 1961. Her mødte hun også sin senere ægtefælle Niels Erik Tyge. I en årrække virkede hun som lærer i Øster Højst og kom senere til Øvelsesskolen i Tønder.

Mette Tyge valgte at videreudanne sig til talepædagog på Lærerrhøjskolen i København og fik efterfølgende ansættelse på skolepsykologisk kontor i Tønder.

Senere hen kom hun til amtets taleinstitut, hvor hun efter nogle år blev udnævnt til forstander. Høre- og synsområdet blev lagt ind under hendes arbejdsfelt, senere kom hjælpemiddelcentralen til, og i slutningen af sin forstanderperiode forestod Mette Tyge en vellykket sammenlægning af alle nævnte områder på det gamle sygehus i Aabenraa. I sin forstandertid tog hun bl.a. initiativ til, at patientgrupperne fik afdelinger af deres støtteorganisationer i Sønderjyllands Amt. Mette Tyge gik på pension i 1999.

I forbindelse med sit faglige virke var hun en del år medlem af bestyrelsen for Audiologopædisk Forening – var i en periode tillige foreningens formand.

Politisk have Mette Tyge sit ståsted i Det radikale Venstre, hvor hun ofte kandiderede til

og opnåede forskellige tillidsposter. Foreningsarbejde havde Mette Tyges store bevågenhed, hvilket især Kniplingsfestivalen i Tønder nød godt af i de senere år. Også her nåede hun via sit ubestridelige og naturlige organisatoriske talent at blive formand. I det hele taget havde hun et særdeles aktivt otium.

I november 2004 kandiderede hun til menighedsrådet i Tønder og blev efter valget – ikke mindst i kraft af sit høje personlige stemmetal - formand for rådet. Et hverv hun lagde mange kræfter og stort engagement i, men som hendes pludselige død satte en alt for brat stopper for.

Hele Mette Tyges virke var præget af hendes interesse for og indlevelse i andre mennesker. Hun havde sin egen- ofte slagfærdige men aldrig misforståelige måde at markere sine holdninger og synspunkter på. Hun var et naturligt midtpunkt, generøs og humorfyldt, havde et vidtfavnende væsen, som naturnødvendigt måtte give mange kontaktflader og dermed bud efter hendes arbejdskraft.

Mette Tyge var københavneren, der kom til grænselandet og valgte at lægge sin livsgerning her. Det er der mange der er hende taknemmelige for.

Torben Tomzak

Svend Christensen, R

Bylderup-Bov

† 23. 7. 2005

* 7. 3. 1914

Sønderjyds Skoleforenings tidligere formand, fhv. borgmester Svend Christensen døde lørdag den 23. juli, 91 år.

Svend Christensen var født i Høgsbro, søn af landstingsmand H. Jepsen Christensen. Han voksede op i stor søskendeflok i et nationalt og politisk præget hjem, der satte sit præg på hans senere virke.

Efter ophold på efterskole, højskole og landbrugsskole købte han en gård i Burkal i 1938. Samme år blev han gift med Edith Andreasen fra Vester Vedsted. I løbet af de første år i Burkal blev der bygget nye landbrugsbygninger og stuehuset blev sat i stand. En gård med mange tysksindede naboer, hvor Edith og Svend skabte et godt dansk hjem. Det var i en brydningstid, hvor de nationale forhold i grænselandet var spændte på grund af nazismens fremmarch, men alligevel havde de et godt forhold til de fleste naboer.

Svend Christensen havde været i ungdomsarbejdet i Sønderjyds Idrætsforening på sin hjemegn. Han kom ret hurtigt i bestyrelsen for Tønder Amts Idrætsforening. I Burkal kom han med i kredsen omkring Burkal Forsamlingshus. Flere af de karle, der havde plads på gården hos Edith og Svend, ledede gymnastik i Burkal Forsamlingshus. Af egen erfaring kan jeg bekræfte, at det var et godt sted at være og en god læreplads for en ung mand, et godt hjem for de 6 børn at vokse op i. Hjemmet var også en stor støtte for præstefamilien Høgel, da de kom til Burkal som den første danske præstefamilie i 1941.

Efterhånden som gården kom godt i drift, brugte Svend Christensen en del kræfter uden for hjemmet. Han kom ret hurtigt i bestyrelsen for Bylderup Andelsmejeri.

I 1953 kom han i bestyrelsen for Sønderjyds Skoleforening og var foreningens formand fra 1969 til 1986. I nogle år var han formand for Tønder Amts Grænseforening, Rens Efterskole og medlem af Flensborg Avis tilsynsråd.

I en kort periode var Svend Christensen formand for Tønder Landmandsbank og senere næstformand for Sydbank.

Den politiske interesse resulterede i et formandskab for Løgumklosterkredsens Venstre og medlem af Tønder Amtsråd. Han blev formand for Burkal Sogneråd i 1962, og ved kommunesammenlægningen i 1970 blev han Tinglev Kommunes første borgmester. Det var en vanskelig opgave, han gik ind til. Den var ikke uden konflikter. Han var meget fremsynet. I de to perioder, han var borgmester, satte han sit præg på den fremtidige udvikling i Tinglev Kommune. I borgmesterperioden overtog sønnen, Hans Jepsen Christensen gården i Burkal. Edith og Svend byggede et dejligt hus på Åglimt i Bylderup-Bov. Der fik de nogle gode år sammen, hvor Svend – foruden haven – kunne passe nogle af de tillidshverv, han endnu havde.

Edith Christensen døde i 1988, - kort tid efter at de havde holdt guldbryllup. Svend blev boende i huset indtil for få år siden, da helbredet og et svigtende syn gjorde, at han flyttede på plejehjemmet "Enggården" i Bylderup-Bov. Han fulgte godt med i, hvad der skete på gården

i Burkal samt børn, børnebørn og oldebørns liv og færden. Det var altid interessant at besøge Svend, han øste af et langt livs oplevelser.

Et langt, rigt liv er slut. Sønderjyllands or-

ganisations- og foreningsliv og specielt Tinglev har mistet en mand, hvis virke har sat sig dybe spor.

Hardy Knudsen

Abelone Jacobs

Flensborg

† 15. 8. 2005

* 19. 12. 1927

Mandag den 15. august fik jeg at vide, at min tidligere kollega på Duborg-Skolen Abelone Jacobs, er død. Hun blev 77 år.

1. december 1956 blev Abelone ansat på Duborg-Skolen med fagene musik og engelsk. Faget musik var og blev hendes et og alt, hvorefter hun på et tidspunkt fravalgte undervisningen i engelsk for udelukkende at beskæftige sig med musik. Dette valg kom Duborg-Skolens musikliv til stor gavn.

Da jeg mange år senere blev ansat, var Abelone allerede et kendt navn inden for Musiklærerforeningen i Danmark. I fire år havde vi et nært samarbejde. Det var fire spændende år med mange faglige udfordringer.

Hun overkom det umulige: Fuldt skema, Gymnasekoret, Margrethekoret, Duborg-Skolens Lyspiger. Dertil kom de mange frivillige aktiviteter i forbindelse med skolen.

Der forløb ikke mange uger i et skoleår, da Abelone ikke var på farten med elever. Om turen gik til en mindre forening i Flensborg eller det var udlandet, fagligheden var i top.

Utallige gange har jeg været akkompagnatør for Abelone, det være sig både i radioen, fjernsynet eller under optagelser, men aldrig svigtede hendes umådelige sikre direktion. Dette afstedkom at et akkompagnement fremstod som det skulle være og ikke et dække over dårlig kordirektion og –indstuderinger.

Man kan stadig høre optagelser med Margrethekoret i DR. Kvaliteten er slående, koret var under hendes ledelse et af Danmarks bedste.

Hun lærte mig at værdsætte den danske sangtradition og diktionen i sproget/musikken. Altid var Abelone sig det sproglige ansvar bevidst, og i enhver situation værnedede hun om det danske sprog og dets betydning for sydslesvigske elever.

Som privatperson vil jeg huske Abelone som et varmt og hjælpsomt menneske.

Typisk for hende slap hun aldrig gamle elever, men bevarede kontakten. Elevkredsen omkring hende var enorm. Hun bandt skolens elever sammen på tværs af både alder og fag, og hun bandt tidligere elever sammen på trods af ge-

ografien. Hun udstrålede en positiv aktivitet, der kunne tage pusten fra mange.

Efter sin afsked i 1988 begyndte hun som leder af Slesvigsk Folkekor, hvor jeg i enkelte sammenhænge atter var på farten med hende. Stadig den samme: Sprogets betydning, stemmedannelse, den formale opbygning osv. Stadig skinnede den faglige sikkerhed og hendes ukuelige ildhu igennem.

Hun oprettede en studiekreds med folkedans, hun fungerede som organist, hun beskæftigede sig med Amnesty International, hun var aktiv!

Sidst jeg var sammen med Abelone var i forbindelse med flytningen til Tarp. Vi ryddede

op i gamle noder, notater, musikbøger og andre musikaler. Nu skulle der smides ud. To bunker, én der skulle i flyttekassen, én der skulle kasseres. Der skulle flere flyttekasser til, for bunken med kassable voksede ikke:

“Jeg kan ikke bare smide det ud, jeg kunne jo få brug for det igen – det er mit liv!”

Derfor kan jeg afslutte denne nekrolog med at sige tak for alt det, du har lært mig. Jeg vil altid kunne kende dig.

*Lektor Tom Vincens Hansen,
Duborg-Skolen*

Anna Mikkelsen

Medelby

† 31. 8. 2005

* 11. 7. 1919

Godt 7 uger efter sin 85-års fødselsdag sov Anna Mikkelsen, Medelby, tirsdag morgen stille hen. Døden kom ikke som en overraskelse, ja hun længtes faktisk efter den. Denne raske og rørige kvinde, der ellers så sjældent kunne være i ro, var omsider blevet træt af dage. Efter længere tids sygdom fik hun lov til at lukke sine øjne inden for sit elskede hjemms fire vægge, kærligt passet af sine børn.

Anna Mikkelsen var ejerstedter af fødsel. I 20-årsalderen fik hun imidlertid plads i Vesby, og her lærte hun sin senere mand, Andreas at kende. Han stammede ud fra et dansk hjem, hvor sproget var det sønderjyske, og Anna fik utvetydigt at vide, at såfremt hun ikke ville lære og bruge dette, kunne ægteskabet ikke blive til noget! – Men kærligheden sejrede, hun blev landmandskone og snart talte hun det sønderjyske som en indfødt. Og deres seks børn fik således dette mål ind med modermælken. Sammen, grundlagde de et hjem, der videreførte det danske som noget ganske naturligt, og det kunne man fordi rødderne var i orden, da forbindelsen bagud gik helt tilbage til tiden fra før 1864.

Igennem næsten tre årtier har Anna hørt til den danske skoles forældrekræds. Igennem tre årtier havde Anna og Andreas børn gående i skolen. Efter at ægteparret var flyttet til Medelby, var hun igennem mange år en trofast rengøringsdame på vor skole. Man gik aldrig forgæves til Anna, hvis man havde brug for hjælp.

Hun var et åbent og livsglad menneske og meget glad for børn. Også foreningslivet tog

hun sammen med sin mand aktivt del i. Anna koncentrerede sig mest om Den Slesvigske Kvindeforening med alle dens mange gøremål. Utallige stykker håndarbejde har hun fremstillet, og sokker og trøjer uden tal har hun gjort andre glade med. Jo, hun måtte se at få brugt noget af alt det garn, som Dres, hendes mand, spandt på den gamle rok.

Så længe hun havde kræfter til det, var hun en af de bærende optrædende ved den *mikkelske* amatørkreds, *Æ amatører*. Hun, der som plat-tysk talende kom til landsdelen, blev således en værdig apostel for det sønderjyske folkemål. Det var et sprog hun kom til at elske højt. For en del år siden, fik hun Sydslesvigsk Forenings sølvnål, en udmærkelse, hun var meget glad for.

Men først og fremmest har Anna altid været familiens samlende midtpunkt. Hun elskede at samle den efterhånden store kreds af både store og små, og hun vidste ikke alt det gode, hun kunne gøre. Hele gadens naboskab kom sådan set til at nyde godt af hendes gæstfrihed. Hun var i ordets bedste forstand skattet og værdsat af alle, uanset om det drejede sig om danske eller tyske naboer!

Andreas var Annas livsledsager gennem næsten 65 år. Desværre kom de ikke til at opleve denne højtidssdag sammen. Det kunne man godt have undt dem.

Nu er Anna Mikkelsen ikke mere og danskheden i Sydslesvig er blevet fattigere. Alle skylder hende en stor tak for det, hun har givet og været.

Ernst Meyer

HÅNDBOG OG VEJVISER

Håndbog og vejviser-delen revideres på grundlag af returnerede spørgeskemaer
Redaktionen afsluttet den 15. september 2005

Det danske kongehus

Ifølge § 1 i tronfølgeoven af 27. marts 1953 nedarves tronen inden for Kong Christian X og Dronning Alexandrines efterslægt

Margrethe II,

(Alexandrine porhildur Ingrid) Danmarks Dronning, født 16. april 1940 på Amalienborg, succederede 14. januar 1972, gift 10. juni 1967 i København med Prins Henrik af Danmark (født Henri-Marie-Jean-André greve de Laborde de Monpezat), født 11. juni 1934 i Talence, Gironde, Frankrig.

Sønner:

- (1) Kronprins Frederik André Henrik Christian, født 26. maj 1968 i København, gift 14. maj 2004 i Vor Frue Kirke med Kronprinsesse Mary Elizabeth, født Donaldson, født 5. februar 1972 i Hobart, Tasmanien.
- (2) Prins Joachim Holger Waldemar Christian, født 7. juni 1969 i København, gift 18. november 1995 i Frederiksborg Slotskirke med Alexandra Christina, Prinsesse af Danmark, grevinde af Frederiksborg, født Manley, født 30. juni 1964 i Hong Kong.
Ægteskabet opløst 8. april 2005.

Børn:

Prins Nikolai William Alexander Frederik, født 28. august 1999 i København.
Prins Felix Henrik Valdemar Christian, født 22. juli 2002 i København.

Dronningens søstre

Prinsesse Benedikte Astrid Ingeborg Ingrid, født 29. april 1944 på Amalienborg, gift 3. februar 1968 på Fredensborg Slot med Richard Casimir Karl August Konstantin Prins til Sayn-Wittgenstein-Berleburg, født 29. oktober 1934 på Berleburg.

Børn:

- (1) Prins Gustav Frederik Philip Richard, født 12. januar 1969 i Frankfurt a.M.
- (2) Prinsesse Alexandra Rosemarie Ingrid Benedikte, født 20. november 1970 i København, gift 6. juni 1998 i Gråsten Slotskirke med Jefferson-Friedrich Volker Benjamin Graf von Pfeil und Klein-Ellguth.

Børn:

Friedrich Richard Oscar Jefferson Graf von Pfeil und Klein-Ellguth, født 14. september 1999 i København.

Komtesse Ingrid Alexandra Irma Astrid Benedikte von Pfeil und Klein-Ellguth, født 16. august 2003 i København.

- (3) Prinsesse Nathalie Xenia Margareta Benedikte, født 2. maj 1975 i København.

Prinsesse Anne-Marie Dagmar Ingrid, født 30. august 1946 på Amalienborg, gift 18. september 1964 i Athen med Konstantin II, fhv. Konge af Grækenland. Ved ægteskabets indgåelse er arveretten til Danmarks trone bortfaldet for prinsessen og de i ægteskabet fødte børn og disses afkom.

Dronningens farbroder

† Arveprins Knud Christian Frederik Michael, født 27. juli 1900 på Sorgenfri Slot, død 14. juni 1976 i Hellerup, gift 8. september 1933 på Fredensborg Slot med Arveprinsesse Caroline-Mathilde Louise Dagmar Christiane Maud Augusta Ingeborg Thyra Adelheid, født Prinsesse til Danmark, født 27. april 1912 på Jægersborghus, død 14. december 1995.

Børn:

- (1) Prinsesse Elisabeth Caroline-Mathilde Alexandrine Helena Olga Thyra Feodora Estrid Margarethe Désirée, født 8. maj 1935 i København.
- (2) Ingolf, Greve af Rosenberg.
- (3) Christian, Greve af Rosenberg.

Regeringen Anders Fogh Rasmussen II

Udnævnt 18. februar 2005

Statsminister · Anders Fogh Rasmussen (V)

Økonomi- og erhvervsminister · Bendt Bendtsen (C)

Udenrigsminister · Per Stig Møller (C)

Finansminister · Thor Pedersen (V)

Beskæftigelsesminister · Claus Hjort Frederiksen (V)

Justitsminister · Lene Espersen (C)

Kulturminister · Brian Mikkelsen (C)

Undervisningsminister og kirkeminister · Bertel Haarder (V)

Transport- og energiminister · Flemming Hansen (C)

Minister for videnskab,
teknologi og udvikling · Helge Sander (V)

Fødevareminister · Hans Christian Schmidt (V)

Indenrigs- og sundhedsminister · Lars Løkke Rasmussen (V)

Minister for udviklingsbistand · Ulla Tørnæs (V)

Forsvarminister · Søren Gade Jensen (V)

Socialminister og
minister for ligestilling · Eva Kjer Hansen (V)

Miljøminister og
minister for nordisk samarbejde · Connie Hedegaard (C)

Skatteminister · Kristian Jensen (V)

Minister for flygtninge,
indvandrere og integration · Rikke Hvilshøj (V)

Minister for
familie- og forbrugeranliggender · Lars Barfoed (C)

Valg i Sydslesvig

Danske stemmer ved kommunevalgene i Sydslesvig 1970-2002

Kredsresultater:

	FLENSBORG	SLESVIG- FLENSBORG	NORD- FRISLAND	RENDSBORG- EGERNFØRDE	KIEL	SAMLET
1970	10.055	6.005	4.346	1.294	103	21.803
1974	10.196	6.196	4.634	1.232	109	22.367
1978	10.447	8.116	4.144	1.558	115	24.380
1982	10.454	8.624	4.875	1.526	104	25.583
1986	8.918	7.860	4.997	1.503	138	23.416
1990	8.323	8.192	4.383	1.906	225	23.029
1994	11.091	13.398	7.415	4.978	1.043	37.925
1998	9.487	12.979	7.071	8.048	1.130	38.715
2002	6.924	10.830	5.888	6.160	684	30.486

Antal kommunerådsmedlemmer

1990 94
1994 137
1998 137
2002 136

Antal kredsmedlemmer

1990 15
1994 21
1998 24
2002 21

Danske stemmer ved landdagsvalgene 1983-2005

1983 21.807
1987 23.316
1988 26.646
1992 28.245
1996 38.285
2000 60.367
2005 51.901

Antal landdagsmedlemmer

1983 1
1987 1
1988 1
1992 1
1996 2
2000 3
2005 2

6-mandsudvalget

(Undervisningsministeriets udvalg vedrørende danske kulturelle anliggender i Sydslesvig)

V MF, Kim Andersen (formand)
Skovbrynet 16, 8660 Skanderborg
tlf. 86 51 10 70
E-post: vkian@folketinget.dk
Christiansborg, tlf. 33 37 45 09

A MF, fhv. minister Frode Sørensen
Vesterled 19, 6400 Sønderborg
tlf./fax 74 48 64 28, mobil 22 18 19 38
E-post: sfros@ft.dk
Christiansborg, tlf. 33 37 40 56

B MF, Bente Dahl
Fyrrebakken 2, 5462 Morud, tlf. 75 36 07 96
E-post: bente.dahl@ft.dk
Christiansborg, tlf. 33 37 47 19

C Fhv. minister og MF, Torben Rechendorff
Ørbækgårds Allé 623, 2970 Hørsholm
tlf./fax 45 86 29 08
E-post: tlrech@get2net.dk

F Jørn Ulrik Larsen
Farverhus 112, 6200 Aabenraa
tlf. 74 62 62 23, mobil 25 61 08 27
E-post: 112jul@post.tele.dk

O MF, Sognepræst Søren Krarup
Spillebjergvej 15, Seem, 6760 Ribe
tlf. 75 44 10 12, fax 75 44 14 50
E-post: dfskra@ft.dk
Christiansborg, tlf. 33 89 27 31

Sekretær:
Chefkonsulent Johan Henrik Tauber
Undervisningsministeriet
Uddannelsesstyrelsen
Frederiksholms Kanal 26, 1220 København K
tlf. 33 92 53 79
E-post: henrik.tauber@uvm.dk

I må gerne bruge os for pengenes skyld ...

Broager Sparekasse
www.broagersparekasse.dk

Sparekassen Løgumkloster
www.sparloegum.dk

Sparekassen Bredebro
www.sparbredebro.dk

Statsamtet Sønderjylland

H.P. Hanssens Gade 42, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 31 31 31.

E-post: soenderjylland@statsamt.dk

Statsamtmand: Torben Sørensen.

Ekspeditionstid: Mandag-onsdag kl. 9-14, torsdag kl. 9-17, fredag kl. 9-12.

Telefontid: Mandag og torsdag kl. 10-15,

tirsdag og onsdag kl. 10-14, fredag kl. 10-12.

Man kan desuden få nærmere oplysninger, blanketter m.v. på statsamternes hjemmeside:

www.statsamt.dk

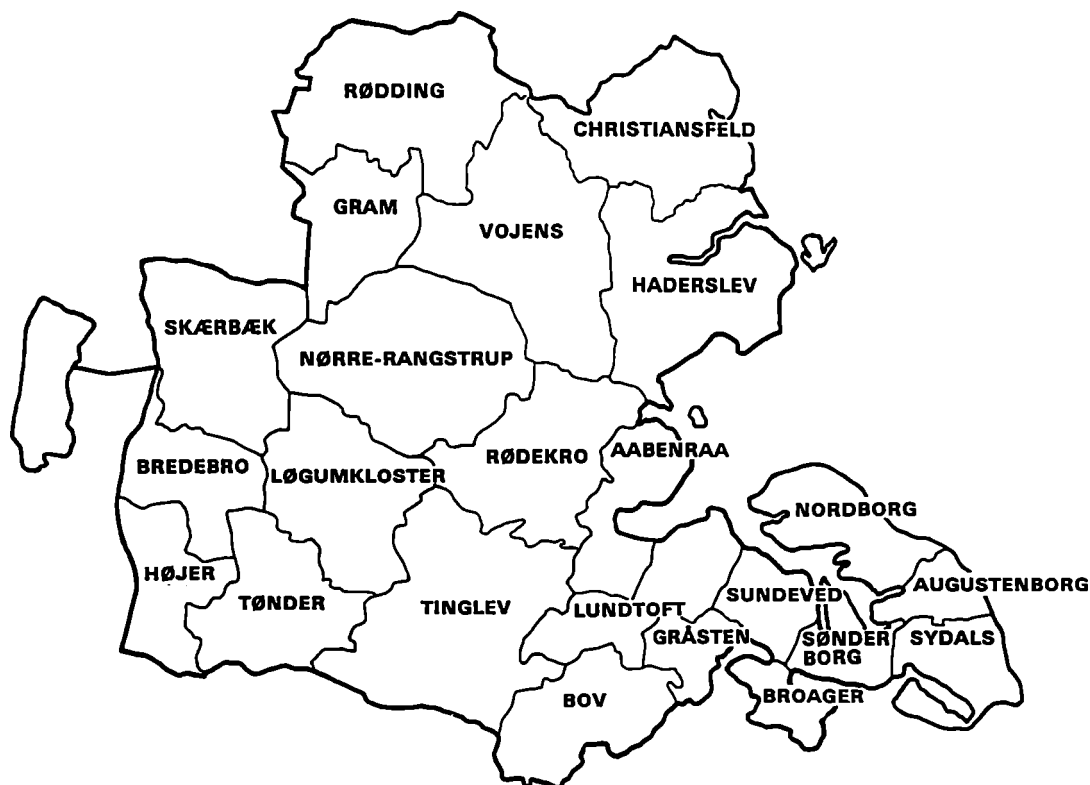
Telefax:

Fax til familieretlig afdeling 74 62 84 09, fax til det sociale nævn og tilsynsrådet 74 31 31 74

Der findes 14 statsamter i Danmark, der er geografisk sammenfaldende med amtskommunerne, samt et overpræsidium for Københavns Kommune.

Blandt opgaverne, der er mangeartede, kan nævnes ægteskabssager, bidrag, samvær, fader-skabssager, adoption, værgemål, fri proces, navnesager, indfødsret, opholdsbevis til EU/EØS-statsborgere, session, byggelovsklager, opholdstilladelser og tilsyn med kommunerne. Statsamterne er desuden sekretariat for det sociale nævn og for det psykiatriske patientklagenævn.

Tilsynet med kommunerne udøves af Tilsynsrådet for Sønderjyllands Amt, der har statsamtmanden som formand samt følgende fire medlemmer, der er valgt af Sønderjyllands Amtsråd: Orla Tangbæk, Thorkild Dahl Nielsen, Mads Schmidt Eriksen og Eva Roth.

Kort over Sønderjyllands Amt

Sønderjyllands Amt

Amtsgården

Skelbækvej 2, 6200 Aabenraa
tlf. 74 33 50 50, fax 74 33 51 51
E-post: amtet@sja.dk
Internet: www.sja.dk

Amtsborgmester

Carl Holst

Amtsdirektør

Niels Johannesen

Amtsrådsmedlemmer 2002-2005

pr. 1. juli 2002

- V Carl Holst, amtsborgmester, lærer,
Nordhaven 5, 6630 Rødding
- V Jens Andresen, 1. viceamtsborgmester,
gårdejer, konsulent,
Tingvej 2, 6535 Branderup
- A Karsten Meyer Olesen,
2. viceamtsborgmester, overlærer,
Grønningen 34, Smedeby, 6340 Kruså
- A Heine Andersen, pens. lærer,
Birkevænget 2, Abild, 6270 Tønder
- O Mads Schmidt Eriksen, fhv. landmand,
Lusigvej 7, Broballe, 6430 Nordborg
- V Annette Frederiksen, skolebibliotekar,
Sdr. Landevej 16, Kliplev, 6200 Aabenraa
- V Nanna Hørlück, gårdejer,
Kirkevej 5, Skodborg, 6630 Rødding
- C Anna Margrethe Ikast, fhv. markedschef,
Hasselvej 39, 6510 Gram
- F Bent Iversen, uddannelseschef,
Fælleslykkevej 34, 6100 Haderslev
- A Søren Rishøj Jakobsen, elektriker,
Simmerstedvej 72, 6100 Haderslev
- V Torben Jessen, forstander,
Gamle Kongevej 56, 6200 Aabenraa
- S Hinrich C. Jürgensen, landmand,
Flensborg Landevej 71, 6360 Tinglev
- V Chr. Jørgensen, gårdejer,
Hørup Bygade 74, Hørup, 6470 Sydals
- V Oluf Stenrøjl Kristensen, fiskeskipper,
Stagebjergvej 29, 6792 Rømø
- B Bjarke Larsen, redaktør,
Ulvedalen 2, 6400 Sønderborg
- O Jytte Lauridsen, socialkonsulent,
Frydendal 13, 6200 Aabenraa
- V Helge M. Lauritzen, fhv. lærer,
Ulkebølsten 13, Ulkebøl, 6400 Sønderborg
- V Kirsten Lorenzen, sygeplejerske,
Vester Snogbæk 5, Vester Snogbæk,
6400 Sønderborg
- V Egon Lykke, gårdejer,
Bramhalevej 45, Bramdrup, 6100 Haderslev
- V Inge Marie Møller, sygeplejerske,
„Vertemine“, Tovrup 1, 6440 Augustenborg
- V Jens Møller, salgschef
Klostergade 3, 6240 Løgumkloster
- A Grethe H. Nielsen, uddannelseskonsulent,
Nederbyvænget 83, 6100 Haderslev
- V Thorkild Dahl Nielsen, gårdejer,
Stormsgårdevej 38, 6372 Bylderup-Bov
- A Kurt Nissen, afdelingskasserer,
Skoletoften 2, Svenstrup, 6430 Nordborg
- A Bent Krogh Petersen, skolepsykolog,
Pileløkke 36, 6310 Broager
- A Eva Roth, lektor,
Slotsvej 49A, 6510 Gram
- V Johan Schmidt, gårdejer,
Kastvråvej 9, Kastvrå, 6560 Sommersted
- V Orla Tangbæk, fhv. politiinspektør,
Nygade 29, 6270 Tønder
- A Bente Weber Tietje,
Skovtoften 2, Havnbjerg, 6430 Nordborg

Udvalgenes sammensætning i Sønderjyllands Amt

Økonomiudvalget:

Carl Holst, formand
Karsten Meyer Olesen
Grethe H. Nielsen
Egon Lykke
Helge M. Lauritzen
Mads Schmidt Eriksen
Hinrich C. Jürgensen

Udvalget for teknik og miljø:

Oluf Stenrøjl Kristensen, formand
Heine Andersen
Kurt Nissen
Thorkild Dahl Nielsen
Egon Lykke
Johan Schmidt
Helge M. Lauritzen

Sundhedsudvalget:

Jens Andresen, formand
Bent Krogh Petersen
Eva Roth
Orla Tangbæk
Annette Frederiksen
Nanna Hørlück
Kirsten Lorenzen

Undervisnings- og kulturudvalget:

Anna Margrethe Ikast, formand
Grethe H. Nielsen
Bente W. Tietzje
Bjarke Larsen
Jens Møller
Torben Jessen
Chr. Jørgensen

Socialudvalget:

Karsten Meyer Olesen, formand
Thorkild Dahl Nielsen
Bent Iversen
Bjarke Larsen
Jytte Lauridsen
Inge Marie Møller
Søren Rishøj Jakobsen

Psykiatriciudvalget:

Nanna Hørlück, formand
Kurt Nissen
Bent Iversen
Jens Andresen
Kirsten Lorenzen

Regionalrådet for Region Sønder- jylland-Schleswig

Til Regionalrådet for Region Sønderjylland-Schleswig er der udpeget 21 medlemmer fra hver side af landegrænsen.

Pr. 1. maj 2005

Udpeget af Sønderjyllands Amtsråd:

Amtsborgmester Carl Holst,
Amtsdirektør Niels Johannesen,
Amtsrådsmedlem Karsten Meyer Olesen
Amtsrådsmedlem Torben Jessen,
Amtsrådsmedlem Anna Margrethe Ikast,
Amtsrådsmedlem Jens Andresen,
Amtsrådsmedlem Bjarke Larsen,
Amtsrådsmedlem Hinrich C. Jürgensen,
Amtsrådsmedlem Thorkild Dahl Nielsen.

Udpeget af Det tyske Mindretal:

Formand for BdN Hans Heinrich Hansen.

Udpeget af Sønderjyllands ErhvervsCenter:

Formand Direktør Kaj Grünfeld,
Næstformand Willy Sahl

Udpeget af Det regionale

Arbejdsmarkedsråd:

Kredsformand Thorkild Jacobsen,
Rådsformand Finn Breuning,
Regionschef Søren Nielsen.

Udpeget af Kommuneforeningen for Sønderjyllands Amt:

Borgmester Jørn Lehmann Petersen,
Borgmester Nis Mikkelsen.

Udpeget af kommunerne

i Sønderjyllands Amt:

Borgmester Hans L. Hansen,
Borgmester Ole Østvig Nissen,
Borgmester Aase Nyegaard,

Kommunalbestyrelsesmedlem Villy B. Jakobsen

Udpeget af byrådet i Flensborg:

Overborgmester Klaus Tscheuschner
Byrådspræsident Hans Hermann Laturnus,
Byrådsmedlem Heidemarie Winkelmann,
Byrådsmedlem Barbara Philippsen,
Byrådsmedlem Gerhard Maas,
Direktør Peter Michael Stein,
Kredsformand Peter Köhler.

Udpeget af Slesvig-Flensborg Amt:

Amtspræsident Johannes Petersen,
Landråd Jörg-Dietrich Kamischke,
Amtsrådsmedlem Johannes Callsen,
Amtsrådsmedlem Peter-Dietrich Henningsen,
Borgmester Andreas Lorenzen,
Amtsrådsmedlem Dr. Hans-Werner Johannsen,
Amtsrådsmedlem Frauke Kramer.

Udpeget af Nordfriesland Amt:

Amtspræsident Helmut Wree,
Landråd Dr. Olaf Bastian,
Amtsrådsmedlem Henning Möller,
Amtsrådsmedlem Antje Bartels,
Amtsrådsmedlem Peter Martinen,
Amtsrådsmedlem Hauke Christiansen,
Amtsrådsmedlem Siegfried Struwe.

Observatører:

Folketingsmedlem Lise von Seelen,
Folketingsmedlem Peter Christensen,
Direktør Jørgen Kühl,
Landdagsmedlem Frauke Tengler,

Regionskontor:

Lyren 1, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 05 01, fax 74 67 05 21.
Sekretariatsleder: Andrea Kunsemüller.

Amtsmusikudvalget

Amtsmusikudvalget, der er nedsat i henhold til lov om musik, har til opgave af fremme musiklivet i amtet. Udvalget skal i samarbejde med andre foreninger og organisationer m.v. søge at koordinere og samordne de musikalske aktiviteter i og uden for amtet. Amtsmusikudvalget afgiver indstilling til Statens Musikråd og Amtsrådet om støtte til musikformål. Derudover fordeler amtsmusikudvalget den tilskuds-pulje, som Amtsrådet årligt afsætter til musikformål.

Personer med særlig bred musikalsk baggrund
Ole Livbjerg Klitgaard (formand),
Lavgade 20, 6200 Aabenraa

Peter Langberg (næstformand),
Digevej 11, 6270 Tønder

Kirkemusiklivet
Birgitte Romme,
Spangsmosevej 30D, 6430 Nordborg

Sønderjyllands Symfoniorkester
Hans Jørgen Leth Hansen,
Havbogade 66, 6400 Sønderborg

Musikforeninger - det rytmiske område
Hans Jørgen Albrechtsen,
Lundtoftvej 1, Kværs, 6300 Gråsten

Musikforeninger - det klassiske område
Bent Valeur,
Kastanie Allé 1, 6270 Tønder

Amatørmusik - kor
Mette Rasmussen,
Snogbæk Nederby 7, 6400 Sønderborg

Amatørmusik - orkestre
Ove Steiner Rasmussen,
Lindedal 16, 6200 Aabenraa

Samvirkende Sønderjyske Musikskoler
Jan Østergaard Nielsen,
Brogade 6, 6400 Sønderborg

Nyorienteret ungdomsmusik
P.t. ledig

Sønderjyllands Amtsråd
Torben Jessen,
Gl. Kongevej 56, 6200 Aabenraa

Kommuneforeningen
Ib Jensen,
Røddingvej 20, Nustrup, 6500 Vojens

Sekretariat:
Sønderjyllands Amt,
Kultursekretariatet,
Skelbækvej 2, 6200 Aabenraa, tlf. 74 33 50 50

Rønshoved
H Ø J S K O L E

Højskolen ved Flensborg Fjord
Højskolevej 4 · 6340 Kruså
Tlf. 74 60 83 18 · Fax 74 60 85 46
E-mail: info@ronshoved.dk
www.ronshoved.dk

Det regionale faglige kultur- miljøråd

Det regionale faglige kulturmiljø- råd for Sønderjyllands Amt, der er nedsat i henhold til lov om regionale faglige kulturmiljøråd, består af 8 udpegede medlemmer. Rådet yder faglig rådgivning til offentlige myndigheder, foreninger og private om kulturmiljøspørgsmål, herunder om spørgsmål, der angår fortidsminder, fredede og bevaringsværdige bygninger og bymiljøer, landskabshistorie, kulturhistoriske elementer i landskabet, kulturhistoriske helheder og sammenhænge og landskabstræk.

Udpeget for perioden 2002-2006

Sammenslutningen af Lokalarbiver
Kim Furdal, cand.mag. (formand)
Stalholt 16, 6200 Aabenraa

Sønderjyllands Amtsråd
Thorkild Dahl Nielsen, (amtsrådsmedlem)
Stormsgårdevej 38, 6372 Bylderup-Bov

Kommuneforeningen
Hans Linding, arkitekt m.a.a.,
Ørnevej 7, 6500 Vojens

Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur
Jørgen Toft Jessen, arkitekt m.a.a., (næstformand)
Ny Allégade 8, 6100 Haderslev

Danmarks Naturfredningsforening
Flemming Nissen, skovfoged,
Simmersted Byvej 11, 6500 Vojens

Museumsrådet for Sønderjyllands Amt
Peter Dragsbo, mag.art.,
Margretheparken 40, 6400 Sønderborg

Inger Lauridsen, cand.mag.,
Vestergade 14, 6270 Tønder

Akademirådet
Mads Thuesen Møller, arkitekt m.a.a.,
Gl. Kongevej 54, 6200 Aabenraa

Sekretariat:
Sønderjyllands Amt,
Kultursekretariatet,
Skelbækvej 2, 6200 Aabenraa,
Tlf. 7433 5050

Kommuner i Sønderjyllands Amt

Komfo, Kommuneforeningen i Sønderjyllands Amt

Rådhuset, 6510 Gram,
tlf. 73 82 11 14, fax 73 82 11 89
E-post: komfo@komfo.dk
Internet: www.komfo.dk
Formand: Borgmester H.P. Geil,
Gram Kommune
Sekretariatschef: Anne Grete Axelsen

Kommuner:

Aabenraa Kommune
6200 Aabenraa, tlf. 73 63 30 00 · fax 73 63 30 01
Borgmester: Poul Thomsen
Kommunaldirektør: Torben Helsing

Augustenborg Kommune
6440 Augustenborg, tlf. 73 47 73 47
Borgmester: Aase Nyegaard
Kommunaldirektør: John Borggreen

Bov Kommune
6330 Padborg, tlf. 73 67 55 00,
fax 73 67 55 99
E-post: raadhus@bovkommune.dk
Internet: www.bovkommune.dk
Borgmester: Jens Aage Helmig
Kommunaldirektør: Bent Sørensen

Bredebro Kommune

6261 Bredebro, tlf. 73 71 10 00, fax 73 71 10 01
 E-post: raadhus@bredebro.dk
 Internet: www.bredebro.dk
 Borgmester: Vagn Therkel Pedersen
 Kommunaldirektør: Thorkild Præstegaard

Broager Kommune

6310 Broager, tlf. 74 44 10 33
 E-post: raadhuset@broager.dk
 Borgmester: Jørn Lehmann Petersen
 Kommunaldirektør: Erik Breum

Christiansfeld Kommune

6070 Christiansfeld, tlf. 74 26 74 26
 Borgmester: Jørgen From
 Kommunaldirektør: Ib Østergaard Rasmussen

Gram Kommune

6510 Gram, tlf. 73 82 11 00 · fax 73 82 11 89
 E-post: post@gramkom.dk
 Internet: www.gramkommune.dk
 Borgmester: Hans Peter Geil
 Kommunaldirektør: Niels A. Koustrup

Gråsten Kommune

6300 Gråsten, tlf. 74 65 12 30 · fax 74 65 30 70
 Borgmester: Bendt Olesen
 Kommunaldirektør: Ejner Stølting

Haderslev Kommune

6100 Haderslev
 tlf. 74 22 23 24 · fax 74 22 21 24
 E-post: post@haderslev.dk
 Internet: www.haderslev.dk
 Borgmester: Jens Christian Gjesing
 Kommunaldirektør: Jens Kaptain

Højer Kommune

6280 Højer, tlf. 73 78 27 27
 Borgmester: Peter Christensen
 Kommunaldirektør: Asger Wind

Lundtoft Kommune

Gråstenvej 1, Felsted, 6200 Aabenraa
 tlf. 73 68 55 11
 Borgmester: Hans Philip Tietje
 Kommunaldirektør: Jes Schramm

Løgumkloster Kommune

Rådhusstræde 2, 6240 Løgumkloster
 tlf. 73 74 55 55 · fax 73 74 55 56
 E-post: raadhuset@loegumkloster.dk
 Internet: www.loegumkloster.dk
 Borgmester: Kaj Armann
 Kommunaldirektør: Hans Holt

Nordborg Kommune

6430 Nordborg,
 tlf. 74 15 16 17 · fax 74 15 16 16
 E-post: nordborg@nordborg.dk
 Internet: www.nordborg.dk
 Borgmester: Jan Prokopek Jensen
 Kommunaldirektør: Jørgen Eriksen

Nørre-Rangstrup Kommune

6520 Toftlund,
 tlf. 73 21 21 00 · fax 73 21 22 21
 E-post: post@nrkadm.dk
 Borgmester: Ole Østvig Nissen
 Kommunaldirektør: Mathias M. Achner

Rødding Kommune

Østergade 28, 6630 Rødding,
 tlf. 73 84 24 00 · fax 73 84 24 24
 E-post: kommunen@roedding.dk
 Internet: www.roedding.dk
 Borgmester: Tage Sørensen
 Kommunaldirektør: Normann Pedersen →

Højer Kommune

Byen bag digerne
 - et godt sted at være...

Kirkegårdsgade 1-3
 6280 Højer
 Telefon 73 78 27 27
 Telefax 73 78 27 28

E-mail: Raadhuset@Hoejer.dk
 Hjemmeside: www.Hoejer.dk

Røde Kro Kommune

6230 Røde Kro,
 tlf. 73 36 36 36 · fax 74 66 29 80
 E-post: epost@roedekro.dk
 Internet: www.roedekro.dk
 Borgmester: Tove Larsen
 Kommunaldirektør: Jakob Kyndal

Skærbæk Kommune

6780 Skærbæk
 tlf. 73 95 95 95 · fax 73 95 95 73
 Borgmester: Svend Ole Gammelgård
 Kommunaldirektør: Niels Brix Andersen

Sundeved Kommune

Avnbølvej 12, Sundeved, 6400 Sønderborg
 tlf. 74 46 12 16 · fax 74 46 10 12
 E-post: sundeved@sundeved.dk
 Borgmester: John Solkær Pedersen
 Kommunaldirektør: Frank G. Larsson

Sydals Kommune

6470 Sydals
 tlf. 73 11 50 00 · fax 73 11 51 00
 Borgmester: Jens Peter Kock
 Kommunaldirektør: Henning Popp

Sønderborg Kommune

6400 Sønderborg
 tlf. 74 12 64 00 · fax 74 12 64 02
 E-post: raadhus@sonderborg.dk
 Internet: www.sonderborg.dk
 Borgmester: A. P. Hansen
 Kommunaldirektør: Alfred Holm-Petersen

Tinglev Kommune

6360 Tinglev
 tlf. 73 34 35 36 · fax 73 34 36 96
 Borgmester: Susanne Beier
 Kommunaldirektør: Morten Knudsen

Tønder Kommune

6270 Tønder
 tlf. 74 72 80 00, fax 74 72 80 01
 E-post: toender@toender.dk
 Borgmester: Hans L. Hansen
 Kommunaldirektør: Ole Bladt-Hansen

Vojens Kommune

6500 Vojens
 tlf. 74 20 30 40
 Borgmester: Nis Mikkelsen
 Kommunaldirektør: Mogens Olsen

TA' ET ÅR PÅ

**AGERSKOV
 UNGDOMSSKOLE**

**Gymnastik – Boldspil – Svømning
 Mange spændende værkstedsfag
 Boglig undervisning**

*Prøv et år med nye kammerater
 på en efterskole med masser af
 muligheder og udfordringer!!*

Tlf. 74 83 33 15 · Fax 74 83 39 62
 www.agerskov.ungdomsskole.dk
 au.525300@skolekom.dk

Forstander Lars Kristensen
 Viceforstander Lars Hygum

Foreninger, organisationer, institutioner m.v.

Sønderjydsk Skoleforening

Formand: Peder Moltesen Ravn,
Høgsbrovej 52, Høgsgbro, 6760 Ribe,
tlf. 75 44 54 33

Næstformand: Henrik Nissen, Surreroj 4,
Bylderup, 6372 Bylderup-Bov

Kasserer: Hanne Clausen,
Møllevej 33, Møgeltønder,
6270 Tønder

Sekretær: Inger Rahbek Andersen
Hofmannsvej 3, Roost, 6535 Branderup,
tlf. 74 83 40 81

Povl Callesen,
Varnæsvej 700, Varnæs, 6200 Aabenraa

Jens Østergaard,
Københovedvej 11, Københoved,
6630 Rødding

Steffen Oxholm,
Bevtoftvej 28, Tirslund, 6541 Bevtoft

Inger Langhede,
Varnæsvej 559, Felstedskov, 6200 Aabenraa

Ellen Christensen,
Nyrøjsvej 6, Lavensby, 6430 Nordborg

Hans Diderik Kloppenborg-Skrumsager,
Skomagergade 30, 6093 Sjølund

Uffe Bjerre,
Mølleparken 97, 6240 Løgumkloster

Kirsten Dahlmann,
Rømpøvej 5, 6780 Skærbæk

Marie S. Simonsen,
Mjang Bygade 13, Mjang, 6470 Sydals

Ove Kirk Andersen,
Kelstrup Bygade 14, 6100 Haderslev

Povl Chr. Callesen,
Brobølvej 18, Brobøl, 6400 Sønderborg

Laura Skau Bjerregaard,
Fællesgade 20, Rise, 6230 Røderkro

Anna Marie Christensen,
Bygaden 15, Hønsnap, 6340 Kruså

Almanakudvalget

Formand: Lisbet Skau,
Kløvervej 22, Sønder Nærå, 5792 Årslev,
tlf. 65 95 80 22

Ansvarshavende redaktør: Lis Mikkelsen,
Gl. Ørderupvej 8, 6520 Toftlund,
tlf. 74 83 20 18
E-post: lismikkelsen@mobilixnet.dk

Hans-Ole Mørk,
Farverhus 21, 6200 Aabenraa

Hanne Clausen,
Møllevej 33, Møgeltønder, 6270 Tønder

Johann Mikkelsen,
Flensburger Strasse 109, D-25917 Leck

Inger Rahbek Andersen,
Hofmannsvej 3, Roost, 6535 Branderup

Uffe Bjerre,
Mølleparken 97, 6240 Løgumkloster

Andreas Andresen,
Tårnvej 5, 6520 Toftlund

Georg Bendix,
Hindballevej 8, Brændstrup, 6630 Rødding

Anders Schaltz Andersen,
Osterwung 5, D-25856 Hattstedt

Hans Jørgen Thomsen,
Nørregade 16, 6534 Agerskov

Sprogforeningen

Folkehjem, Haderslevvej 7,
6200 Aabenraa, tlf. 74 62 11 50

→

Bestyrelse:

Formand: Skoleinspektør Ove Nissen,
Dalsmark 3, Rinkenæs, 6300 Gråsten,
tlf./fax 74 65 07 45
E-post: acon@mail.tele.dk

Ingolf Haase,
Slotsgaden 28, Møgeltønder, 6270 Tønder,
tlf. 74 73 85 69
E-post: ingolf@tf.dk

Karen Bagge Hansen,
Kabdstrupvej 66, 6100 Haderslev,
tlf. 74 56 61 44
E-post: torbenb@dlgtele.dk

Vandrelærer Volker Bock,
Meiereistrasse 7, D-24891 Schnarup-Thumby,
tlf. 0049 462 37 189
E-post: monsbock@versanet.dk

Lærer Johann Mikkelsen,
Flensburger Strasse 109, D-25917 Leck,
tlf. 0049 4662 3185

Gårdejer Thomas Rodenberg,
Vester Terpvej 10, 6240 Løgumkloster,
tlf. 74 74 33 83
E-post: rodenberg@dlgtele.dk

Lærer Signe Andersen,
Osterwung 5, D-25856 Hattstedt,
tlf. 0049 4846 590, fax 0049 4846 63948
E-post: signe_andersen@skoleforeningen.de

Grænseforeningen

Kontor: Peder Skrams Gade 5,
Postboks 9074, 1022 København K,
tlf. 33 11 30 63, fax 33 32 73 76
E-post: info@graenseforeningen.dk
Internet: www.graenseforeningen.dk
Protektor: H.K.H. Prins Joachim
Formand: Tidl. minister Torben Rechendorff
Generalsekretær: Knud-Erik Therkelsen

Haderslev Østeramts Grænseforening

Formand: Erik Heissel, Venbjerg 33, Djernæs,
6100 Haderslev, tlf. 74 57 52 87

Haderslev Vesteramts Grænseforening

Formand: Sigrid Andersen,
Rangstrupvej 20, 6534 Agerskov, tlf. 74 83 31 56
E-post: sigridandersen@privat.dk

Sønderborg Kreds

Formand: Ivan Skjoldager,
Grundtvigs Allé 6, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 43 19 41
E-post: ivan@skjoldager.net

Tønder Kreds

Formand: Svend Kristiansen,
Østerbyvej 32, 6280 Højer,
tlf. 74 78 32 15
E-post: sv.kristiansen@mail.tele.dk

Aabenraa Kreds

Formand: Ove Nissen,
Dalsmark 3, Rinkenæs,
6300 Gråsten, tlf./fax 74 65 07 45
E-post: acon@mail.tele.dk

Grænseforeningens Landbrugsudvalg

Formand: Forpagter Edmund Mogensen,
Rønshovedvej 2, 6340 Kruså, tlf. 74 60 84 94
E-post: tallingbjerg@mail.tele.dk

Slesvigsk Samfund

Formand: Direktør Andreas Nicolaisen,
Bukkeballevvej 54 A, 2960 Rungsted Kyst,
tlf. 45 86 71 79
Kontor: Vagtelvej 65 ^{4. tv.}, 2000 Frederiksberg,
tlf. 38 88 80 04

Den Nordslesvigske Kvindeforening

Formand: Rita Jespersen,
Dimen 55, 6200 Aabenraa
Næstformand: Agnete Hansen,
Hørup Bygade 38, 6470 Sydals
Sekretær: Henriette Jessen,
Hjartbro Byvej 11, 6541 Bevtoft
Kasserer: Kirsten Nissen,
Sandemandsvej 3, Brøns, 6780 Skærbæk
Adresse: Rømmø Kur og Rekreation
Havnebyvej 119, 6792 Rømmø, tlf. 74 75 52 14

Historisk Samfund for Sønderjylland

Sekretariat og ekspedition:
Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa, tlf. 74 62 46 83
E-post: hssdj@hssdj.dk
Internet: www.hssdj.dk
Åbningstider: Mandag-torsdag kl. 9-14

Forretningsudvalg:

Formand: Hans Schultz Hansen

→

Næstformand: Lars N. Henningsen
 Kasserer: Henning Mathiesen
 Kim Furdal
 Sekretær: Axel Johnsen

Øvrige medlemmer af styrelsen:

Henrik Becker-Christensen
 Elsemarie Dam-Jensen
 Lennart S. Madsen
 Henrik Skov Kristensen
 Carsten Porskrog Rasmussen
 Mogens Asmund
 René Rasmussen
 Inge Adriansen

Redaktionsadresser:

Sønderjyske Årbøger:

Axel Johnsen
 Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig
 Postboks 528, 6330 Padborg,
 tlf. 0049-461 86970

Sønderjysk Månedsskrift:

Kim Furdal
 Institut for Sønderjysk Lokalhistorie
 Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa, tlf. 74 62 58 60

Skriftrækken:

Hans Schultz Hansen
 Landsarkivet for Sønderjylland
 Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa, tlf. 74 62 58 58

Kredsudvalgsformænd:

Karl Erik Olesen, Starup (Haderslev amtskreds)
 Finn Clemmensen, Skærbæk (Tønder amtskr.)
 Erling Madsen, Løjt (Aabenraa amtskreds)
 Christian Bo Bojesen, Høruphav
 (Sønderborg amtskreds)
 Jesper Bolund Nielsen, Slesvig (Sydslesvig)

Historisk Samfund for Als og Sundeved

Formand: Provst Lorenz P. Christensen,
 Stationsgade 1, Vester Sottrup,
 6400 Sønderborg, tlf. 74 46 74 70
 Sekretariat: Museet på Sønderborg Slot,
 6400 Sønderborg, tlf. 74 42 25 39,
 (bedst tirsdag kl. 13 - 16)

Landsforeningen

Danske Forsamlingshuse

Formand: Otto Hallberg,

Sidingevej 23, 4560 Vig, tlf. 59 31 65 85

E-post: ldf@pc.dk

Næstformand: Henrik Nielsen, Guldbjergvej 5,
 Brændstrup, 6630 Rødding, tlf. 74 82 06 01

Sønderjysk Forsamlingshusforening

Formand: Anders Sørensen, Åbenråvej 133,
 Øster Gasse, 6780 Skærbæk, tlf. 74 75 22 73

Næstformand: Henrik Nielsen,
 Guldbjergvej 5, Brændstrup,
 6630 Rødding, tlf. 74 82 06 01

Kasserer: Peter Bonde,
 Urnehovedvej 98, Uge, 6392 Bolderslev,
 tlf. 74 64 69 80

Sekretær: Rosamari Junker Aarhus,
 Søndermarksvej 10B, Arnum, 6510 Gram,
 tlf. 74 82 63 10

Syddansk Universitet

Institut for Grænseregionsforskning

Persillegade 6, 6200 Aabenraa,
 tlf. 65 50 17 50, fax 74 62 51 69,

E-post: ifg@sam.sdu.dk

Internet: www.sam.sdu.dk

Direktør: Jørgen Kühl

Naturhistorisk Forening for Sønderjylland

Formand: Cand. scient. Vagn Heckmann,
 Rosenbakken 109, 6100 Haderslev,
 tlf. 74 52 27 65

DGI Sønderjylland

Øbeningvej 1, 6230 Rødekro,
 tlf. 73 66 90 50, fax 74 66 96 42,
 tlf.tid: Mandag kl. 10.00-12.30 og 13.00-16.00

Tirsdag-torsdag kl. 8.00-12.30 og
 13.00-16.00 samt fredag kl. 8.00-12.30

Formand: Kim Lindberg,
 Kløvermarken 79, 6440 Augustenborg,
 tlf. 74 47 22 77

1. næstformand: Severin Sivesgaard,
 Bjerndrup Bygade 32, Bjerndrup,
 6200 Aabenraa, tlf. 74 64 37 97

2. næstformand: Michael B. Jørgensen,
 Hans Tausensvej 9, 6100 Haderslev,
 tlf. 74 52 22 73

SI Skyttegruppen:

Formand: Børge Paulsen,
 Pileløkke 48, 6310 Broager

→

Løgumkloster Refugium

Refugievej 1, 6240 Løgumkloster,
tlf. 74 74 33 01, fax 74 74 33 25,
E-post: mail@loegumkloster-refugium.dk
Internet: www.loegumkloster-refugium.dk
Forstanderpar: Karen Margrethe og
Gunnar Kasper Hansen

Danmarkssamfundet

Amtsformand: Helge Moosmann,
Louisevej 2A, 6100 Haderslev, tlf. 74 52 14 43

Amnesty International

Gammeltorv 8⁵, 1457 København K,
tlf. 33 45 65 65, fax 33 45 65 66
E-post: amnesty@amnesty.dk
Internet: www.amnesty.dk

Foreningen »Venner af Rømø's natur«

Formand: Anne Mette Nielsen, Gl. Skolevej 17,
Kongsmark, 6792 Rømø

Foreningen Hjemmeværnsmuseets Venner

Formand: Oberstløjtnant Jørn Nielsen,
Hjemmeværnsdistrikt Sønderjylland, Søgaard-
lejren, 6200 Aabenraa

Bund Deutscher Nordschleswiger

Deutsches Generalsekretariat, Vestergade 30,
6200 Aabenraa, tlf. 74 62 38 33
Formand: Dyrnlæge Hans Heinrich Hansen,
Fredeshøj 3, Hejsager, 6100 Haderslev,
tlf. 74 57 12 52
Generalsekretær: Peter Iver Johannsen

**Deutscher Jugendverband
für Nordschleswig**

Haderslevvej 486, Genner, 6230 Rødekro,
tlf. 74 69 89 00, fax 73 69 89 78
Formand: Klaus Wittmann, Tørsbølvej 2B,
Hokkerup, 6340 Kruså, tlf. 74 60 87 05
Forretningsfører: Knut Lippert

**Deutscher Schul- und Sprachverein
für Nordschleswig**

Ramsherred 49A, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 62 41 03, fax 74 62 73 61
Skolekonsulent: Claus Diedrichsen
Formand: Gårdejer Horst Leithoff,
"Holmgaard", Grøngårdvej 30, Grøngård Mark,
6270 Tønder, tlf. 74 73 45 62
E-post: leithoff@mail.dk

Kirkelige foreninger og organisationer

**Den Sønderjydske Forening
af Menighedsrådsmedlemmer**

Formand: Fhv. viceskoleinspektør
Bent F. Petersen,
Parkvej 11, Brøns, 6780 Skærbæk,
tlf. 74 75 34 39
Næstformand: Sognepræst Ole Werth Sørensen,
Præstegårdsvej 1, Oksbøl, 6430 Nordborg
Sekretær: Poul A. Martinussen,
Fasanvej 27, 6240 Løgumkloster

Danske Sømands- og Udlandskirker

Nørrevænget 43 B, Postboks 83,
5100 Odense C,
tlf. 70 26 18 28, fax 70 26 18 24
eller:
Frederiksberg Allé 10 A, 1820 Frederiksberg C,
tlf. 70 26 18 28, fax 70 26 18 24
E-post: kontor@dsuk.dk
Internet: www.dsuk.dk
Giro 900-1395
Formand: Tidl. kirkeminister A. O. Andersen,
Poppelvej 8, 4690 Haslev, tlf. 56 31 35 22
Tilsynsførende biskopper:
Biskop Erik Normann Svendsen,
Nørregade 11¹, 1165 København K,
tlf. 33 47 65 00
Biskop Søren Lodberg Hvas,
Thulebakken 1, 9000 Aalborg, tlf. 98 18 80 88
Medlem af bestyrelsen:
Geralkonsul Henrik Becker-Christensen, Nor-
dergraben 19, D-24937 Flensburg,
tlf. 0049 - 461 144 000
Generalsekretær: Margith Pedersen,
Frederiksberg Allé 10A, 1820 Frederiksberg C

Brødremenighedens Danske Mission (BDM)

Nørregade 14, 6070 Christiansfeld,
tlf. 74 56 22 33, fax 74 56 13 34
E-post: bdm@dmr.org
Generalsekretær: Jørgen Bøytler

Dansk Ethioper Mission

Nørregade 14, 6070 Christiansfeld, tlf. 74 56 22 33
E-post: info@dem-dk.dk
Internet: www.dem-dk.dk

Sudanmissionen

Folkekirkelig Mission i Afrika

Nørregade 14, 6070 Christiansfeld,
tlf. 74 56 22 33, fax 74 56 13 34
E-post: sum@dmr.org
Internet: www.sudanmissionen.dk
Generalsekretær: Jens Møller Pedersen

Den Danske Israelsmission

Nørregade 14, 6070 Christiansfeld, tlf. 74 56 22 33
E-post: kontor@israel.dk
Internet: www.israel.dk
Generalsekretær: Heinrich W. Pedersen

DANMISSION

Strandagervej 24, 2900 Hellerup, tlf. 39 62 99 11
Generalsekretær: Mogens Kjær
Formand: Lars Mandrup,
Skolevangs Alle 72, 8240 Risskov

Løgumkloster Refugium

Et sted til

ferie, studier, hvile og rekreation

- * Refugiedage med foredrag, fortælling, sang, koncerter og udflugter i grænselandet
- * Åbent hele året - perioder med pensionstrabat
- * Tæt ved byen, klosterkirken, eng og skov
- * Velegnet som kursussted for mindre grupper

Løgumkloster Refugium

6240 Løgumkloster

tlf. 74 74 33 01 - fax. 74 74 33 25

www.loegumkloster-refugium.dk

mail@loegumkloster-refugium.dk

Karen Margrethe og Gunnar Kasper Hansen

Fonde

Dansk Kultursamfund af 1910

Formand: Fhv. minister J. K. Hansen,
Lerbjergparken 6 st. th.,
6400 Sønderborg
Sekretær: Jutta Petersen,
Bjerggade 4C, 1., 6200 Aabenraa,
tlf. 73 62 10 80, fax 73 62 10 81

Fonden til bevarelse af gamle Rømmøhuse

Formand: Rosa Schmidt,
Ternevej 11, Havneby, 6792 Rømmø

H. P. Hanssens Mindefond

Formand: Margrethe Wind,
Foldingbrovej 3, Hjerting, 6630 Rødding,
tlf. 74 84 14 66
Næstformand: Helge Jensen,
Landevejen 34, Døstrup, 6780 Skærbæk,
tlf. 74 75 43 24
Kasserer: Finn Dyhr,
H. P. Hanssensvej 23, 6100 Haderslev,
tlf. 74 52 00 53

Danske og frisiske foreninger og institutioner i Sydslesvig

Sprogforeningen

Sydslesvigafdelingen
Formand: Signe Andersen, Osterwung 5,
D-25856 Hattstedt, tlf./fax 04846/63948
E-post: signe_andersen@skoleforeningen.de

Kgl. dansk Generalkonsulat

Generalkonsul: Henrik Becker-Christensen
Konsul: Hanne Eder
Nordergraben 19, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/144000, fax 0461/17928
E-post: flfgkl@um.dk
Internet: www.gkl-flensburg.de

Sydslesvigsk Forening (SSF)

Formand: Dieter Paul Küssner,
Jaruplund Højskole, Lundweg 2,
D-24941 Jarplund-Weding,
tlf. 04630/343+344, fax 04630/690

Flensburg by

Formand: Maren Schultz,
Stuhrsalles 19, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/51120
Sekretariat: Konsulent Viggo Petersen,
Schiffbrücke 42, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/14408-125+126+127,
fax 0461/14408-128
E-post: flby@syfo.de

Flensburg amt

Formand: Peter Kreutzer, Kallhoi 6, Kupfer-
mühle, D-24955 Harrislee, tlf. 0461/75810
Sekretariat: Konsulent Monika Jansen,
Norderstrasse 74, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/14408-155+156, fax 0461/14408-157
E-post: flamt@syfo.de

Gottorp amt

Formand: Franz Dittrich,
Osterstr. 20, D-24850 Schuby,
tlf. 04621/949455, fax 04621/949405
Sekretariat: Konsulent Gudrun Petersen,
Lollfuss 69, D-24837 Schleswig,
tlf. 04621/23888, fax 04621/21105
E-post: gottorp@syfo.de

Husum amt

Formand: Lass Erhardsen, Dörpumer Weg 75,
D-25821 Bredstedt, tlf. 04671/4227
Sekretariat: Konsulent Peter Johannsen,
Neustadt 95, D-25813 Husum,
tlf. 04841/2612, fax 04841/63618
E-post: husum@syfo.de

Ejdersted amt

Formand: Erik Johansen, Yurian-Ovens-Str. 17,
25832 Tönning, tlf. 04861/5129
Sekretariat: Konsulent Jette Jochimsen,
Am Hafn 30, D-25832 Tönning,
tlf. 04861/5493, fax 04861/1607
E-post: ejdersted@syfo.de

Rendsborg/Egernførde amt

Formand: Anne Mette Jensen,
Lehmberg 4, D-24357 Fleckeby,
tlf. 04354/8516, fax 04354/986944
E-post: lehmberg4@aol.com
Sekretariat: Konsulent Jan Svendsen,
Torstrasse 4, D-24768 Rendsborg,
tlf. 04331/23376 og
H. C. Andersen-Weg 8, D-24340 Eckernförde,
tlf. 04351/2527, fax 04351/5183
E-post: rd-eck@syfo.de

Sydtønder amt

Formand: Inger Merete Hansen,
Lecker Strasse 42, D-25917 Achtrup,
tlf. 04662/2635
Sekretariat: Konsulent Uwe Petersen,
Lorenz Jannsen Strasse 1, D-25899 Niebüll,
tlf. 04661/2755, fax 04661/2432
E-post: sydtoender@syfo.de

Aktivitetshuset

Norderstr. 49, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/150140, fax 0461/150420
E-post: info@aktivitetshuset.de
Internet: www.aktivitetshuset.de
Leder: Hans Harald Sørensen

»Christianslyst«

Lejrskole og kursushjem,
D-24392 Süderbrarup,
tlf. 04641/92229, fax 04641/922229
Forstander: Henrik Andersson

Dansk Alderdomshjem

Nerongsallee 27, D-24943 Flensburg,
tlf. 0461/51311, fax 0461/582397
Forstander: Bodil Bjerregaard-Brocks

Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

Norderstrasse 59, D-24939 Flensburg,
Dansk postadresse:
Box 528, 6330 Padborg
tlf. 0461/86970, fax 0461/8697222
Åbent: Sommerhalvåret kl. 10-18,
lørdag kl. 9-13. Vinterhalvåret kl. 10-19,
lørdag kl. 9-13. Overgangsdatoer mellem halv-
årene meddeles i Flensburg Avis →

Overbibliotekar: Alice Johansen
 Studieafdelingen og arkivet:
 Arkivar, dr. phil. Lars N. Henningsen

Dansk Erhvervsforening i Sydslesvig

Formand: Gerd Pickardt,
 Annenweg 11, D-24955 Harrislee,
 tlf. 0461/75900, fax 0461/78299

Dansk Generalsekretariat

Flensborghus, Norderstrasse 76,
 D-24939 Flensburg eller
 Postfach 2664, D-24916 Flensburg,
 tlf. 0461/144080,
 fax 0461/14408-130
 E-post: info@syfo.de
 Internet: www.syfo.de
 Generalsekretær: Jens A. Christiansen
 Regnskabsafdelingen: Jens Søren Jess
 Kulturafdelingen: Fuldmægtig Marianne Wulff
 Dansk postadresse: Box 369, 6330 Padborg

Dansk Gymnastikforening Flensburg

Formand: Reinhard Jacobsen,
 Waldstr. 55, D-24939 Flensburg,
 tl. 0461/57581, fax 0461/5700082
 Klubhuset: Marienhölungsweg 62,
 D-24939 Flensburg (Frueskovens Idrætspark),
 tlf. 0461/5700477
 E-post: vorstand@dgf-flensburg.de
 Internet: www.dgf-flensburg.de

Dansk Kirke i Sydslesvig

Dansk Kirkekontor,
 Wrangelstrasse 14, D-24937 Flensburg,
 tlf. 0461/52925,
 fax 0461/9091596
 E-post: kirken@foni.net
 Internet: www.dks.folkekirken.dk
 Provst: Viggo Jacobsen
 Forretningsfører: Jytte Nickelsen

Dansk Lærerforening for Sydslesvig

Süderstr. 31, D-24955 Harrislee,
 tlf. 0461/773230,
 fax 0461/73073
 E-post: dls@dls.dk
 Formand: Niels Nielsen

Dansk Menighedspleje, Flensburg

v/ provst Viggo Jacobsen,
 Wrangelstr. 14, D-24937 Flensburg,
 tlf. 0461/52565, fax 9091598
 E-post: provsten@foni.net
 Internet: www.dks.folkekirken.dk/hellig

Dansk Menighedspleje, Slesvig

v/ pastor Morten Mortensen,
 Bismarckstrasse 18A, D-24837 Schleswig,
 tlf. 04621/25815

Dansk Menighedspleje, Tønning

v/pastor Susanne Bramsen Bøll,
 Herrengraben 3, D-25832 Tønning
 tlf. 04861/453, fax 04861/5044

Dansk Skoleforening for Sydslesvig

Formand: Lone Schuldt, Heidewinkel 1,
 D-24955 Harrislee, tlf. 0461/74426
 Skoledirektør: Anders Molt Ipsen
 Kontor: Stuhrs Allee 22, D-24937 Flensburg
 eller Postfach 1461, D-24904 Flensburg,
 tlf. 0461/50470, fax 0461/5047137
 Dansk postadresse: Box 389, 6330 Padborg
 Børnehaveinspektørens kontor:
 Stuhrs Allee 22, D-24937 Flensburg
 tlf. 0461/503380, fax 0461/581816
 Feriekontoret: Friedrichstal 17,
 D-24939 Flensburg,
 tlf. 0461/56664, fax 0461/54372
 Skolepsykologisk kontor:
 Waldstrasse 43, D-24939 Flensburg,
 tlf. 0461/570870, fax 0461/581816
 Centralen for Undervisningsmidler:
 Stuhrs Allee 33, D-24937 Flensburg eller
 Postfach 1461, D-24904 Flensburg,
 tlf. 0461/5047146, fax 0461/5047153

Dansk Spejderkorps Sydslesvig

Formand: Dieter Matthiesen,
 Richard-Wagner-Strasse 17,
 D-24943 Flensburg,
 tlf. 0461/62788
 Korpschef: Anne Margrethe Jessen,
 Haferstieg 20, D-24941 Flensburg-Weiche,
 tlf. 0461/8400724
 E-post: anje@dot.com

Dansk Sportsfiskerklub Sydslesvig

Formand: Heinz Boehme, Kappelner Strasse 3,
D-24996 Sterup, tlf. 04637/275

Dansk Sundhedstjeneste for Sydslesvig

Lilienthalstrasse 45, D-24941 Flensburg,
tlf. 0461/570580, fax 0461/570588
E-post: info@dksund.de
Internet: www.dksund.de
Dansk postadresse: Box 119, 6330 Padborg
Formand for sundhedsrådet og
forretningsudvalget: Hans-Erik Hansen,
Fritz-Graeff-Weg 15, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/9091190
E-post: formand@dksund.de
Kontorchef: Georg Hanke
E-post: georg.hanke@dksund.de
Ledende sygeplejerske: Jochen Arndt,
tlf. 0461/57058-26

Dansk Tunghøreforening

Formand: Helmuth Autzen, Drosselweg 2,
D-24939 Flensburg, tlf. 0461/41830

De Sydslesvigske Husmoderforeninger

Formand: Inge-Lise Møller, Toosbuustr. 7,
D-24939 Flensburg, tlf. 0461-26545

Den slesvigske Kvindeforening

Formand: Annemarie Erichsen,
Ulstrupfeld 5, D-24999 Wees, tlf. 04631/1478
E-post: k-h.erichsen@t-online.de

Det danske Bibliotek i Husum

Neustadt 81, D-25813 Husum, tlf. 04841/82280
E-post: husum@dcbib.dk
Leder: Bibliotekar Keld Klemith Madsen

Det danske Bibliotek i Slesvig

Lollfuss 69, D-24837 Schleswig,
tlf. 04621/988054
E-post: slesvig@dcbib.dk
Leder: Bibliotekar Carsten F. Reyhé

Det lille Teater

Hjemmet, Marienstr. 20, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/24835
Formand: Hans Jørgen Henningsen,

Fischerweg 2, D-25927 Aventoft,
tlf. 04664/868
Sekretær: Alexander von Oettingen,
Zum Dorfteich 7, D-24975 Husby,
tlf. 04634/9219

Det sydslesvigske Samråd

Formand: Dieter Paul Küssner,
Jarplund Højskole, Lundweg 2,
D-24941 Jarplund-Weding,
tlf. 04630/343 + 344, fax 04630/690
E-post: dieter_küssner@skoleforeningen.de
Sekretariat: Dansk Generalsekretariat,
Norderstr. 76, D-24939 Flensburg eller
Postfach 2664, D-24916 Flensburg,
tlf. 0461/14408-0, fax 14408-130
E-post: info@syfo.de

Duborg-Samfundet

Formand: Elva Thorup Nielsen,
Teichweg 2, Kupfermühle, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/75668

Duborg-Skolen

Ritterstrasse 27, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/144390, fax 0461/22430
Dansk postadresse: Box 380, 6330 Padborg
Privat dansk gymnasium
Rektor: Ebbe Benedikt Rasmussen
Pedel: Tlf. 0461/22282

Flensburg Avis

Hovedredaktion og lokalredaktion Flensburg
Wittenberger Weg 19, D-24941 Flensburg
tlf. 0461/50450, fax 0461/5045140
E-post: redaktion@flensburg-avis.de
Internet: www.flensburg-avis.de
Chefredaktør: Bjarne Lønborg
Direktion: Bjarne Lønborg
Nibøl: Hauptstr. 46, D-25899 Niebüll,
tlf. 4661/5904, fax 04661/2886
Slesvig: Lollfuss 69, D-24837 Schleswig,
tlf. 04621/28292, fax 04621/27976

Flensburg danske Journalistforening,

Formand: Hans Chr. Davidsen,
Kleiner-Fuchs-Hof 5, D-24941 Flensburg,
tlf. 0461/91669

Flensborg Y's Men's Club

Præsident: Peter Bang,
Westerwiede 19, D-25856 Hattstedt,
tlf. 04846/1020
E-post epbang@foni.net

Friisk Foriining (Friserforeningen)

Formand: Jörgen Jensen Hahn,
Dorfstr. 91, D-25920 Risum-Lindholm,
tlf. 04661/5620, fax 04661/6498
Sekretariat: Moose 4, D-25842 Bargum,
tlf. 04672/77520, fax 04672/77521
Sekretær: Manfred Nissen

Foreningen »Norden«, Sydslesvig afdeling

Formand: Lars Aagaard, Norderstr. 59,
D-24939 Flensburg, tlf. 0461-86970
Nordisk Informationskontor: Norderstrasse 76,
D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/14408329, fax 0461/14408332
E-post: aj@nordisk-info.de
Internet: www.nordisk-info.dk
Forretningsfører: Anette Jensen

Frivilligt Dreng- og Pigeforbund i Sydslesvig

Distriktsleder: Kristian Buhrkal,
Bredsted Danske Skole, Herrmannstr. 8A,
D-25821 Bredsted, tlf. 04671/916000
Lejrskoler og hytter:
»Trenhytten«, Harkielweg 2, D-24963 Tarp,
tlf. 04638/527,
udlejning v/Peter Hillebrecht, Heidewinkel 9,
D-24955 Harrislee, tlf. 0461/7002923
»Kongenshus«, D-25882 Tetenbüll,
udlejning v/Ole Hübertz Knudsen,
Yurian-Ovens-Str. 19,
D-25832 Tönning, tlf. 04861/476

Gamles Værn

Formand: Svend Lekkat,
Mistelhof 11, D-24944 Flensburg,
tlf. 0461/315003

Hejmdal Blæseorkester

v/Ejnar Geipel, Industrierweg 47,
D-24955 Harrislee, tlf. 0461/75983

Historisk Samfund for Sønderjylland

Sydslesvigs Amtskreds
Formand: Jesper Bolund Nielsen,
Hafengang 8, D-24837 Schleswig,
tlf. 04621/25509

I. C. Møller-Fonden

v/ Henrik Geipel,
Osterlücken 13 A, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/71969

Idrætshallen

Moltkestrasse 20 C, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/5035021
Inspektør: Ullrich Schmitzkowski

Jaruplund Højskole

Lundweg 2, D-24941 Jarplund-Weding,
tlf. 04630/343+344, fax 04630/690
Forstander: Dieter Paul Küssner

KFUM og KFUK i Sydslesvig

Formand: Preben Kortnum Mogensen,
Apenrader Str. 25, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/43376
E-post: kortnum@foni.net

Kunstkredsen, Flensburg

Formand: Hanne Bay Lührssen,
Bonhoeffer Str. 2, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/5700244

Ladelund Ungdomsskole

Karlumer Str. 1, D-25926 Ladelund,
tlf. 04666/714, elevtlf. 1200, fax 04666/853
Forstander: Hans Henning Heide Jochimsen

Landboforeninger

Fælleslandboforeningen for Sydslesvig
Kontor: Schiffbrücke 42, 24939 Flensburg,
tlf. 0461-14408-600, fax 14408-603
Formand: Bo Hallberg,
Kragstedtmoor 4, D-24997 Wanderup,
tlf. 04606/96337,
Sekretær: Joachim Spitz,
Birkenweg 12, D-25923 Süderlügum,
tlf. 04663/187020, fax 04663/187019
E-post: j.spitz@t-online.dk

Landboforeningen for Flensborg og Omegn

Formand: Bo Hallberg,
Kragstedtmoor 4, D-24997 Wanderup,
tlf. 04606/96337

Konsulent: Jes Simonsen,
Schiffbrücke 42, 24939 Flensburg,
tlf. 0461-14408-600, fax 14408-603
E-post: jes_simonsen@syfo.de

*Landboforeningen for
Gottorp og Ejdersted amter*

Formand: Preben Holl, Fleckebyer Landstr. 7,
Lehmrade, D-24811 Brekendorf,
tlf. 04353/581, fax 04353/584

Konsulent: Dirk Hansen,
Straussweg 5, D-25887 Winnert,
tlf 04845/535, fax 04845/536

Landboforeningen for Sydthønder amt (Gest)

Formand: Frede Andresen, Sprakebüller Str. 2,
D-25917 Achtrup, tlf. 04662/4802

Konsulent: Joachim Spitz,
Birkenweg 12, D-25923 Süderlügum,
tlf. 04663/187020, fax 04663/187019
E-post: j.spitz@t-online.de

Den nordfrisiske Landboforening (Marsk)

Formand: Karl-Heinz Matthiesen, Dammhusum,
Bundesgarderweg 10, D-25927 Neukirchen,
tlf. 04664/815

Konsulent: Joachim Spitz,
Birkenweg 12, D-25923 Süderlügum,
tlf. 04663/187020, fax 04663/187019
E-post: j.spitz@t-online.de

Lejrskohjemmet »Skipperhuset«

Am Hafen 30, D-25832 Tönning,
tlf. 04861/5493, fax 04861/1607

E-post: ejdersted@syfo.de
Internet: www.lejrskole.de
Bestyrerpar: Jette og Thomas Jochimsen

Nordfriisk Instituit

Süderstrasse 30, D-25821 Bredstedt,
tlf. 04671/2081, fax 04671/1333
E-post: info@nordfriiskinstituit.de
Internet: www.nordfriiskinstituit.de
Institutleder og direktør: Dr. Thomas Steensen

Sct. Georgs-Gildet

Gildemester: Helmuth Werth,
Tydal 1, D-24852 Eggebek,
tlf. 04609/91030, fax 04609/494

Sct. Knuds-Gildet

Oldermand: Heinz Rudebeck, Jarplunder Weg 14,
D-24941 Jarplund-Weding, tlf. 0461/979393

Slesvigsk Kreditforening

Formand for tilsynsrådet:
Hans Christian Paulsen,
Am See 6, D-24850 Lürschau,
tlf. 04621/4445, fax 04621/41192
Kontor: Süderstrasse 89, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/71975, fax 0461/78617
Forretningsfører: Frank Baasch

Sydlesvigs danske Kunstforening

Formand: Hans Jessen, Holstengang 1,
D-24937 Flensburg, tlf. 0461/13562

Sydlesvigs danske Ungdomsforeninger

Formand: Anne Kämper,
Kappelnerstr. 22, D-24975 Husbyholz,
tlf. 04634/346 fax 04634/9616
Dansk Ungdomssekretariat:
Norderstr. 76, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/14408-0, fax 14408-222
E-post-kontoret@sdu.de
Internet: www.sdu.de
Forretningsfører: Horst Schneider

Sydlesvigs Museumsforening

Formand: René Rasmussen,
Zur Kupfermühle 37, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/8406997

Sydlesvigske Pressetjeneste

Norderstrasse 76, D-24939 Flensburg, eller
Postfach 2664, D-24916 Flensburg,
tlf. 0461/14408-120+122, fax 0461/14408-131
E-post: spt@syfo.de
Internet: www.syfo.de

Sydlesvigske Selvhjælp SSH

Formand: Anne Kathrine Terp, Mansteinstr. 9,
D-24837 Schleswig, tlf. 0461/32566

Sydslesvigsk Skakkreds

Kontaktmand: Horst Wesoly, Stenbusch 1,
D-24885 Sieverstedt, tlf. 04603/541
Post til: Svend Kjems Hove, Marienhölzungs-
weg 45, D-24939 Flensburg, tlf. 0461/57279

Sydslesvigsk Vælgerforening (SSW)

Landsformand: Flemming Meyer,
Handewitt Busch 10, D-24983 Handewitt,
tlf. 04608/6572

Landssekretariat: Schiffbrücke 42,
D-24939 Flensburg,

tlf. 0461/14408-310, fax 0461/14408-313

E-post: info@ssw-landesverband.de

Internet: www.ssw-landesverband.de

Landssekretær: Dieter Lenz

SSW-Landdagsfraktionen i Flensburg:

Norderstr. 74, D-24939 Flensburg,

tlf. 0461/14408-300, fax 0461/14408-305

SSW-Landdagsfraktionen i Kiel:

Schleswig-Holsteinischer Landtag, Düstern-
brooker Weg 70, D-24105 Kiel,

tlf. 0431/988-1380 eller 0431/988-1381,

fax 0431/988-1382

**Kulturelle værdier
og traditioner med plads,
miljø og grobund
for meget mere...**

Løgumkloster kommune

Rådhusstræde 2 · 6240 Løgumkloster · Telefon 73 74 55 55

Landdagsmedlemmer: Anke Spoorendonk,
Achter de Möhl 35, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/73187, fax 0461/75398
Lars Harms, Mühlenfenne 40,
D-25840 Koldenbüttel, tlf. 04881/381

Sydslesvigske Folkedansere Flensburg

Formand: Inge-Marie Christensen, Rudekamp 36,
D-24960 Glücksburg, tlf. 04631/2800

Sønderjysk Arbejdsforening (SAF)

Formand: Rüdiger Schulze, Herwarthstrasse 6,
D-24159 Kiel, tlf./fax 0431/361945
E-post: ruediger.f.m.schulze@t-online.de

Torsdagskoret

Formand: Kirsten Anthonisen,
Westerstr. 30B, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/74102, fax 74103
E-post: kirsten-anthonisen@foni.net

»Tydal« Spejdgård

D-24852 Eggebek,
tlf. 04609/91030, fax 04609/494
Bestyrer: Helmuth Werth

Ungdomskollegiet

Marienhölungsweg 66, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/52444, fax 0461/5002795
Forstander: Uwe Becher

Union-Bank A/S

Grosse Strasse 2, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/8414-0, fax 0461/8414-290
Süderstrasse 89, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/700320, fax 0461/7003232
Schleswiger Str. 85, D-24941 Flensburg,
tlf. 0461/902100, fax 0461/9021010
Direktion: Volker Andersen, Uwe Axen
tlf. 0461-14408-600, fax 14408-603

Dansk Voksenundervisning i Sydslesvig

Formand: Erik Jensen, Nerongsallee 10,
D-24939 Flensburg, tlf. 0461-9093257
Sekretær: Signe Andersen, Osterwung 5,
D-25856 Hattstedt, tlf./fax 04846/63948
E-post: signe_andersen@skoleforeningen.de
Internet: www.voksenundervisning.de

Æ' Amatører

Formand: Johann Mikkelsen,
Flensburger Strasse 109, D-25917 Leck,
tlf. 04662/3185, fax 04662/698906
E-post: j-mikkelsen@foni.net

Musik, teater og kunst

Sønderjyllands Symfoniorkester

Musikhuset, Skovvej 16, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 42 61 61, fax 74 42 61 06

E-post: info@sdjsymfoni.dk

Internet: www.sdjsymfoni.dk

Repræsentantskab:

Formand: Amtsrådsmedlem

Anna Margrethe Ikast

Bestyrelse:

Formand: Amtsrådsmedlem

Anna Margrethe Ikast

Orkesterchef:

Henrik Wenzel Andreasen

Der eksisterer mange private ensembler i Sønderjyllands Symfoniorkester, og man kan rette henvendelse til ensemblerne på nedenstående telefonnumre:

Den Danske Harpeduo

Benedikte Johansen, Torill Hald-Nielsen
Henv. tlf. 74 43 20 67

Fløjte og Harpeduo

Thomas Jensen, Benedikte Johansen
Henv. tlf. 74 40 75 18

Wiener Ensemblet

Atli Sigfusson, Eliane Karecki, Jan Åkerlind,
Finn Sigfusson
Henv. tlf. 74 42 42 52 og 74 41 62 22

Duo Virtuoso

Cello og kontrabas:
Anna Kristina Hindø, Jesper Hindø
Henv. tlf. 74 43 12 13

Symphonic Brass

Sønderjyllands Symfoniorkesters
Messingkvintet
Henv. John Frederiksen, tlf. 74 43 74 37

2 Trompeter og Orgel

John Frederiksen, Bo Fuglsang, Helge Granum
Henv. tlf. 74 42 94 23

Strygetrio/kvartet

Lars Rimer, Johan Korsfeldt,
Henrik Steensgaard, Alexandru Radu
Henv. tlf. 74 42 93 55

Two Gents

Mogens Eskildsen,
Flemming Neergaard Pedersen
Henv. tlf. 74 43 37 13

Dream Band (selskabsmusik)

Henv. Jesper Hindø, tlf. 74 43 12 13/22 23 63 34

Trio Tre Træ

Bettina Zielke, fløjte,
Susanne Cornelius, klarinet,
Karen Andersen, fagot
Henv. Susanne Cornelius, tlf. 74 43 43 00

Plankeværks Ekvilibristerne

(vibrafon og marimba)
Henrik Thrane, Henrik Cornelius
Henv. 74 43 43 37

Slagkraft

(dynamisk underholdning på et hav af slagtøj)
Henrik Cornelius, Henrik Termansen,
Henrik Thrane, Bo Valbjørn
Henv. tlf. 74 43 43 37

Madsens Partyband

Henv. Lars Kristiansen, tlf. 74 40 36 94

Sønderjysk Amatørsymfoniorkester (SASO)

Claus Münchow,
Bjerggade 1, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 42 34 57
E-post: claus@munchow.net
Internet: www.claus.munchow.net/SASO/

Slesvigske Musikkorps

Haderslev Kaserne, Postboks 1059
Louisevej 2A, 6100 Haderslev,
tlf. 74 22 47 15, fax 74 22 47 18
E-post: slmuk@mail.tele.dk
Internet: www.slesvigskemusikorps.dk

Haderslev Musikforening af 1987

Formand: Gitte Hørup,
Rolighedsvej 20, 6100 Haderslev,
tlf. 74 53 41 18

Midtlandets Musik- og Teaterforening

Hartvig Dolberg, Markvænget 12,
6520 Toftlund, tlf. 74 83 28 14/74 83 01 04

Nordschleswigsche Musikvereinigung

Marion Petersen, Arnkilgade 3,
6400 Sønderborg, tlf. 74 48 70 74
Musikkonsulent Peter von der Osten,
Dyrhave 37, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 62 72 79, fax 74 62 24 47
E-post: musikvereinigung@mail.dk
Internet: www.musikvereinigung.dk

Sønderborg Musikforening

Sus Beckedorf,
Rendbjergvej 21, 6320 Egersund,
tlf./fax 74 44 04 23
Internet: www.soenderborgmusikforening.dk

Tønderegnens Musikforening

Max Kjær Nielsen,
Markgade 14, 6270 Tønder,
tlf. 74 72 45 61

Aabenraa Kunst- og Musikforening

Mogens Mølskov,
Hipholm 2, Varnæs, 6200 Aabenraa
tlf. 74 68 08 44

Sønderjysk Teaterforening

Formand: Henrik Flygare,
Tækkerløkke 26, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 62 05 26
Sekretær: Palle Guldbrandsen,
Værftvej 15, 6270 Tønder,
tlf. 74 72 53 80

Dansk Amatør Teater Samvirke

Landsformand: Lisbet Lautrup Knudsen,
 Marselis Boulevard 28, 8, 8000 Århus C
 Generalsekretær: Thomas Hauger
 Redaktør af »Rampelyset«: Bent Jacobsen
 Landssekretariat:
 Nygade 15, 6300 Gråsten,
 tlf. 74 65 11 03, fax 74 65 20 93
 E-post: dats@dats.dk
 Internet: <http://www.dats.dk>
 Teaterforlaget DRAMA:
 Nygade 15, 6300 Gråsten,
 tlf. 74 65 11 41, fax 74 65 20 93
 Internet: www.drama.dk

Sønderjydsk Forsøgsscene

Formand: Dorte Uth Brodersen,
 Ørslevvej 14, Ll. Hellevad, 6230 Rødebro,
 tlf. 74 66 98 80
 Sekretær: Kirsén Løbner,
 Ved Dammen 14, 6240 Løgumkloster,
 tlf. 74 74 42 77

Forsøgsscenen, Haderslev

Formand: Ulla M. Pihl,
 Brombærvej 13, 2, 6100 Haderslev,
 tlf. 74 51 46 37

Det lille Teater, Gråsten

Formand: Ole Gaul Nilum,
 Smedebakken 2, Adsbøl, 6300 Gråsten,
 tlf. 74 65 37 67
 Internet: www.lilleteater.dk

Det lille Teater, Aabenraa

Formand: Lise Bekker,
 Toften 29, 6200 Aabenraa,
 tlf. 74 63 03 63
 E-post: detlilleteater@mail.dk

Amatørteaterforeningen Stjernen

Formand: Per Mølgaard,
 Digevej 9, Brøns, 6780 Skærbæk,
 tlf. 74 75 36 03

Teatergaleasen, Højer

Formand: Kai Kjær-Andersen,
 Prilen 14, 6280 Højer, tlf. 74 78 92 41

Teatret Møllen

Møllepladsen 4, 6100 Haderslev
 Administrator: Kristian Hald Jensen,
 tlf. 74 52 66 79 mellem kl. 10 og 15
 E-post: post@teatretmoellen.dk
 Internet: www.teatretmoellen.dk

Tønder Festival Fond

Vestergade 80, Postboks 113, 6270 Tønder,
 tlf. 74 72 46 10 - Information
 tlf. 74 72 10 00 - Billetsalg

Broagerlands Kunstforening

Mona Nielsen,
 Farverløkke 9, 6310 Broager,
 tlf. 74 44 20 82

Christiansfeld Kunst- og Museumsforening

Formand: Ilse Søggaard,
 Lysestøbervej 3, 6070 Christiansfeld,
 tlf. 74 56 16 73

Haderslev Kunstforening

Formand: Jette Bro,
 H. P. Hanssens Vej 10, 6100 Haderslev
 E-post: poulbro@dadl.net.dk

Kunstforeningen Vandtårnet

Nr. Rangstrup Kommune
 Formand: Karen Christensen,
 Bakken 2B, 6520 Toftlund,
 tlf. 74 83 23 62

Lokalhistoriske foreninger, arkiver og samlinger

Landsarkivet for Sønderjylland

Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa,
 tlf. 74 62 58 58, fax 74 62 32 88
 E-post: mailbox@laa.sa.dk
 Internet: www.sa.dk/laa
 Arkivchef: Steen Ousager

Institut for Sønderjysk Lokalhistorie
 Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa, tlf. 74 62 58 60
 Leder: Kim Furdal
 E-post: isl@isl.dk

**Lokalhistoriske Arkiver og Samlinger
 i Sønderjylland (LASS)**
 Formand: Bent Vedsted Rønne,
 Bispebroen 3, 6100 Haderslev, tlf. 74 22 21 18

Dansk Slægtsgaardsforening
 Formand: Gårdejer Carl Martin Christensen,
 Kaaregård, Badstrupvej 39, Badstrup,
 5485 Skamby, tlf. 64 85 11 74

Haderslevkredsen:
 Formand: Elise Jensen,
 Højtotegård, Gammelbyvej 40, 6100 Haderslev,
 tlf. 74 56 63 16

Det sydlige Sønderjylland:
 Formand: Gårdejer Chr. A. Krogh,
 Majbølvej 17, 6470 Sydals,
 tlf. 74 41 53 12

Hjemmeværnsregion III's historiske udvalg
 v/Mette M. Andersen, Pilehaven 36,
 6520 Toftlund, tlf. 74 83 15 37

Slægtshistorisk Forening Sønderjylland
 Formand: Nicolai Johannsen,
 Kystvej 9, 6320 Egernsund,
 tlf. 74 44 23 83
 E-post: nic@egernsund.dk

Augustenborg Kommune
**Lokalhistorisk Arkiv
 for Augustenborg Kommune**
 Slotsallé 10, 6440 Augustenborg, tlf. 74 47 18 08
 Formand: Paul Hartmann,
 Vibevej 10, 6440 Augustenborg, tlf. 74 47 10 50
 Åbent: Onsdag kl. 9-12 og 16-18.
 Arkivleder: Inga Petersen

Bov Kommune
Bov lokalarkiv
 Bov Bibliotek, Bovvej 4, 6330 Padborg,
 tlf. 73 67 89 89, fax 74 67 34 88

E-post: bov.bibliotek@bovkommune.dk
 Åbent: Mandag-fredag i bibliotekets åbningsti-
 der og gerne efter aftale

Historisk forening for Vis Herred
 v/J. Lorens Wortmann,
 Vestergade 33, Frøslev, 6330 Padborg

Bredebro Kommune
Historisk Forening for Bredebro Kommune
 Formand: Lauge Jepsen, Møllevej 5, Visby,
 6261 Bredebro, tlf. 74 78 36 40

Lokalhistorisk Arkiv i Bredebro Kommune
 Arkivets adresse: Brede Bygade 14, (biblioteket),
 6261 Bredebro
 Åbent: Tirsdag kl. 14.00-16.30 eller efter aftale
 Juli og aug. kun efter aftale
 Arkivleder: Lauge Jepsen, tlf. 74 78 36 40
 E-post: lokalarkiv@msn.com

Broager Kommune
Lokalhistorisk Forening for Broagerland
 Formand: Christian Frederiksen,
 Klør-Fire 20, 6310 Broager, tlf. 74 44 29 23
 Storegade 33, 6310 Broager,
 tlf. 74 44 93 51
 Åbent: Tirsdag kl. 15-17 og efter aftale
 Leder: Chresten A. Krogh, Møllegade 42,
 6310 Broager, tlf. 74 44 17 64

Christiansfeld Kommune
Christiansfeld lokalhistoriske forening
 Formand: N. P. Wiborg, Bojskov Byvej 25,
 6070 Christiansfeld, tlf. 74 56 35 07
 Arkiv: Nørregade 1, 6070 Christiansfeld,
 tlf. 74 56 25 98
 Åbent: Fredag og lørdag kl. 14-16
 Leder: Annelise Gram,
 Kongensgade 19 ^{1.tv.}, 6070 Christiansfeld,
 tlf. 74 56 19 92

Fjelstrup Lokalhistoriske Forening
 Formand: Anne-Kirsten Glumsø,
 Fjelstrup Nørrevej 70, 6100 Haderslev,
 tlf. 74 56 62 14
 Arkiv: Skolebakken 2, Fjelstrup, 6100 Haderslev
 Åbent: Efter aftale med formanden

→

Lokalhistorisk Forening og Arkiv for Hejls-Hejlsminde

Formand: Gunnar M. Krag,
Trappendalvej 29, 6094 Hejls, tlf. 75 57 47 54
E-post: hejlsarkiv@mail.dk
Internet: www.lokalarkiver/hejlsarkivet.dk
Arkiv: Hejls Landevej 57, 6094 Hejls
Åbent: Hver onsdag kl. 15.30-17.30,
dog 1. onsdag i måneden kl. 19-21 hele året
undtagen i juli måned.
Leder: Gunnar Krag

Vejstrup lokalhistoriske Forening og Arkiv

Formand: Johannes Larsen, Toldbakken 53,
6094 Hejls, tlf. 75 57 50 97
Arkiv: »Lærkebo«, Sjølundgade 28,
6093 Sjølund
Åbent: 1. mandag i måneden kl. 19-22
og efter aftale
Leder: Jørgen Skeem, Grønninghovedvej 28,
6093 Sjølund, tlf. 75 57 46 53

Gram Kommune

Lokalhistorisk Arkiv for Gram og Omegn
v/Gunnar Lundgaard,
Kirkeallé 16, 6510 Gram, tlf. 74 82 21 61
Arkiv: Slotsvej 9, 6510 Gram
Åbent: Sept.-april tirsdag kl. 9-11 og 1. mandag
i måneden kl. 19.30-21.30 samt efter aftale

Tiset Lokalhistoriske Forening

Formand: Niels Schmidt,
Gammel Kirkevej 3, Tiset, 6510 Gram,
tlf. 74 82 12 68
Arkiv: Kongevej 248, Tiset, 6510 Gram
Åbent: I ulige uger mandag kl. 14-17 og
19-20.30 samt efter aftale
Leder: Niels Schmidt

Højrup Sogns Lokalhistoriske Forening

Formand: Andreas Petersen,
Kastrupvej 27, 6510 Gram, tlf. 74 82 63 74
Arkiv: Kongevej 248, Tiset, 6510 Gram
Åbent: I lige uger torsdag kl. 19.30-22
samt efter aftale
Leder: Agnes Trans,
Kastrupvej 12, Arnum, 6510 Gram,
tlf. 74 82 64 31

Gråsten Kommune

Lokalhistorisk Arkiv for Graasten By og Egn
Ahlmannsparken, 6300 Gråsten, tlf. 74 65 13 75
E-post: lok.hist@graasten.dk
Åbent: Mandag kl. 14-16, torsdag kl. 16-18 og
efter aftale
Leder: Else Egholm,
Toldbodgade 6, st.tv., 6300 Gråsten,
tlf. 74 65 12 43

Historisk Forening for Gråsten By og Egn

Formand: Bodil Gregersen,
Klokkevej 2, Rinkenæs, 6300 Gråsten,
tlf. 74 65 31 89

Haderslev Kommune

Haderslev Arkiv- og Museumsforening
Formand: Svend Åge Karup,
Hiort Lorezensvej 31, 6100 Haderslev,
tlf. 74 53 51 53
E-post: sak@cvusonderjylland.dk

Haderslev Byhistoriske Arkiv

Stadsarkiv for Haderslev Kommune
Bispebroen 3, 6100 Haderslev,
tlf. 74 22 21 18, fax 74 22 21 27
E-post: hba@haderslev.dk
Internet: www.harkiv.dk
og www.haderslevshistorie.dk
Åbent: Mandag-torsdag kl. 10-16,
1. sept. - 31. marts torsdag tillige kl. 16-19.
Kontortider: Mandag-torsdag kl. 9-16,
fredag kl. 9-14
Leder: Bent Vedsted Rønne

Haderslev Slægtsforsknings Forening

Formand: Svend Aage Mikkelsen,
Hørgård 18, 2. tv., 6200 Aabenraa,
tlf. 74 62 15 75
E-post: svmi@post3.tele.dk
Internet:
www.home3.inet.tele.dk/svmi/haderslev.htm

Halk-Hejsager Lokalhistoriske Forening

Formand: Jørgen D. Schmidt,
Halkvej 100, 6100 Haderslev, tlf. 74 57 13 64
Arkiv: Halk Skole, Hejsagervej, 6100 Haderslev
Leder: Jørgen D. Schmidt

Hoptrup sogns Lokalhistoriske Forening

Formand: Jens M. Knudsen, „Kalmargård“,
Nørbygårdvej 40, Marstrup, 6100 Haderslev,
tlf. 74 57 51 65

Arkiv: Hoptrup Hovedgade 62, 6100 Haderslev
Åbent: Torsdag kl. 14-16 (ikke i skoleferier)
og efter aftale

Leder: Holger Bonde, Lysmosen 34,
Marstrup, 6100 Haderslev, tlf. 74 57 52 74

Moltrup sogns lokalhistoriske Forening

Formand: Karin Bonde,
Bramdrup Lillefort 5, 6100 Haderslev,
tlf. 74 52 23 98

Arkiv: Bramdrup Vestergade 7, 6100 Haderslev
Åbent: Efter aftale

Leder: Hans Skøtt,
Rovstrupvej 61, 6100 Haderslev, tlf. 74 52 24 25

Starup sogns lokalhistoriske Arkivforening

Formand: Karl Erik Olesen,
Starup Kirkevej 25, 6100 Haderslev,
tlf. 74 52 54 20

Arkiv: Starup Skole, Starup Skolevej,
6100 Haderslev
Åbent: Medio september - ultimo april
hver anden torsdag (lige uger) kl. 19.30 og
efter aftale

Leder: N. P. Bladt,
Bjørnøvej 3, Starup, 6100 Haderslev,
tlf. 74 52 41 95

Vilstrup Sogns Lokalhistoriske Forening

Formand: Orla Iver Madsen,
Skovbrynet 15, 6100 Haderslev, tlf. 74 52 15 14
E-post: oim@get2net.dk

Arkiv: Bispen, Bispebroen 3, 6100 Haderslev
Åbent: Torsdag kl. 13-16 og efter aftale
Leder: Orla Iver Madsen

Lokalhistorisk Forening for Vonsbæk Sogn

Formand: Holger Eskildsen,
Kildager 30, Bæk, 6100 Haderslev,
tlf. 74 57 91 10

E-post: he@haderslev.dk
Arkiv: Vonsbæk Skole, Vonsbækvej 88,
6100 Haderslev
Åbent: Tirsdag kl. 15.30-17.00 samt efter aftale

Højer Kommune

Højeregnens Lokalhistoriske Forening

Formand: Svend Kristiansen, Østerbyvej 32,
6280 Højer, tlf. 74 78 32 15
E-post: sv.kristiansen@mail.tele.dk

Højeregnens Lokalhistoriske Arkiv

Møllegade 12, 6280 Højer
Åbent: Mandag kl. 14.30-17 og efter aftale
Brevadresse: Lis Hindrichsen,
Nørregade 38, 6280 Højer, tlf. 73 78 20 45

Lundtoft Kommune

Historisk Forening for Felsted Sogn

Formand: Andreas Asmussen, Kirkevej 2, Fel-
sted, 6200 Aabenraa, tlf. 74 68 53 30

Arkiv: »Patsches Hus«, Præstegårdsvej 4, Fel-
sted, 6200 Aabenraa

Åbent: Onsdag kl. 15-17 (ikke i skoleferier)
eller efter aftale

Leder: Ejgild Dyrmosse, Østergade 8, Felsted,
6200 Aabenraa, tlf. 74 68 57 81

Lokalhistorisk Forening for Kliplev Sogn

Formand: Jørgen Hansen, Lillegade 3, Kliplev,
6200 Aabenraa, tlf. 74 68 76 28

Arkiv: »Straagaards Smedie«, Skolegade 4,
Kliplev, 6200 Aabenraa

Åbent: 1. juni - 1. oktober: Tirsdag og fredag
kl. 15-17 og efter aftale

Leder: Jørgen Hansen

**Historisk Sogneforening
for Bovrup og Varnæs**

Formand: Anne Marie Jensen, Stenagervej 1 B,
Bovrup, 6200 Aabenraa, tlf. 74 68 03 17

Arkiv: Bovrup Aktivcenter,
Bytoften 13, Bovrup, 6200 Aabenraa

Åbent: Efter aftale

Leder: Knud Krog,
Blansvej 28, Bovrup, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 68 00 37

Løgumkloster Kommune

Historisk forening

for Løgumkloster Kommune

Formand: Vagn Lauritzen, Ved Dammen 56,
6240 Løgumkloster, tlf. 74 74 43 03 →

Arkiv: Mellemgade 4 st., 6240 Løgumkloster
 Åbent: Mandage kl. 19.30-21.00,
 lørdage kl. 10.00-12.00 samt efter aftale
 Leder: Frede Gotthardsen,
 Ringgade 15, 6240 Løgumkloster, tlf. 74 74 42 04

Nordborg Kommune

Lokalhistorisk Arkiv for Nordborg Kommune

Løjtetoft 32, 6430 Nordborg, tlf. 74 45 08 29
 Åbent: Mandag kl. 10-17,
 tirsdag og torsdag kl. 10-12
 Leder: Erik Manthei Nielsen,
 Fribjerg 32, 6430 Nordborg, tlf. 74 45 18 10

Egen Sogns Lokalhistoriske Forening

Formand: Peter Petersen, Møllevej 6,
 6430 Nordborg, tlf. 74 45 82 36
 Arkiv: Præstevænget 3E, Guderup,
 6430 Nordborg, tlf. 74 45 93 01
 Åbent: Torsdag kl. 16-18 og efter aftale
 Leder: Peter Petersen

Oksbøl Sogns Lokalhistoriske Arkiv

v/ Henning Wriborg, Apotekerhaven 1, 1.tv.,
 6430 Nordborg, tlf. 74 45 13 49

Nørre-Rangstrup kommune

Lokalhistoriske Forening for Agerskov Sogn

Formand: Niels E. Baunsgaard,
 Bovlund Bjergvej 17, 6535 Branderup J,
 tlf. 74 83 51 20
 Arkiv: Præstegårdsvej 9, 6534 Agerskov
 Åbent: Tirsdag kl. 15-17 og efter aftale
 (lukket i skoleferier)
 Leder: Niels E. Baunsgaard

Lokalhistorisk Forening for Arrild Sogn

Formand: Inger Rahbek Andersen,
 Hofmannsvej 3, Roost, 6535 Branderup,
 tlf. 74 83 43 84
 Arkiv: Skærbækvej 16, Arrild, 6520 Toftlund
 Åbent: Efter aftale
 Leder: Inger Rahbek Andersen

Branderup-Rurup Lokalhistoriske Forening

Formand: Niels Jørgen Petersen,
 Branderup Mark 3, 6535 Branderup, →

tlf. 74 83 52 76

Arkiv: Branderup Bygade 19, 6535 Branderup
 Åbent: Efter aftale
 Leder: Tage Willadsen,
 Branderup Mark 7, 6535 Branderup,
 tlf. 74 83 51 37

Lokalhistorisk Forening for Toftlund og Omegn

Formand: Tove Rasmussen,
 Østergade 41, 6520 Toftlund, tlf. 74 83 17 33
 Arkiv: Søndergade 56, 6520 Toftlund
 Åbent: Mandag kl. 16-18 og efter aftale
 Lukket i juli måned
 Leder: Tove Rasmussen

Lokalhistorisk forening for Bevtøft og Tirslund Sogne

Formand: Søren Kjær,
 Bevtøftvej 27, Tirslund, 6541 Bevtøft,
 tlf. 74 83 19 67
 Arkiv: Bevtøft skole,
 Krügersvej 45, 6541 Bevtøft
 Åbent: Mandag kl. 14.30-16.30
 Leder: Grethe Iversen,
 Hyrupvej 43, 6541 Bevtøft, tlf. 74 51 42 60

Rødning Kommune

Rødning lokalhistoriske Arkiv

Søndergyden 15, 6630 Rødning, tlf. 73 84 54 34
 Åbent: Tirsdag kl. 9-12 og
 torsdag kl. 14.30-17.00 og efter aftale
 Leder: Hans Carlo Jensen

Brændstrup Hjemstavnsforening

Formand: Ruth Jepsen,
 Bremvej 4, Brændstrup, 6630 Rødning,
 tlf. 74 82 16 82
 Arkiv: Brændstrup Hjemstavnsforening,
 Brændstrup Rødningvej 5A, 6630 Rødning
 Åbent: Efter aftale.
 Leder: Ruth Jepsen

Hjerting sogns historiske udvalg

Formand: Deth Block Jacobsen,
 Trøksvej 1, Hjerting, 6630 Rødning,
 tlf. 74 84 13 63
 Åbent: Efter aftale

Hygum lokalhistoriske Forening

Formand: Peter Fredslund,
Herredsfogedvej 13, Sdr. Hygum,
6630 Rødding, tlf. 74 84 53 05
Arkiv: Ribevej 61, Hygum, 6630 Rødding
Åbent: Hver tirsdag 1. okt. - 30. april kl. 15-17.
Leder: Frederik Olesen,
Grammingtoften 11, Sdr. Hygum,
6630 Rødding, tlf. 74 84 51 75

Lokalhistorisk forening for Jels sogn

Formand: Margit Falkenberg Ottosen,
Jelsvej 39, Grønnebæk, 6630 Rødding,
tlf. 74 55 22 45
Arkiv: Jels Torvet 2, Jels, 6630 Rødding
Åbent: Efter aftale
Leder: Niels Clausen,
Jels Toftevej 6, 6630 Rødding,
tlf. 74 55 30 50

Lintrup Sogns lokalhistoriske udvalg

v/Mogens Lorentzen,
Grønsevej 1, Foldingbro, 6660 Lintrup,
tlf. 74 85 53 45
Arkiv: Lintrup skole, Kirkepladsen 1,
6660 Lintrup
Åbent: 1. og 3. tirsdag i måneden kl. 16-18
og efter aftale.
Leder: Mogens Lorentzen

Skodborg Hjemstavnsforening

Formand: Kirsten Fynbo,
Rugtoften 43, Skodborg, 6630 Rødding,
tlf. 74 84 81 48,
Arkiv: Vestergade 3, Skodborg,
6630 Rødding, tlf. 74 85 01 04
Åbent: Onsdag kl. 9.30-12, torsdag
kl. 17.30-19.30 og efter aftale
Leder: Kristian Jørgensen, Engvej 21A,
Skodborg, 6630 Rødding, tlf. 74 84 81 11
E-post: skodborg-hjemstavnsarkiv@mail.tele.dk

Skrave Hjemstavnsforening

Formand: Karl Kristoffer Juhl, Skravevej 28,
Langetved, 6630 Rødding, tlf. 74 84 71 75
Arkiv: Skrave Skole
Åbent: 1. mandag i måneden kl. 19.30-20.30
(i vinterhalvåret) og efter aftale

Lokalhistorisk Forening

for Øster Lindet Sogn

Formand: Kaj Morten Frandsen,
Villavej 13, Ø. Lindet, 6630 Rødding,
tlf. 74 84 61 06
Arkiv: Stadionvej 5, Øster Lindet, 6630 Rødding
Åbent: 1. torsdag i måneden kl. 14-17 og
efter aftale
Leder: Jacob Holst, Terpvej 57, Ø. Lindet,
6630 Rødding, tlf. 74 84 64 20

Rødekrø Kommune

Lokalhistorisk Forening for Rødekrø Kommune

Formand: Ellen Jensen, Stationsvej 36,
Hovslund, 6230 Rødekrø, tlf. 74 66 44 04
Arkiv: Borgerhuset, Østergade 40C,
6230 Rødekrø
Åbent: Hver mandag kl. 15-17 og efter aftale
Leder: Ingrid Nissen, Overtoften 4, Genner,
6230 Rødekrø, tlf. 74 69 85 50

Skærbæk Kommune

Rejsby-arkivet

Formand: Niels L. Petersen,
Hovedvejen 33, Kærbølling, 6780 Skærbæk,
tlf. 74 75 33 64

Rømø lokalhistoriske Forening

Formand: Rosa Schmidt,
Ternevej 11, Havneby, 6792 Rømø,
tlf. 74 75 52 10
Arkivleder: Arne Jørgensen, Strømmen 10,
6792 Rømø, tlf. 74 75 63 47

Historisk Samfund i Brøns

v/Hans Chr. Boesen,
Astrupvej 66, 6780 Skærbæk

Historisk Forening for Skærbæk og Omegn

Formand: H. E. Sørensen, Melbyvej 27,
6780 Skærbæk, tlf. 74 75 17 04
Arkiv: Skærbækegnens Museum,
Storegade 47, 6780 Skærbæk.
tlf. 74 75 20 52
Åbent: Juni-oktober tirsdag-fredag
i museets åbningstid
Leder: Bodil Bjerre

Sundeved Kommune

Historisk Forening for Sundeved

Formand: Carl Peter Møller, Guldtoft 4, Avnbøl,
6400 Sønderborg, tlf. 74 46 14 40

Arkiv: Truenbrovej 21 A, Avnbøl,
6400 Sønderborg

Åbent: De første tre onsdage i måneden kl. 15-17,
sidste lørdag i måneden kl. 10-12 og efter aftale
Leder: Marie Hansen, Eckersbergvej 18, Blans,
6400 Sønderborg, tlf. 74 46 14 70

Selskabet for Nydamforskning

Formand: Vincent Jessen, Peberbjerg,
Skovbyvej 14, 6470 Sydals, tlf. 74 41 57 47

Arkiv: Truenbrovej 21A, Avnbøl,
6400 Sønderborg

Åbent: Efter aftale

Leder: Heddy Franke, Jomfrusti 11,
6400 Sønderborg, tlf. 74 42 63 82

Udstilling: Nydamhuset, Nydamvej 41,
Øster Sottrup, 6400 Sønderborg

Sydals Kommune

Lokalhistorisk forening for Kegnæs sogn

Formand: Bjarne Hansen, Storetoft 25, Kegnæs,
6470 Sydals, tlf. 74 40 51 85

Arkiv: Kegnæs Skole, Østerbyvej 11,
Kegnæs, 6470 Sydals

Åbent: 1. mandag i månederne apr. - sept.
kl. 18-19.30, hver mandag i månederne
okt. - marts kl. 18-19.30 eller efter aftale

Leder: Anna Hansen, Storetoft 25, Kegnæs,
6470 Sydals, tlf. 74 40 51 85

Tandslet Sogns Lokalhistoriske Forening

Formand: Kaj Jessen, Tandsbusk 39, Tandslet,
6470 Sydals, tlf. 74 40 77 49

Arkiv: Tandslet skole, Ertebjergvej 2, 6470
Sydals

Åbent: Torsdag kl. 19-21,
2. torsdag i hver måned kl. 14-21,
(lukket i skoleferien)

Leder: Sven Iversen, Østkystvej 117, Ertebjerg,
6470 Sydals, tlf. 74 40 77 85

Lysabild Sognehistoriske Forening

Formand: Viggo Vandkær Thomsen,
»Degne-gården«, Lysabildgade 1, Lysabild, →

6470 Sydals, tlf. 74 40 42 84 (kl. 9-10, 17-18)

Arkiv: Lysabild Skole, østfløjen,

Lysabildgade 2, Lysabild

Åbent: 1. torsdag i hver måned kl. 18-20 og
efter aftale med arkivlederen: Bent Bonefeld,
Mommarmarkvej 368, Mommarmark, 6470 Sydals,
tlf. 74 40 77 82

Lokalhistorisk Forening for Hørup sogn

Formand: Chresten A. Krogh,
Majbølvej 17, 6470 Sydals, tlf. 74 41 53 12

Arkiv: Hørup Centralskole, Vestervej 42,
Kirkehørup, 6470 Sydals

Åbent: Hver mandag eftermiddag i vinterhalv-
året og efter aftale med arkivlederen
Anna Kirstine Nielsen, Mjanghaiøj 11,
6470 Sydals, tlf. 74 41 52 65

Sønderborg Kommune

Lokalhistorisk Forening for Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg

Formand: Bent Lundt, Bjerggade 33,
6400 Sønderborg, tlf. 74 42 93 35

Lokalhistorisk Arkiv

for Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg

Formand: Kai Viggo Jørgensen,
H. P. Hanssensvej 2, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 42 61 19

Arkivafdeling: Asylvej 1, 6400 Sønderborg, tlf.
74 43 27 10

Åbent: Mandag kl. 9-12, onsdag kl. 15-17

Leder: H. C. Carstensen,
Sundquistgade 7, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 42 52 75

Arkivafdeling: Torvet 2, Ulkebøl,
6400 Sønderborg, tlf. 74 42 93 66

Åbent: Tirsdag kl. 10-12, onsdag kl. 19.30-21
og efter aftale

Leder: Sophie Rasmussen, Sneppevej 5,
Skovby, 6470 Sydals, tlf. 74 40 48 63

Tinglev Kommune

Lokalhistorisk Forening for Tinglev Kommune

Formand: Bent Pawlowski,
Nørreagervej 2, 6360 Tinglev,
tlf. 74 64 45 51 →

Lokalhistorisk arkiv for Tinglev kommune,
Tinglev Midt 2, 6360 Tinglev, tlf. 73 34 36 45
Åbent: Mandag-torsdag kl. 12-18, fredag og
lørdag kl. 10-13 (lørdag kun 1. sept.-30. april)
Leder: Ina Juhl

Tønder Kommune

Lokalhistorisk Forening for Tønder Kommune

Formand: Kaj Elkjær Larsen,
Grev Schacksvej 3, 6270 Tønder,
tlf. 74 72 20 20

Arkiv: Biblioteket, Richtsensgade 10,
6270 Tønder, tlf. 74 72 33 26

Åbent: Tirsdag kl. 13-18, onsdag-torsdag
kl. 13-17 og efter aftale (lukket i juli)

Leder: Vakant

Vojens Kommune

Lokalhistorisk Forening for Vojens Kommune

Formand: Preben F. Nørup,
Kædevænget 1, 6500 Vojens, tlf. 74 54 16 02
Arkiv: Møllerens Hus, Tørning Mølle, Tørning-
vej 7, Hammelev, 6500 Vojens, tlf. 74 50 70 31

Åbent: Tirsdag kl. 19-21, torsdag kl. 14-16
og efter aftale

Leder: Laurids Lund, Hovedgaden Vest 104,
Over Jerstal, 6500 Vojens, tlf. 74 54 73 45

Lokalhistorisk Forening for Jegerup sogn

Formand: Mathias Nørgaard, Haderslevvej 2,
6500 Vojens, tlf. 74 50 61 84

Arkiv: Jegerup skole, Bygaden 16, Jegerup,
6500 Vojens

Åbent: 1. mandag i måneden kl. 19-21

Leder: Kaj Sandholdt, Kærager 8, Jegerup,
6500 Vojens, tlf. 74 54 29 80

Lokalhistorisk Forening for Oksenvad Sogn og Omegn

Formand: Ernst K. Svennesen, Vadstedvej 10,
Oksenvad, 6560 Sommersted, tlf. 74 50 43 05

E-post: eksvennesen@pc.dk

Arkiv: Øster Lindetvej 5, Oksenvad,
6560 Sommersted

Åbent: Efter aftale.

Leder: Ernst K. Svennesen

Aabenraa Kommune

Ensted sogns lokalhistoriske forening

Formand: Niels H. Rossen,
Sdr. Hostrup Bygade 64, 6200 Aabenraa
Arkiv: Dybkærvej 2, Stubbæk, 6200 Aabenraa
Åbent: Torsdag kl. 14-16 og efter aftale
Leder: Frederik Daabeck, Ågade 12, Klipleve,
6200 Aabenraa, tlf. 74 68 81 25

Løjt lokalhistoriske Forening

Formand: Erling Madsen, Dybvighoved Møl-
levej 1, 6200 Aabenraa, tlf. 74 61 78 04
Foreningens billedarkiv er åbent efter aftale med
formanden.

Arkiv og Lokalmuseum: Rundemølle
Henv.: Erling Madsen, tlf. 74 61 78 04 eller
Jacob Holdt, tlf. 74 61 77 90

Aabenraa Byhistoriske Forening

Formand: Carlo Daus-Petersen, Kaholt 12,
6200 Aabenraa, tlf. 74 62 23 17

Biblioteker

Augustenborg Kommune

Augustenborg Kommunes biblioteker
6440 Augustenborg, tlf. 74 47 16 71
E-post: biblioteket@augustenborg.dk
Afdelinger i Augustenborg og Fynshav

Bov Kommune

Bov Bibliotek, Bovvej 4, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 34 54, fax 74 67 34 88
E-post: bov.bibliotek@bovkommune.dk
Internet: www.bovbibliotek.dk
Filial i Holbøl

Bredebros Kommune

Bredebros Bibliotek
6261 Bredebro, tlf. 74 71 14 28
Afdeling af Vestsønderjyllands Bibliotek
E-post: biblioteket@toender.dk
Internet: www.vestsoenderjyllandsbibliotek.dk

Broager Kommune

Sundeved & Broagerlands Biblioteker
Storegade 6 A, 6310 Broager, tlf. 74 44 16 13
E-post: biblioteket@broager.dk
Åbent: Mandag, tirsdag, torsdag og
fredag kl. 13-18, onsdag kl. 9-15
1. lørdag i måneden kl. 10-14

Christiansfeld Kommune

Christiansfeld Bibliotek
Nørregade 12, 6070 Christiansfeld
tlf. 74 56 18 37, fax 74 56 11 49

Gram Kommune

Gram Bibliotek, Østergade 10, 6510 Gram,
tlf. 73 82 11 90, fax 73 82 11 99
E-post: biblioteket@gramkom.dk

Gråsten Kommune

Gråsten Bibliotek
6300 Gråsten, tlf. 74 65 13 75, fax 74 65 03 95
E-post: graasten.bibliotek@graasten.dk
Internet: www.graasten.dk

Haderslev Kommune

Haderslev Bibliotek
Bispebroen 3, 6100 Haderslev,
tlf. 74 22 21 20, fax 74 22 21 33
E-post: biblioteket@haderslev.dk
Internet: www.haderslevbibliotek.dk
Åbent: Mandag-fredag kl. 10-18,
lørdag kl. 10-13

Højer Kommune

Højer Bibliotek, Digeskolen, 6280 Højer, →

tlf. 74 78 26 86

Afdeling af Vestsønderjyllands Bibliotek
Internet: www.vestsoenderjyllandsbibliotek.dk

Lundtoft Kommune

Felsted Bibliotek,
Sønderborgvej 137, Felsted, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 68 53 20
E-post: felsted@post2.tele.dk

Klipleve Bibliotek, Skolegade 12, Klipleve,
6200 Aabenraa, tlf. 74 68 78 37

Bovrup Bibliotek, Bytoften 13, Bovrup,
6200 Aabenraa, tlf. 73 32 30 11

Løgumkloster Kommune

Løgumkloster Bibliotek,
Storegade 16, 6240 Løgumkloster,
tlf. 74 74 30 42, fax 74 74 30 57
E-post: bibliotek@loegumkloster.dk
Åbent: Man.-ons. kl. 13-17.30, tors.-fre.
kl. 10-17.30, lør. kl. 10-12.30

Nordborg Kommune

Nordborg Bibliotek,
Løjtortoft, 6430 Nordborg,
tlf. 74 45 03 36, fax 74 45 08 20
E-post: bibliotek@nordborg.dk
Internet: www.nordborg.dk/biblioteket
Filial i Guderup

Nørre-Rangstrup Kommune

Nørre-Rangstrup Bibliotek,
Toldbodgade 8, 6520 Toftlund,
tlf. 73 21 22 33, fax 73 21 22 34

Rødding Kommune

Rødding Bibliotek Søndergyden 15,
6630 Rødding, tlf. 73 84 54 44
E-post: bibl@roedding.dk
Internet: www.roedbibl.dk
Åbent: Man. kl. 13-19, ons. og fre. kl. 13-17,
tirs. og tors. kl. 10-17, lør. okt.-marts kl. 10-13.
Uge 7, skolernes sommerferie, uge 42 samt mel-
lem jul og nytår: Man., ons. og fre.
kl. 13-17, tirs. og tors. kl. 10-15,
lør. i okt.-mar. kl. 10-13

RØDDING HØJSKOLE I SØNDERJYLLAND

lukker op for andre lande og med-
mennesker. Almene højskolekurser,
rejsekurser og emnekurser om
litteratur, sprog, musik, kunst, etik m.m.

Ring 74 84 22 84
og se vores hjemmeside
www.roedding-hoejskole.dk

Afdelingen i Jels,
Søndergade 25, 6630 Rødding,
tlf. 74 55 23 96
Åbent: Mandag kl. 14-16,
tirsdag kl. 16-18, torsdag og fredag kl. 15-17
Afdelingen i Skodborg, Søndergade 2, 6630
Rødding, tlf. 74 84 85 69
Åbent: Mandag og onsdag kl. 14-17,
torsdag kl. 17.30-19.30

Rødekre Kommune

Rødekre Bibliotek Vestergade 20,
6230 Rødekre, tlf. 74 66 26 23
Internet: www.roedekrobib.dk

Skærbæk Kommune

Skærbæk Bibliotek, Jernbanegade 2,
6780 Skærbæk, tlf. 74 75 17 80
Afdeling af Vestsønderjyllands Bibliotek
E-post: biblioteket@6780.dk
Internet: www.vestsoenderjyllandsbibliotek.dk

Sundeved Kommune

Sundeved & Broagerlands Biblioteker,
Skolevej 8, Vester Sottrup, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 46 74 30
E-post: biblioteket@sundeved.dk
Internet: www.sunbro.dk

Sydals Kommune

Sønderborg og Sydals Kommuners Biblioteker,
Vestervej 1-3, Hørup, 6470 Sydals,
tlf. 73 11 50 96, fax 74 41 60 73
E-post: sydalsfilial@sonderborg.dk

Sønderborg Kommune

Sønderborg og Sydals Kommuners Biblioteker,
Kongevej 19, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 42 26 31, fax 74 43 09 18
Internet: www.biblioteket.sonderborg.dk
Sekretariatet: Fax 74 42 26 18
Filialer: Ulkebøl, Torvet 1, tlf. 74 42 82 58
Dybbøl, Gl. Aabenraavej 20, tlf. 74 48 84 88
Sydals, Vestervej 1, 6470 Sydals, tlf. 73 11 50 96

Tinglev Kommune

Tinglev Bibliotek og Turistinformation
Tinglev Midt, 6360 Tinglev, tlf. 73 34 36 45

Bolderslev Lokalbibliotek
Smedefod 10A, 6392 Bolderslev,
tlf. 74 64 64 35

Bylderup-Bov Lokalbibliotek
Bylderup-Bov Bygade 17,
6372 Bylderup-Bov,
tlf. 74 76 21 41

Tønder Kommune

Vestsønderjyllands Bibliotek,
Richtsensgade 10, 6270 Tønder,
tlf. 74 72 33 26, fax 74 72 33 21
E-post: biblioteket@toender.dk
Internet: www.vestsoenderjyllandsbibliotek.dk

Vojens Kommune

Vojens Bibliotek,
Rådhuscentret 5, 6500 Vojens
tlf. 74 20 39 00, fax 74 20 39 10
E-post: biblioteket@vojens.dk

Aabenraa Kommune

Det sønderjydske Landsbibliotek,
Haderslevvej 3, 6200 Aabenraa,
tlf. 73 63 36 00, fax 74 62 14 80
E-post: dsl@dslbibl.dk
Internet: www.dslbibl.dk

TYSKE BIBLIOTEKER

Aabenraa

Deutsche Zentralbücherei Apenrade
Vestergade 30, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 62 11 58, fax 73 62 07 36
E-post: zentral@buecherei.dk
Internet: www.buecherei.dk
Åbent: Man. og tirs. kl. 10-18, ons. kl. 13-18,
tors. og fre. kl. 10-18, lør. kl. 10-13
Desuden 2 bogbusser

Haderslev

Deutsche Bücherei Hadersleben,
Åstrupvej 9, 6100 Haderslev,
tlf. 74 52 15 29, fax 74 52 15 29
E-post: hadersleben@buecherei.dk
Internet: www.buecherei.dk
Åbent: Mandag, tirsdag og
fredag kl. 10-12 og 14-17, torsdag kl. 10-12
og kl. 14-18. 1. lørdag i måneden kl. 10-13

Sønderborg

Deutsche Bücherei Sønderburg
Rønhaveplads 12, 6400 Sønderborg
tlf. 74 42 57 65, fax 74 42 57 69

E-post: sonderburg@buecherei.dk

Internet: www.buecherei.dk

Åbent: Mandag, tirsdag og fredag kl. 9-12.30 og
15-17, torsdag kl. 9-12.30 og kl. 15-18

l. lørdag i måneden kl. 10-13

Tinglev

Deutsche Bücherei Tingleff
Hovedgaden 100, 6360 Tinglev,
tlf. 74 64 35 77, fax 74 64 38 77

E-post: tingleff@buecherei.dk

Internet: www.buecherei.dk

Åbent: Mandag, tirsdag og fredag kl. 10-12 og
13.30-17, torsdag kl. 10-12 og 13.30-18

l. lørdag i måneden kl. 10-13

Tønder

Deutsche Bücherei Tønder
Popsensgade 6, 6270 Tønder, tlf. 74 72 33 59

Åbent: Mandag, tirsdag og fredag kl. 10-12 og
13.30-17, torsdag kl. 10-12 og 13.30-18

l. lørdag i måneden kl. 10-13

Frie skoler

Ungdoms- og efterskoler

Efterskoleforeningen**Foreningen af Frie Ungdoms- og Efterskoler**

Sekretariat: Vartov, Farvergade 27, opg. H,
1463 København K,

tlf. 33 12 86 80, fax 33 93 80 94

E-post: info@efterskole.dk

Formand: Lærer Anna Kolind,
Snevrevej 2, Højrup, Horne, 9850 Hirtshals,
Tlf. 98 94 96 77

Agerskov Ungdomsskole

Vellerupevej 25, 6534 Agerskov,
tlf. 74 83 33 15, fax 74 83 39 62

E-post: au.525300@skolekom.dk

Internet: www.agerskov-ungdomsskole.dk

Oprettet 1919 (hvilende 1930-42)

Forstander: Lars Kristensen

Broagerlands Efterskole

Dyntvej 113, 6310 Broager, tlf. 74 44 27 62

Oprettet 1992

Forstander: Jacob Hansen

Deutsche Nachschule Tingleff

Grønnevej 51, 6360 Tinglev,
tlf. 74 64 48 20, fax 74 64 48 79

E-post: nachschule@tingleff.dk

Internet: www.nachschule.dk

Oprettet 1951

Forstander: Bendix Brodersen

Dybbøl Efterskole

Ragebølskovvej 3, 6400 Sønderborg
tlf. 74 48 70 80, fax 74 48 70 81

Oprettet 1992

Forstander: Evelyn og
Erik Rosenbæk Bollerslev

Efterskolen Strand på Danebod

Færgevej 5, Fynshav, 6440 Augustenborg
tlf. 74 42 21 60

Oprettet 2001

Forstander: Lone Plesner

LØGUMKLOSTER HØJSKOLE

Lange kurser 3, 4, 5 måneder hvert forår
incl. studietur til Kina eller Sydafrika. Også
dagelever. Gode støttemuligheder. Ca. 40
korte kurser sommer og efterår. Få vores
program.

Løgumkloster Højskole

tlf. 74 74 40 40 Fax: 74 74 45 51

Email: info@lkhojskole.dk www.lkhojskole.dk

Emmerske Efterskole

Åbenråvej 14, St. Emmerske, 6270 Tønder,
tlf. 74 72 44 33

Internet: www.emmerskeefterskole.dk

Oprettet 1978

Forstanderpar: Mette og Niels Johansen

Frøslevlejrens Efterskole

Lejrvejen 85, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 66 44, fax 74 67 67 94

E-post: post@froeslevlejrens-efterskole.dk

Internet: www.froeslevlejrens-efterskole.dk

Oprettet 1996

Forstander: Bjarne Flyman

Gram Efterskole

Slotsvej 19-21, 6510 Gram,
tlf. 74 82 04 82, fax 74 82 03 94

Oprettet 1998

Forstander: Werner Sternberg

Højer Ungdomsskole

Nørrevej 68, 6280 Højer,
tlf. 74 78 21 40, fax 74 78 22 40

Oprettet 1951

Forstanderpar: Lone og Palle Pors

Kongeådalens Efterskole

Foldingbrovej 19, Dover, 6660 Lintrup,
tlf. 74 85 53 33, fax 74 85 50 00

E-post: info@keskole.dk

Internet: www.kongeaadalens-efterskole.dk

Oprettet 1979

Forstander: Jes Imer

Løgumkloster Efterskole

Tønder Landevej 6, 6240 Løgumkloster
tlf. 74 74 36 52

Oprettet 1951

Forstanderpar: Ulla og Jens Peter Rejkjær

Nordborg Slots Efterskole

6430 Nordborg, tlf. 74 45 15 28, fax 74 49 11 51
Oprettet 1922

Forstanderpar: Merete og Arley D. Bastiansen

Rejsby Europæiske Efterskole

Kogsvej 3, 6780 Skærbæk,
tlf. 74 75 36 22, fax 74 75 30 04

Oprettet 1994

Forstander: Thorsten Matthiesen

Rens Ungdomsskole

Pebersmarkvej 21, Rens, 6372 Bylderup-Bov,
tlf. 74 64 83 70

Oprettet 1921

Forstander: Olav Velds

Rinkenæs Efterskole

Sejrsvej 100, Rinkenæs, 6300 Gråsten
tlf. 74 65 13 08, fax 74 65 36 08

E-post: post@rinkenaes.dk

Internet: www.rinkenaes.dk

Oprettet 1952

Forstanderpar: Lis og John Østergaard

Skamlingsbanke Ungdomsskole

G1. Skamlingvej 1, 6093 Sjølund, tlf. 75 57 40 26

Internet: www.skamling.dk

Oprettet 1955

Forstander: Ole-Kristian Warthoe

Sommersted Ungdomsskole

Talind 2, 6560 Sommersted,
tlf. 73 50 40 40, fax 74 50 49 55

E-post: su@sommersted-ungdomssk.dk

Internet: www.sommersted-ungdomssk.dk

Oprettet 1951

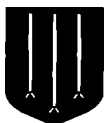
Forstander: Torsteen Nielsen

Sundeved Ungdomsskole

Storegade 5, Bovrup, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 68 03 11

De fleste kender Skærbæk og alle kender Rømø

*...og vi synes selv, at vi er værd
at lære nærmere at kende,
fordi vi har meget at byde på!*

Skærbæk Kommune

Storegade 51 · 6780 Skærbæk
Telefon 73 95 95 95 · Fax 73 95 95 73
www.skaerbaek.dk

Internet: www.sundeved-ungdomsskole.dk
 Oprettet 1957
 Forstander: Bjarne Ebbesen

Sønderjyllands Idræts- og Naturefterskole
 Idrætsvej 23, 6240 Løgumkloster,
 tlf. 74 74 49 90, fax 74 74 59 90
 E-post: sine@sine.dk - Internet: www.sine.dk
 Oprettet 1997
 Forstander: René Jacobsen

Vojens Ungdomsskole
 Ungdomsskolevej 8, 6500 Vojens,
 tlf. 74 54 11 29, fax 73 20 22 09
 E-post: bjarnef@post9.tele.dk
 Internet: www.vojens-ungdomsskole.dk
 Oprettet 1939
 Forstander: Bjarne Friis Pedersen

Aabæk Efterskole
 Jørgensgård Skovvej 101, 6200 Aabenraa,
 tlf. 74 62 50 63, fax 74 62 53 55
 Oprettet 1970
 Forstander: Jørgen Kusk

Højskoler

Løgumkloster Højskole
 Brorsonsvej 2, 6240 Løgumkloster,
 tlf. 74 74 40 40, fax 74 74 45 51
 E-post: info@lkhojskole.dk
 Internet: ww.lkhojskole.dk
 Oprettet 1960
 Forstandere: Vita og Bent Andreassen

- **Kursus & konferencecenter**
- **Festlokaler til enhver begivenhed**
- **Al slags mad ud af huset**

RESTAURANT & KURSUSCENTER
 Haderslevvej 7 • 6200 Aabenraa • Tel. 7462 2848 • Fax. 7463 1248
Folkehjem@mail-telia.dk • Se mere på www.folkehjem.dk

Rødding Højskole
 Flors Allé 1, 6630 Rødding,
 tlf. 74 84 22 84
 Oprettet 1844
 Forstander: Annemarie Morris

Rønshoved Højskole
 Højskolevej 4, Rønshoved, 6340 Kruså,
 tlf. 74 60 83 18, fax 74 60 85 46
 E-post: info@ronshoved.dk
 Internet: www.ronshoved.dk
 Oprettet 1921
 Forstanderpar: Thue og Nina Kjærhus

Idrætshøjskolen i Sønderborg
 6400 Sønderborg, tlf. 74 42 18 48,
 fax 74 42 17 89
 E-post: admin@ihs.dk
 Internet: www.ihs.dk
 Oprettet 1952
 Forstander: Michael Willemar Svanøe

Musik og Teaterhøjskolen
 Herredstedgade 6-8, 6520 Toftlund,
 tlf. 74 83 01 04
 E-post: kontor@musikogteater.dk
 Internet: www.musikogteater.dk
 Oprettet 1984
 Forstander: Karsten Biering Dressø

Højskolen Østersøen
 Flensborgvej 50, 6200 Aabenraa,
 tlf. 74 62 47 00, fax 74 62 47 01
 E-post: adm@hojoster.dk
 Internet: www.hojoster.dk
 Oprettet 1993
 Forstanderpar: Peter Buhmann

Husholdningsskoler og håndarbejdsskoler

Kost & Tekstilskolen
 Præstegårdvej 11, 6630 Rødding
 tlf. 74 84 25 00, fax 74 84 25 08
 E-post: mail@kostogtekstilskolen.dk
 Internet: www.kostogtekstilskolen.dk
 Oprettet 1981
 Forstander: Jette Christensen

Kirkemusikskoler

Løgumkloster Kirkemusikskole

Vestergade 9-13, 6240 Løgumkloster

tlf. 74 74 40 70, fax 74 74 53 11

E-post: lkms@km.dk

Internet: www.locus-dei.dk

Telefontid: Mandag-torsdag kl. 8.30-12.30 samt

tirsdag, onsdag og torsdag kl. 13.30-15.30

Rektor: Peter Langberg

Horsens, Odense, Tarm og

Klokkenistafdeling, tlf. 74 74 40 70

Erhvervsskoler

BUSINESS COLLEGE SYD

Mommark Handelskostskole

Sønderborg Handelsskole

Mommarkvej 376, 6470 Sydals, tlf. 74 40 79 13

Sdr. Landevej 30, 6400 Sønderborg,

tlf. 73 42 55 25

Direktør: Jens Schultz

Afdelingsforstander: Karen Marie Madsen

Afdelingsforstander: Anna-Lise Foverskov

Økonomi- og administrationschef:

Bente E. Jensen

EUC SYD

Grundtvigs Allé 88, 6400 Sønderborg

tlf. 74 12 42 42, fax 74 12 42 00

F L E N S B O R G

AVIS

Tættere på i grænselandet

Tlf. 00 49-4 61 / 50 45-0

www.flensborg-avis.de

Med uddannelsessteder i Aabenraa, Tønder,

Haderslev og Sønderborg

Direktør: Finn Karlsen

Gråsten Landbrugsskole

Fiskbækvej 15, 6300 Gråsten

tlf. 74 65 10 24, fax 74 65 06 24

E-post: adm@graastenls.dk

Internet: www.gl.dk

Oprettet 1924

Forstander: Peder Damgaard

IBC International Business College

Dronning Margrethesvej 6-12, 6200 Aabenraa

Dagskolen: Tlf. 72 24 16 60

Kursus Center: Tlf. 72 24 17 60

Fax 73 62 73 01

Direktør: Torben Jessen

Skolen for Social- og Sundhedsuddannelser

Bjergparken, Postboks 120, Bjerggade 4M,

6200 Aabenraa, tlf. 73 33 43 00, fax 73 33 43 01

E-post: sosu@sosu-aabenraa.dk

Internet: sosu-aabenraa.dk

Tønder Handelsskole

Martin Hammerichsvej 2, 6270 Tønder

tlf. 74 72 43 53, fax 74 72 05 84

E-post: toendhs@toendhs.dk

Internet: www.toha.dk

Gymnasier og voksen-uddannelsescentre

Gymnasier

Amtsgymnasiet i Sønderborg

Grundtvigs Allé 86, 6400 Sønderborg

tlf. 74 42 05 01, fax 74 43 32 38

E-post: ags@amts gym-sdbg.dk

Internet: www.amts gym-sdbg.dk

Rektor: Birgitte Vedersø

Deutsches Gymnasium**für Nordschleswig**

Svinget 26-28, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 62 26 36, fax 74 62 76 60
Rektor: Ilse Friis

Haderslev Katedralskole

Christiansfeldvej 31, Postboks 135,
6100 Haderslev,
tlf. 74 52 27 21, fax 74 53 46 27
E-post: adm@haderslev-gym.dk
Internet: www.haderslev-katedralskole.dk
Rektor: Lars Kofoed-Jensen

Studenterkurset og**Kostskolen i Sønderjylland**

Vestergade 8, 6520 Toftlund
tlf. 74 83 20 62, fax 74 83 20 63
Rektor: Niels Leth Sørensen
Afdelingsinspektør: Hans Erik Erichsen

Sønderborg Gymnasium og HF

Kongevej 37, 6400 Sønderborg
tlf. 74 42 34 27, fax 74 42 80 27
E-post: sg@sndrborg-gym.dk
Internet: www.sndrborg.gym.dk
Rektor: Karl Kristian Højberg

Tønder Gymnasium og HF

Astronom Hansens Gade 9,
Postboks 143, 6270 Tønder,
tlf. 74 72 10 28, fax 73 61 33 97
Rektor: Jesper Vildbrad

Aabenraa Gymnasium og HF

Forstallé 14, Postboks 50, 6200 Aabenraa
tlf. 74 62 23 11, fax 74 62 33 24
E-post: skolen@aabgym.dk
Internet: www.aabgym.dk
Rektor: Ole Daneved

Voksenuddannelsescentre**VUC Sønderjylland**

Simmerstedvej 1, 2.sal, 6100 Haderslev,
tlf. 73 61 33 33, fax 73 61 33 99
E-post: post@vucsyd.dk
Forstander: Hans Jørgen Hansen

VUC Sønderjylland Tønder afdeling

Richtsensgade 12, 6270 Tønder,
tlf. 73 61 33 35, fax 73 61 33 97
E-post: toender@vucsyd.dk
Leder: Jette Thomsen

VUC Sønderjylland Gram afdeling

Åvej 3, 6510 Gram,
tlf. 73 61 33 31, fax 73 61 33 94
E-post: gram@vucsyd.dk
Afdelingsforstander: Hans Pilegaard

VUC Sønderjylland Haderslev afdeling

Christiansfeldvej 31D, 6100 Haderslev
tlf. 73 61 33 32, fax 73 61 33 95
Simmerstedvej 1, 1. sal, 6100 Haderslev
tlf. 73 61 33 37, fax 73 61 33 99
E-post: haderslev@vucsyd.dk
Forstander: Hans Jørgen Hansen

VUC Sønderjylland Sønderborg afdeling

Sct. Jørgens Skole, Asylvej 16-18,
6400 Sønderborg, tlf. 73 61 33 34, fax 73 61 33 96
Leder: Torben Bjerring

VUC Sønderjylland Aabenraa afdeling

Nygade 20, 6200 Aabenraa
tlf. 73 61 33 36, fax 73 61 33 98
E-post: aabenraa@vucsyd.dk
Leder: Torben Bjerring

Videregående uddannelser

CVU Sønderjylland**(Center for videregående Uddannelse)**

Lembckesvej 3-7, 6100 Haderslev,
tlf. 73 22 24 00, fax 73 22 24 44
E-post: cvu@cvusonderjylland.dk
Internet: www.cvusonderjylland.dk
Professionsbacheloruddannelser:
Lærer
Pædagog
Sygeplejerske

→

Ernæring og Sundhed
Grafisk Kommunikation
Efter- og Videreuddannelse
Udvikling og Forskning
Projekt- og konsulentafdeling

Den Sønderjyske Sygeplejeskole
Agervang 2, 6400 Sønderborg
tlf. 74 43 65 30, fax 74 42 50 16

Design Seminariet
Søndergade 21, 6280 Højer
tlf. 74 78 27 33, fax 74 78 92 25

Aabenraa Pædagogseminarium
Dr. Margrethesvej 11-13, 6200 Aabenraa
tlf. 74 62 40 06, fax 74 62 27 03
E-post: padagog@cvusonderjylland.dk
Studierektor: Peder Andersen

Turistforeninger

Samvirkende danske Turistforeninger
Formand: Palle Ømark,
Violvej 4, 3050 Humlebæk, tlf. 49 19 23 25
Internet: www.sdt.dk
Sekretariat: Skeelslund, 9440 Aabybro
tlf. 98 24 47 33

Turist-Marketing Sønderjylland
H. P. Hanssens Gade 5, 6200 Aabenraa,
tlf. 73 31 20 20, fax 73 31 20 21
Formand: Amtsdirektør Niels Johannesen
Leder: Michael Hansen

Augustenborg Turistbureau
Storegade 28, 6440 Augustenborg
tlf. 74 47 17 20, fax 74 47 28 99
E-post: info@visitaugustenborg.com
Internet: www.visitaugustenborg.com
Bureauleder: Jonna Schmidt Hansen

Turistforeningen for Christiansfeld og Omegn

Formand: Charlotte Szocska,
Frørupvej 15, 6070 Christiansfeld,
tlf. 74 56 80 00
Bureau: Kongensgade 9A, 6070 Christiansfeld,
tlf. 74 56 16 30, fax 74 56 32 18
E-post: turist@christiansfeld.dk
Internet: www.christiansfeld.com

Gram Turistinformatiøn
Østergade 10, 6510 Gram,
Leder: Lisbeth Bløde,
tlf. 73 82 11 90, fax 73 82 11 99
E-post: visitgram@gramkom.dk

Haderslev Turistforening
Formand: Flemming Hansen, Kreditbanken,
Nørregade 13, 6100 Haderslev
Bureau: Honnørkajen 1, 6100 Haderslev,
tlf. 74 52 55 50
Turistchef: Kerstin Petersen

Højer Turistbureau
Møllegade 12, 6280 Højer,
tlf. 74 78 29 93, fax 74 78 28 93
E-post: info@visithoejer.dk

Nordborg Turistbureau
Stationsvej 14, 6430 Nordborg,
tlf. 74 45 05 92, fax 74 45 05 96
E-post: info@nordborg.dk
Internet: www.visitals.dk
Bureauleder: Lene Østergaard

Turistforeningen for Rødding Kommune
Formand: Conni B. Tetens, Haraldsholmvej 7,
Jels, 6630 Rødding, tlf. 74 55 25 35
Bureau: Midtsønderjyllands Turistbureau,
Møllegade 5, Jels, 6630 Rødding,
tlf. 74 55 21 10, fax 74 55 32 77
Leder: Lone Skøtt

Rømø-Skærbæk Turistforening
Formand: Henning Schmidt, Elmevej 14,
6780 Skærbæk, tlf. 74 75 15 10
Bureau: Havnebyvej 30, Tvismark,
6792 Rømø, tlf. 74 75 51 30
Turistchef: Bodil Glistrup, →

Havnebyvej 30, 6792 Rømø, tlf. 74 75 51 30
E-post: romo@romo.dk

Sydals Turistbureau

Kegnæsvej 52, Skovby, 6470 Sydals,
tlf. 74 40 47 11, fax 74 40 47 12
E-post: info@visitsydals.com
Internet: www.visitsydals.com
Bureauleder: Conni Ernst

Ferieregion Sønderborg

Sønderborg Turistbureau
Rådhusortet 7, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 42 35 55, fax 74 42 57 47
E-post: info@visitsonderborg.com
Internet: www.visitsonderborg.com
Turistudviklingschef: Lisbet Holm Møller

Tønder Turistforening

Formand: Bent Schulz, Skibbroen 6, 1. sal,
6270 Tønder, tlf. 74 72 57 31
Bureau: Torvet 1, 6270 Tønder, tlf. 74 72 12 20
Turist- og centerchef: Lis Langelund-Larsen

Vojens Turistforening

Formand: Ove Soltendick,
Spætmejsvej 3, 6500 Vojens
Vojens Turistbureau: Stadionallé 10,
6500 Vojens, tlf. 74 20 39 70
E-post: turist@vojens.dk
Internet: www.vojens.dk
Turistchef: Lone Nissen

Turistforeningen for Aabenraa og Omegn

Formand: Bjarne Kock, tlf. 74 62 86 84
Bureau: H. P. Hanssens Gade 5, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 62 35 00
Turistchef: William Klinker

Vandrerhjem

Danhostel Enderupskov Vandrerhjem

Ribelandsvej 30, 6510 Gram
tlf. 74 82 17 11, fax 74 82 07 82

Danhostel Haderslev Vandrerhjem

Erlevvej 34, 6100 Haderslev
tlf. 74 52 13 47, fax 74 52 13 64
E-post: haderslev@danhostel.dk

Danhostel Jels Idrætscenter og Vandrerhjem

Ørstedvej 10, Jels, 6630 Rødding
tlf. 74 55 28 69, fax 74 55 31 07
Centerleder: Helle og Peder Johansen

Danhostel Rudbøl Vandrerhjem

Rudbølvej 21, Rudbøl, 6280 Højer
tlf. 74 73 82 98, fax 74 73 80 35
E-post: danhostelrudb@mail.tele.dk
Internet: www.danhostel.dk/rudboel

Danhostel Sønderborg Vandrerhjem

Kærvej 70, 6400 Sønderborg
tlf. 74 42 31 12, fax 74 42 56 31
E-post: sonderborg@danhostel.dk
Internet: www.danhostel.dk/sonderborg

Danhostel Tønder Vandrerhjem

»Kogsgården«, Sønderport 4, 6270 Tønder
tlf. 74 72 35 00, fax 74 72 27 97
E-post: toender@danhostel.dk
Internet: www.tonder-net.dk/danhostel

Danhostel Sønderborg/Vollerup

»Abildgården«, Mommarkvej 17 og 22,
6400 Sønderborg,
tlf. 74 42 39 90, fax 74 42 52 90
E-post: vollerop@post1.tele.dk
Internet: www.visit-sonderborg.dk

Danhostel Aabenraa Vandrerhjem

Sønderskovvej 100, 6200 Aabenraa
tlf. 74 62 26 99, fax 74 62 29 39

Museer m.v.

Augustenborg Slot

Slotskirken, slotsparken og minimuseet
er åbent året rundt i dagtimerne.
Guidede rundvisninger for grupper
Henv. til Augustenborg Turistbureau,
Storegade 28, 6440 Augustenborg,
tlf. 74 47 17 20

Banegården Kunst & Kultur

Jernbanegade 2, 6200 Aabenraa, tlf. 74 62 74 20

Bevandingsmøller

Ballum Enge, 6261 Bredebro

Udstilling 1. maj - 1. okt.

tlf. 74 75 18 06 eller 74 71 62 68

Bov Museum

„Oldemorstof“, Bovvej 2A, 6330 Padborg,

tlf. 74 67 51 50

Åbent: 1. april-31. okt. tirsdag-fredag kl. 10-16,

lørdag-søndag og helligdage kl. 14-17

Besøg uden for disse tider modtages efter aftale

Bronzealderhuset

Syd for Brdr. Grams Fabrikker, 6500 Vojens

Brødremenighedens Museum

Enkehuset, Nørregade 16, 6070 Christiansfeld.

Åbent: 1. juni-31. aug. tirsdag-søndag kl. 14-17

Besøg uden for disse tider efter

aftale med Ella de Molade,

Lindegade 3, 6070 Christiansfeld,

tlf. 74 56 12 37

Cathrinesminde Teglværksmuseum

Illerstrandvej 7, 6310 Broager,

tlf. 74 44 94 74, fax 74 44 17 20

E-post: cmt@cathrinesminde.dk

Åbent: 30. marts-30. apr. kl. 10-16,

1. maj-31. aug. kl. 10-17, 1. sept.-2. nov.

kl. 10-16, mandag lukket

Rundvisninger kan bestilles, minimum en uge i forvejen

Christiansdal Vandkraftanlæg

Christiansdalvej, Hammelev, 6500 Vojens

Christiansfeld Apoteker Have

Lindegade 21, 6070 Christiansfeld,

tlf. 74 56 13 14

Danfoss Universe

Mads Patentvej 1, Elsmark, 6430 Nordborg,

tlf. 74 88 95 00, fax 74 88 95 01

Information, booking af besøg og arrangementer

tlf. 74 88 74 88

E-post: info@danfossuniverse.com

Internet: www.danfoss-universe.com

Åbent: 1. apr.-1. okt. man.-søn. kl. 10-18

Specialarrangementer for skoleklasser efter aftale

Danmarks Mekaniske Dukkemuseum

Havnebyvej 227, 6792 Rønmø,

tlf. 74 75 50 13, fax 74 75 50 14

Dansk Klokkemuseum

Over Lerte Kirke, Farrisvej 12,

6560 Sommersted,

tlf. 62 21 39 68 eller 75 42 38 73

Åbent: 1. maj-23. okt. onsdag-søndag kl. 13-17

Deutsches Museum Nordschleswig

Rønhave Plads 12, 6400 Sønderborg,

tlf. 74 43 54 23

Åbent: tirsdag kl. 14.00-16.00 og

fredag kl. 10.00-12.00

Dybbøl Mølle

Dybbøl Banke 7, 6400 Sønderborg,

tlf. 74 48 90 00, fax 74 48 99 22

E-post: info@dybboel-moelle.dk

Åbent: 18. apr.-30. sept. kl. 10-17,

i påsken kl. 10-16,

i skolernes efterårsferie alle dage kl. 10-17

Egns- og Landbrugsmuseet i Egen

Sebbelundvej 26, Egen,

6430 Nordborg,

tlf. 74 45 89 19

Ehlers-Samlingen

Slotsgade 20,

6100 Haderslev,

tlf. 74 53 08 58

Åbent: 1. juni-31. aug. tirs.-fre. kl. 10-17,

lør.-søn. kl. 13-17, 1. sept.-31. maj, tirs.-søn. og

helligdage kl. 13-17. Mandage lukket

Besøg eller studier herudover kan aftales

Elstrup Mølle museum

Fynshavvej 12, Elstrup, 6430 Nordborg,

tlf. 74 45 89 89

E-post: linow@post7.tele.dk

FN-Museet

Frøslevlejren, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 68 55

Åbent: 1. april-31. okt. daglig kl. 9-17

Frøslevlejrens Museum

Lejrvej 83, Frøslev, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 65 57, fax 74 67 60 77

E-post: froeslevlejrensmuseum@mail.tele.dk

Åbent: tirsdag-fredag kl. 9-16,
lørdag-søndag og helligdage kl. 10-17,
18. juni-10. aug. hver dag kl. 10-17
December og januar lukket

Genforenings- og Grænsemuseet

Koldingvej 52, Frederikshøj,
Postboks 58, 6070 Christiansfeld,
tlf. 75 57 30 03

E-post: info@genforeningsmuseet.dk

Internet: www.genforeningsmuseet.dk

Åbent: 1. juni-31. aug. tirsdag-søndag kl. 10-17

Gram Lergrav

Midtsønderjyllands Museum,
Lergravsvej 2, 6510 Gram, tlf. 74 82 10 00
Lergraven er altid tilgængelig

Gram Slotspark

Slotsvej, 6510 Gram

Haderslev Domkirke

Domkirkepladsen, 6100 Haderslev,
tlf. 73 52 36 45

Haderslev Museum

Dalgade 7, 6100 Haderslev,
tlf. 74 52 75 66, fax 74 53 40 14

E-post: mail@haderslev-museum.dk

Internet: www.haderslev-museum.dk

Åbent: 1. juni-31. aug. tirsdag-søndag kl. 10-16,
1. sept.-31. maj tirsdag-søndag kl. 13-16, man-
dag lukket

Historiecenter Dybbøl Banke

Dybbøl Banke 16, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 48 90 00, fax 74 48 99 22

E-post: historiecenter@1864.dk

Internet: www.1864.dk

Åbent: 18. april - 30. sept. kl. 10-17,
påsken kl. 10-16, skolernes efterårsferie
alle dage kl. 10-17

Hjemmeværnsmuseet

Barak H2, Lejrvej 101, Frøslevlejren,
6330 Padborg, tlf. 74 67 68 38,
fax 74 67 60 17

E-post: museet@hvjv.dk

Internet: www.hjemmevaernsmuseet.dk

Åbent: 1. marts-30. nov. alle dage kl. 9-17
Rundvisning og foredrag aftales på
tlf. 74 67 68 38 eller 74 67 65 58

Hjemsted Oldtidspark

Museum samt aktivitets- og oplevelsespark
Hjemstedvej 60, 6780 Skærbæk,
tlf. 74 75 08 00, fax 74 75 08 42

Åbent: 1. marts-31. dec. Mandag lukket.
4. juli-14. aug. åbent alle dage.

E-post: oldtidspark@hjemsted.dk

Internet: www.hjemsted.dk

Den levende Landsby

Hygum Hjemstavngård

Ribevej 74, Sdr. Hygum, 6630 Rødding,
tlf. 74 84 55 66, fax 74 84 55 66

Åbent: medio juni-ultimo aug. tirsdag-søndag
kl. 11-16.30 og efter aftale. Mandag lukket.

Højer Mølle- og marskmuseum

Møllegade 13, 6280 Højer,
tlf. 74 78 29 11, fax 74 78 29 11

Åbent: 1. april-31. okt. kl. 10-16

Lejrskole- og gruppebesøg uden for
åbningstiden kun efter aftale på
tlf. 74 78 29 11

Jacob Michelsens Gård i Kolstrup

Aabenraa Museum, H. P. Hanssensgade 33,
6200 Aabenraa, tlf. 74 62 26 45

Åbent: Ved bageweekender og
efter aftale med Aabenraa Museum,
tlf. 74 62 26 45

Jels Mølle

Jels Møllegade 5, Jels, 6630 Rødding,
tlf. 74 55 21 10

Jørgen Riecks Arkæologiske Samling

Egebjergvej, Svenstrup, 6430 Nordborg,
tlf. 74 45 05 92

Klosterkirkegården

Præstegade, 6100 Haderslev

Kunstmuseet Brundlund Slot

6200 Aabenraa,
tlf. 74 63 36 49, fax 74 63 24 07
E-post: kunstmuseet@aabenraa.com.dk
Internet: www.brundlund-slot.dk
Åbent: Tirsdag-søndag kl. 11-17

Landbrugsmuseet

Kalvetofte 1, Ullerup, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 46 11 04

Lorenzens Gård

Nørrevej 29, Bådsbøl-Ballum, 6261 Bredebro,
tlf. 74 71 61 11
Åbent: Hver dag i juli måned kl. 14-18

Løgumkloster Kirke og Kloster

Slotsgade 11, 6240 Løgumkloster, tlf. 74 74 52 40

Midtsønderjyllands Museum

Gram Slot, 6510 Gram, tlf. 74 82 10 00,
fax 74 82 04 23, aften evt. 74 82 24 24
Åbent: 1. maj-31. aug. kl. 10-17, mandag lukket
1. sept.-30. april tirsdag-lørdag kl. 13-16,
søn- og helligdage kl. 10-16, mandag lukket

Museet Holmen

Østergade 13, 6240 Løgumkloster,
tlf. 74 74 41 65, fax 74 74 41 22
E-post: info@museetholmen.com
Skiftende kunst- og kulturhistoriske udstillinger

Museet på Sønderborg Slot

6400 Sønderborg, tlf. 74 42 25 39, fax 74 43 06 55
E-post: mss@sja.dk
Kontortid: Mandag-torsdag kl. 8-15,
fredag kl. 8-13
Åbent: 1. apr.-30. apr. kl. 10-16, mandage lukket
1. maj-30. sept. alle dage kl. 10-17, 1. okt.-
31. mar. tirs.-søn. kl. 13-16, mandage lukket.
I ferier og helligdage ekstra åbent.

Nationalmuseets

Kommandørgård

Juvrevej 60, Toftum, 6792 Rødmø, tlf. 74 75 52 76
Åbent: Påskeåbent fra palmesøndag til lørdag
efter påskedag kl. 10-15, 1. maj-30. sept.
kl. 10-18, 1.-31. okt. kl. 10-15. Mandage lukket

Naturcentret Tønnisgård

Havnebyvej 30, Tvismark, 6792 Rødmø,
tlf. 74 75 52 57
E-post: tonnisgaard@romo.dk
Internet: www.tonnisgaard.dk

Orion Planetarium

Søvej 36, Jels, 6630 Rødding, tlf. 74 55 24 00
Internet: www.orionplanetarium.dk

Rødmø Minimuseum

Havnebyvej 30, Tvismark, 6792 Rødmø

Skærbæk Museum

Storegade 47, 6780 Skærbæk,
tlf. 74 75 20 52/28 95 10 96
Åbent: 20. maj-23. okt. tirs.-fre. kl. 10-16,
1. weekend i hver måned kl. 14-16

Slesvigske Vognsamling

Simmerstedvej 1, 6100 Haderslev

Sønderjydsk Brandværnsmuseum

Fabriksvej 5, 6510 Gram, tlf. 74 82 24 95
Internet: www.frivillige-brandvaern.dk
Åbent: 1. maj-31. aug. søndag-fredag kl. 10-16,
lørdag efter aftale
Post til formand Kjeld Theilgård,
Bramdrup Vestergade 11, 6100 Haderslev

Sønderjyllands Kunstmuseum

Kongevej 51, 6270 Tønder,
tlf. 74 72 89 89, fax 74 72 89 80
E-post: museerne_toender@sja.dk
Internet: www.sonkunst.dk
Åbent: 1. juni-31. aug. alle dage kl. 10-17,
1. sept.-31. maj tirsdag-søndag kl. 10-17

Tønder Museum

Kongevej 51, 6270 Tønder,
tlf. 74 72 89 89, fax 74 72 89 80

→

E-post: museerne_toender@sja.dk
 Internet: www.tondermuseum.dk
 Åbent: 1. juni-31. aug. alle dage kl. 10-17,
 1. sept.-31. maj tirsdag-søndag kl. 10-17

Tønder Museums Byaneks

Drøhses Hus,
 Storegade 14, 6270 Tønder,
 tlf. 74 72 49 90
 Internet: www.tondermuseum.dk
 Åbent: 1. april-31. dec. mandag-fredag
 kl. 10-17, lørdag kl. 10-13, 1. lørdag i måneden
 kl. 10-15

Tøndermarskens Naturcenter

Stensbækvej 29, 6510 Gram,
 tlf. 74 78 92 22
 E-post: lindet@sns.dk

Tørning Mølle

Tørningvej, Hammelev, 6500 Vojens,
 tlf. 74 50 76 57

Vibæk Vandmølle

Vibæk Mølle 3, 6470 Sydals

Wellings Landsbymuseum

Mejlbyvej 10, 6660 Lintrup,
 tlf. 74 85 52 86

Zeppelin Museet

Gasværkvej 1, 6270 Tønder,
 tlf. 74 72 72 54, fax 74 72 72 55
 E-post: zeppelin@zeppelin-museum.dk
 Internet: zeppelin-museum.dk
 Åbent: maj - okt. lørdag-søndag kl. 12-17

Aabenraa Museum

H.P. Hanssens Gade 33, 6200 Aabenraa,
 tlf. 74 62 26 45, fax 74 63 29 50
 Åbent: 1. juni-31. aug. tirsdag-søndag kl. 10-16,
 1. sept.-31. maj tirsdag-søndag kl. 13-16

Museer m.v. i Sydslesvig

BREDSTED

Naturcentrum Nordfrisland
 Bahnhofstr. 23, D-25321 Bredstedt,
 tlf. 04671/4555
 Åbent: maj-okt. mandag-lørdag kl. 14-17
 eller efter aftale

DANEVIRKE

Danevirke Museum
 Ochsenweg 5, D-24867 Dannewerk,
 tlf. 04621/37814, fax 04621/31025
 E-post: danevirke@syfo.de
 Åbent: 15. febr.-25. marts og
 26. okt.-30. nov. tirsdag-søndag kl. 10-16,
 26. marts-25. okt. tirsdag-fredag kl. 9-17,
 lørdag-søndag og helligdage kl. 10-18.
 1. dec.-14. febr. vinterlukket

EGERNFØRDE

Det gamle rådhus
 Rathausmarkt 8, D-24340 Eckernförde,
 tlf. 04351/712547 + 48, fax 04351/712549
 Åbent: maj-okt. tirsdag-lørdag kl. 10-12.30
 og 14.30-17, søndag kl. 11-17,
 helligdage kl. 14.30-17. Nov.-april
 tirsdag-lørdag kl. 14.30-17, søndag kl. 11-17,
 helligdage kl. 14.30-17.
 Lukket 24., 25. og 26. dec. samt 1. jan.

FLENSBORG

„Museumsbjerget“
 Museumsberg 1, D-24937 Flensburg,
 tlf. 0461/852956, fax /852993
 E-post: museumsberg@flensburg.de
 Åbent: Nov.-marts tirsdag-søndag kl. 10-16,
 apr.-okt. tirsdag-søndag kl. 10-17, mandag lukket

Naturhistorisk Museum

Museumsberg 1, D-24937 Flensburg,
 tlf. 0461/852504, fax 0461/852159
 Internet: www.museen-sh.de/inst.phd?inst=93
 Åbent: Apr.-okt. tirsdag-søndag kl. 10-17,
 nov.-marts tirsdag-søndag kl. 10-16

Phänomena

Norderstrasse 159-163, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/144490, fax /1444920

E-post: science@phaenomena.com

Internet: www.phaenomena.com

Åbent: Okt.-maj man.-fre. kl. 9-17,

juni-sept. man.-fre. kl. 10-18,

lørdage, søn- og helligdage kl. 11-18

Søfartsmuseum

Schiffbrücke 39, D-24939 Flensburg,

tlf. 0461/852970, fax /851665

E-post: schiffahrtsmuseum@flensburg.de

Internet: www.schiffahrtsmuseum.flensburg.de

Åbent: apr.-okt. tirsdag-søndag kl. 10-17,

nov.-marts tirsdag-søndag kl. 10-16.

FREDERIKSSTAD

Museet „Gammel Mønt“

Am Mittelburgwall 23, D-25840 Friedrichstadt,

tlf. 04881/939315, fax 04881/7093

E-post: c.thomsen@museum-friedrichstadt.de

Internet: www.museum-friedrichstadt.de

Åbent: 1. apr.-14. maj og okt. lørdag, søndag og

helligdage kl. 13-17, tirsdag-fredag kl. 15-17,

15. maj-30. sept. tirsdag-søndag kl. 11-17

GARDING

Mindeværelse for historikeren

Theodor Mommsen

„Præsteboligen“, D-25836 Garding,

tlf. 04862/100310, fax 04862/100348

E-post: kk.sekretariat@t-online.dk

Internet: www.garding.de/mommsen

Åbent: juni-aug. tirsdag-fredag kl. 8.30-11.30 og

efter henv., sept.-maj tirsdag-fredag kl. 15-17

HALLIG HOOGE

Kongepeselen, Hanswarft

D-25859 Hooge, tlf. 04849/219, fax /337

Åbent: daglig efter skibenes ankomst

eller efter aftale

HALLIG LANGENÆS

Friserstue, Honkenswarft

D-25863 Langeness (Hallig)

tlf. 04684/235, fax 04684/215

E-post: info@langeness.de

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=49

Åbent: Dagligt kl. 10-19, grupper efter aftale

Kaptajn Tadsen museet, Ketelswarft

D-25863 Langeness (Hallig),

tlf. 04684/217, fax 04684/289

E-post: info@langeness.de

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=50

Åbent: fra påske til okt. mandag-lørdag

kl. 13.30 og 15.30 og efter aftale

HATSTED

Mikkelberg, Nordisk center

for kunst & cricket

v/Henry Buhl, D-25856 Hattstedt,

tlf. 04846/6604, fax /1790

Åbent: fredag, lørdag og søndag kl. 14-18

eller efter aftale

HUSUM

Nissenhaus - Nordfrisisk Museum

Herzog Adolf-Str. 25, D-25813 Husum,

tlf. 04841/2545, fax /63280

E-post: nf-museum.nissenhaus@gmx.de

Internet: www.nissenhaus.de

Åbent: april-okt. daglig kl. 10-17, nov.-marts,

tirsdag-fredag og søndag kl. 10-16,

grupper efter aftale

Ostenfeldhuset

Nordhusumer Str. 13, D-25813 Husum,

tlf. 04841/4334, fax /8973120

E-post: nf-museum.nissenhaus@gmx.de

Internet: www.nissenhaus.de

Åbent: apr.-okt. tirsdag, onsdag og torsdag kl.

13.30-17, grupper efter aftale (tlf. 04841/2545)

Nordfrislands Skibsfartsmuseum

Am Zingel 15, D-25813 Husum, tlf. 04841/5257

E-post: schiffahrtsmuseum-nf@t-online.de

Internet: schiffahrtsmuseum-nf.de

Åbent hele året kl. 10-17

Grupper efter aftale

Husum Slot

König Friedrich-V.-Allee,

D-25813 Husum,

tlf. 04841/8973130, fax 04841/63280

→

E-post: nf-museum.nissenhaus@gmx.de
 Internet: www.nissenhaus.de
 Åbent: 23. jan.-okt. tirsdag-søndag kl. 11-17
 Nov.-jan. grupper efter aftale

Theodor Storm-Huset

Wasserreihe 31, D-25813 Husum,
 tlf. 04841/666270
 E-post: info@storm-gesellschaft.de
 Internet: storm-gesellschaft.de
 Åbent: apr.-okt. tirsdag-fredag kl. 10-17, lørdag
 kl. 11-17, søndag-mandag kl. 14-17, nov.-marts
 tirsdag, torsdag og lørdag kl. 14-17

ISTED

Isted-mindehallen

D-24879 Idstedt üb. Schleswig,
 tlf. 04621/87352
 E-post: kreis@schleswig-flensburg.de
 Internet:
www.museen-sh.de/inst.php?inst=10010001541
 Åbent: april-sept. tirsdag-søndag kl. 8-18,
 okt.-marts søndag-fredag kl. 9-17
 Grupper efter aftale

JARDELUND

Christian Lassens Mindemuseum

Kupfermühlenweg 4, D-24994 Jardelund,
 tlf. 04605/188759
 Åbent: tors. kl. 9-12 og efter aftale

KAPPEL

Sli-museet

Mittelstr. 7-8, D-24376 Kappeln, tlf. 04642/148
 E-post: erne@gmx.de
 Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=6
 Åbent: medio marts-okt. tirsdag-lørdag
 kl. 10-12.30 og 13.30-17, nov.-medio marts
 efter aftale

Møllen „Amanda“

Schleswiger Str. 1, D-24376 Kappeln,
 tlf. 04642/4027
 E-post: stadt@kappeln.de
 Internet: museen-sh.de/inst.php?inst=7
 Åbent: 1. maj-31. okt. man.-tors. kl. 10-12 og
 13-17, lørdag og helligdage kl. 10-12 og 14-16,
 rundvisning efter aftale

Angel Museumsjernbane mellem Kappel og Sønderbrarup

tlf. 0461/13112, fax 0461/9789500
 E-post: angeln-bahn-flensburg@t-online.de
 Internet: www.angel-bahn.de
 Køreplan fås ved henvendelse

KEJTUM/SILD

Det frisiske Hus

Am Kliff 13, D-25980 Keitum/Sylt,
 tlf. 04651/32895
 Åbent: april-okt. daglig kl. 10-17, nov.-marts
 torsdag-lørdag kl. 13-16

Hjemstavnsmuseet på Sild

Am Kliff 19a, D-25980 Keitum/Sylt,
 tlf. 04651/32805
 Åbent: april-okt. kl. 10-17, nov.-marts
 torsdag-lørdag kl. 13-16

KOBBERMØLLE

Kobbermøllesamlingen

v/Bodo Daetz, Zur Kupfermühle 14,
 D-24955 Harrislee, tlf. 0461/7935
 Åbent: hver tirsdag kl. 14.30-17
 og efter aftale

LADELUND

KZ-mindelund ved den

evangelisk-lutherske kirke St. Petri
 Raiffeisenstr. 3, D-25926 Ladellund,
 tlf. 04666/449, fax 04666/989537
 E-post: kz-gedenkstaette-ladelund@t-online.de
 Internet: www.kz-gedenkstaette-ladelund.de
 Åbent: 15. marts-14. dec. tirsdag-fredag
 kl. 14-17, lørdag-søndag kl. 14-18 og efter
 aftale. 15. dec.-14. marts efter aftale og hele året
 1 time efter gudstjenesten om søndagen

LYKSBOG

Lyksborg Slot

D-24960 Glücksburg,
 tlf. 04631/2243 eller 2213, fax 04631/2450
 E-post: info@schloss-gluecksburg.de
 Internet: www.schloss-gluecksburg.de
 Åbent: 1. maj-30. sept. kl. 10-18,
 okt. tirs.-søn. kl. 10-18,
 1. nov.-30. apr. lør. og søn. kl. 10-17

NEBEL/AMROM

Hjemstavnsmuseum

Valjaat 4, D-25946 Nebel/Amrum,
tlf. 04682/872, fax 04682/962274

E-post: harkthomsen@t-online.de

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=85

Åbent: forår-efterår mandag-lørdag kl. 10-12 og
14.30-17, søndag kl. 14-17

NIBØL

Naturhistorisk Museum

Hauptstr. 108, D-25899 Niebüll,
tlf./fax 04661/5691

E-post: info@nkm-niebuell.de

Internet: www.nkm-niebuell.de

Åbent: 1. apr.-31. okt. tirs.-søn. også 2. påskedag
kl. 14-17.30, juni-aug. også om mandagen.
Hele året efter aftale.

Frisisk Hjemstavnsmuseum

Alwin-Lensch-Strasse 54, D-25899 Niebüll,
tlf. 04661/4590

E-post: museum@stadt-niebuell.de

Internet:

www.niebuell.com/schulen/bsn/fm/O.htm

Åbent: juni-sept. dagligt kl. 14-16
og efter aftale på tlf. 0049-175/414618

Richard-Haizmann-museet

Rathausplatz 2, D-25899 Niebüll,
tlf. 04661/1010, fax /60166

Internet: museen-sh.de/inst.php?inst=99

Åbent: tirsdag-fredag kl. 11.00-16.30,
lørdag kl. 10-12, søndag kl. 14-17

OEVENUM/FØR

Oevenum-museet

Buumstraat 48, D-25938 Oevenum/Föhr,
tlf. 04681/2673

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=104

Åbent: tirsdag-søndag kl. 14-17,
mandag formiddag samt i vintermånederne
efter aftale

PELLWORM

Ø-museet

Uthlandstr. 2, D-25849 Pellworm,
tlf. 04844-18935

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=106

Åbent: Vinter mandag-torsdag kl. 8-12 og
kl. 14-16, fredag kl. 8-12, sommer mandag-
torsdag kl. 8-12 og 14-18, fredag kl. 8-12

RENDSBORG

Historisk museum og

Det nordtyske Trykkerimuseum

Arsenalstr. 2-10, D-24768 Rendsburg,
tlf. 04331/331336, fax 04331/27687

E-post: museenrendersburg@web.de

Internet:

rendersburg.de/kultur-sport/museen.html

Åbent: tirsdag-fredag kl. 10-12 og 15-18,
lørdag-søndag kl. 10-13 og 14-17

Elektricitetsmuseet Schleswig

Kieler Strasse 19, D-24768 Rendsburg,
tlf. 04331/182789, fax 04331/182685

E-post: info@schleswig.de

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=155

Åbent: mandag-fredag kl. 10-17.

Grupper efter aftale

Jødisk museum - galleri for billeder

Dr. Bamberger-Haus

Prinzessinstr. 7-8, D-24768 Rendsburg,
tlf. 04331/25262, fax /24714

E-post: info@juedisches-museum-rendsborg.
via.t-online.de

Internet: www.juedisches-museum-rendsborg.de

Åbent: Tirsdag-søndag kl. 12-17. Lukket 24.,
25., 31. dec. og 1. jan. Grupper efter aftale

Kunststøberimuseet

Glück-Auf-Allee 4,
D-24782 Rendsburg-Büdelndorf,
tlf. 04331-38711, fax 04621/813/555

E-post: info@schloss-gottorf.de

Internet: www.schloss-gottorf.de/eisenkunst/fra-
meset.htm

Åbent: tirsdag-lørdag kl. 15-18, onsdag kl. 9-12
og 15-18, søndag kl. 10-12 og efter aftale

SKT. PETER-ORDING

Ejdersted Hjemstavnsmuseum

Haus Jensen,

Oldsorder Str. 6, D-25826 St. Peter-Ording, →

tlf. 04863/1226, fax 04863/703337
 E-post: d.undeutsch@gmx.de
 Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=158
 Åbent: marts-okt. tirsdag-lørdag kl. 10-17, søn-
 dag kl. 10-13, nov.-febr. tirsdag-lørdag
 kl. 15-17, søndag kl. 10-12

SLESVIG

Det slesvig-holstenske Landsmuseum for for- historie samt for kunst- og kulturhistorie

Schloss Gottorf, D-24837 Schleswig,
 tlf. 04621-8130, inf.: 04621/813222,
 fax /813555

E-post: info@schloss-gottorf.de
 Internet: www.schloss-gottorf.de
 Åbent: 22. mar.-31.okt. kl. 10-18, nov.-21.mar.
 tirs.-fre. kl. 10-16, lør.-søn. kl. 10-18.
 Lukket 24., 25., 31. dec. og 1. jan.

Arkæologisk Landsmuseum

Schloss Gottorf, D-24837 Schleswig,
 tlf. 04621/813-0; fax 04621/813-555
 E-post: info@schloss-gottorf.de

Internet:
 www.schloss-gottorf.de/alm/frameset.htm
 Åbent: 22. mar.-31.okt. kl. 10-18, nov.-21.mar.
 tirs.-fre. kl. 10-16, lør.-søn. kl. 10-18.
 Lukket 24., 25., 31. dec. og 1. jan.

Holm-museet

Süderholmstr. 2, D-24837 Schleswig,
 tlf. 04621/936820
 Åbent: daglig kl. 10-18 hele året

Slesvig Bymuseum

Friederichstr. 9-11, D-24837 Schleswig,
 tlf. 04621/936820, fax 04621/936899
 E-post: stadtmuseum@schleswig.de
 Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=164
 Åbent: tirs.-søn. kl. 10-17, man. kun åbent på
 helligdage. Lukket 24., 25., 31. dec. og 1. jan.

Slesvig-Holstenske landsarkiv

Prinzenpalais, Gottorfstr. 6, D-24837 Schleswig,
 tlf. 04621/861800, fax /861801
 E-post: landesarchiv@la.landsh.de
 Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=163
 Åbent: mandag-fredag kl. 8.30-17

Vikingsmuseet Hedeby

Haddeby ved D-24837 Schleswig,
 postadr. Schloss Gottorf,
 tlf. 04621/813-222,
 fax 04621/813-555
 E-post: info@schloss-gottorf.de
 Internet:
 www.schloss-gottorf.de/haithabu/frameset.htm
 Åbent: april-okt. daglig kl. 9-17, nov.-marts
 tirsdag-søndag kl. 10-16 Lukket 24., 25., 31.
 dec. og 1. jan.

SATRUP

Landsbymuseet „Satruphuus“

Flensburger Str. 8, D-24986 Satrup,
 tlf. 04633/7122, fax 04633/967677
 E-post: t.jansen-satrup@t-online.de
 Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=208
 Åbent: maj-sept. mandag-tirsdag og torsdag-fre-
 dag kl. 10-12 og 16-30-17.30, onsdag kl. 10-12,
 lørdag kl. 11-12 og 16-18, søndag kl. 10.30-12,
 okt.-apr. søndag kl. 10.30-12 eller efter aftale

SVAVSTED

Sognets hjemstavnhistoriske samling

Kurgæstehuset/Treenehaus,
 D-25876 Schwabstedt, tlf. 04884/420
 Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=171
 Åbent: marts-okt. kl. 9-18
 Rundvisning efter aftale

SØBØL

Nolde-museet

Neukirchen, D-25927 Seebüll,
 tlf. 04664/364, fax /1475
 E-post: info@nolde-stiftung.de
 Internet: www.nolde-stiftung.de
 Åbent: marts-okt. dagligt kl. 10-18, nov. dagligt
 kl. 10-17

TETENBØL

„Haus Peters“

Dörpstraat 16, Eidersted, D-25882 Tetenbüll,
 tlf. 04862/681, fax /103028
 E-post: seidel.pellworm@t-online.de
 Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=185
 Åbent: tirsdag-søndag kl. 14-18
 Rundvisning efter aftale

TYDAL

Tydal Spejdermuseum

Beliggende på Spejdergården Tydal, D-24852
 Eggebek, tlf. 04609/263 eller /91030
 Formand: Torben Kvist, Marienallee 49, D-
 24937 Flensburg, tlf. 0461/51673
 Åbent: efter aftale med bestyreren

TØNNING

Hjemstavnsmuseum

Neuweg 17, D-25832 Tønning, tlf. 04861/1470
 Åbent: april-okt. tirsdag-søndag kl. 10-12
 og 14-17

Historisk pakhuis ved havnen

Herrengraben 1, D-25832 Tønning,
 tlf. 04861/6750
 Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=187
 Åbent: maj-sept. tirsdag-søndag kl. 14.30-17.30

Multimar Wattforum

Am Robbenberg, D-25832 Tønning,
 tlf./fax 04861/9620
 E-post: info@multimar-wattforum.de
 Internet: www.multimar-wattforum.de
 Åbent: 1. apr.-31. okt. kl. 9-19,
 1. nov.-31. mar. kl. 10-17. Lukket 24. dec.

UNDEVAD

Museumslandsby

Unewatt, D-24977 Langballig,
 tlf. 04636/1021,
 fax 04636/8226
 Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=125
 Åbent: maj-sept. tirsdag-søndag kl. 10-17,
 apr. og okt. fredag-søndag kl. 10-17. Nov.-marts
 lukket. Grupper og rundvisning efter aftale

VYK/FØR

Haerberlin-museet

Rebbelstieg 34, D-25938 Wyk/Föhr,
 tlf. 04681/2571,
 fax 04681/748420
 E-post: info@friesen-museum.de
 Internet: www.friesen-museum.de
 Åbent: marts-okt. tirsdag-søndag kl. 10-17,
 juli-aug. dagligt kl 10-17, nov.-febr. tirsdag-
 søndag kl. 14-17

WITZWORT

Roter Haubarg

Adolfskoog, D-25889 Witzwort, tlf. 04864/845
 Åbent: tirsdag-søndag fra kl. 10.00
 til restauranten lukker ca. kl. 22.00

Forbruger- organisationer

Familie og Samfund Sønderjylland

Regionsformand: Kristine Justesen,
 Korup Markvej 27, 6372 Bylderup-Bov,
 tlf. 74 64 72 32
 Næstformand: Johanne Petersen,
 Højgårdhave 10, 6100 Haderslev,
 Kasserer: Inga Hjort Hansen,
 Kongeåvej 10, 6660 Lintrup, tlf. 74 85 52 66

Lokalforeningsformænd:

Als og Sundeved: Ida Nielsen, Mjang Mark 6,
 6470 Sydals, tlf. 74 41 65 50
 Daler: Sonja Jensen, Nr. Foldvej 16,
 Møgeltønder, 6270 Tønder, tlf. 74 78 34 90
 Emmerlev: Marie Holst, Sejerslevvej 3,
 6280 Højer, tlf. 74 78 27 14
 Ballum: Karen Madsen, Byvej 16, Ballum,
 6261 Bredebro, tlf. 74 71 63 65
 Haderslev: Johanne Petersen, Højgårdhave 10,
 6100 Haderslev, tlf. 74 52 99 29
 Arrild: Annette Boll Schmidt, Sandetvej 1,
 6520 Toftlund, tlf. 74 83 45 00
 Toftlund: Sonja Keller, Gestrupvej 27,
 6520 Toftlund, tlf. 74 83 22 00
 Agerskov: Alice Jessen, Lillebjergvej 1A,
 6534 Agerskov, tlf. 74 51 92 75
 Ravsted: Kristine Justesen, Korup Markvej 27,
 6372 Bylderup-Bov, tlf. 74 64 72 32
 Egvad: Inger Sørensen, Nr. Hostrupvej 44,
 6230 Rødekro, tlf. 74 69 33 39
 Hovslund: Astrid Raun, Nr. Hjarupvej 3,
 6230 Rødekro, tlf. 74 66 41 07
 Hjordkær: Sonja Beuschau, Agertoften 49,
 6230 Rødekro, tlf. 74 66 68 90

Husholdningsforeninger

Aktive Kvinder, Rødding

Formand: Aase Lausen,
Bregnegårdsvej 15, 6630 Rødding,
tlf. 74 84 22 00
Sekretær: Ingrid Nielsen,
Galgetoftens 15, 6630 Rødding,
tlf. 74 84 17 01

Aktive Kvinder, Skodborg

Formand: Ulla Boe Nielsen,
Trøjborgvej 12, Skodborg, 6630 Rødding,
tlf. 74 84 86 68

Jels og Omegns Husholdningsforening

Formand: Anna-Marie Bertelsen,
Søndermarken 5, Jels, 6630 Rødding,
tlf. 74 55 21 76

Kegnæs Husholdningsforening

Formand: Ingrid Fritsche,
Nørre Landevej 9, 6470 Sydals,
tlf. 74 40 51 84

Sundeved Husholdningsforening

Formand: Ulla Johannsen,
Nordvesthavnen, Jagten 1.st., 6400 Sønderborg

Havebrugsudvalget:

Formand: Erik O. Petersen,
Barsbølvej 1, 6780 Skærbæk

Stort udvalg i
sønderjysk litteratur

Padborg

Launi Pedersen · Nørregade 16 · 6330 Padborg
Telefon 74 67 31 08 · 74 67 10 59
Fax 74 67 57 16 · e-mail: 6982@bogpost.dk

– den aktive og kreative familiebutik...

Landboforeninger

Dansk Landbrug

Kontor: Axelborg, Vesterbrogade 4A, 4. sal,
1620 København V,
tlf. 33 39 46 00, fax 33 39 46 06
E-post: dl@danskladbrug.dk

Formandskab:

Formand: Gårdejer Peter Gæmelke,
Røjgård, Egholtvej 38, 6600 Vejen,
tlf. 75 55 52 87, fax 75 55 50 89
Viceformand: Gårdejer Henrik Høegh,
Møllevej 31, 4960 Holeby,
tlf. 54 60 69 72, fax 54 60 68 72
Viceformand: Gårdejer Gert Karkov,
Hærvejen 14, Immervad, 6500 Vojens,
tlf. 74 66 46 36, fax 74 66 46 39
Viceformand: Husmand Ib W. Jensen,
Koppenbjergvej 16, 5620 Glamsbjerg,
tlf. 64 72 31 72

Foreningen af jyske Landboforeninger

Kontor: Udkærsvvej 15, 8200 Århus N,
tlf. 87 40 55 40
Formand: Gårdejer Peter Gæmelke,
Røjgård, Egholtvej 38, 6600 Vejen,
tlf. 75 55 52 87, fax 75 55 50 89
Sønderjyder i bestyrelsen:
Gårdejer Gert Karkov, Hærvejen 14, Immervad,
6500 Vojens, tlf. 74 66 46 36, fax 74 66 46 39

Fælleslandboforeningen for Nordslesvig

Formand: Gårdejer Gert Karkov, Hærvejen 14,
Immervad, 6500 Vojens,
tlf. 74 66 46 36, fax 74 66 46 39
Regionssekretær: Helge Petersen, Billundvej 3,
6500 Vojens, tlf. 73 20 26 42, fax 73 20 26 05

Sønderjysk Landboforening

Billundvej 3, 6500 Vojens, tlf. 73 20 26 00,
fax 73 20 26 05
Aabenraavej 22, 6240 Løgumkloster,
tlf. 73 74 23 00, fax 73 74 23 05
Bestyrelse:
Formand: Gert Karkov, Hærvejen 14, Immervad,
6500 Vojens, tlf. 74 64 46 36, fax 74 64 46 39
Næstformand: Hans Petersen Schmidt, →

Vestergade 55, Arnum, 6510 Gram,
 tlf. 74 82 63 21, fax 74 82 64 21
 Jørn Ebbesen, Strandelhjørnvej 4,
 Strandelhjørn, 6500 Vojens, tlf. 74 51 90 20
 Søren Laustsen, Djernæsvej 102, Djernæs,
 6100 Haderslev, tlf. 74 57 63 33
 Klaus Møbjerg Hansen, Ribevej 118, Harreby,
 6510 Gram, tlf. 74 84 58 88
 Poul Richard Jørgensen, Frørupvej 19,
 Frørup, 6070 Christiansfeld,
 tlf. 74 56 83 33, fax 74 56 83 86
 Jørgen Gram, Gabøl Byvej 11, 6500 Vojens,
 tlf. 74 87 16 18, fax 74 87 16 11
 Christian Lund, Gilbjergvej 6, Skodborg,
 6630 Rødding, tlf. 74 84 56 40, fax 74 84 57 40
 Henrik Frandsen, Ulleruplund, Toftlundvej 7,
 6780 Skærbæk, tlf. 74 75 20 89, fax 74 75 20 86
 Hans Petersen, Flensborg Landevej 14, Rørkær,
 6270 Tønder, tlf./fax 74 72 38 52
 Karsten Rindom, Flensborgvej 124, 6360 Ting-
 lev, tlf. 74 64 20 33, fax 74 64 27 57
 Jens Frandsen, Jelsvej 37, Grønnebæk,
 6630 Rødding, tlf. 70 24 34 61, fax 70 24 35 61
*Sønderjysk Landboforening er en fusion af
 Haderslev Amts Landboforening, Den nordsles-
 vigske Landboforening, Nr. Rangstrup Her-
 reds Landboforening og Landboforeningen for
 Vestslesvig*

LandboSyd

Peberlyk 2, 6200 Aabenraa, tlf. 74 36 50 00
 Formand: Gårdejer Henrik J. Enderlein, Bjerg-
 gaard, Osmark 5, 6400 Sønderborg,
 tlf. 74 46 72 92
 Sekretær: Direktør Gunnar Fink,
 LandboSyd, Peberlyk 2, 6200 Aabenraa,
 tlf. 74 36 50 00

*LandboSyd er en fusion af Landboforeningen
 for Als og Sundeved og Aabenraa Amts Landbo-
 forening*

LHN

Formand: Jørgen Popp Petersen,
 Solderupvej 9, Søvang, 6240 Løgumkloster,
 tlf. 74 77 51 70
 Centerleder: Erik Lydixsen,
 Industriparken 1, Postboks 61, 6360 Tinglev

Sønderjyllands Landboungdom

Kontor: Landboungdomscentret, Billundvej 3,
 6500 Vojens, tlf. 73 20 26 50, fax 73 20 26 05
 Formand: Troels Sørensen

Familielandbrug

Dansk Familielandbrug

Kontor: Axelborg, Vesterbrogade 4A, 4. sal,
 1620 København V, tlf. 33 39 46 00
 Formand: Husmand Ib W. Jensen,
 Koppenbjergvej 16, 5620 Glamsbjerg,
 tlf. 64 72 31 72
Sønderjyder i bestyrelsen:
 Erik Obling Petersen, "Barsbølgård",
 Barsbølvej 1, 6780 Skærbæk, tlf. 74 75 12 90

Sønderjysk Familielandbrug

DSH Faglige Center,
 Guldagervej 2, 6240 Løgumkloster,
 tlf. 73 74 20 20, fax 73 74 20 22
 E-post: dsh@dsh.dk
 Centerleder: Mogens W. Birch
 Formand: Erik Obling Petersen, "Barsbølgård",
 Barsbølvej 1, 6780 Skærbæk, tlf. 74 75 12 90

Haderslev Østeramts Familielandbrug

Formand: Preben Hansen, Gl. Skovbyvej 2,
 Skovby, 6500 Vojens, tlf. 74 54 55 36
 Sekretær og kasserer: Jørgen Peter Sørensen,
 Godthåbsvej 19, 6100 Haderslev,
 tlf. 73 52 07 97

Bredebro Kommune

Stationsvej 5
 6261 Bredebro
 Tlf. 73 71 10 00
 Fax 73 71 10 01

E-mail: raadhus@bredebro.dk
 Hjemmeside: www.bredebro.dk

-satser på trivsel og vækst!

Haderslev Vesteramts Familielandbrug

Formand: Antoni Stenger, Ribevej 99, Harreby,
6510 Gram, tlf. 74 84 54 02
Sekretær: Egon Schmidt, Tøndervej 15, Roost,
6520 Toftlund, tlf. 74 83 45 19

Familiebruget Als og Sundeved

Formand: Arne Thomhave, Thomhavevej 12,
Mjang, 6470 Sydals

Tønder Amts Familielandbrug

Formand: Henrik Petersen, Tørvebjergvej 2,
6240 Løgumkloster

Aabenraa Amts Familielandbrug

Formand: Knud Strøm, Øster Løgumvej 63,
Genner, 6230 Rødekro, tlf. 74 69 87 41

Land- og skovbrug

Det danske Hedeselskab

Hovedkontor: Klostermarken 12, postboks 110,
8800 Viborg, tlf. 87 28 10 00

Internet: www.hedeselskabet.dk

Direktion: Ove Kloch, adm. direktør,
koncernchef

Formand: Hofjægermester, godsejer Peter Skak
Olufsen, »Quistrup«, Hjermvej 59, 7600 Struer
Hedeselskabet, Miljø og Energi A/S,
Klostermarken 12, Postboks 110, 8800 Viborg,
tlf. 87 28 10 00

Adm. direktør: Jesper Nybo Andersen
Hedeselskabet, Skov og Landskab A/S,
Klostermarken 12, Postboks 110, 8800 Viborg,
tlf. 87 28 10 00

Adm. direktør: Carsten With Thygesen
Driftcenter Sønderjylland
Hallandsvej 5, 6230 Rødekro,
tlf. 74 66 60 09

Direktoratet for Fødevarerhverv

Nyropsgade 30, 1780 København V,
tlf. 33 95 80 00, fax 33 95 80 80

Direktør: Arent B. Josefsen
Kontor i Tønder: Allégade 24, 6270 Tønder,
tlf. 74 72 13 80, fax 74 72 19 80

Jordbrugskommissionen

Formand: Kontorchef Peter Jørgensen,
Amtsgården, Skelbækvej 2, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 33 50 50

Medlemmer:

Gårdejer Tøge Tychsen, Krammarksvej 22,
6310 Broager, tlf. 74 44 17 46

Husmand Vagn Madsen, Hornsgårdvej 3, Fole,
6510 Gram, tlf. 74 82 27 67

Friluftsrådet:

Mogens E. Thomsen, Varnæsvej 127,
Hostrup Skov, 6200 Aabenraa, tlf. 74 62 62 52

Danmarks Naturfredningsforening:

Flemming Nissen,

Simmersted Byvej 11, 6500 Vojens

Tiltrædende formand

i henhold til jordfordelingsloven:

Dommer Frida Liebach,

Retten i Haderslev

Realkreditkyndigt medlem:

Landmand Bendix Nielsen, Harres 63,
6261 Bredebro, tlf. 74 71 11 86

Landbrugsraadet

Kontor: Axelborg, Axeltorv 3,
1609 København V, tlf. 33 39 40 00,
fax 33 39 41 41

E-post: landbrugsraadet@landbrug.dk

Præsident: Gårdejer Peter Gæmelge,
Røjjgård, Egholtvej 38, 6600 Vejen,
tlf. 75 55 52 87, fax 75 55 50 89

Adm. direktør: Klaus Aa. Bustrup

Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskab

Jacob Gades Allé 12, 6600 Vejen

Præsident: Proprietær Per Bach Laursen,
Lundgaard, Bjørnsholmvej 69, 9670 Løgstør

Skovdyrkerforeningen Syd

Formand: K. Sejer Sørensen, Bramdrupgård,
Bramdrupgårdsvej 3, 6580 Vamdrup,
tlf. 75 59 82 38

Konsulent: Henning Nielsen,

Billundvej 3, 6500 Vojens,
tlf. 73 20 28 00, fax 73 20 28 09

*Skovdyrkerforeningen Syd dækker hele Sønder-
jyllands Amt og den sydlige del af Ribe og Vejle
Amter*

Haveselskaber

Det Jydske Haveselskab

Clausholmvej 316, 8370 Hadsten,
tlf. 86 49 17 34, fax 86 49 17 35
E-post: djh@haveselskab.dk

Det Jydske Haveselskab, Region IV Sønderjylland

Formand: Susanne Kjeldsen, Mojbølvej 1,
Ø. Lindet, 6630 Rødding, tlf. 74 84 62 34

Konsulenter i området:

Birgit Møller Bach, Valmuevænget 28,
6710 Esbjerg V, tlf. 75 11 64 08

Kredse/Formænd:

Aabenraa: Frode Christiansen, Dyssevej 13,
6200 Aabenraa, tlf. 74 61 32 85

Christiansfeld: Helge Mariegaard,
Damgårdsparken 15, 6070 Christiansfeld,
tlf. 74 56 24 44

Føvling-Holsted-Gørding: Kirsten Lauridsen,
Lourupvej 22, 6690 Gørding, tlf. 75 17 84 29
Gråsten og Fjordegnen: Anne Carstensen, Lys-
høj 26, Rinkenæs, 6300 Gråsten,
tlf. 74 65 00 23

Haderslev: Lisbeth Fredslund, Ærøvej 16, Sta-
rup, 6100 Haderslev, tlf. 74 53 01 04

Jels-Oksenvad-Sommersted: Nis Thomsen, Hel-
letvej 4, Grønnebæk, 6630 Rødding,
tlf. 74 55 29 50

Nordals: Willy Nielsen, Skovbrynet 18,
6430 Nordborg, tlf. 74 45 36 43

Padborg: Tove Nielsen, Grønningen 2, Sme-
deby, 6340 Kruså, tlf. 74 67 19 73

Ribe: Rita Dueholm, Farup Kirkevej 10,
6760 Ribe, tlf. 75 42 24 33

Rødding: Susanne Kjeldsen, Mojbølvej 1,
Ø. Lindet, 6630 Rødding, tlf. 74 84 62 34

Rødekre: Karen M. Jakobsen, Skovvænget 9,
6230 Rødekre, tlf. 74 66 16 05

Sønderborg: Bent Adamsen, Humlehaven 19,
6400 Sønderborg, tlf. 74 42 94 14

Toftlund: Børge Christensen, Gyvelvej 4,
6520 Toftlund, tlf. 74 83 13 97

Tønder: Frank Clausen, Hjejlen 90,
6270 Tønder, tlf. 74 72 54 88

Vamdrup: Ejvind Gram, Hjarupvej 24,

Skanderup, 6640 Lunderskov, tlf. 75 59 41 80
Vestslesvigs Havekreds: Svend Christensen,
Lindevej 8, Bedsted, 6240 Løgumkloster,
tlf. 74 77 73 86

Vojens-Skrydstrup: Theodor Schmidt,
Vojensvej 14, Over Jerstal, 6500 Vojens,
tlf. 74 54 78 64

Husdyrbrugs- organisationer

Sønderjydske Avlsforening

SDM Dansk Holstein

Formand: Carsten Port,
Bjørnkærvej 5, Arrild, 6520 Toftlund

Avlsforeningen Den jyske Hest

Formand: Kresten Møller,
Nedre Vej 77, Ålbæk, 8900 Randers
Sekretær: Grethe Busk, Kolstrupvej 4,
8581 Nimtofte

Bestyrelsesmedlemmer fra Sønderjylland:

Birgit Jørgensen, Nørrevang 8, 6230 Rødekre

Kontaktperson:

Birgit Jørgensen,
Nørrevang 8, 6230 Rødekre

Sønderjysk Kvæg

Kontor: Billundvej 3, 6500 Vojens,
tlf. 74 54 00 00, fax 74 54 05 98

Formand: Christian Lund,
Søndergade 50 C, Skodborg, 6630 Rødding,
tlf. 74 84 84 04

Dansk Landbrugsrådgivning

Landscentret, Fjerkræ,
Udkærvej 15, 8200 Århus N,
tlf. 87 40 50 00, fax 87 40 50 10

Mejeriforeningen Danish Dairy Board

Kontor: Frederiks Allé 22, 8000 Århus C,
tlf. 87 31 20 00

Formand: Gårdejer Kaj Ole Pedersen,
Hirtshalsvej 15, 9881 Bindslev, tlf. 98 93 81 64
Direktør: Ole Willemann (adm.)

Slagterier

Danske Slagterier

Axelborg, Axeltorv 3, 1609 København V
tlf. 33 11 60 50

Formand: Gårdejer Bent Claudi Lassen,
Båring Lykkegård, Lykkegårdsvej 2,
5466 Asperup, tlf. 64 48 16 17
Adm. direktør: Anne Birgitte Lundholt,
Ålegårdsvænget 41, 2791 Dragør,
tlf. 32 53 91 94

Danish Crown AmbA

Formand: Niels Mikkelsen,
Volstrupvej 2, 7560 Hjerm
Hovedkontor: Marsvej 43, 8900 Randers
Adm. direktør: Kjeld Johannesen

Afdelinger i Sønderjylland:

Blans/Sønderborg, tlf. 73 16 43 00,
fax 73 16 45 30

Skærbæk, Aabenraaavej 11, 6780 Skærbæk,
tlf. 73 95 37 00, fax 73 95 37 66

Vojens, Trekanten 23, 6500 Vojens,
tlf. 73 54 32 00, fax 73 54 32 77

Rødding, Gl. Hygumvej 3, 6630 Rødding,
tlf. 74 84 11 24, fax 74 84 24 50

Tønder, Viddingherredsgade 26 A, 6270 Tønder,
tlf. 73 92 56 10, fax 73 92 56 50

Handel

Brugsforeningsbevægelsen

FDB, Fanøgade 15, 2100 København Ø
Formand: Ebbe Lundgaard

FDB's bestyrelsesmedlemmer valgdistrikt 7 Sydjylland:

Uddeler Holger Damgaard,
Rosenvænget 8, 6230 Rødekro, tlf. 74 66 13 55
Lærer Dorte Welinder,
Midtffenen 13, 6760 Ribe, tlf. 75 42 19 76

Formandsrådsformænd:

Formandsområde 38 Kolding:
Lærer Bent Mortensen, Engdraget 38,
6091 Bjert, tlf. 75 57 26 92

Formandsområde 39 Ribe-Tønder:

Gårdejer Thorkild Fink,
Nørre Hostrup Bygade 15, 6230 Rødekro,
tlf. 74 66 25 62

Formandsområde 40 Sønderborg:
Kontorassistent Ingrid Callesen, Stenholt 1,
6400 Sønderborg, tlf. 74 42 76 70

Det danske Handelskammer

Formand: Adm. direktør Bent Larsen,
København, tlf. 33 95 05 00
Sekretariat: Børsen, 1217 København K,
tlf. 33 95 05 00

Lokalkontorer:

Ny Banegårdsgade 45, 8100 Århus C,
tlf. 86 13 53 55

Boulevarden 20, 9000 Aalborg, tlf. 98 16 06 00
Albani Torv 4, 5000 Odense C, tlf. 66 14 47 14
Madevej 9, 6200 Aabenraa, tlf. 74 62 49 62

Indkøbsforeninger

Dansk Landbrugs Grovvarereselskab

Hovedkontor: Axelborg, 1503 København V
tlf. 33 15 11 13

Formand: Gårdejer Niels Skadhauge
Sønderjyske medlemmer af repræsentantskabet:

Gårdejer Jens Bonde, Sømosegård,
Tirslundvej 2, 6541 Bevtøft, tlf. 74 83 19 79

Gårdejer Tage Petersen, Raaholt,
Goldbækvej 6, Øbening, 6230 Rødekro,
tlf. 74 66 92 11

Gårdejer Bent Villadsen, Ørbygård,
Sillerup Møllevvej 70, Ørby, 6100 Haderslev,
tlf. 74 57 92 08

Gårdejer Peter Fallesen Ravn,
Østerløgumvej 73, Øster Løgum,
6230 Rødekro, tlf. 74 66 44 33

Gårdejer Niels Frederik Jensen,
Gammelmark 12, Dynt, 6310 Broager,
tlf. 74 44 00 43

Gårdejer Bjarne Skou, Midtervej 10,
Stenderup, 6520 Toftlund, tlf. 74 83 20 26

Gårdejer Jens Lorenzen, Hviding Kirkevej 22,
Gl. Hviding, 6760 Ribe, tlf. 75 44 51 27 →

Hans Iversen, Nørremark 18, Ulkebølsten,
6400 Sønderborg, tlf. 74 43 36 60

Handelsstandsforeninger

Graasten Handelsstandsforening

H. P. Toft, Postboks 18, 6300 Gråsten

Haderslev Handelsstandsforening af 1844

Sekretariat: Udviklingscenter Haderslev,

Honnørkajen 1, 6100 Haderslev,

tlf. 74 53 00 53, fax 74 53 46 67

E-post: sekretariat@uch.dk

Internet: www.stjernebutik.dk

Toftlund Handels- og Håndværkerforening

Formand: Leif S. Warberg, Rolighedsvej 5B,

6520 Toftlund, tlf. 74 83 06 64, fax 74 83 06 74

Vojens Handelsstandsforening

Formand: Bjarne Johansen, Aktiv Super Vojens,

tlf. 74 54 30 57

Erhvervsråd og håndværker- og industriforeninger

Bredebro Erhvervsforum

Bredebro Kommune, Rådhuset,

Stationsvej 5, 6261 Bredebro,

tlf. 73 71 10 00, fax 73 71 10 01

Center for Erhvervsudvikling

Augustenborg, Broager, Gråsten, Nordborg,

Sundeved, Sydals og Sønderborg kommuner

Stenager 2, 6400 Sønderborg,

tlf. 73 42 70 00, fax 73 42 70 10

E-post: cfe@cfe.dk

Christiansfeld Udviklingsråd

Finn Johannsen, sekretariatsleder,

Postboks 15, 6070 Christiansfeld,

tlf. 73 56 13 01, fax 74 56 32 18

E-post: udviklingsraadet@christiansfeld.dk

Internet: www.christiansfeld.dk

Erhvervsrådet for Tinglev Kommune

Tinglev Rådhus, Tinglev Midt 2, 6360 Tinglev,

tlf. 73 34 35 39, fax 74 64 20 24

E-post: adn@tinglev-kommune.dk

Erhvervschef: Alice Damm

Gråsten Håndværkerforening

Formand: Vognmand Hans-Uwe Jochimsen,

Egenæs 7, 6300 Gråsten, tlf. 74 65 04 92

Håndværksrådet

Organisation for små og mellemstore virksomheder i Danmark.

Islands Brygge 26, 2300 København S,

tlf. 33 93 20 00

E-post: hvr@hvr.dk

Internet: http://www.hvr.dk

Formand: Poul Ulsøe, Horsens

Haderslev Erhvervsråd

Honnørkajen 1, 6100 Haderslev,

tlf. 74 53 00 53

Løgumkloster Erhvervsråd

Vicekommunaldirektør Keld Hansen,

Rådhusstræde 2, 6240 Løgumkloster,

tlf. 73 74 55 55,

fax 73 74 55 56

E-post: raadhuset@loegumkloster.dk

Internet: www.loegumkloster.dk

Løgumkloster Handels- og

Håndværkerforening

Formand: Hans Chr. Bomskov,

Bispegade 17, 6760 Ribe,

tlf. 75 42 54 27

Nordborg Erhvervsråd

Mads Clausens Vej 13, 6430 Nordborg,

tlf. 74 45 04 49,

fax 74 45 04 19,

mobil 40 34 73 15

Padborg Udviklingscenter

Sekretariat: Lyren 1, 6330 Padborg,

tlf. 74 67 27 02, fax 74 67 40 23

Formand: Filialdirektør Bjarne Axelsen

Udviklingsdirektør: Ole Skovlund

Rødekro Erhvervsråd

Hærvejen 8, Boks 21, 6230 Rødekro,
tlf. 73 36 36 50, fax 74 66 27 47
E-post: post@rodekro-erhverv.dk
Internet: http://www.rodekro-erhverv.dk

Skærbækegnens Erhvervsråd

Skærbæk Kommune,
Storegade 51, 6780 Skærbæk,
tlf. 73 95 95 95, fax 73 95 95 73

Sundeved Kommune, Erhvervsrådgivning

Poul V. Nielsen, Kommunekontoret,
6400 Sønderborg,
tlf. 74 76 12 16, fax 74 76 10 12
E-post: pvn@sundeved.dk

Sønderborg Handel

Formand: Ole Jespersen
Sekretariat: Sekretariatschef
Michael Sommerset,
Rådhusortvet 7, 1. sal, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 42 18 00

Sønderjyllands ErhvervsCenter

Bjerggade 4C, 6200 Aabenraa,
tlf. 73 62 10 10, fax 73 62 10 11
Formand: Direktør Mogens Therkelsen,
H. P. Therkelsen A/S, Eksporthvej 1,
6330 Padborg
Næstformand: Amtsdirektør
Niels Johannesen, Sønderjyllands Amt,
Skelbækvej 2, 6200 Aabenraa
Adm. dir. Peter Christian Petersen,
Delfi Electronics A/S, Holtvej 2, Høruphav,
6400 Sønderborg
Formand Thorkild Jacobsen, Bispevænget 33,
Nybøl, 6400 Sønderborg
Formand Poul Erik Henriksen, Dansk Metal,
Møllegade 64, 6400 Sønderborg
Amtsformand Willy Sahl, LO Sønderjyllands
Amt, Bjerggade 4L, 6200 Aabenraa
Direktør Henrik Hersbøll, Alu Hightech,
Håndværkervej 5, 6270 Tønder
Adm. dir. Poul Davidsen, Davidsen Tømmer-
handel, Fabrikvej 7, Skrydstrup, 6500 Vojens
Direktør for Sønderjyllands ErhvervsCenter:
Kaj Grünfelt

Euro Info Center:
Afdelingsleder Egon Sveistrup

Tønder Håndværkerforening

Formand: Peter Michelsen, Ribe Landevej 37,
6270 Tønder, tlf. 74 72 37 70

Vojens Erhvervsudvalg

Borgmester Nis Mikkelsen,
Rådhuset, 6500 Vojens,
tlf. 74 20 30 40, fax 74 20 30 09
E-post: erhverv@vojens.dk
Internet: www.vojens.dk

Finansiering

DLR Kredit A/S

Nyropsgade 21, 1780 København V,
tlf. 70 10 00 90
E-post: dlr@dlr.dk
Internet: www.dlr.dk
Direktion: Adm. direktør Bent Andersen
Formand for bestyrelsen: Sparekassedirektør
Svend Jørgensen, Sparekassen Himmerland

Foreningen Landeværnet

Kontor: Jernbanegade 4, 6360 Tinglev
tlf. 74 64 40 54
Formand: Gårdejer Jørgen Rode Andersen,
Ribelandevej 79, Abild, 6270 Tønder,
tlf. 74 72 33 89
Næstformand: Gårdejer Johan Andresen, Vis-
gårdvej 10, Bjerndrup, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 64 29 30
Sekretær: Gårdejer Regnar Jensen,
Kværsløkke 18, 6300 Gråsten, tlf. 74 65 94 82
Forretningsfører: Ingeborg Knudsen,
Spangholm 10, 6270 Tønder,
tlf. 74 76 29 50
Foreningen Landeværnet administrerer tillige:
Sønderjydsk Lånefond H.K.K.
Gårdejer Wilhelm Carstens legat
Elna og Louis Schottlænders Legat

Realkredit Danmark

ErhvervsCenterSyd: Albani Torv 2-3,
5100 Odense C, tlf. 65 48 82 00

→

Erhvervscenterdirektør: Uffe Dreier
 Områdechef for Sønderjyllands Amt: Heinrich
 Jensen, tlf. 73 32 57 02
 Kontor: Storetorv 5B, 6200 Aabenraa,
 tlf. 73 32 57 00

Sønderjyllands Investeringsfond
 Bjerggade 4C, 1., 6200 Aabenraa,
 tlf. 73 62 10 80, fax 73 62 10 81
 Formand: Direktør Oskar Tygesen,
 Sydbank, Jernbanegade 35, 6400 Sønderborg
 Sparekassedirektør John Kristensen,
 Sparekassen Bredebro,
 Storegade 25, 6261 Bredebro
 Filialdirektør Ernst Frederiksen, Danske Bank,
 Storegade 3, 6200 Aabenraa
 Forretningsfører Arne Lunding,
 Højskolevej 2, 6360 Tinglev
 Forretningsfører: Paul-Chr. Kongsted

Jagt- og vildtforvaltning m.v.

Administration

Skov- og Naturstyrelsen,
 Friluft- og vildtforvaltningskontoret,
 Haraldsgade 53, 2100 København Ø,
 tlf. 39 47 20 00,
 fax 39 27 98 99

Jagttegn

Skov- og Naturstyrelsen
 Jagttegn
 Haraldsgade 53, 1., 2100 København Ø,
 tlf. 39 47 24 24 (kl. 9-12), fax 39 47 24 22

Danmarks Miljøundersøgelser

Afdeling for Vildtbiologi og Biodiversitet
 Grenåvej 12, Kalø, 8410 Rønne,
 tlf. 89 20 17 00, fax 89 20 15 14

Vildtforvaltningsskolen, Kalø

Danmarks Jægerforbund Molsvej 34,
 8410 Rønne, tlf. 87 91 06 00,
 fax 86 37 23 65
 E-post: dl@jaegerne.dk
 Internet: www.jaegerforbundet.dk

Dansk Jagtforsikring A/S

Stengade 70, 3000 Helsingør,
 tlf. 49 21 08 35, fax 49 26 00 30

Dansk Land- og Strandjagt af 1991

Formand: Finn Madsen, Vestergade 44,
 9900 Frederikshavn, tlf. 98 42 38 40

Danmarks Jægerforbund

Hovedkontor: Højnæsvej 56, 2610 Rødovre,
 tlf. 36 73 05 00
 E-post: info@jaegerne.dk
 Internet: www.jaegerforbundet.dk
 Formand: Kristian Raunkjær
 Direktør: Marcell Thistrup
 Medlemsblad: Jæger

Rødding Kommune

Østergade 28 - 6630 Rødding
 Tlf. 73 84 24 00 - Fax 73 84 24 24
 E-mail: kommune@roedding.dk
 Internet: www.roedding.dk

Vildtforvaltnings- områder og vildtkonsulenter i Sønderjylland

Vildtforvaltningsopgaverne sorteres under statsskovdistrikterne og varetages primært af vildtkonsulenterne.

Vildtkonsulenterne varetager bl.a. jagtprøverne, vildtplantninger, dispensation til skadevoldende vildt, vildtreservater og rådgivning generelt om jagtloven.

Henvendelse med spørgsmål om skov, jagt og vildt kan ske til de lokale statsskovdistrikter på disse adresser og telefonnumre:

Haderslev Statsskovdistrikt

Ulfshus, Christiansfeld Landevej 69,
6100 Haderslev tlf. 74 52 21 05 eller 40 30 73 63
Vildtkonsulent Klaus Sloth

Lindet Statsskovdistrikt

Lindetskovgård, Skovridervej 1, 6510 Gram,
tlf. 74 82 61 05
Vildtkonsulent Jeppe Ebdrup, Louruphus,
Skærbækvej 33, 6520 Toftlund, tlf. 74 83 25 70

Gråsten Statsskovdistrikt

Egene, Felstedvej 14, 6300 Gråsten,
tlf. 74 65 14 64, mobil 40 30 73 63
Vildtkonsulent Klaus Sloth

Uddrag af Lov om jagt- og vildtforvaltning

Miljø- og Energiministeriets lovbekendt-gørelse nr. 114 af 28. januar 1997.

Kapitel 4

Jagttettens udøvelse

§ 22. Ingen må jage på en måde, der

- 1) udsætter vildtet for unødige lidelser,
- 2) skader personer, husdyr eller genstande eller udsætter personer for nærliggende fare for at blive skadet eller
- 3) medfører haglnedfald på anden persons bolig, have eller gårdsplads.

Stk. 2. Personer under 18 år, der har gyldigt jagt-tegn, må kun udøve jagt i følge med en person over 18 år, der også har gyldigt jagt-tegn.

§ 23. Nedlæggelse eller ombringelse af vildt må kun finde sted med skydevåben.

Stk. 2. Rovfugle og ugler må ikke anvendes til jagt.

Stk. 3. Jagt må ikke finde sted ved anvendelse af levende lokkedyr.

Stk. 4. Miljø- og Energiministeren fastsætter nærmere regler om, hvilke typer våben og ammunition der må anvendes, herunder regler om salg af visse typer ammunition og regler om, at visse typer ammunition ikke må medtages på jagt. →

Nørre-Rangstrup Kommune

Danavej 15 - 6520 Toftlund
Tlf. 73 21 21 00 - Fax 73 21 22 21
E-mail: post@nrkadmin.dk
Internet: www.nrrangstrup.dk

Stk. 5. Miljø- og Energiministeren kan fastsætte regler om anvendelse af hjælpemidler, lokkemidler og lignende til jagt, herunder forbud mod at anvende visse midler.

§ 24. Ved jagt med glatløbet haglgevær på ikke-klobbærende vildt på og fra landarealer og i rør- og sivbevoksninger skal egnet apporterende hund medbringes.

§ 25. Jagt må ikke finde sted fra motordrevet køretøj og luftfartøj.

§ 26. Jagt fra motordrevet fartøj må ikke finde sted på søer og andre ferske vande.

§ 27. Miljø- og Energiministeren kan fastsætte regler om jagt på fiskeriterritoriet, herunder forbyde særlige jagtformer inden for bestemte områder.

§ 28. Udfodring af vildt med jagt for øje må ikke finde sted. Vildt må ikke beskydes på jorden eller på vandet i umiddelbar nærhed af foderplads.

§ 29. Miljø- og Energiministeren kan fastsætte regler om jagt fra platforme og andre kunstige skjul, herunder regler om forbud mod at medtage jagtvåben på platforme og i andre kunstige skjul.

§ 30. Hegn, der tillader passage af vildt, skal indrettes således, at vildtets mulighed for passage er ens fra begge sider af hegn.

Stk. 2. Undtaget fra reglen i stk. 1 er

- 1) hegn, der er etableret i forbindelse med ud-sætningspladser for vildt,
- 2) hegn, der har til formål at hindre vildtets adgang til skovkulturer, og
- 3) hegn langs veje og jernbaner.

§ 31. Uvedkommende må ikke færdes med skydevåben eller fangstredskaber på en anden persons jagtgrund uden for de veje og stier, der er åbne for almindelig færdsel. I skove er færdsel med skydevåben eller fangstredskaber dog kun tilladt på de offentlige veje, der fører gennem skoven.

Stk. 2. Reglerne i naturbeskyttelsesloven om offentlighedens adgang til naturen giver ikke adgang til at medbringe skydevåben eller fangstredskaber.

§ 32. Den jagtberettigede er beføjet til selv eller ved sine folk at anholde enhver, der overtræder § 13, og føre den pågældende til politiet. Samme beføjelse tilkommer brugeren af arealet, selvom denne ikke har jagtret. Brugeren skal underrette den jagtberettigede om den skete anholdelse.

Stk. 2. Den anholdte kan fratages skydevåben og andre jagtredskaber samt skudt eller fanget vildt, som den pågældende er i besiddelse af ved anholdelsen. De nævnte genstande skal straks afleveres til politiet, der foranlediger, at der træffes afgørelse om eventuel beslaglæggelse.

Jagttider og fredningsbestemmelser

Miljø- og Energiministeriets bekendtgørelse nr. 152 af 20. februar 2004

om jagttid for visse pattedyr og fugle m.v. (Gældende fra 1. april 2004)

I medfør af § 3, stk. 2 og 3, § 4, stk. 2, § 7, stk. 1, § 20, stk. 4, § 49, stk. 3 og § 54, stk. 3, i lovebekendtgørelse nr. 114 af 28. januar 1997 om jagt og vildtforvaltning fastsættes:

Kapitel 1

Generelle jagttider

■ § 1. Følgende jagttider gælder for de vildtarter, der er nævnt nedenfor.

1) Hovdyr:

Kronhjort.....	01.09-31.01
Kronhind og kalv.....	01.10-31.01
Dåhjort.....	01.09-31.01
Då og kalv.....	01.10-31.01
Sikahjort.....	01.09-31.01
Sikahind og kalv.....	01.10-31.01

Råbuk	16.05-15.07 og 01.10-15.01	EF-fuglebeskyttelsesområderne desuden	01.02-15.02
Rå og lam	01.10-15.01	Fløjlsand	01.10-31.01
Mufionvædder	01.09-31.01	Fløjlsand på fiskeriterritoriet udenfor EF-fuglebeskyttelsesområderne desuden	01.02-15.02
Mufionfår og lam.....	01.10-31.01	Stor skallesluger	01.10-31.01
Vildsvin, orme	01.09-31.01	Toppet skallesluger.....	01.10-31.01
Vildsvin, so og grise.....	01.10-31.01		
2) Rovdyr:		5) Hønsfugle:	
Ræv	01.09-31.01	Agerhøne	16.09-31.10
Husmår	01.09-31.01	Fasanhane	01.10-15.01
3) Gnavere:		Fasanhøne.....	16.10-31.12
Hare	01.10-15.12	6) Vandhøns:	
Vildkanin	01.09-31.01	Blishøne.....	01.09-31.01
4) Andefugle:		7) Vadefugle:	
Grågås	01.09-31.12	Dobbeltbekkasin.....	01.09-31.12
Blisgås	01.09-31.12	Skovsneppe	01.10-15.01
Sædgås.....	01.09-31.12	8) Mågefugle:	
Kortnæbbet gås.....	01.09-31.12	Sildemåge	01.09-31.01
Gråand	01.09-31.12	Sølvmåge.....	01.09-31.01
Atlingand.....	01.09-31.12	Svartbag.....	01.09-31.01
Krikand.....	01.09-31.12	9) Duer:	
Spidsand	01.09-31.12	Ringdue	01.09-31.01
Pibeand.....	01.09-31.12	Tyrkerdue	01.10-30.11
Skeand	01.09-31.12	10) Kragefugle:	
Knarand	01.09-31.12	Husskade	01.09-31.01
Ovenstående andefugle på fiskeriterritoriet desuden.....	01.01-15.01	Krage	01.09-31.01
Canadagås	01.09-31.12		
Canadagås udenfor EF-fuglebeskyttelses- områderne desuden.....	01.01-31.01		
Taffeland.....	01.10-31.01		
Troldand	01.10-31.01		
Bjergand	01.10-31.01		
Hvinand	01.10-31.01		
Havlit.....	01.10-31.01		
Havlit på fiskeriterritoriet udenfor EF-fuglebeskyttelsesområderne desuden.....	01.02-15.02		
Ederfugl hun.....	01.10-15.01		
Ederfugl han	01.10-31.01		
Ederfugl han på fiskeriterritoriet udenfor EF-fuglebeskyttelsesområderne ..	01.02-15.02		
Sortand	01.10-31.01		
Sortand på fiskeriterritoriet udenfor			

Kapitel 2

Lokale jagttider

■ § 2. Uanset bestemmelsen i § 1 gælder følgende jagttider for visse vildtarter i de områder, der er nævnt nedenfor:

Stor skallesluger

1) Den del af fiskeriterritoriet, der ligger syd for breddegraden 55° 40':

Toppet skallesluger..... ingen jagttid

Sildemåge..... 01.10-31.01

Sølvmåge..... 01.10-31.01

Svartbag.....	01.10-31.01	<i>Øen Langeland:</i>	
2) Frederiksborg Amt:		Dåhjort.....	01.12-31.01
Kronhjort, kronhind og kalv.....	15.11-30.11	Då	01.01-31.01
3) Vestsjællands Amt:		<i>Øen Lyø:</i>	
<i>Øen Sejerø:</i>		Råbuk, rå og lam	01.10-15.10
Råbuk	16.05-15.06	<i>Øen Strynø:</i>	
og.....	16.12-15.01	Hare	ingen jagttid
Rå og lam	16.12-15.01	Fasanhane	1. og 2. lørdag i oktober, 1. og 2. lørdag i november samt alle lørdage i december
Hare	01.11-15.12	Fasanhøne.....	1. og 2. lørdag i november
Agerhøne	16.10-31.10	<i>Øen Ærø:</i>	
Fasanhane	01.11-15.01	Råbuk	16.06-30.06 og 01.11-07.11
Fasanhøne.....	16.11-30.11	Rå og lam	01.11-07.11
4) Storstrøms Amt:		Hare	01.10-31.10
Stor skallesluger	ingen jagttid	Fasanhøne.....	16.10-31.10
Toppet skallesluger.....	ingen jagttid	<i>Bogense kommune samt den del af fiskeriterritoriet, der indgår i EF-fugle- beskyttelsesområde nr. 76, Nordfyn:</i>	
Sildemåge.....	01.10-31.01	Blisgås	ingen jagttid
Sølvmåge.....	01.10-31.01	7) Sønderjyllands Amt:	
Svartbag.....	01.10-31.01	Stor skallesluger	ingen jagttid
<i>Øen Fejø:</i>		Toppet skallesluger.....	ingen jagttid
Hare	16.10-15.12	<i>Øen Als:</i>	
Fasanhane	16.10-30.11	Råbuk	16.05-15.07 og 01.11-31.12
Fasanhøne.....	16.10-31.10	Rå og lam	01.11-31.12
<i>Øen Femø:</i>		Hare	01.11-15.12
Hare	01.11-15.12	Fasanhane.....	01.11-31.12
Fasanhane	16.10-31.12	Fasanhøne.....	01.11-31.12
Fasanhøne.....	01.11-02.11	<i>Halvøen Kegnæs:</i>	
Agerhøne	ingen jagttid	Som for øen Als, dog råbuk, rå og lam.....	ingen jagttid
<i>Øen Nyord:</i>		<i>Øen Rømø:</i>	
Råbuk, rå og lam	ingen jagttid	Kronhjort, kronhind og kalv.....	ingen jagttid
Hare	16.10-31.10	8) Ribe Amt:	
Agerhøne	16.10-31.10	<i>Øen Mandø:</i>	
Fasanhane	16.10-31.12	Råbuk	ingen jagttid
Fasanhøne.....	16.10-31.10	Rå og lam	ingen jagttid
5) Bornholms Amt:		Agerhøne	ingen jagttid
Ræv	ingen jagttid	9) Vejle Amt:	
Stor skallesluger	ingen jagttid	<i>Øen Endelave:</i>	
Toppet skallesluger.....	ingen jagttid	Råbuk	01.10-08.10
Sildemåge.....	01.10-31.01	Rå og lam	ingen jagttid
Sølvmåge.....	01.10-31.01		
Svartbag.....	01.10-31.01		
6) Fyns Amt:			
Stor skallesluger	ingen jagttid		
Toppet skallesluger.....	ingen jagttid		

Hare ingen jagttid
 Agerhøne ingen jagttid

10) Viborg Amt:

Sædgås ingen jagttid
Den del af amtet, der ligger nord for Limfjorden:
 Kronhjort, kronhind og kalv 01.11-31.01

11) Nordjyllands Amt:

Sædgås ingen jagttid
Den del af amtet, der ligger nord for Limfjorden og vest for hovedvejen mellem Ålborg og Løkken:
 Kronhjort, kronhind og kalv 01.11-31.01

Den del af amtet, der ligger nord for Limfjorden og øst for hovedvejen mellem Ålborg og Løkken:
 Kronhjort, kronhind og kalv 01.12-15.12

Kapitel 3

Andre bestemmelser

■ § 3. Jagt må kun finde sted i tiden mellem solopgang og solnedgang. Ænder og gæs må dog jages i tiden fra 1 1/2 time før solopgang til 1 1/2 time efter solnedgang.

■ § 4. Reder og ynglesteder med æg eller yngel må ikke ødelægges. Æg må ikke ødelægges.

■ § 5. Kolonirugende fugles redetræer må ikke fældes i tiden 1. februar - 31. juli.

Stk. 2. Rovfugles og uglers redetræer må ikke fældes i tiden 1. februar - 31. august.

Stk. 3. Ørnes, sort storks og rød glentes redetræer må ikke fældes.

Stk. 4. Hule træer og træer med spættehuller må ikke fældes i tiden 1. november - 31. august.

Stk. 5. Digesvalereder må ikke ødelægges i tiden 1. april-31. august.

■ § 6. Grundejeren må ikke overdrage retten til at jage ande- og vadefugle, bortset fra skovsnep- per og opdrættede gråænder, til andre for en periode, der er mindre end 1 år.

■ § 7. Skov- og Naturstyrelsen kan i særlige tilfælde gøre undtagelse fra reglerne i §§ 1-5.

Stk. 2. Skov- og Naturstyrelsens afgørelser efter stk. 1 kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed.

Gram Kommune

Kongevej 14 - 6510 Gram
 Tlf. 73 82 11 00 - Fax 73 82 11 89
 E-mail: post@gramkom.dk
 Internet: www.gramkommune.dk

Den obligatoriske jagtprøve og riffelprøve

Tilmelding til jagtprøven, der afholdes i 2 perioder hvert år, sker ved indbetaling af et af Miljø- og Energiministeriet fastsat gebyr til Skov- og Naturstyrelsen.

Indbetaling skal ske ved anvendelse af særlige giroindbetalingskort, der fås ved henvendelse til Skov- og Naturstyrelsen, herunder statsskovdistrikterne.

Ønskes prøven aflagt i årets første prøveperiode (1. april - 30. juni), skal tilmelding ske inden udgangen af februar måned.

Ønskes prøven aflagt i årets anden prøveperiode (1. september - 31. oktober), skal tilmelding ske inden udgangen af juli måned.

Jagt med jagtriffel må kun udøves af personer, der har bestået riffelprøve, og som har påtegning på jagttegnet om tilladelse til jagt med jagtriffel. Riffelprøven afvikles af Danmarks Jægerforbund.

Tid og sted for riffelprøverne annonceres i dagspressen.

Tilmelding sker ved indbetaling af et af Miljø- og Energiministeriet fastsat gebyr til Skov- og Naturstyrelsen. Også her sker indbetaling på særligt girokort, som fås enten hos Danmarks Jægerforbund eller samme steder som indbetalingskort til obligatorisk jagtprøve.

Ferieplan for skolerne i Sydslesvig m.v.

Ferieplan for skolerne i Sydslesvig i 2006, fastlandet

Forårsferie 3. april - 17. april
Sommerferie 10. juli - 18. august
Efterårsferie 16. oktober - 27. oktober
Juleferie 27. december - 5. januar 2007
Sidste skoledag før hver ferie er en hel skoledag

Danske helligdage i 2006, som er hverdage i Sydslesvig

13. april Skærtorsdag
12. maj St. Bededag

Sydslesvigske fest- og helligdage i 2006, som er hverdage i Danmark

1. maj Maj-festdag
3. oktober Tysk enhedsdag

Flagregler

Flaget hejses ved solopgang, dog tidligst kl. 8.00, og nedhales ved solnedgang.

Ved flagning på halv stang hejses flaget først til top, forbliver der nogle sekunder, hvorefter det sænkes til halv. Den korrekte position er, når flagets underkant befinder sig ud for midten af flagstangen. Flaget nedtages ved først at lade flaget gå til tops, hvor det forbliver nogle sekunder, derefter hales det langsomt ned.

Hejsning og nedhaling af flaget bør altid foregå langsomt.

Ophalerlinen skal være stram, nedhalerlinen skal være løs (slæk) så flaget vajer frit ud fra stangen - det skåner flaget i stærk blæst.

Bortset fra de nordiske flag, FN-flaget, og EU-flaget, der frit kan benyttes sammen med eller uden Dannebrog, består der et almindeligt forbud mod at flage med fremmede nationers flag på dansk territorium. Tilladelse skal i hvert tilfælde indhentes hos den lokale politimyndighed.

Ved flagning med Dannebrog i forbindelse med andre nationers flag skal Dannebrog hejses først og have den fornemste plads.

Ved ulige antal stænger er den fornemste plads i midten. Ved 2 stænger skal Dannebrog være til venstre for beskueren (set forfra). De fremmede nationers flag må ikke være større end Dannebrog.

Rul aldrig et vådt flag sammen.

Et flag med itublæste hjørner bør repareres hurtigst muligt.

Flagets højde skal være 1/5 af stangens længde.

Officielle civile flagdage 2006

(som fastsat af Justitsministeriet)

- 1. januar - Nytårsdag
- 5. februar - Kronprinsesse Mary
- 9. april - Danmarks besættelse 1940
(halv stang til kl. 12, derefter på hel stang)
- 14. april - Langfredag
(halv stang til solnedgang)
- 16. april - Dronning Margrethe II
Påskedag
- 29. april - Prinsesse Benedikte
- 5. maj - Danmarks befrielse 1945
- 25. maj - Kr. Himmelfartsdag
- 26. maj - Kronprins Frederik
- 4. juni - Pinsedag
- 5. juni - Grundlovsdag
- 7. juni - Prins Joachim
- 11. juni - Prins Henrik
- 15. juni - Valdemarsdag
- Genforeningsdag
- 25. december - Juledag

SØNDERJYDSK SKOLEFORENING

oprettet 1892

Sønderjydske Skoleforening yder sønderjysk ungdom - nord og syd for grænsen - hjælp til skoleophold og støtter folkeoplysende arbejde i Sønderjylland.

Der kan søges tilskud til ophold på de frie ungdomsskoler i 8., 9. og 10. skoleår, samt til ophold på højskoler og husholdningsskoler af mindst 3 måneders varighed, hvortil der kan opnås statstilskud.

Sønderjydske Skoleforening bestyrer en række legatmidler, som kan søges af studerende på videregående uddannelser.

I det første studieår kan medlemmer søge stipendium fra Sønderjydske Skoleforening.

Forældre, der er medlemmer, kan søge tilskud til deres børn, indtil børnene er 20 år. Ansøgere over 20 år skal selv være medlem.

Spredt ud over landsdelen har Sønderjydske Skoleforening en stor kreds af lokale tillidsmænd. De tegner foreningens medlemmer samt udleverer og modtager ansøgningskemaer.

Bliv medlem af Sønderjydske Skoleforening.

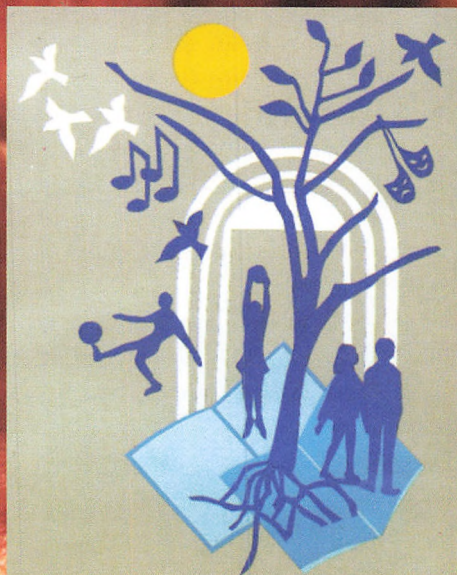
Formand: Peder Moltesen Ravn, Høgsbrovej 52, Høgsbro, 6760 Ribe, tlf. 75 44 54 33.

Sønderjydske Skoleforenings kontor:

Sekretær: Inger Rahbek Andersen

**Hofmannsvej 3, Roost, 6535 Branderup,
tlf. 74 83 40 81**

Se også foreningens årsberetning andet sted i Almanakken.

Sønderjydske Skoleforening udgiver »SØNDERJYSK ALMANAK«

Sønderjysk Almanak 2006
13. årgang

Udgivet af Sønderjydsk Skoleforening ©